

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA MAJANDUSE INSTITUUT
NSVL TEADUSTE AKADEEMIA MAAILMA MAJANDUSE JA
RAHVUSVAHELISTE SUHETE INSTITUUT
EESTI NSV RMN ELEKTROTEHNIKA TEADUSLIKU UURIMISE
INSTITUUT

M. V A B A R

TOOTMISE PROFIIL JA PAIKNEMINE
SOOMES PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA

D i s s e r t a t s i o o n
geograafiakandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks

Teaduslik juhendaja:
geograafiakandidaat E. D. Ž I B I T S K A J A

T a l l i n n

1 9 6 5

S I S U K O R D

EESSÕNA	6
SISSEJUHATUS	11
I pt. MAJANDUSE ÜLDINE STRUKTUUR JA TOOTMISE PAIKNE-	
MINE TÄHAPÄEVAL NING NEID MÕJUSTAVAD TEGURID :	37
1. Soome asend, territoorium ja tootmise	
geograafilised tingimused	37
2. Rahvastik	49
3. Soome majanduse sõjajärgne areng, peami-	
sed muutused tootmise struktuuris ning	
kaasaegne tase rahvusvahelisel taustal	
ja võrrelduna Eesti NSV-ga	61
4. Tootmise monopoliseerumine ja kapitali	
kontsentratsioon ning tsentralisatsioon	
Soome majanduses	82
5. Väliskaubanduse areng ja selle mõju ma-	
janduse struktuuri kujunemisele	94
6. Transport	118
II pt. TÖÖSTUSE SÕJAJÄRGNE ARENG JA NIHKED TÖÖSTUS -	
LIKU TOOTMISE TERRITORIAALSES NING TOOTMISHA-	
RULISES STRUKTUURIS	135
1. Soome tööstuse üldine struktuur ja sel-	
le muutused	135
2. Energeetika	150
3. Näetööstus	163
4. Metallurgia	169
5. Masinaehitus ja metallitöötlemine	174
6. Metsatööstus	181
7. Keemiatööstus	193

8. Ehitusmaterjalide, klaasi- ja keraamika- tööstus	201
9. Tekstiili-, naha- ja jalatsitööstus	205
10. Toiduainete tööstus	211
11. Polügraafiatööstus	216

III pt. AGRAARSE SEKTORI TOOTMISPROFIILI MUUTUSED JA

ARENGUPROBLEEMID	219
1. Tootmise arengu põhisuunad.....	219
2. Maafond, selle struktuur ja uudismaade üleharimine	223
3. Maavalduste struktuuri kujunemine ja põl- luma kontsentratsioon	230
4. Taimikasvatuse tootmisprofiil ja selles toimunud muutused	240
5. Loomakasvatuse arenguprobleemid	256
6. Põllumajandusliku tootmise intensiivistumine ja kapitalistlik ratsionaliseerimine ...	263
7. Metsamajandus	275
8. Kalandus	287

IV pt. SOOME MAJANDUSRAJONID JA NIHKED TOOTMISE TERRI-

TORIAALSES STRUKTUURIS	289
KOKKUVÕTE JA PEAMISED JÄRELDUSED	314
PROFILE AND TERRITORIAL DISTRIBUTION OF PRODUCTION IN FINLAND AFTER THE SECOND WORLD WAR. SUMMARY	324
LISAD	342

Kirjandus	349
Tabelid (loetelu)	356
Joonised (loetelu)	361

Küesoleval ajal on NSV Liidus, sealhulgas ka Eesti NSV-s hakatud välja töötama majandusharude vahelise bilansi dünaamilist mudelit, mis aitab silmapaistvalt tõsta rahvamajanduse arengu teadusliku planeerimise täpsust ning põhjendatust. Majandusgeograafide eesmärgiks on territoriaalsete bilansside koostamine paiknemiskõiguste lahendamiseks matemaatiliste meetodite ja elektronarvutustehnika kaasabil. Rahvamajanduse struktuuri perspektiivse bilansi optimaalse mudeli koostamine nõuab aga kõigi tehnilis-majanduslike muutumistegurite võimalikult täpset arvestamist.

Majanduslike muutumistendentside väljaselgitamiseks aitab kaasa tõstuslikult arenenud välisriikide tootmisprofiili nihete ja nende põhjuste uurimine, kuna tehnilis-majanduslik areng omab teatud kindlaid ühiseid jooni kõigis maades. Seetõttu on struktuurimuutuste probleem tänapäeval saanud aktuaalseks kapitalistlike maid käsitlevates nõukogude majandusteadlaste uurimustes. Tootmise struktuuri muutuste marksistlik analüüs aitab ka välja selgitada üldisi nende maade majanduse arengutendentsse kapitalismi üldkriisi kaasaegsel etapil. Lühne kapitalistlike suurriikide kõrval, mida nimetatud aspektist uuritakse NSV Liidu keskses uurimisasutustest, pakuvad huvi ka Soome-taolise väikeriigi majanduse struktuuris

toimunud muutused, mille uurimine aitab välja selgitada maa tehnilis-majandusliku arengu peamisi suundi ja üksikute tootmisharude esilekerkimise või osatähtsuse languse põhjusi.

Majanduse struktuuri ja selle muutuste uurimise põhiliseks eesmärgiks on seega välja selgitada, milline seos on tootmisprofiili arengul maa tehnilis-majandusliku progressiga. Sõltuvalt mitmesugustest tingimustest on erinevate tootmisharude arendamise majanduslik efekt erinev. Juba eeldused ja tingimused mitmesuguste tootmisharude arendamiseks on väga varieeruvad maade, samuti aga ka ühe maa erinevate piirkondade lõikes. Järelikult on majandusgeograafiline aspekt suure tähtsusega tootmise struktuuri muutuste teaduslikul uurimisel. Tuleb märkida, et senised kapitalistlike riikide majanduse struktuuri muutuste uurimused NSV Liidus¹ on maadesisesed geograafilised erinevused jättnud käsitlemata.

Khesoleva töö eesmärgiks on anda Soome majanduse materiaalse tootmise sfääris toimunud muutuste majandus-geograafiline analüüs, seostades tootmisprofiili ja selle üksikute lõikude arengut paiknemise kõikumustega.

---

¹ Peamisteks töödeks sellel alal on:

Особенности развития промышленного производства в капиталистических странах. Москва 1961. Изд. ИГУ.

Структурные изменения в промышленности США, Англии и ФРГ в послевоенные годы. Москва 1962. НИ Экономический Институт Госэкономплана СССР.

В.Ф.Чертко, Л.П.Ночевкина. Структура промышленных капиталовложений США и ФРГ. Москва 1963.

Põhiprobleemi kõrval on käesolevas tšSSs silmas peetud veel mõningaid spetsiaalseid küsimusi. Nii on arvestatud tootmisprofiili ümberkujunemise mõju Soome ja NSV Liidu majanduslike, eelkõige väliskaubanduslike suhete arengule. Samuti on püütud mõningal määral arvestada, milliseid võimalusi pakub Nõukogude Eesti kiiresti arenevale ekspordiks tootmisele Soome kui lähima välisnaabri turg, ning milliseid importkaupu saab meie vabrik Soomest.

Seega käsitletakse dissertatsioonis ühte tänapäeva nõukogude majandusgeograafia peamistest ülesannetest - "rahvusvahelise tšSSjaotuse küsimusi kahe vastandliku leeri rahuliku koosseksisteerimise tingimustes"².

Huvi pakuvad ka Soome kui ühe põhjapoolseima riigi tootmiskogemused, eriti põllumajanduse alal, kuna põllukultuuride saagikus ja koduloomade produktiivsus on selles maal silmapaistvalt kõrge taseme saavutanud.

Eesti NSV seisukohalt onavad erilist tähtsust veel majandusliku võistluse küsimused, kuna NSV Liidu Läänerajoonis, s.h. ka meie vabariigis on püstitatud eesmärk saavutada ja ületada Skandinaaviamaade ning Soome tase kõigil tähtsamatel põllumajandusliku tootmise aladel. Seejuures pakuvad huvi Soome erinevate tootmisharude toodangu taseme ja kasvutempode võrdlus Eesti NSV vastavate näitajatega. Majandusliku võistluse tulemuste vaatlemine on tähtsaks relvaks ideoloogilises võitluses.

---

² Б.Н.Семевский. Вопросы теории экономической географии. Издательство Ленинградского университета, 1964, lk. 7.

Peale kirjanduslike allikate on käesoleva dissertatsiooni koostamisel kasutatud ka faktilisi materjale Soome ja Nõukogude asutustest ning dissertandi kilaskäigul Soomes saadud isiklikke kogemusi.

Käesoleva dissertatsioonitöö koostamisel on autorile osutanud lahket kaasabi nõuannete ning konsultatsioonide mõel ning materjalide osas geograafiakandidaat E.D.Zibitskaja NSVL TA Geograafia Instituudist, geograafiakandidaat L.R.Serebrjannõi - NSVL TA Teadusliku Informatsiooni Instituudi väljaande "Реферативный журнал" Skandinaaviaaegade osa toimetaja, B.A.Fjodorov - NSVL Vablikaubanduse Ministeriumi Teadusliku Konjunktuuride Uurimise Instituudist, geograafiakandidaat V.Tarmisto - Eesti Geograafia Seltsi teadusliku nõukogu esimees, samuti teaduslikud töötajad Soome teaduslikest asutustest - Reino Sirola Põllumajandusvalitsuse rentaabluuse uurimiseasutusest, magister Kalevi Lagus ja Markku Puntila Soome Panga Majandusteaduslikust Uurimisinstituudist, professor Antti Mäki Helsingi Ülikoolist ning Malminkartanon katsenajandi juhataja agronoom Mikko Ihamuotila, kellele kõigile avaldan siinkohal palju tänu.

Sissejuhatus

Tänapäeval on NSV Liidu suhted oma loodenaabri Soomega heaks näiteks sellest, kui viljakalt võib rahuliku kooseksisteerimise tingimustes areneda sõbralik koostöö, elav kultuurialane ja majanduslik läbikäimine kapitalistliku ja sotsialistliku, väikese ja suure riigi vahel.

Kuid mitte alati ei ole Nõukogude Liidu ja Soome vahel valitsenud heanaaberlikud suhted. Esimesed 25 aastat iseseisva Soome ajalooast valitsesid maad ringkonnad, kes ei tunnustanud rahuliku kooseksisteerimise võimalikkust ja vajalikkust.

Soome sai iseseisvuse Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni tulemusena, tänu sellele, et proletariaat kukutas Venemaal tsarismi ja suurvõimade ning nõukogude võim ja leninlik bolševike partei rakendasid järjekindlalt ja vankumatult ellu rahvaste enesemääramise õiguse printsiipi. Tsaristlik Venemaa oli rahvaste vangla. Tsaarivalitsus ja ka Ajutine Valitsus rakendasid soomlaste, samuti nagu kõigi vähemusrahvaste suhtes julma rahvuslikku rõhumist, repressioone ning venestamispoliitikat, mille vastu bolševikud kõige otsustavamalt võltsid astusid. RNSKides proletariaadi ülesannetest revolutsioonilises liikumises,

rõhutas V.I.Lenin: "Rahvusküsimuses peab proletariaadi partei kõigepealt kaitsma Venemaast lahkulõunaise tšie-liku vabaduse väljakuulutamist ja viivitamatut teosta- mist kõigi tsarismi poolt rõhutatud rahvaste ja etnograa- filiste gruppide suhtes, kes on vägivaldselt liidetud või keda peetakse vägivaldselt riigi piirides, s.o. kes on annekteeritud."³ Konkreetselt Soome kohta märkis V.I.Lenin selles küsimuses järgmist: "Sest vene tsaarid annekteerisid Soome Prantsuse revolutsiooni kätkestaja Napoleoniiga sõlmitud sobingute põhjal jne. Kui me oleme tõesti anneksioonide vastu, siis me peame ütlema: lahku- lõunise vabadus Soomele! Kui me oleme seda üelmad ja teos- tanud, siis - ja ainult siis! - on "kokkulepe" Soomega tõesti vabatahtlik, vaba, tõesti kokkulepe, aga mitte pettus."⁴ Vladimir Iljitš tundis hästi Soomet ja olukorda sellel maal, viibis seal mitmel korral ja tal oli soom- laste hulgas palju tuttavaid. Soome kohta on ta kirjutanud neli pikemat artiklit ("Soome rahva protest"⁵, "Tsaar soome rahva vastu"⁶, "Sõjakäik Soome vastu"⁷ ning "Soome ja Venemaa"⁸) ning lisaks neile käsitletud Soome küsimisi oma töödes ja kõnedes enam kui sajal korral, kusjuures tema juhtmotiiviks on olnud usaldusväärsete, sõbralike suhete kehtestamine soome ja vene rahva vahel. Varsti

---

³ V.I.L e n i n. Teosed, 24.kd., lk.53.

⁴ V.I.L e n i n. Teosed, 24.kd., lk.305.

⁵ V.I.L e n i n. Teosed, 5.kd., lk.272-276.

⁶ V.I.L e n i n. Teosed, 16.kd., lk.64-66.

⁷ V.I.L e n i n. Teosed, 16.kd., lk.154-158.

⁸ V.I.L e n i n. Teosed, 24.kd., lk.304-307.

pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu Petrogradis deklareeris V.I.Lenin: "Soome kodanliku vabariigi vastu, mis esialgu jättis kodanlikuks, ei ole me astunud ühtki sammu soome rahva rahvuslike õiguste ja rahvusliku sõltumatuse kitsendamise mõttes, ega astu mingisuguseid samme, mis kitsendaksid rahvuslikku sõltumatust ükski missugusel rahvusel..."⁹ 6.detsembril 1917.aastal kuulutas Soome eduskund maa iseseisvaks ning juba enne sama aasta lõppu andis V.I.Lenin isiklikult Soome kodanliku valitsuse juhile P.E.Svinhufvudile Üle Rahvakomissaride Nõukogu dekreedid Soome iseseisvuse tunnustamisest Nõukogude Venemaa poolt. See dekreet kinnitati Ülevenemaalise Keskmitevkomitee istungil 4.jaanuaril 1918.aastal.

Seega oli loodud alus tõeliselt heanaaberlike ja sõbralike suhete arendamiseks mõlema maa vahel. Soomes peenes aga imperialistliku Saksamaa otsese sõjalise vahelesegamise abil võimule reaktsiooniline valitsus, kes ühines Nõukogudemaa vastu sõjalisi avantüüre sepitsevate ringkondadega Läänes. Kaubavahetus ja muu läbikäimine Soome ja NSV Liidu vahel vähenes miinimumini ning Soome muutus poliitiliselt ja majanduslikult sõltuvaks imperialistlikest lääneriikidest. Oma poliitikas järgis Soome valitsus tollal kuulekalt militaristlike ringkondade Nõukogude-vastast joont, mis viis lõpuks selleni, et maa muutus fašistliku Saksamaa sõjaliseks platsdarmiks. Nõukogude-vastase agres-

---

⁹ V.I.Lenin. Teosed, 26.kd., lk.329.

siooni ettevalmistamisel ja teostamisel. Niisuguse Soome rahvuslikele huvidele kahjuliku poliitika mõistsid hukka soome rahva kõige laiemad ringkonnad ning selle vastu võitles kogu demokraatlik üldsus eesotsas Soome Kommunistliku Parteiga. Ka Soome kodanlike poliitikute ja riigitegelaste hulgas leidis kainelt mõtlevaid, realiteeditaju mittekaotanud inimesi, kes võitlesid rahu ja sõpruse eest NSV Liiduga. Kujunes välja ja muutus üha tugevaks poliitiline suund, mille lipukirjaks sai välispoliitiline neutraliteet ning siiralt sõbralikud ja heanaaberlikud suhted Nõukogude Liiduga. Seda suunda hakati nimetama algul Paasikivi liiniks, hiljem aga Paasikivi-Kekkoneni liiniks, vastavalt selle suuna juhtide ja järjekindlate ellurakendajate, silmapaistvate riigitegelaste J.K.Paasikivi ja U.K.Kekkoneni nimedele. Juba 1943.aastal, kui Soome sõdis NSV Liidu vastu fassiatliku Saksamaa poolel, esines U.K.Kekkonen avaliku kõnega, milles ta märkis:

"...Soome rahvuslikud huvid ei luba maad siduda Nõukogude Liidu vastu suunatud poliitilise liiniga ega isegi mitte mõelda sellisest liinist."⁰ Selles kõnes käsitleti Soome võimalikku poliitikat peale sõja lõpu ning rõhutati, et

"...Soome muutmine mingi Lääne suurriigi eelpostiks Nõukogude Liidu piiril ei saa olla kooskõlas meie maa huvidega. See seaks meid alalisse hõireolukorda ning ohustaks meie maad pidevalt sõjatallermaaks muuta, kui sõda peaks

---

⁰ U.K.Kekkonen. Финляндия и Советский Союз. Статьи и речи. Москва, 1960, lk. 23-24.

valla pühitsema. Soome poliitiline kaal on ju rahvusvahelisel areenil nii väike, et temaga ei arvestata sõjakõrvaliste otsustamisel."¹¹ Aasta hiljem, peale vaherahu sõlmimist NSV Liidu ja Soome vahel, esines U.K.Kekkonen uuesti kõnega, milles ta märkis: "Tagajärjed, millele viis sõda, annavad tunnistust sellest, et meie poliitika on viimasel ajal olnud ebaõige."¹² Edasi selgitas ta Soome olukorda järgniste sõnadega: "Peame lähtuma faktist, et Soome ja Venemaa on ja jäävad naabriteks. Et meie ei saa muuta ega ignoreerida seda geograafilist tõsiasja, siis oleme kohustatud tegutsema selliselt, et meie maade vahel kujuneksid meie huvidele vastavad suhted, s.t.heanaaberlikud suhted. Teatavasti ebanormaalse olukorra tõttu piiril saab mõrgem pool alati rohkem kannatada. Nõukogude Liit muutub praegu juhtivaks suurriigiks Euroopas, ja me peame aru saama maailmapoliitika karmist tegelikkusest kas või sel määral, et Nõukogude Liidul ei ole võimalik jääda rahule olukorraga, et tema läänepiiril enam kui tuhande kilomeetri ulatuses valitseksid vihkamise ja sõja kolded."¹³ Järeldades sellest, et usaldusvõrsete ja siiralt heanaaberlike suhete jaluleseadmine NSV Liiduga on Soomele ainuvõimalikuks valikuks, lisas Kekkonen: "Kui me meile pööratud umb-usalduse tõttu ei taha kasutada seda teed, siis tähendab see seda, et meie ei usu soome rahva tulevikku. Me peame

---

¹¹ У.К.Кекконен. Финляндия и Советский Союз. Статьи и речи. Москва, 1960, lk. 23.

I² Sealsamas, lk. 30.

I³ Sealsamas, lk. 28.

nägemis reaalseid fakte ja tegutsena vastavalt nendele. Sellele tuleb lisada, et heade suhete loomine Euroopa juhtiva suurriigiga pole mitte üksnes meie ainuvõimalik valik, vaid ühtlasi ka õige poliitika meie rahva huvide seisukohalt. Me kõik teame, et tõelise vastastikuse usalduse ja arusaamise õhkkonna loomise peale pildki sõjasaastaid on raske ülesanne. Vaevalt õnnestub see ilma täiesti uute suhete loomiseta meie rahvaste vahel.¹⁴ Ühelt poolt Nõukogude valitsuse ja teiselt poolt Soome demokraatlike ja rahuarvestavate jõudude ühiste pingutuste tulemusena selline usaldus saavutati, hoolimata Soome mõningate reaktsiooniliste ringkondade (eelkõige suurkapitalistliku koonderakonna ja selle liitlaste - tannerlike sotsiaaldemokraatide) varjatud ja avalikust vastutegevusest.¹⁵ Üha süvenevad usalduslikud ja heanaaberlikud suhted kajastuvad 1947.a. veebruaris sõlmitud Soome rahulepingus ning veelgi enam 1948.a. aprillis sõlmitud NSV Liidu ja Soome vahelises sõprus-, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingus. See leping, mida on nimetatud "Soome neutraliteedi garantiiks"¹⁶, läbi püsiva aluse tihedatele sõprusühendustele mõlema maa vahel. Selle baasil arenes järgneval perioodil elav majandus- ja kultuurialane lähikõrvaline, sõlmiti mitmeid lepinguid kaubavahetuse ja krediidi ning teaduslik-tehnilise koostöö kohta. Tülles vastu Soome valitsuse palvele seoses maa

¹⁴ Sealsamas, lk.29.

¹⁵ Е.А.Амбарцумов. Советско-Финляндские отношения. Москва, 1956, lk.23.

¹⁶ Международно-правовые формы мирного сосуществования государств и наций. Москва, 1957, lk.133.

raske majandusliku olukorraga vähendas Nõukogude valitsus Soome reparatsioonimakse 1948.aastal 50% (70 milj. dollari) võrra. Üheaegselt 1955.aastal toimunud sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingu pikendamisega 20 aastaks loobus NSV Liit Helsingi-lähedase Porkkala-Uddi territooriumi rendiõigusest ning likvideeris oma mereväebaasi sellel alal. Kõiges selles väljendub sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingu viljastav mõju usaldusväärsete, sõbralike suhete arenemisele mõlema maa vahel. Soome välispoliitikas juurdus üha kindlamini Paasikivi-Kekkoneni liin, mille peamiseks printsiibiks on Nõukogude Liiduga heanaaberlike suhete säilitamine ning edasiarendamine.¹⁷

Heaks traditsiooniks nende suhete arendamisel on kujunenud riigijuhtide ja valitsuse liikmete sagedased vastastikused visiidid. Soomet on külastanud viimastel aastatel L.I. Brežnev, A.N.Kossõgin, A.A Gromõko, A.I.Mikojan, P.R.Kozlov, J.A. Furtseva jt. NSV Liidus on käinud mitmel korral president U.K. Kekkonen ja ka teised Soome riigitegelased. Kõige viimaste tähtsamate visiitidena toimusid 1964. aasta sügisel N.A. Kossõgini sõit Helsingisse seoses Lenini ordeni üleandmisega U.K. Kekkonenile kui aktiivsele rahu ja NSV Liiduga heanaaberlike suhete eest võitlejale ning Kekkoneni vastukülaskäik NSV Liitu 1965. aasta veebruaris. U.K. Kekkonen külastas 1964.a. märtsis ka meie vabariiki Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi kutsel. Sellele Soome presidendi visiidile eelnes Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe A. Müürisepa ring sõit Soomes 1963. aasta suvel.

---

¹⁷ М.М.Коронен.Советско-финляндские отношения - пример мирного сосуществования. Ленинград, 1960, Кн. 20-21.

Soome sõjajärgne areng on sõjaeelsega võrreldes toimunud seega hoopis uutes tingimustes - rahuliku koeksistentsimise ja NSV Liiduga sõbralike suhete tingimustes, mis on avaldanud viljastavat mõju maa majanduselule. Heansaaberlike suhete õhkkonnas toimunud elav väliskaubandus on mõlemale poolele kõigiti kasulikuks osutunud. Selliste suhete arendamine ja tugevdamine on meie ajastul üks kõige aktuaalsemaid probleeme, mistõttu Soome arengutendentside vaatlusel on kaugelt rohkem kui kohalik tunnetuslik tähtsus. Sellest lähtudes antakse käesolevas töös ülevaade Soome majanduse tootmisharulisest koostisest ning selles toimunud muutustest Paasikivi-Kekkoneni poliitilise liini perioodil. Vastavalt teemale analüüsitakse töös materiaalse tootmise tehnilis-majanduslikku külge. Tootmise sotsiaal-majanduslikku külge kui omaette probleemi käesolev dissertatsioon ei hõlma.

Esisildes Soome majanduse tootmisprofiili arengut, analüüsitakse käesolevas uurimuses materiaalse tootmise sfääris toimunud struktuurimuutusi, selgitatakse nende põhjuseid ning antakse hinnang toimunud muutustele ja tänapäevaks väljakujunenud tootmisprofiilile. Järgnevalt vaatleme lühidalt neid faktoreid, mis on põhjustanud ja põhjustavad tootmisprofiili nihkeid Soomes. Samuti vaatleme, mille põhjal anda hinnangut tootmise struktuuris toimunud muutustele.

Tootmisprofiili kujunemist mõjustavaid tegureid võib jaotada tootmisharusisesteks ja väljaspool tootmisharusid seisvateks. Tootmisharusisesteks struktuuri kujunemise teguriteks on tootmise tehniline progress, uute toodete ja materjalide tootmisse juurutamine ning tootliku tarbinise muutumine. Nende tegurite toimet on käesolevas dissertatsioonis käsitletud teises ja kolmandas peatükis, tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise konkreetsete harude arengu analüüsi juures. Väljaspool tootmisharusid järevalt struktuuri kujundavaist tegureist on aga antud ülevaade esimeses peatükis. Nendeks teguriteks on järgmised:

1. Maa asend ning tootmise geograafilised tingimused (k.a. looduslikud ressursid).
2. Rahvastik ja muutused siseturu struktuuris.
3. Väliskeubanduse olukord ja areng (rahvusvahelise tööstuse elementide osa majanduses).
4. Omandivorm ja majanduse organisatsioon (tootmise monopoliseerumine ja kapitali kontsentratsioon ning tsentralisatsioon maa rahvamajanduses).
5. Transpordi arengu mõju tootmise profiili ja paiknemise kujunemisele.

Nende tegurite käsitlemise põhjal antakse dissertatsiooni esimeses peatükis ülevaade Soome majanduse üldisest struktuurist ja paiknemisest ning selles toimunud muutustest pärast Teist Maailmasõda. On arusaadav, et kõik need tegurid toimivad tihedas omavahelises seoses majanduse lu

kaudu. Majanduse areng mõjustab sageli neid tegureid enam kui need tegurid majanduse struktuuri. Seetõttu on tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise struktuuri konkreetsemal käsitlusel (teises ja kolmandas peatükis) neid vaadeldud üksnes niipalju, kui võrd nad on otseselt mõjustanud või mõjustavad antud tootmisharu arengut.

Andes hinnangut Soome majanduse territoriaalse ja tootmisharulise struktuuri muutustele, lähtutakse käesolevas töös maa progressiivse majandusliku arengu kolmest põhikriteeriumist. Nendeks kriteeriumideks on:

1) tööstviljakuse tõus

Kuna ilma tootlikkuse kasuta pole mõeldav majanduse progressiivne areng, on väga tähtis välja selgitada, kas toimunud muutused on soodustanud või takistanud tööstviljakuse kasvu rahvamajanduse kui terviku seisukohalt.

2) rakendatuse kasv

Soomes esineb killaltki suur varjatud ja otsene tööpuudus. Seepärast ei saa nimetada igakülgset progressiivset mingit tendentsi, mis suurendab tööpuudust - s.o. rahva viletsust. Selles väljendub kapitalistliku tootmisviisi vastuoluline, arengut takistav iseloom. Näiteks Nõukogude Eesti, kus sotsialistlik tootmisviis tagab tootlike jõudude vaba, takistusteta arengu, taotletakse väiksema töötajate arvuga tootmisprotsesside rakendamist, et vähendada tööjõupuudust rahvamajanduses.

3) eksporditoodangu laiendamine

Suurtootmise ja spetsialiseerimise eeliste rakasutamine on Soome-taolises väikeriigis võimalik üksnes rahvusvahelisest tšüjaotusest aktiivse osavõtu teel. Autarkia viiks kiirele mandumisele. Seejuures on muidugi tähtis luulituda rahvusvahelisse spetsialisatsiooni valmistoodanguga, mitte aga toorainete ja poolfabrikaatidega.

Järelikult võime hinnata Soome majanduse struktuurimuutuste kogu kompleksi positiivseks, ^{siis} kui lõppkokkuvõttes nende muutuste tagajärjel saavutatakse tootlikkuse tõus, suurem rakendatus ning väliskaubanduse laiendamine.

x x x

Käesolev uurimus tugineb marksismi-leninismi klassikute tšüdele ning nõukogude majandusgeograafide - välisriikide uurijate teaduslik-teoreetilistele saavutustele. Struktuurimuutuste uurimise käsitus rajaneb marksistlikule metodoloogiale, mille on välja tšüstanud nõukogude majandusteadlased eespool viidatud tšüdes. Majandusgeograafiliste meetoditega selles probleemis, tootmise paiknemise uurimise elementidega on nimetatud metodoloogiat täiendatud autori poolt.

Dissertatsioon ja selle põhjal avaldatud publikatsioon¹⁸ on jätkuks ja täienduseks nendele Soome geograafia ja majanduse alastele töödele, mis meie maal on varem avaldatud. Need teosed, eriti geograaf E.D. Žibitskaja ja Ökonomist B.A. Pjodorovi tööd, on andnud suure panuse Soome uurimisele NSV Liidus, mis võimaldab edaspidistes uurimustes loobuda paljude üldkõiguste käsitlemisest, avades seega tee põhi-probleemide detailsemaks analüüsiks ning mitmesuguste spetsiaalsete probleemide lahendamiseks. Järgnevalt vaatleme neid meil avaldatud töid, mille baasil võimaldab dis-sertant jätkas Soome uurimist ning alustas käesolevas dis-sertatsioonis tõstatatud probleemide lahendamist.

Põhjaliku Soome majandusgeograafilise kirjelduse annab E.D. Žibitskaja monograafia¹⁹, mis on ühtlasi kõige mahuka-maks teoseks sellel alal nõukogude autorilt. Selle töö esi-meses osas antakse ülevaade maa loodusest ja looduslikest ressurssidest, analüüsitakse majanduse ajaloolise arengu iseärasusi maal tervikuna ja tema osades, kirjeldatakse asustuse ajalugu ning vaadeldakse kaasaegse Soome rahvas-tiku sotsiaalset ning ametialast struktuuri. Töö teine osa on pühendatud maasiseste majandusgeograafiliste iseärasuste kirjeldamisele, kusjuures autor esitab omapoolse Soome majandusgeograafilise rajoneerimise variandi. Majanduslike

---

¹⁸ M. Vöber. Soome majandus. Tootmise profiil ja paikne-mine pärast Teist Maailmasõda. Tallinn, 1964.

¹⁹ Э.Д. Жибицкая. Финляндия. Экономико-географическая харак-теристика. Москва, 1962.

nähtuste põhjendamine ei ole aga selle töö eesmärgiks.

Teiseks põhjalikumaks ülevaateoseks on B.A.Fjodorovi Soome majandust ja väliskaubandust käsitlev raamat.²⁰ Töös antakse süstemaatiline ülevaade peamistest tootmisharudest Soome majanduses, valgustades eelkõige nende tähtsust väliskaubanduse seisukohalt. Peardhk selles töös ongi asetatud väliskaubanduse arengu ja olukorra käsitlemisele. Samalt autorilt on pärit ühtlasi Soome tööstuse, põllumajanduse ja väliskaubanduse iga-aastase arengu iseloomustused regulaarselt ilmivas kogumikus "Kapitalistlike maade majandus"²¹, mida annab välja NSV Liidu Väliskaubanduse Ministeeriumi Teaduslik Konjunkturi Uurimise Instituut. Väliskaubanduslikust aspektist vaadeldakse Soome tööstuse arengut ja tähtsamaid tööstusharusid ka K.I.Popovi töös "Soome tööstus ja väliskaubandus"²².

Metsatööstuse, Soome tähtsaima, ekspordilise töötava tööstusharu kohta on 1962.aastal ilmunud V.S.Solomko'lt kolm põhjalikku monograafiat²³, mis käsitlevad vastavalt

---

²⁰ Б.А.Федоров. Финляндия. Экономика и внешняя торговля. Москва, 1962.

²¹ Regulaarselt igal aastal ilmuv kogumik "Экономика капиталистических стран в ... году". Москва.

²² К.И.Попов. Промышленность и внешняя торговля Финляндии. Москва, 1957.

²³ В.С.Соломко. Леса и лесное хозяйство Финляндии. Москва, 1962.

В.С.Соломко. Деревообрабатывающая промышленность Финляндии. Москва, 1962.

В.С.Соломко. Целлюлозно-бумажная промышленность Финляндии. Москва, 1962.

tselluloosi- ja paberitööstust, puidutööstust ning metsi ja metsamajandust. Peaaegu on neis asetatud spetsiaalse-tele tootmisharusisestele ning tehnoloogia küsimustele, mistõttu nad pakuvad huvi eelkõige vastava ala spetsialis-tidele.

Põgusa populaarse Ülevaate Soome majanduselust annab D. I. Popovi raamat "Soome (Politiilis-majanduslik Ülevaade)"²⁴. Autorite kollektiivi poolt 1955. aastal avaldatud "Soome (majandusgeograafiline Ülevaade)"²⁵ pakub lühikese geograa-fia-alase teadusliku Ülevaate Soome maast ja tema majandus-likust arengust.

Soome ja Nõukogude Liidu sõbralike suhete arengut ning viljakat majanduse ja kultuurialast koostööd on käsitletud eri väljaannetes V. V. Pohljebkin²⁶, M. M. Koronen²⁷ ja J. A. Ambartsumov²⁸.

Huvitava populaarse reisikirjelduse, milles majandus- küsimustele on pööratud erilist tähelepanu, on kirjutanud ajakirjanik Gennadi Fiš²⁹. Vanemast venekeelsest Soomet

---

²⁴ Д. И. Попов. Финляндия. Политико-экономический очерк. Москва, 1957.

²⁵ А. А. Борисов, А. А. Долинин, Л. И. Дорошкевич, Н. И. Николаева. Финляндия. Экономико-географический очерк. Москва, 1955.

²⁶ В. В. Похлебкин. Финляндия и Советский Союз. Москва, 1961.

²⁷ М. М. Коронен. Советско-финляндские отношения - пример мирного сосуществования. Ленинград, 1960.

²⁸ Е. А. Амбарцумов. Советско-финляндские отношения. Москва, 1956.

²⁹ Г. Фиш. На Финской земле. Москва, 1959.

käsitlevast kirjandusest väärivad märkimist V.P.Semjonov-Tjan-Šanski "Soome"³⁰ (1918.a.), K.B.Grenhageni "Soome käsiraamat"³¹ (1909.a.) ja S.Metsi "Soome"³² (1887.a.), mis peavad aga eelkõige silmas turistide huve ning käsitlevad majanduselu vaid väga populaarselt.

Nõukogude Eestis on Soome kohta varem avaldatud üksnes 28-leheküljeline tõlkebrošüür³³ 1950. aastal. Eestikeelne publikatsioon käesoleva dissertatsiooni kolme esimese peatüki põhjal ilmus dissertandilt ENSV Teaduste Akadeemia Eesti Geograafia Seltsi väljaandel 1964. aastal.³⁴ Väikese tiraaži tõttu (600 eks.) lõppes see aga kiiresti müügilt, jõudmata rahuldada lugejaskonna vajadusi.

Avaldatud on ka tõlketöid Soome autoritelt, mis käsitlevad selle maa majandust, poliitikat, eluolu ja välisseoseid. Neist tuleb eelkõige märkida Soome Kommunistliku Partei ajalugu, poliitilist ja majanduslikku võitlust käsitlevaid kolme rasmatut: "Soome Kommunistliku Partei ajaloo",³⁵ "Soome Kommunistliku Partei XI Kongress"³⁶ ja "Soome Kommunistliku Partei XII Kongress".³⁷ Eri brošüürina on ilmunud Soome kommunistliku partei

³⁰ В.П.Семёнов-Тян-Шанский. Финляндия. Петроград, 1918.

³¹ К.Б.Гренхаген. Спутник по Финляндии. Санкт-Петербург, 1909.

³² Сергей Меч. Финляндия. Географический очерк. Москва, 1887.

³³ J.S.Iljinski. Soome. Tallinn, 1950 (sarjast "Maailma poliitiline kaart")

³⁴ M.Vabar. Soome majandus. Tootmise profiil ja paiknemine pärast Teist Maailmasõda. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Kirjastus. Tallinn, 1964.

³⁵ Из истории Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1960.

³⁶ XI съезд Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1958.

³⁷ XII съезд Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1961.

peasekretäri Ville Pessi t88 "Oktoobrirevolutsiooni tähtsus Soome iseseisvusele ja t88liklassi vabastusvõitluse arengu-
le"³⁸ ning eri raamatuna SKP silmapaistva teoreetiku Tuure Lehén'i teos "T88liklassi maailmavaade"³⁹. Tõlgitud ja avaldatud on meil ka sõjajärgse Soome kõige silmapaistvamate kodanlike poliitikute ja riigitegelaste, neutraliteedipoliitika rajajate ja järjekindlate ellurakendajate J.K.Paasikivi ja U.K.Kekkoneni tähtsamate kõnede kogumikud⁴⁰⁻⁴¹.

Kõige mahukamaks tõlketeoseks soome keelest on aga "Soome geograafia käsiraamat"⁴² (540 lk.), millest majanduslikud ja majandusgeograafilist laadi osad hõlmavad üle poole. Selles antakse detailne ülevaade kõigest Soome tähtsamatest majandus- ja tootmisharudest, mis käsitleb aga põhiliselt nende sõjajärgset olukorda, sest sõjajärgsest perioodist hõlmab teos üksnes aastad 1945-1948. Ühildalt, konstateerivalt ja peaaegu ilma faktilise materjalita on kogumikus antud ka tootmise paiknemine ja regionaalsed iseärasused Soomes, eriti t88stuse osas.

---

³⁸ В.Песси. Значение Октябрьской революции для самостоятельности Финляндии и развития освободительной борьбы рабочего класса. Москва, 1957.

³⁹ Т.Лехэн.Мировоззрение рабочего класса.Москва,1962.

⁴⁰ Линия Паасикиви.Статьи и речи Юхо Кусти Паасикиви 1944-1956г. Москва,1958.

⁴¹ У.К.Кекконен.Финляндия и Советский Союз.Статьи и речи. Москва,1960.

⁴¹ У.К.Кекконен. Финляндия и Советский Союз.Речи 1960-1962 г.г. Москва,1963.

⁴² Финляндия. Географический сборник. Москва,1953.

Geograafilise ülevaate Soome kohta annab ka Andrew C.O'Delli koguteos "The Scandinavian World"⁴³, mille originaal ilmus 1957.aastal ning tõlge vene keelde - 1962.aastal.

Khesoleva töö koostamisel on tuginetud eelkõige Soome statistilistele materjalidele ja väljaannetele, samuti perioodikas avaldatud teadetele ja faktilistele andmetele ning sõjajärgsel perioodil ilmunud majandusteaduslikele ja majandusgeograafilistele töödele. Soomes kui kapitalistlikus riigis on peaaegu kogu see materjal oma klassiiseloomult kodanlik. Majanduslike nähtuste marksistlikku analüüsi leiame üksnes Soome Kommunistliku Partei väljaannetes, ajakirjas "Kommunisti", ajalehes "Kansan Uutiset" ning kirjastuse "Kansankulttuuri" raamatutes. Soome kodanlike majandusteadlaste ja nende tööde kohta on kehtiv V.I.Lenini hinnang, mille järgi: "Üldse ei ole professorid-majandusteadlased midagi muud kui kapitalistide klassi õpetatud palgasulased, filosoofiaprofessorid aga - teoloogide õpetatud palgasulased. Nii ühel kui teisel juhul on marksistide ülesandeks osata omandada ja ümber töötada neid saavutusi, mida annavad need palgasulased" (te ei saa astuda näiteks sammugi uute majanduslike nähtuste uurimise alal, ilma et te ei kasutaks nende palgasulaste töid), - ja osata kõrvaldada nende reaktsiooniline

tendents, osata kinni pidada oma joonest ja võidelda meile vaenulike jõudude ja klasside kogu joone vastu".⁴⁴

Nendes V.I.Lenini sõnades on väljendatud tšie selgusega, kui tähtis on kapitalistliku maa majanduse uurimisel vastavate kodanlike allikate tundmine ja neisse kriitiliselt suhtumine. Oma klassiiseloomu kannavad nii kodanlik majandusteadus, kodanlik perioodika ja ajakirjandus kui ka kapitalistlike riikide statistika. Ka Soome statistikale on omased kõik kodanliku statistika puudused, eelkõige sotsiaalse ebavõrdsuse tagaplaanile jätmine ning klassivastuolude kinnimõtsimise osas. Kuid, vaatamata kasinusele ja puudulikkusele sotsiaal-majanduslike nähtuste valgustamisel, on Soome statistika küllaltki üksikasjalik ja täpne tootmistehniliste ja üldmajanduslike küsimuste osas, andes väärtuslikke, asendamataid materjale maa majanduses esinenud struktuurimuutuste uurimiseks.

Kasutatud statistilistest materjalidest on tähtsamateks regulaarselt ilmuvad "Soome statistiline aastaraamat"⁴⁵ ja "Transpordi statistiline aastaraamat"⁴⁶ ning igakuised üldstatistiline⁴⁷, põllumajandusstatistiline⁴⁸ ja Soome Panga igakuine bulletin⁴⁹. Samuti on kasutatud põllumajandus- ja

⁴⁴ V.I.Lenin. Teosed, 14.kd., lk.317-318.

⁴⁵ Suomen tilastollinen vuosikirja - Statistisk Årsbok för Finland - Statistical yearbook of Finland. Helsinki.

⁴⁶ Suomen liikennetilastollinen vuosikirja - Samfärdsstatistisk Årsbok för Finland - Yearbook of Finnish transport statistics.

⁴⁷ Tilastokatsausja - Statistiska översikter - Bulletin of statistics. Helsinki.

⁴⁸ Maataloustilastollinen Kuukasikatsaus - Lantbruksstatistisk månadspublikation - Monthly review of the Board of Agriculture. Helsinki.

⁴⁹ Bank of Finland. Monthly Bulletin.

tõstusloenduste andmeid ning rahvusvaheliste võrdluste osas arvukaid ÜRO statistilisi väljaandeid ("Statistiline Aastaraamat"⁵⁰, "Demograafiline Aastaraamat"⁵¹).

Soome majanduse arengut uuritakse Soome Panga Majandusteaduslikus Uurimisinstituudis, kes avaldab ühtlasi regulaarselt igal aastal ülevaateid maa majanduslikust olukorrast publikatsioonides pealkirjadega "Taloudellisia selvityksiä" ja "Economic Survey, Finland". Lisaks neile avaldatakse nimetatud uurimisasutuses veel monograafilisi majandusalaseid uurimusi.

Soome majanduse sotsiaalküsimuste ja kitsaskohtade uurimiseks nimetatakse valitsuse poolt spetsialistide komiteed, kusjuures nende töö tulemused avaldatakse tervikutena sarjas "Komiteamietintö" ("Komitee arvamus"). Spetsiaalset sarja avaldab ka Taloudellinen Tutkimuskeskus (Majanduslik Uurimiskeskus). See sari sisaldab uurimusi majanduse arengu, tööjõu ja sotsiaalküsimuste valdkonnast. Majandusgeograafiaalased, tootmise ja rahvastiku paiknemist käsitlevad uurimused ilmuvad peamiselt sarjas "Terra" ja "Fennia".

"Kansantaloudellinen aikakauskirja" ("Rahvamajanduslik ajakiri") avaldab eelkõige majandusteoreetilisi küsimusi käsitlevaid töid. Märkida tuleb ka väljaannete "Suomen Osuustoimintalehti" ("Soome Ühistuteleht") ja "Liiketaloudellinen Aikakauskirja" ("Ärimajanduslik Ajakiri") tähtsust majandusalaste tööde publitseerimisel, samuti maa suurima

⁵⁰ Statistical Yearbook. United Nations. New York.

⁵¹ Demographic Yearbook. United Nations. New York.

kommertspanga Kansallis-Osake-Pankki sarja "Kansallis-Osake-Pankin Taloudellinen Katsaus" ("KOP Majanduslik ülevaade") ning ajakirja "Talouselämä" ("Majanduselu").

Konkreetse ökonoomika ja üksikute tootmisharude alalt ilmub Soomes arvukalt ajakirju. Eriti rikkalik on nende loetelu põllumajanduse osas, kus tähtsamateks on: "Maataloustieteellinen aikakauskirja" ("Põllumajandusteaduslik ajakiri"), "Acta Agraria Fennica", "Maatalous" ("Põllumajandus"), "Maitotalous" ("Piimamajandus"), "Kerjätalous" ("Kerjamajandus") jt. Teaduslikest sarjadest tuleb veel esile tõsta Soome Põllumajandusvalitsuse Uurimisametuse väljaannet "Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta" ("Uurimusi Soome põllumajanduse rentaabluusest"), mis ilmub regulaarselt igal aastal. Omaette teaduslike uurimistööde sarjaks on veel "Suomen maataloustieteellisen seuran julkaisuja" ("Soome Põllumajandusteadusliku Seltsi publikatsioon"). Kõige enam põllumajanduskõisimusi valgustavateks ajalehtedeks on "Maaseudun Tulevaisuus" ("Maa tulevik") ja "Maakansa" ("Maarahvas").

Metsamajanduse kohta ilmuvad tähtsamad kirjutised teaduslikes sarjades "Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja" ("Metsauurimise Instituudi publikatsioon") ja "Acta Forestalia Fennica". Metsatööstuse alasteks peamisteks ajakirjadeks on "Paperi ja Puu" ning "Suomen Puutalous". Metsatööstuse kõisimusi valgustab "Geologi" ning töötleva tööstuse kõisimusi "Teknillinen Aikakauskirja" ("Tehniline Ajakiri"), "Tehostaja" ("Võimendaja") jt.

Soomes on avaldatud mitmeid maa majandust käsitlevaid monograafiaid ning koguteoseid. Turu Kaubandusülikooli professori Veikko Halme teos "Soome ja maailmamajandus" ⁵² käsitleb Soome majanduse sõjajärgset arengut kapitalistliku maailmaturu konjunktuuride ja struktuuri muutuste taustal ning Soome kohta maailmakaubanduses. Tõus on pööratud peaaegu Soome seoste ja kapitalistliku maailmaturuga, kusjuures NSV Liidu ja Soome vaheline väliskaubandus ning muud majanduslikud sidemed on jäetud tahaplaanile.

Soome endise peaministri, majandusteaduste doktori Ahti Karjalaineni teos "Puit ja rahvamajandus" ⁵³ annab ülevaate maa kogu majanduselus (kaasa arvatud rahandus, transport, riigibudžett, maksebilanss ja elatustase), selle arengust ja struktuurist ning peamistest probleemidest erinevatel arenguetappidel, kusjuures peaaegu on asetatud metsamajanduse ja metsatööstuse osatähtsusele maa majanduselus. Kõiki ülejäänud tootmisharusid on iseloomustatud üksnes lühidalt.

Põhjalikuks, mahukaks ja laiahaardeliseks majandusteaduslikuks teoseks on Auvo Kiiskineni uurimus "Soome majanduslik kasv rajoonide lõikes aastail 1926-1952" ⁵⁴.

---

⁵² V. Halme. Suomi ja maailmantalous. Helsinki, 1962.

⁵³ A. Karjalainen. Holz und Volkswirtschaft. Wovon und wie Finnland lebt. Helsinki, 1957.

A. Karjalainen. A national economy based on wood. Helsinki, 1953.

⁵⁴ A. Kiiskinen. Taloudellinen kasvu alueittain Suomen vuosina 1926-1952. Taloudellinen Tutkimuskeskus Sarja A:III. Helsinki, 1958.

Soome majanduse tähtsamate tootmisharude ja nende põhinitajate võrdlusanalüüsi teiste Põhjamaadega annab 1958.aastal ilmunud koguteos⁵⁵, mille autoriteks on prof. L.Wahlbeck, A.Kankkunen, doktor S.Suomela, litsentsiaat J.J.Paunio, litsentsiaat P.Viita ja magister E.H.Laurila.

Soome üheks silmapaistvamaks majandusgeograafiks on professor Ilmari Hustich, kes on tuntud ka riigitegelase-
na. Ta on avaldanud uurimusi tulude geograafilisest jagu-
nemisest Soomes⁵⁶, Soome seisundist tänapäeva maailmas⁵⁷
ja kliimafaktori osatähtsusest Soome põllu- ja metsamajan-
duslikus tootmises⁵⁸. Majandusgeograafilisi probleeme la-
hendatakse ka H.Smedsi töödes Soome toorainevarude⁵⁹,
uudismaade ülesharimise ja asustuse⁶⁰ kohta, samuti Mauri
Palomäki uurimuses Soome sõjajärgse asundustegevuse regio-
naalseist iseärasustest.⁶¹ Mahukas "Soome Atlas"⁶², mis
kuulub maailma paremate atlaste hulka, pühendab 3/4 oma

---

55 Suomen talous verrattuna muiden Pohjoismaiden talouteen. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu. Sarja A:19. Helsinki, 1958.

56 Inkomstnivåns geografi i Finland år 1948. I.Hustich - L.Wahlbeck. Taloudellisen Tutkimuskeskuksen julkaisusarja B:3. Helsinki, 1952.

57 I.Hustich. Finlands läge i världens av i dag. Helsinki, 1959.

58 I.Hustich. Den klimatiska hasardfaktorn för jordbruk och skogsskötsel i Finland. Ymer, 1948:2.

59 H.Smeds. Några synpunkter på Finlands råvaruutveckling efter kriget. Göteborg, 1959.

60 H.Smeds. Post War Land Clearance and Pioneering Activities in Finland. Fennia 83, N:o 1. Helsingfors, 1960.

61 M.Palomäki. Suomen sodanjälkeisen asutustoiminnan alueliisiä piirteitä. "Terra" N:o 4. 1960.

62 Suomen Kartasto. Toimittaja Leo Aario. Helsinki, 1960.

nahust sotsiaalmajanduslike nähtuste geograafiale Soomes, andes nende territoriaalsetest iseärasustest laialdase ja põhjaliku ülevaate.

Kõige mahukamaks Soome kohta väljaspool Soomet avaldatud raamatuks on Raye A. Platti "Soome ja tema geograafia"⁶³, mis suurelt osalt on koostatud "Soome geograafia käsiraamatu" materjalide põhjal.

Põhjaliku uurimuse Soome majanduse arengust ja majanduspoliitikast⁶⁴ on kirjutanud rootslane Erik Dahmén - Stokholmi Kaubandusülikooli professor ning panga "Stockholms Enskilda Banken" majanduslik nõuandja. Autor kritiseerib Soome ametlikku majanduspoliitikat põllumajanduse riikliku toetamise pärast, mis tema arvates on aeglustanud tööstustoodangu ja kogu rahvatulu kasvu tempot. Soome väliskaubandusele NSV Liiduga antakse objektiivne, positiivne hinnang, kuid vähe on arvestatud siseturu kasvu sõjajärgse Soome majandusliku arengu tegurina.

Tööstusliku tootmise tõusu Soome tööstuses käsitleva sajandi teisel veerandil käsitleb O. Niitamo uurimus.⁶⁵ Soome põllumajandusliku ja tööstusliku tootmise toodangu omahindu võrdleb rahvusvahelises Kaubanduses kehtivate hindadega

---

⁶³ R.A. Platt. Finland and its Geography. New York, 1955.

⁶⁴ Erik Dahmén. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka (vuodet 1949-1962 sekä tulevaisuuden näkymiä). Helsinki, 1963 (Soome Panga Kirjastusel).

⁶⁵ O. Niitamo. Tuottavuuden kehitys Suomen teollisuudessa vuosina 1925-1952. Helsinki, 1958.

Pentti Viita⁶⁶.

Tänapäeva Soome põllumajanduse probleemidest ja olukorrast kirjutatud tööde hulgas on kõige tuntumaks professor Nils Westermarcki publikatsioonid⁶⁷⁻⁶⁸. Avaliku diskussiooni objektiks Soome ajakirjanduses sai 1962. aasta kevadel eri raamatuna trükitud nn. Westermarcki Komitee arvamus⁶⁹. See kujutab endast valitsuse poolt määratud põllumajanduse spetsialistide komitee (mille juhatajaks oli prof. N. Westermarck) ettepanekut Soome põllumajanduse tehnilis-majanduslikuks ümberkujundamiseks lähema paari aastakümne jooksul. Samalaadseks põhjalikuks tööks on ka "Talumajanduse põhiparandused aastaiks 1960-1980"⁷⁰, mis sisaldab põllumajandusalaste ühingute ühise spetsialistide komisjoni poolt koostatud ülevaate Soome põllumajanduse praegusest olukorrast, prognoose selle tulevase arengu kohta ning arvukaid ettepanekuid põllumajanduse arengu suunamiseks ning tootmistehnilise progressi kiirendamiseks sellel alal. Lisaks neile on Soome põllumajanduse kohta avaldatud ka arvukalt monograafiaid.

-
- 66 P. Viita. Suomen maatalouden ja teollisuuden tuotantokustannushinnat verratuna kansainvälisen kaupan hintoihin. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja B:22. Helsinki, 1959.
- 67 N. Westermarck. Lantbrukets utveckling i Finland under tre decennier. (Nordisk Jordbrugsforskning N:o 2). Helsingfors, 1950.
- 68 N. Westermarck. Finnish Agriculture. Helsinki, 1957.
- 69 Maatalouskomitean mietintö. Helsinki, 1962.
- 70 Maatilatalouden peruskorjaukset vv. 1960-1980. Porvoo-Helsinki, 1959.

Monograafiatest tuleb märkida dots. Samuli Suome'n "Tootlikkuse arengust Soome põllumajanduses"⁷¹, litsentsiaat Pentti Viita töö "Põllumajandus Soome rahvatulu bilansis"⁷², O.W. Willandt'i "Soome väiketalude majandusest"⁷³, professor E. Jutikkala "Soome talupoja tee läbi aegade"⁷⁴, K.J. Jutila "Põllumajanduse tootmissuund ja valuutatase"⁷⁵, doktor J. Virolainen "Kõrvalteenistuse tähtsus Soome väiketalunike majapidamistes"⁷⁶ jt. Märkimisväärseks väljaspool Soomet ilmunud Soome põllumajandust käsitlevaks raamatuks on W.R. Mead'i "Talumajandus Soomes"⁷⁷ (mahuga 250 lehekülge), mis annab huvitava ja küllaltki põhjaliku ülevaate antud teemal.

Nagu erialase kirjanduse ülevaatest ilmneb, ei ole Soome majanduse tootmisharulise või territoriaalse struktuuri sõjajärgsetest muutustest varem spetsiaalseid uurimusi avaldatud ei Soomes ega väljaspool Soomet, mis seletub antud küsimuste kompleksse käsitlemise tuntud raskustega ning analüüsiks vajaliku ulatusliku statistilise materjali läbitöötamise suure töömahukusega.

-
- 71 S. Suome. Tuottavuuden kehityksestä Suomen maataloudessa. Maataloudentaloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 4. Helsinki, 1958.
- 72 P. Viita. Maatalous Suomen kansantulolaskelmissa. Maataloustieteellinen Aikakauskirja 1954.
- 73 O.W. Willandt. Suomen pienviljelijäin taloudesta. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 19, Helsinki 1932.
- 74 E. Jutikkala. Suomen talonpoika kautta aikojen. Porvoo-Helsinki, 1948.
- 75 K.J. Jutila. Maatalouden tuotantosuunta ja valuuttatilanne. Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1954:4.
- 76 J. Virolainen. Sivuansiotulojen merkityksestä Suomen pienviljelijäväestön taloudessa. Maataloustieteellinen Aikakauskirja. 1952:1.
- 77 W.R. Mead. Farming in Finland. London, 1953.

Vährib aga märkimist, et Nõukogude Liiduga kujunenud majanduslike sidemete kasulikkust Soome majanduse arengule tunnistavad kõik tšüd, mis vähegi pretendeerivad teaduslikkusele. Vastupidiseid seisukohti leidub üksnes tagurliku aja- kirjanduse mõningates reaktsoonilistes artiklites, mis ei esita aga mingisugust majanduslikku põhjendust (piirdudes vaid poliitilise laimuga NSV Liidu ja kommunistliku liikumise aadressil) ning on kaugel igasugusest teaduslikkusest.

I peatükk

MAJANDUSE ÜLDINE STRUKTUUR JA TOOTMISE PAIKNEMINE TÄNAPÄEVAL NING NEID MOJUSTAVAD TEGURID

1. Soome asend, territoorium ja tootmise geograafilised tingimused.

Soome (ametliku nimega Soome Vabariik, Soome keeles Suomen Tasavalta) asetseb Põhja-Euroopas Põhja- ja Läänemere vahelises idaosas, piirnedes idast NSV Liiduga, lõunast Soome lahe ja Läänemerega, läänest Põhja lahe ning Rootsi ja põhjast Norra ning NSV Liiduga. Paiknemine ajalooliselt tähtsa rahvusvahelise mereteede lähes, mis suundub läbi Balti mere Neeva suudmesse, Euroopa lääne-, keske ja põhjaosadest Ida-Euroopasse, on oluliseks soodustavaks teguriks Soome majanduslikule arengile. Lähedus NSV Liidu kõrgelt industrialiseeritud Loode- ja Keskrajoonile ühelt poolt ning soodsad mereteed teistesse Euroopa industriaalmaadesse teiselt loob soodsad eeldused maa osavõtuks rahvusvahelise tööjõu arengust.

Tänapäeval on eriline tähtsust Soome asend sotsialistliku NSV Liidu ja kapitalistlike Lääne-Euroopa riikide vahel. See avab Soomele võimaluse, toetudes Nõukogude Liidu sõbraliku koosseisestamise välispoliitilisele printsiibile, arendada väliskaubandust võrdsetel tingimustel nii Lääne kui ka Idaga, nii kapitalistlike kui ka sotsialistlike maadega kõige soodsamates suundades. Lihtsane, stabiilne sotsialistlike riikide turg vähendab Soome väliskaubanduse sõltuvust kapitalistliku maailmajanduse konjunktურsetest kõikumistest.

Suur põhja-lõunasuunaline ulatus (1160 km) tingib aga silmapaistvaid erinevusi tootmise geograafilistes tingimustes. Üldmainitud soodsat asendit rahvusvahelise kaubanduse suhtes on eelkõige Lõuna-Soome. Põhja- ja Kesk-Soome jäävad Läänemere ja Soome lahe mereteedest märgatavalt kaugemale. Põhja-Soomeni ulatub küll Läänemerest 700 km võrra kirdesse tungiv Põhja laht, kuid navigatsioonitingimusi sellel takistab pikaajalise kestvusega jääkate (4-5 kuud põhjaosas). Karmid kliimatilised tingimused Soome põhjaosades on märgatavaks takistuseks inimeste majanduslikule tegevusele, eriti põllumajanduse osas.

Soome pindala on 337000 km², millest 305400 km² hõlmab maismaad ning 31600 km² - siseveed, eelkõige Soome 55000 järve. Ligemale 7/8 Soomest jääb põhjapoolse põhjapolaarjoont. Pindala suuruselt ületab Soome Suurbritannia (244000 km²), Itaalia (301000 km²) ja Lääne-Saksamaa

(248000 km²), rahvaarvu poolest aga (4,60 milj. elanikku 1965. aasta algul) kuulub maa Euroopa väikeriikide hulka.

Asetsedes 60° ja 70° põhjalaiuse vahel, kuulub Soome maailma kõige põhjapoolsemate riikide hulka. Soome asub põhjapoolusele sama lähedal kui Gröönimaa lõunaosa, Alaska ning Tšukotka, mis on peaaegu inimtühjad alad. Lappi lühini keskus Rovaniemi linn on põhjapoolkeral umbes samal laiuskraadil kui Nõukogude lõunapolaarjaam "Mirnõi" lõunapoolkeral.

Soome on üheks kõige intensiivsema tööstusliku ja põllumajandusliku tootmisega alaks põhja pool karskõmmendat laiuskraadi. Järgnevalt vaatleme lühidalt neid looduslikke tingimusi, mis on soodustanud ja soodustavad inimtegevust ning majanduslikku arengut nii kaugel põhjas. Samuti vaatleme, millist mõju on avaldanud ja avaldavad looduslikud tingimused ja ressursid tootmisprofiili kujunemisele Soome majanduses.

Geoloogiline ehitus ja maavarad avaldavad tugelepanuväärset mõju Soome majanduse arengule ning selle tootmisprofiili kujunemisele. On arussaadav, et see mõju pole otsene, vaid avaldub seoses mäetööstuse tootmistehnilise progressiga, uute maavarade avastamise ja kasutuselevõtmega, kuid samuti ka kaevandusseaduste hinnakonjunktuuridega kapitalistlikul maailmaturul. Kristalliinse aluspõhja pinna lähedus on aga raskendavaks teguriks ehitustegevusele, teede rajamisele ning põllundusele Soomes.

Tabel 1

Soome tähtsamate maagileiukohtade varud ja nende metallisisaldus.^x

(Sulgudes - tõenäoselised varud, sulgudeta - läbiuuritud varud)

Maardla	Varud	Sisaldus
Otannäki	30 (50-60) milj.t	37% Fe, 7% Ti, 0,25% Va
Jussarõ	(200-300) milj.t	25-35 % Fe
Nyhamn	(20 - 30) milj.t	40-50% Fe
Kolari	60 (500) milj.t	30-40% Fe
Kärväsvaara	1,5(200-400) milj.t	30-40% Fe
Raajärvi	5-10 milj.t	...
Outokumpu	25 milj.t	3,7% Cu, 28% Fe, 25% S, 1% Zn, 0,2% Co, 0,1% Ni, Ag, Au
Luikonlahti	1,5 milj.t	1,6% Cu, 0,7% Zn, Ni, Ag
Yläjärvi	1,5 milj.t.	1% Cu, Ag, Au, As, WO ₃
Haveri	(0,5) milj.t	0,4% Cu, 0,2% Co, Ag, Au
Aijala	1,0 milj.t	2,2% Cu
Pyhäsalmi	(20-30) milj.t	3% Cu, Fe, S, Zn, Ag
Vihanti	6 milj.t	12% Zn, 0,8% Cu, 0,5% Pb
Metsämonttu	...	Zn, Pb
Korsnäs	1,0 milj.t	Pb
Nivala	0,5 milj.t	1,0% Ni, 0,5% Cu
Kotalahti	2,0 milj.t	1,0% Ni
Kemi	15 milj.t	20% kromiite
Mittäsvaara	1,3 milj.t	0,2% Mo, Cu.

^x Suomen maantieteen käsikirja. Helsinki 1951.

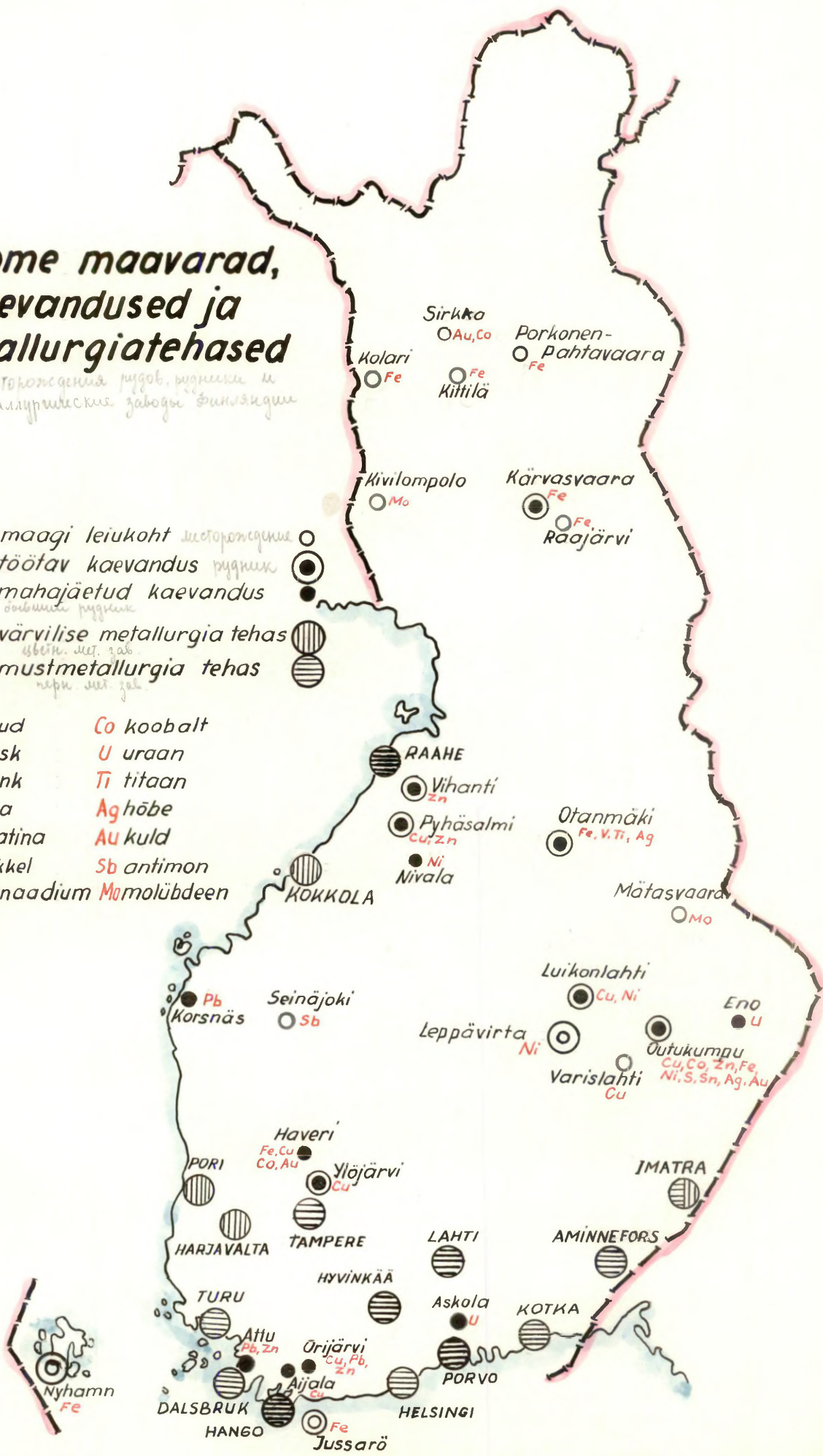
Geological Survey of Finland Helsinki 1962.

Soome maavarad, kaevandused ja metallurgiatehased

Месторождения руд, рудники и металлургические заводы Финляндии

- maagi leiukoht *месторождение*
- töötav kaevandus *рудник*
- mahajäetud kaevandus *добытая руда*
- värvilise metallurgia tehas *цвет. мет. заб.*
- mustmetallurgia tehas *чёрн. мет. заб.*

Fe raud	Co koobalt
Cu vask	U uraan
Zn tsink	Ti titaan
Sn tina	Ag hõbe
Pb seatina	Au kuld
Ni nikkel	Sb antimon
V vanaadium	Mo molübdeen

Soome aluspõhja geoloogilises struktuuris ei leidu mitmeid tähtsamaid seitelisi maapõuevarasid, nagu kivi-
sütt, naftat, maagaasi ja mineraalväetiste tooraineid. Energeetilistest maavaradest on üksnes jääajajärgse tekkega
turvast. Metallimaakide poolest on aga Soome rikkam. Seal
leidub vaske, rauda ning legerivaid, värvilisi, mõningaid
haruldasi ja ka väärismetalle.

Tähtsamateks rauamaagi leiukohtadeks Soomes on
Otanmäki, Kärvišvaara, Jussarö, Raajärvi, Pyhäsalmi, Ko-
lari, Nyhamn, Outokumpu ning Porkonen-Pahtavaara (joon. 1,
tabel 1). Lapimaa leiukohad on maagivarude poolest küll
kõige rikkamad, kuid nende geograafiline asend on tootmise
seisukohalt ebasoodsam kui Kesk- ja Lõuna-Soome leiukohta-
del. Arvukalt on väiksemaid soo- ja järversualademeid,
mida varasematel aegadel ka laialdaselt kasutati raua
tootmiseks puusöel töötavates miilides.

Niklileiukohtadeks on Leppävirta, Varkausi lähedal
ja Nivala Otanmäki maakidest saadakse peale raua veel ti-
taani ja vanaadiumi (joon. 1, tabel. 1).

Soome tähtsaimaks maavaraks on vasemaak, mille leiu-
kohtadest väärivad märkimist Outokumpu, Aijala, Orijärvi,
Yläjärvi, Hitura, Parainen jt. Tsinki leitakse Outokum-
pus, Vihantis, Orijärvis ja Metsämönttus, tina Outokumpus,
seatina Korsnäs, volframi Parainen, koobaltit Outo-
kumpus, Haveris ja Orijärvis, molübdeeni Ylitornios,
Metsäsvaaras ja Nivalas, antimoni Seinäjokis, kulda Outo-

kumpus, Ivalos ja Haveris ning hõbedat Outokumpus. Tuleviku-energeetika seisukohalt pakuvad huvi Askola ja Eno uraanimaardlad. Tuleb mainida, et Soome ei ole geoloogiliselt veel läbi uuritud ning oletatakse, et tulevikus leitakse suuremaidki uusi maagimaardlaid.

Rikkalikud maagivarud rahuldavad täielikult Soome majanduse kodumaise metallurgiabaasi vajadused, kuid selleks vajalik kivisüsi ja koks tuleb importida.

Üldistades geoloogiliste tingimuste mõju tootmisprofiili kujunemisele Soomes, tuleb märkida, et maapõue mineraalne struktuur tingib maa soojusenergeetika ja petrokeemiatööstuse tuginemist import-toorainele (välja arvatud turba kasutamine), kuid võimaldab müetööstuse (eelkõige metallimaakide kaevandamise) edukat arendamist, peamiselt küll maa kesk- ja põhjaosades, mis oma asendi, kliimatiliste ja mullastikuliste tingimuste soodsuse ees jäävad maha lõuna-Soomest jt. rannikualadest. Maavarad pakuvad tooraineid ka ehitusmaterjalide, klaasi- ja keraamikatööstusele (granit, lubjakivi, kaoliin, asbest, kvarts, põldpagu), keemiatööstusele (vähvel, antimon, arseen, lubjakivi, talk jt.), soodustavad tselluloosi- ja paberitööstuse (vähvel, kaoliin ja talk) ning metallurgia (dolomiit) arengut.

Reljeef on teiseks oluliseks inimese majanduslikku tegevust soodustavaks teguriks Soomes. Just tasasema reljeefi tõttu on põllumajanduse arendamiseks Soomes soodsamad tingimused kui nägistel Norra ja Kesk- ning Põhja-Rootsi aladel.

Tasandikuline või nõrgalt künklik reljeef Lõuna-Soomes ja Põhja lahe rannikualadel soodustab põllundust ning liiklusteede rajamist. Mõnevõrra ebasoodsamad selles suhtes on Sise-Soome künklikud kõrgustikud, kus aluspõhjakivimid on moreensetetest peaaegu katmata. Teistes osades on kristalliline aluspõhi kaetud moreeni ja jähajajärgsete setetega. Moreenil ja rannalühistel savikatel meresetel on moodustunud ka Soome kõige viljakamad, kõige tugevama huumuskihiga mullad, mis soodustavad taimkasvatuse arengut Lõuna-Soomes ja Põhja lahe rannikualadel. Maal valitsevad kumardised ja leetmullad, mis rikkaliku vilistamise ja lupjamise korral annavad kõrgeid saake. Palju on aga ka väheviljakaid liivaseid ja soostunud muldi, eriti sise- ja põhjaosades. Põllumajandust suurele määral madalikulaladel soodustab ka nende alade pehme kliima. Külve kahjustavad kevadised ja suvised õukülmad ning sügisesed halled esinevad Soome sise-, ida- ja põhjaosades märgatavalt sagedamini kui lõunas ja läänes. Järske temperatuuri muutusi põhjustab maa asend merele ja kontinentaalse kliimaregiooni piirialal. Idapoolt Soomesse

saabuvad kõrgrõhkonnad põhjustavad talvel tugevat külmenemist (sageli -30° kuni -40°C), ervel aga kuumu ja põuda. Domineerivaks on Soomes siiski maritime ilmastiik.

Soome territooriumi ulatuses esineb ka märkimisväärsid kliimatilisi erinevusi. Pehme kliima valitseb Lõuna- ja Lääne-Soomes, mereranniku lühistel madalikaladel. See soodustab põllumajanduse arendamist neudes piirkondades. Soome sise- ja põhjaalade kõrgustikel on kliimatingimused kontinentaalsemad - temperatuuri muutused sagedamad ning amplituudid suuremad.

Kliima suhteline pehmus, tänu Atlandi ookeani mõjule, ongi peamiseks inimtegevust soodustavaks erinevuseks Soome ja teiste poolustelühiste alade vahel. Põhja-Euroopas on valitsevaks edela- ja läänetuul, m. edelamuusoon, mis toob Atlandi ookeanilt rikkalikult niiskeid, Golfi hoovuse poolt soojendatud õmmasse. Nende mõjul valitsebki soodne kliima, mis garanteerib tainekasvuks vajaliku soojuse ja niiskuse hulga ning võimaldab seega intensiivse põllumajanduse arendamist.

Sademaid¹ langeb kõige enam Lõuna-Soomes (üle 700 mm aastas) ja Kesk-Soome Järvealadel ning Ida-Soomes Maanselkä kõrgustikul (üle 600 mm). Lääne-Soome rannikul

---

¹ Suomen maantieteen käsikirja. Helsinki 1951, lk. 126.

langeb sademeid alla 550 mm aastas ja Põhja-Lapimaal alla 450 mm aastas. Kuna aurumine on Soome tingimustes vähene, siis on see sademete hulk piisav veerikaste jõgede ja järvede täitmiseks, mis moodustavad rikkalikke hüdroenergia varusid ning siseveeteid (eelkõige palgi-parvetuseks). Hüdroenergia, mille varud on kokku 30 miljardit kilovatt-tundi aastas (sellest tehniliselt kasutatavad 18 miljrd.kWh), annab Soome majandusele võimsa energeetilise baasi. Kuna kõige veerikkamad Oulu ja Kemi jõe basseinid on Põhja-Soomes, siis kandub ka hüdroenergeetika raskuspunkt sinna. Põhja-Soome basseinide suuremat veerikkust põhjustab suurelt osalt asjaolu, et aurumine on seal palju väiksem kui Kesk- ja Lõuna-Soomes, mis kompenseerib täielikult Põhja-Soome väiksema sademete hulga. Nii on aurumine Kemi jõe basseinis 126 mm, Oulu jõe basseinis 181 mm, Vuoksi (Järvedeala idaosa) basseinis aga kuni 300 mm ning Kymi jõe basseinis (Järvedeala lõuna- ja lääneosa) kohati koguni 320-350 mm. Aurumise nii suuri territoriaalseid erinevusi põhjustavad madalamad temperatuurid, lumikatte pikema-ajalise kestvus ning järvede suhteline vähesus Põhja-Soomes. Äravoolu koefitsient (äravoolu ja sademete hulga suhe) on Põhja-Soomes umbes poolteist korda suurem kui maa lõunaosas (tabel 2). Seetõttu on keskmine äravool Kemi jõe basseinis 330^{mm}, Ii jõe basseinis 364 mm ja Oulu jõe basseinis koguni 370 mm, kuid maa lõunaosas 270-290 mm².) Lõpptulemuseks

2

Финляндия. Географический сборник. Москва 1963, lk.182.

on asjaolu, et kolm Põhja-Soome jõgikonda (Oulu, Ii ja Kemi), mis katavad üksnes 38,9% jõgikondade kogupindalast, annavad hüdroenergia varudest 64,3% (tabel 2).

Видеографическое изображение

Tabel 2

Vee-energia varude jagunemine ja jõgikondade hüdrograafia näitajad Soomes.^x

Jõgikondade järgi	Pindala km ²	Площадь %-des	Äravoolu koefitsient	Energia- varude jagunemine %-des
<i>По бассейнам</i>			<i>Кэф. стока</i>	
Vuoksi	61265	28,0	0,54	14,2
Kymi	36530	16,7	0,48	11,2
Karjaa	1995	0,9	0,53	0,5
Kokemäe	26025	11,9	0,46	6,7
Kyrö	4805	2,2	0,51	0,9
Kala	2990	1,4	0,58	2,2
Oulu	19860	9,1	0,65	15,9
Ii	14315	6,5	0,67	11,5
Kemi	50862	23,3	0,72	36,9
Kokku	218647	100,0	0,55	100,0
<hr/>				
Majandusrajoonide järgi		<i>По экон. районам</i>		
Lõunarajoon	30975	14,2	0,46	7,7
Järvedeala	94840	43,3	0,52	24,8
Vaasa	7795	3,6	0,54	3,2
Põhjarajoon	85037	38,9	0,68	64,3
Kokku	218647	100,0	0,55	100,0

^x Arvutatud allikast: Финляндия. Географический сборник. Москва 1953, lk. 182.

Tähtsaimaks loodusvaraks on Soomes mets. Metsaga kaetud alade kogupindala hõlmab 21,8 milj.hektarit. Metsarikkuse poolest jähib Soome Euroopas maha üksnes Nõukogude Liidust ja Rootsist. Metsavarude kogumaht Soomes moodustab 1493 milj.m³ (1959.aasta andmetel).³ Produktiivset metsamaad on 17,3 milj.hektarit, kusjuures puidu aastaseks juurdsekasvuks on 46 milj.m³. 1961.aastal moodustasid metsaraie ning looduslikud kaod kokku 56 milj.m³. Okaspuud hõlmavad üle 80% metsavarudest, kusjuures üksikute puuliikide osatähtsus on järgmine: mänd - 44%, kuusk - 36% ning kask - 18%. Arvukad järved ja jõed pakuvad suurepäraseid võimalusi metsaparvetuseks. Rikkalikumad metsavarud on säilinud Põhja- ja Ida-Soomes.

Kokku võttes võib öelda, et Soome loodus on küll karm lõunapoolsete maadega võrreldes, kuid kuuekümnendast paralleelist põhja pool asetsevate aladega kõrvutamisel näeme, et geograafilised tingimused on majanduse arendamiseks küllaltki soodsad.

Looduslike tingimuste kogu kompleks on seega tähtsaks teguriks nii majanduse tootmisprofiili kui ka paiknemise kujunemisele Soomes. Esiteks seab kliimatiliste tingimuste muutlikkus loomakasvatuse põllumajandusega võrreldes soodsamasse olukorda, teiseks aga võimaldavad Lõuna-Soomes ja Põhja-lahe rannikualadel valitsevad tingimused saavutada põllumajanduslikul tootmisel suuremat majanduslikku efekti

---

³ Suomen tilastollinen vuosikirja 1960. Helsinki, 1961, lk. 100

kui teistel aladel. Lõuna-Soome asend soodustab tütleva tööstuse, intensiivsemate, kõrgema kaubalisuse astmega tootmisharude arengut. Kesk- ja Põhja-Soome ebasoodsamad tingimused põhjustavad aga kapitalistliku tootmisviisi juures looduslike ressursside ekstsensivsemat ekspluatsiooni, ekstraktiivsemate tootmisharude arengut.

Looduslikud tingimused ja ressursid on ainult eeldusteks, mitte aga majanduslikku arengut määravateks teguriteks. Määrav maa majanduse arengus on tootmisviis. Et Soomes valitseb kapitalistlik tootmisviis, siis areneb maa majandus kapitalismi majandusseaduste järgi, üha süvenevate vastuolude ja kriisinähtuste olukorras, mis ei võimalda looduslike ressursside kõige ratsionaalsemat kasutamist kogu ühiskonna huvides. Kapitalistliku kasumi huvides arendatav konjunktuurne tootmine ei arvesta nende ressursside kõige otstarbekohasema kasutamise nõuet, mistõttu esineb rahvuslike rikkuste raiskamist Lõuna-Soome metsavarude kiire vähenemise, metallimaakide nittetäieliku kasutamise, siseveekogude kalavarude hoolimatu hävitamise jms. näol.

2. Rahvastik

Soome rahvaarv on viimasel ajal suurenenud keskmiselt 30 000 võrra aastas. 1940.aastal oli elanikke Soomes 3,70 miljonit, 1950.aastal - 4,03 miljonit ja 1965.aastal - 4,60 miljonit. Rahvaarvu suurenemine on olnud oluliseks siseturu laiendavaks teguriks, mis on stimuleerinud Soome industriaalset arengut sõjajärgsel perioodil.

Siseturgu on märkimisväärselt laiendanud ka elanike siirdumine maalt linna, põllumajandusest kõrgema kaubalisusega majandusharudesse. Seoses linnaliste asulate kasvuga on linnarahvastiku protsent Soome rahvaarvus suurenenud järgmiselt:⁴

1940.aastal - 26,8 %,

1950.aastal - 32,2 %,

1962.aastal - 41,2 %,

1965.aastal - 44,0 %.

Intensiivne urbanisatsioon on tingitud eelkõige Soome industriaalsest arengust ja põllumajanduse mehhaniseerimisest sellel perioodil.

---

⁴ Arvulised andmed on toodud statistilise kogumiku "Suomen tilastollinen vuosikirja" (Helsinki) vastavate aastate väljaannete järgi, samuti vastavalt Soome Statistikalitsuse teadaandele, mis avaldasti ajalehes "Kansan Uutiset" 3/1 - 1965.a. lk.5.

**Soome läänid ,
läänikeskused, suuremad
linnad ja alevid**

*Административное деление и
важнейшие города*

Elanike arv

- üle 100 000
- 50 000 - 100 000
- 20 000 - 50 000
- alla 20 000

--- läänipiir

Rovaniemi - läänikeskus

Soome suuremad linnad ja nende elanike arv 1940. ja 1965.aastal on järgmised:

	1940.a.	1965.a.
Helsingi	317314	496193
Tampere	80782	139416
Turu	74788	138299
Lahti	27746	79039
Oulu	28029	78545
Pori	21612	59543
Kuopio	25157	51051
Vaasa	33313	46533

Suuremateks aleviteks Soomes on Espoo (Helsingi lähedal) 74741 elanikuga ning Imatra 35115 elanikuga. Vähirib tähelepanu, et Soome kõige suuremad linnad (Helsingi, Tampere, Turu) on kasvanud suhteliselt aeglasemalt kui keskmised linnad (Lahti, Pori, Oulu jt.). Üldse on Soomes 46 linna ja 24 alevit, milledest suuremad on antud juuresoleval Soome administratiivse jaotuse kaardil (joon.2).

Tööjõubilansi seisukohalt pakuvad huvi muutused rahvastiku vanuselises ja soolises struktuuris (tabelid 3 ja 4). Sõja tagajärjel langes märgatavalt ealt tööjõuliste elanike osatähtsus (tabel 3), eelkõige naidugi meeste osas. Kuna sündimus oli Soomes suhteliselt madal nii sõjaeelsetel kui ka sõja-aastatel, siis ei ole 15-44 aastaste elanike sõjaeelset ^{osa} tähtsust saavutatud kuni viimase ajani. Pärast sõda, aastail 1946-1950 tõusis aga sündimus Soomes järsult

ulatudes 105-110 000 lapseni aastas. Aastail 1951-1952 langes see uuesti 80-85000-ni. Sõjajärgsed nn. suured vanusegrupid jõuavad tööikka kättesoleval ajal. Nende töösse rakendamine on Soomes tõsiseks probleemiks, arvestades asjaolu, et juba varemgi on maal valitsenud krooniline tööpuudus. Noorte töölerakendamise raskused, tööpuudus noortööliste hulgas on üheks emigratsiooni ja noorsooalustegevuse kasvu põhjuseks.

Soome rahvaarvu kasvu vähendab mõnevõrra märkimisväärtne emigratsioon (ca 3000-5000 emigranti aastas) peamiselt Rootsi, Kanadasse ja Austraaliasse, mida põhjustab tööpuudus ja madalam elatustase⁵ Soomes, võrreldes mainitud maadega. Väärib tähelepanu, et ligemale ühe neljandiku Soome emigrantidest moodustavad Soome rootslased, kes siirduvad Rootsi. Kättesoleval ajal on Rootsis alalistel või ajutistel tüüdel üle 250000 soomlast.

---

⁵ Vaadeldes elatustaseme ühe näitajana toiduainete osatähtsust rahvatarbimise struktuuris, näeme, et Soomes on see 39 %, Norras 30 %, Taanis 28 %, Rootsis 27 %, Prantsusmaal 32 %, Suurbritannias 31 %, Belgias 30 %, Austraalias 25 %, Kanadas 23 %, Ameerika Ühendriikides 22 %, Itaalias 45 %, Ekvadoris 49 %, Tšoonis 54 %, ja Gaanas koguni 57 %.

(Andmed kogumikust: "Statistical Yearbook 1960. United Nations. New York", lk.467-469).

Tabel 3

Soome rahvastiku vanuseline struktuur aastail
1930, 1940, 1950 ja 1962^x 1/12-des.

Vanusegrupid ja perekonnaseis	1930.a.	1940.a.	1950.a.	1960.a.	1962.a.
0-4 a.	10,0	9,1	12,5	9,2	8,8
5-14 a.	19,4	17,8	17,5	20,9	19,9
15-24 a.	20,0	17,7	15,8	15,4	16,9
25-44 a.	27,8	31,2	28,6	25,9	25,7
45-64 a.	16,5	17,8	18,9	21,2	21,2
65-74 a.	4,3	4,4	4,7	5,1	5,2
75-	2,0	2,0	2,0	2,3	2,3
Kokku (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
s.h. vallalised	61,5	57,8	53,1	51,8	51,4
abielus	32,1	35,3	39,5	40,9	41,3
lesed ja lahu- tatud	6,4	6,9	7,4	7,3	7,3
Kogu rahvaarv (tuh. in)	3462,7	3695,6	4029,8	4446,2	4523,2

^x "Suomen tilastollinen vuosikirja" 1963. Helsinki 1964, lk39.

Tabel 4

Soome rahvastiku sooline struktuur aastail
1940, 1950 ja 1962.^X

Vanusegrupid ja perekonnaseis	Naisi 1000 mehe kohta			Mehi (tuh.)	Naisi (tuh.)
	1940	1950	1962	1962	
0-4 a.	967	955	977	203,0	195,1
5-14 a.	967	962	980	458,8	440,8
15-24 a.	992	976	970	387,9	374,9
25-44 a.	1050	1120	1030	572,4	589,5
45-64 a.	1190	1450	1215	432,5	526,9
65-74 a.	1400	1582	1568	92,0	144,2
75 - a.	1670	1925	1989	35,2	70,0
K o k k u	1061	1088	1072	2181,8	2341,4
s.h. vallalised	975	1000	967	1183,0	1142,2
abielus	1011	1010	1006	931,2	936,1
lesed ja lahutatud	3110	3891	3890	67,6	263,1

^X Arvutatud allikast: "Suomen tilastollinen vuosikirja"
1963, Helsinki 1964, lk. 38.

Elanikkonna rahvusliku koosseisu iseloomustamiseks annab Soome statistika rahvastiku jagunemise emakeele järgi. Soome elanikkonnast (1960.a. andmetel) kasutab emakeelena soome keelt 92,4 %, rootsi keelt 7,4 % (330 538), vene keelt 0,06 % (2752), saami (lapi) keelt 0,03 % (1312) ja muid keeli 0,07 % (3200 elanikku). 1950.aastaga võrreldes on soomekeelse elanikkonna osatähtsus tõusnud 1,3 % ja rootsikeelse osatähtsus langenud 1,2 % võrra. Rootsi keelt kõneldakse Ahvenamaa saartel ning laialdastel aladel Soome ja Põhjalahe rannikul. Lõunemere pooled neist Soome elanikest, kellele rootsi keel on emakeeleks, elavad Uusimaa lühin⁶ ning üle ühe kolmandiku Vaasa lühin. Isikuist, kes loevad oma emakeeleks vene keelt, elab kaks kolmandikku Helsingis ja Uusimaa lühin. Saamide (laplaste) asumisala piirdub ainult Lappi lühiniga, kus nad tegelevad peamiselt põhjapõdra kasvatuse ja metsamajandusega.

Soome rahvastiku territoriaalses paiknemises paistab silma tugev kontsentratsioon maa lõuna- ja edelaosas. Edela-Soome kolm lühini - Uusimaa, Turu-Pori ja Ihtme lühin, pindalaga kokku alla 16%. Soome maisma-pindalast (tabel 5), hõlmavad kogu rahvastikust 47 % ja linnarahvastikust 65 %. Sõjajärgsel perioodil on rahvastiku paiknemise regionaalses struktuuris suurenenud Lõuna- ja Põhja-Soome ning vähenenud Kesk- ja Lühine-Soome osatähtsus. 1940.aastal lan-

---

⁶ Lühin on Soome suurimaks administratiivüksuseks, mis osakorda jaguneb valdadeks. Tänapäeval on Soomes 12 lühini ja 481 valda.

ges eespool mainitud kolme Edela-Soome lääni (Uusimaa, Turu-Pori, Häme) arvele veel 41 % kogu rahvastikust. Rahvastiku koondumist maa sellesse ossa on soodustanud Lõuna-Soome suurte tööstuskeskuste areng. Aastail 1940-1960 on suurenenud ka Oulu (8,2 %-lt 9,2 %-le) ja Lappi lääni (3,8 %-lt 4,6 %-le) osatähtsus rahvaarvu regionaalses struktuuris. Põhja-Soome osatähtsuse tõus väärrib märkimist eriti seetõttu, et just see osa maast sai sõja läbi kõige rohkem kannatada. Kui Soome 1944. aasta septembris sõlmis rahu NSV Liiduga ja pööras oma relvad Saksamaa vastu, siis Põhja-Soomest Norrassa taganevad hitlerlased riisusid paljaks ja põletasid maata osa Oulu läänist ja kogu Lappi lääni. Pärast sõda Põhja - Soome taastati ning seoses sealsete looduslike ressurside intensiivistunud ekspuaterimisega on ka asustus tunduvalt laienenud. Jõudsasti on kasvanud ka Põhja- ja Ida-Soome linnad. Aastail 1940 - 1965 on elanike arv tõusnud:

	1940.a.	1965.a.
Rovaniemis	7900-lt	25700-le,
Tornios	2100-lt	6750-le,
Kemis	19000-lt	30000-le,
Oulus	28000-lt	78500-le,
Kajaanis	7900-lt	17100-le,
Joensuu	5900-lt	31800-le.

Eriti intensiivne urbanisatsioon peale 1950. aastat on aga viinud rahvastiku absoluutsele vähenemisele

Tabel 5

Soome pindala, rahvaarvu ja tööstustoodangu
territoriaalne jagunemine 1961.aastal.^x

L ä ä n (lääni keskus)	Pindala		Rahvaarv		Tööstus- toodang
	km ²	%	tuh.	%	%
Uusimaa (Helsingi)	10361	3,1	842,1	18,8	23,9
Turu-Pori (Turu)	23015	6,8	666,3	14,9	19,3
Ahvenanmaa (Maarian- hamina)	1505	0,5	22,3	0,5	0,1
Häme (Hämeenlinna)	19422	5,8	584,5	13,0	16,5
Kymi (Kotka)	12848	3,8	335,3	7,5	14,9
Mikkeli (Mikkeli)	21650	6,4	234,7	5,3	2,0
Põhja-Karjala (Joensuu)	21438	6,4	209,2	4,7	1,9
Kuopio (Kuopio)	20030	5,9	267,9	6,0	3,3
Kesk-Soome (Jyväskylä)	18330	5,4	245,9	5,5	4,3
Vaasa (Vaasa)	28088	8,3	452,7	10,0	6,3
Oulu (Oulu)	61192	18,2	410,1	9,2	5,0
Lappi (Rovaniemi)	99130	29,4	205,9	4,6	2,5
K o k k u	337009	100,0	4476,9	100,0	100,0

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963.

Tabel 6

Soome rahvastiku jagunemine läänide vahel
aastail 1930-1965.^x

L ä ä n	1930	1940	1950	1955	1960	1965	
						%-des	tuhandeks
Uusimaa	14,2	16,1	16,6	17,5	18,7	20,0	918,8
Turu-Pori	14,4	13,9	15,7	15,2	14,8	14,6	672,4
Ahvenamaa	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	21,3
H ä m e	11,0	11,2	13,7	13,8	13,1	13,1	603,7
K y m i	17,4	16,5	7,7	7,6	7,6	7,6	346,8
<u>Lõuna-Soome</u> <u>läänid kokku</u>	<u>57,6</u>	<u>58,3</u>	<u>54,2</u>	<u>54,6</u>	<u>54,7</u>	<u>55,8</u>	<u>2563,0</u>
Mikkeli	5,9	5,4	6,0	5,8	5,3	5,1	231,5
Põhja-Karjala	-	-	-	-	4,6	4,4	199,9
K u o p i o	10,9	10,5	11,6	11,4	6,1	5,8	268,6
Kesk-Soome	-	-	-	-	5,5	5,4	248,8
V a a s a	14,2	13,9	15,1	14,7	10,0	9,7	447,5
<u>Vahe-Soome</u> <u>läänid kokku</u>	<u>31,0</u>	<u>29,8</u>	<u>32,7</u>	<u>31,9</u>	<u>31,5</u>	<u>30,4</u>	<u>1396,3</u>
O n l u	8,2	8,2	8,9	9,2	9,2	9,1	419,9
L a p p i	3,2	3,7	4,2	4,3	4,6	4,7	218,6
<u>Põhja-Soome</u> <u>läänid kokku</u>	<u>11,4</u>	<u>11,9</u>	<u>13,1</u>	<u>13,5</u>	<u>13,8</u>	<u>13,8</u>	<u>638,5</u>
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
Kokku tuhan- deks	3462,7	3695,4	4029,8	4265,9	4446,2	-	4597,8

^x Arvutatud allikaist: "Suomen tilastollinen vuosikirja" 1963. Helsinki, lk.8.

"Kansan Uutiset", 71-1965, lk.5.

aladel, kus on vähe linnalisi asulaid. Nii toimub rahvaarvu pidev langus Ida-Soomes - Põhja-Karjala, Mikkeli ja Kuopio läänis. Sellega seletub ka Vahe-Soome läänide osatähtsuse langus rahvaarvus peale 1950. aastat (tabel 6). Uusimaa lääni rahvaarvu kumulatiivne kasv peamiselt Helsingi suurenemise arvel on Soomes tõsiseks probleemiks, kuna see suurendab disproportsioone rahvastiku (ja kogu majanduselu) paiknemises.

Eriti reljeefselt kajastuvad Soome rahvastiku paiknemises toimunud muutused läänide rahvastiku tiheduse dünaamikast (tabel 7). Kui 1950. aastal ületas rahvastiku tihedus Uusimaa läänis Soome keskmise 5,1 korda, siis 1965. aastaks on see vahe kasvanud juba 6,2 kordseks. Ida-Soomes aga, Põhja-Karjala, Mikkeli ja Kuopio läänis seevastu on toimunud aastail 1960 - 1965 rahvastiku tiheduse langus. Ida-Soome "tühjendamine" on teiseks disproportsionaalseks tendentsiks Soome rahvastiku paiknemise arengus, mille põhjuseks on linnaliste asulate ja tööstuse vähesus nendel agraarsetel aladel. Olukorra parandamiseks on Soome demokraatlik üldsus tõstatanud Ida-Soome töötleva tööstuse arendamise ja vastava kaadri ettevalmistamise laiendamise nõude. Töötleva tööstuse arendamine Ida-Soomes ei kindlusta aga ettevõtjatele küllalt kõrgeid kasumeid, mistõttu eelistatakse valmiskaupu sinna sisse vedada ning selle agraarse ääreala ülerahvastusprobleem püsib lahendamata.

Tabel 7

Rahvastiku tihedus Soome läänides
aastail 1930 - 1965.^x

L ä ä n	1930	1940	1950	1955	1960	1962	1965
Uusimaa	43,3	51,6	67,5	75,6	84,4	88,8	93,0
Turu-Pori	22,9	23,3	28,7	29,5	30,0	30,2	30,4
Ahvenanmaa	14,1	14,3	14,6	14,6	14,2	14,2	14,4
H ä m e	21,9	22,4	30,0	31,8	35,0	35,7	36,3
K y m i	19,4	19,0	29,0	30,2	31,5	32,0	32,4
Mikkeli	12,4	11,4	13,8	14,1	14,3	14,2	14,1
Põhja-Karjala	-	-	-	-	11,6	11,3	11,1
Kuopio	10,3	10,3	13,1	13,6	16,2	16,1	16,1
Kesk-Soome	-	-	-	-	15,5	15,7	15,8
V a a s a	12,8	13,2	15,6	16,1	16,3	16,3	16,5
U u l u		5,2	6,3	6,9	7,2	7,3	7,4
L a p p i	2,3	1,2	1,8	2,0	2,2	2,3	2,3
K o k k u	10,1	10,6	13,2	14,0	14,6	14,8	15,0

^x "Suomen tilastollinen vuosikirja" 1963, Helsinki 1964,
lk. 7.

"Kansan Uutiset", 3/4-1965, lk.5.

Rahvastiku tihedus, mis suureneb põhjast lõuna suunas, ületab Uusimaal Lappi lääni taseme enam kui neljakümne kordselt (tabel 7). Lõuna-Soome asustustihedus on saavutanud juba Kesk-Euroopa riikide taseme.

Rahvastiku keskmine tihedus (15 inimest ühel ruutkilomeetril) on Soomes kõrgem kui teistes samadel laiuskraadidel paiknevates maades. Islandil on rahvastiku keekmiseks tiheduseks 2 inimest ruutkilomeetril, kuuekümnendast laiuskraadist põhja pool paiknevatel aladel Norras 6,4 ja Rootsis 5,4 inimest ruutkilomeetril. Keskmine rahvastiku tihedus NSV Liidu Looderajoonis on 6,8 ja Karjala ANSV-s 3,8 inimest ruutkilomeetril.

Rahvastiku paiknemine on tähtsaks teguriks tarbimisele ja tööjõule orienteeruva tööstuse territoriaalse struktuuri kujunemisel. Kergetööstus, toiduainetetööstus, metallitööstus jm. tootmisharud on seetõttu valdavas osas kontsentreerunud suurema rahvaarvuga keskustesse Lõuna-Soomes. Kuna aga suuremates linnades on töötajate palgad ametiühingute tegevuse ja tööliisklassi paremini organiseeritud võitluse tagajärjel kõige kõrgemad, siis on kapitalistid hakanud rajama uusi ettevõtteid ka väiksemates linnades ja alevites ning tihedamini asustatud maarajoonides, kus neil õnnestub töötajate palku madalamale tasemele suruda. Põhja-Soome intensiivsemat industrialiseerimist on suurelt osalt stimuleerinud asjaolu, et seal on palkade tase Soomes kõige madalam.

3. Soome majanduse sõjajärgne areng,
peamised muutused tootmise struktuuris ning
kaasaegne tase rahvusvahelisel taustal ja
võrrelduna Eesti NSV-ga.

Looduslikud tingimused ja tööjõu ressursid on ainult eeldusteks, mitte aga majanduslikku arengut määravateks teguriteks. Lääne- ja põhjapoolse maa majanduse arengus on tootmisviis. Et Soomes valitseb kapitalistlik tootmisviis, siis areneb maa majandus kapitalismi majandusseaduste järgi, olenedes kapitalistliku maailmaturu konjunktuuridest. Nagu kõikide lääneriikide nii ka Soome majandust on sõjajärgsel perioodil tabanud kriisinähtused, esineb ettevõtete kroonilist alakoormatust ja tööpuudust. Suured kasutamata tootmisvõimsused on tselluloosi- ja paberitööstuses, müüblitööstuses, tekstiilitööstuses, naha- ja jalatsitööstuses, ehitusmaterjalide tootmisel jm. On tugevnenud töötava rahva klassivõitlus monopolide püüde vastu suurendada kasumeid töötajate palgade allasurumise teel.

Tänapäeva Soome on industriaal-agraarmaa metsatööstusele ja masinachitusele spetsialiseerunud tööstuse ning arenenud, loomakasvatusele kallakut omava põllumajandu-

Soome majanduse struktuuri muutused

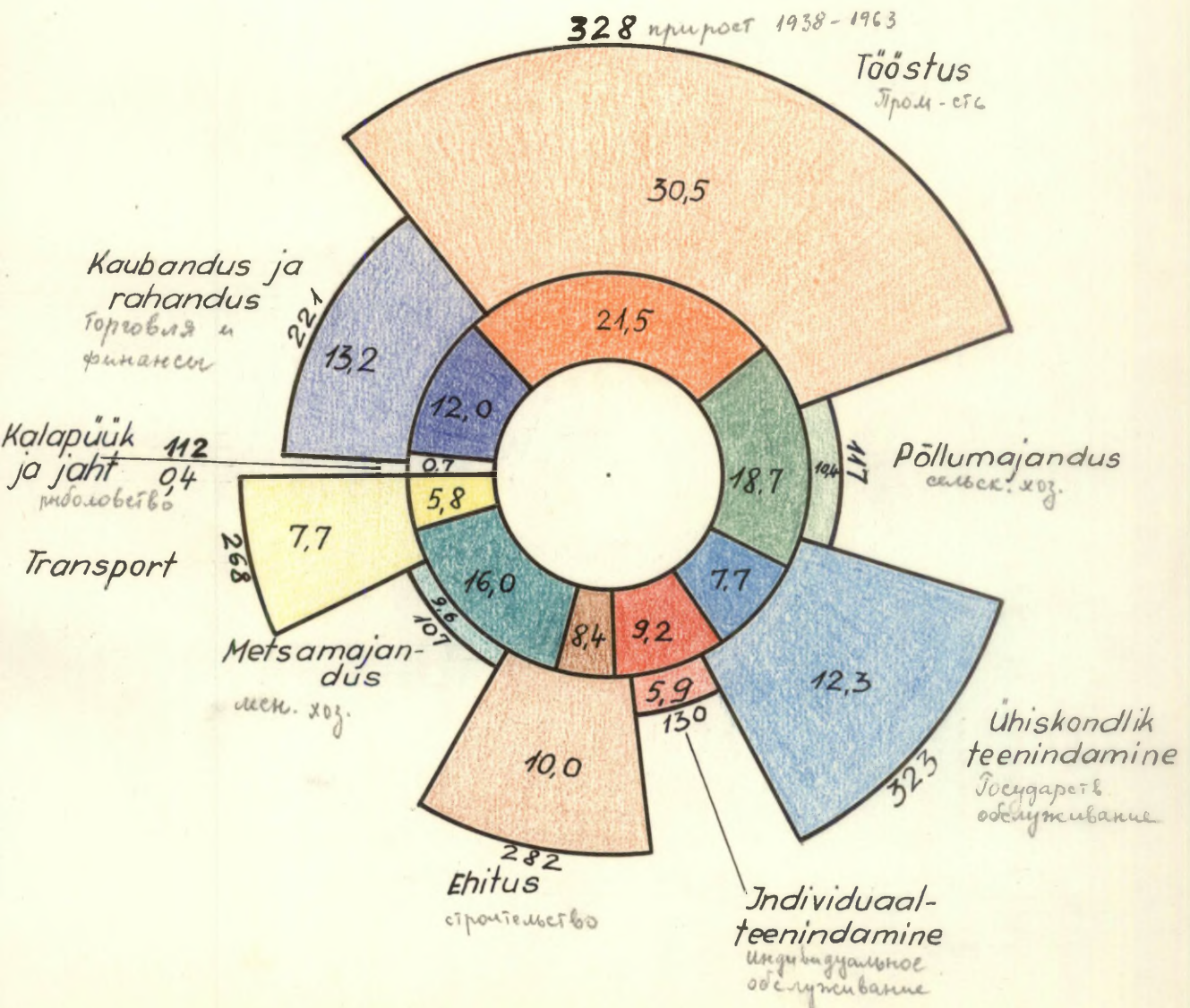
aastail 1938-1963

Изменения структуры экономики Финляндии за 1938-1963 г.г.

Sisemine ring - struktuur 1938.a.(%-des)

Välimised sektorid - struktuur 1963.a.(%-des)

Välimiste sektorite kõrgus - juurdekasv 1938-1963 (indeksid väljaspool sektoreid, kuna sisemise ringi kõrgus on 1938.a. tase = 100)

sega. Kuigi veel 1960.aastal sai põllu- ja metsamajandusest elatust veidi rohkem inimesi kui tööstusest (tabel 8), siis majanduse tootmisharulises struktuuris oli industrialse sektori osatähtsus suurim juba 1950.aastal (tabel 9, joonis 3).

Tabel 8

Soome rahvastiku struktuur elatusvahendite allikate järgi aastail 1940, 1950 ja 1960.^x

	1940	1950	1960
Põllu- ja metsamajandus	51,5	41,5	31,7
Tööstus ja ehitus	21,0	29,2	30,9
Transport ja side	4,6	6,0	6,7
Kaubandus ja rahandus	5,1	6,9	8,8
Muud alad	17,8	16,4	21,9
K o k k u	100,0	100,0	100,0

^x Tilastokatsauksia, 1962, N:o 10, lk.47; Э.Д.Либницкая. Финляндия. Москва, 1962, lk.67.

Tabel 9

Soome majanduse struktuuri muutused aastail 1938-1963.^x

	1938	1950	1960	1963
Põllu- ja metsamajandus, kalandus	36,4	24,8	21,2	20,4
Tööstus ja ehitus	30,6	40,9	41,2	40,5
Transport ja side	6,0	7,0	7,8	7,7
Kaubandus ja rahandus	12,3	12,8	12,2	13,2
Muud alad	14,7	14,5	17,6	18,2
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Rahvatulu jagunemise järgi vastavalt allikale: Tilastokatsauksia, 1964, nr. 12, lk.41. Suomen tilastollinen vuosikirja (vastavad aastad).

Tootmise struktuuri muutuste analüüsiks on kilesolevas dissertatsioonitöös välja töötatud spetsiaalne sektordia-gramm, mis aitab kujutada teatud perioodil toimunud nihkeid võimalikult suure näitlikkusega (joonised 3,4,5,8,9,15). Diagramm koosneb kahest kontsentrilisest ringist, mis on jagatud sektoriteks. Sisemine ring kujutab tootmise struktuuri baasaastal, väline ring aga - võrreldaval aastal. Protsentides antud sektori laius on proportsionaalne vastava haru osatähtsusele tootmisprofiilis. Selle diagrammi põhiline eelis seisneb selles, et ta võimaldab peale struktuuri näidata ka veel dünaamikat, tuues seega tootmisprofiili muutused eriti selgelt esile. Dünaamika kujutamiseks kasutatakse sektoreid läbivate raadiuselõikude pikkusi. Kuna baasaasta tase võetakse võrdseks saajaga, siis on sisemise ringi sektorite raadiuselõigud kõik ühe pikkused. Välised sektorid on aga erinevate pikkustega, sest neid läbivad raadiuselõigud näitavad antud haru kasvutempot, võrreldes baasaastaga. Näitlikkuse täiendamiseks konkreetsusega on sektorite sisse kirjutatud vastavate harude osatähtsused protsentides, väliste sektorite peale aga iga haru kasvutempo indeks.

Antud struktuurimuutuste diagrammi kasutamise võimalused ei piirdu mitte üksnes tootmisprofiili nihete analüüsiga, vaid on üsna laialdased. Selle abil saab komplekselt kujutada mistahes majanduslike või muude koosluste muutusi ajas või erinevates tingimustes, võimaldades jälgida üheaegselt nii eri osade muutumise intensiivsust kui ka muutumise tagajärjel kujunenud uusi proportsioone.

Seda diagramm-meetodit on dissertandi poolt rakendatud praktilisel uurimistööil Eesti NSV majanduslike sidemete territoriaalse ja tootmisharulise struktuuri analüüsil⁷ ning ekspordi ja impordi koosseisu muutuste käsitlel⁸ ENSV RMN ETUI majanduslike sidemete sektoris, samuti kahel teaduslikul konverentsil⁹ Soome majanduse tootmisprofiili muutusi käsitlevates ettekannetes. Meetodi kasutamine nendel eesmärkidel on end igati õigustanud.

Soome majanduse struktuuri muutused ilanevad tabelis 9 ja joonisel 3. Kui enne sõda ületas agraarne sektor (põllu- ja metsamajandus, kalandus, jahindus) industriaalset (tööstus ja ehitus) Soome majanduse struktuuris 6% võrra, siis tänapäeval ületab industriaalne sektor agraarset selles 20 protsendi ehk poole võrra (tabel 9). Seega on Soome muutunud agraar-industriaalmaast industriaal-agraarmaaks alles sõjajärgsel perioodil seoses industriaalse sektori suhteliselt kiire kasvuga sellel ajajärgul.

---

⁷ "Eesti NSV rasketööstuse majanduslike sidemete ratsionaliseerimine" - teadusliku uurimise aruanne ETUI-s, dissertant Üks osatäitja.

Kogumik "Nõukogude Eesti majanduslikud sidemed NSV Liidu rahvamajanduses", Tallinn, 1965 (käsikiri toimetamisel, dissertant Üks kaasautoreid).

⁸ "Предложения по расширению производства на экспорт и по рационализации использования импортных товаров в Эстонской ССР" - отчет по научно-исследовательской работе, ответственный исполнитель М. Вабар. (ENSV RMN ETUI Tootmise Ökonoomika ja organiseerimise osak. teostatud uurimus)

⁹ "Structural Changes in the Economy of Finland after the Second World War" - ettekanne ENSV Teaduste Akadeemia Presiidiumi poolt korraldatud võõrkeelsel teaduslikul konverentsil 25. mail 1962. a.

"Структурные сдвиги экономики Финляндии в период политики нейтралитета" - доклад на научной конференции по истории, экономике, языку и литературе Скандинавских стран и Финляндии, в ТГУ, Тарту, 22 мая 1963 г.

Industrialiseerimine on kõige olulisemaks muutuseks Soome majanduse struktuuris viimase 25 aasta jooksul. Industriaalse sektori suhteliselt kiiret tõusu Soome majanduses on põhjustanud mitmed tegurid, nagu siseturu määrgatav laienemine (kogu rahvaarv^{on} kasvanud 3,6 miljonilt 4,6 miljonile elanikule, linnarahvastik aga 0,9 miljonilt 2,0 miljonile), põllumajanduse kaubalisuse silmapaistev kasv, aga ka Soome väliskaubanduse soodne areng. Vährib tähelepanu, et metsatööstussaaduste hinnad on maailmaturul kasvavad määrgatavalt kiiremini keskmisest hinnatõusu tempost. Olulist mõju Soome väliskaubanduse arengule on avaldanud sõbralikud suhted ja aktiivne kaubavahetus Nõukogude Liiduga, mis tekkisid ja arenesid alles peale sõda. Nõukogude Liit on seejärel pidevalt olnud üheks tähtsamaks partneriks Soome väliskaubanduses, kusjuures oluline on Nõukogude turu stabiilsus, sõltumatus kapitalistliku maailmaturu konjunktuuride kõikumistest. Nõukogude Liidu tellimusi täitvad tehased töötavad täiskoormusega ka siis, kui teistes ettevõtetes valitseb depressioon ja töutus. Kui kapitalistlikud maad ostavad Soomest eelkõige metsatööstussaadusi, siis Nõukogude Liitu eksporditakse peamiselt masinaid. See on eriti tähtis asjaolu Soome industrialiseerimisel. Nõukogude Liidu tellimuste tähtsuse baasil on Soomes masinaehitus ja kogu rasketööstus arenenud silmapaistvaks tööstusharuks ning see on aidanud likvideerida maa tööstuse ühekülgselt, kitsalt metsasaaduste töötlemise-

le suunatud spetsialisatsiooni. Näiteks laevaehitus, mis on üheks tähtsamaks haruks Soome masinaehituses, arenes Soomes suurtööstuseks algul seoses reparatsioonimaksete ning hiljem kaubalepinguliste saadetistega Nõukogude Liidule, millest laevad moodustasid suure osa. Kodumaise masinaehituse väljakujunemine võimsaks ja moodaks tööstusharuks sai aluseks ka kõigi teiste tööstusharude intensiivsemale arengule, varustades neid kodumaise tehnikaga.

Märkimata ei saa jätta ka Soome neutraliteedipoliitika soodsat mõju tema majanduse arengule. Kui sõjalistesse blokkidesse kuuluvate kapitalistlike riikide eelarvetest läheb sõjalisteks kulutusteks mitukümmend protsenti, siis Soome riigibüджетist hõlmavad riigikaitsekulud üksnes 4,5-5,0 %. Soomes kasutatakse seega majanduse arendamiseks need vahendid, mis sõjalistest blokkidest osavõtvates riikides lähevad majanduse militariseerimiseks.

Industrialiseerimist soodustanud teguritest kõneldes tuleb mainida ka seda, et Soome tööstusele ei langenud sõja ajal osaks suuremaid purustusi, sest rindevõitlused ei ulatunud maa peamistesse tööstuspiirkondadesse. Tööstustoodangu kõrgeim sõjaeelne, 1938.aasta tase ületati juba 1947. aastal. Madalaim tööstustoodang Teise maailmasõja ajal oli Soomes 1940.aastal, millal ta moodustas ainult kaks kolmandikku 1938.aasta toodangust.

Kõige kiiremat osatähtsuse kasvu Soome majanduse struktuuri dünaamikas näeme ehituse osas. Ehitustegevuse osatäht-

sus Soome rahvatulus on tõusnud 4,9 %-lt 1938.aastal 10%-ni 1960.aastal. Seda on põhjustanud esiteks intensiivne uute tööstusettevõtete rajamine sõjajärgsel perioodil, teiseks aga ka linnade kiire kasvuga seotud uute elamute ning kaubandus- ja kommunaalteeninduste ehitamine. Pärast sõda oli Soomes härmiselt terav korterikriis, mistõttu inimesed elasid isegi endistes pommivarjendites. Olukorra parandamiseks loodi riiklike vahenditega ehitusorganisatsioon "Arava", kes hakkas intensiivselt arendama elamuehitust. Viiekskümmendate aastate majanduskriisid mõjusid aga pidurdavalt ka ehitustegevuse tempole (tabel 10).

Ka transpordi osatähtsus rahvatulus on viimase kaheksa aasta jooksul Soomes mõnevõrra tõusnud (tabel 9, joonis 3).

Kapitalistliku tootmise ebahütlane areng ilmneb tabelist 10. Majanduskriis ja depressioon aastail 1957-1958 avalduvad nii ühiskondliku koguprodukti kui ka tähtsamate majandusharude tootmisindeksites. Eriti selgesti ilmnevad 1950-ndate aastate kriisid tööstuses, kus aastail 1952 ja 1958 esines märgatav toodangu langus (tabel 10). Põllu- ja metsamajanduses ei avaldu viimane majanduskriis nii teravalt. Toodangu tõusu dünaamikat vaadeldes näeme, et põllu- ja metsamajanduses on see tõus olnud väike, tööstuse ja ehituse maht on aga 1948.a. tasemega võrreldes kahekordistunud. See näitab, et Soome põllumajanduses esineb kriisi-

Kogutoodangu dünaamika^x

Aasta	Kogu- produkti kasv	Tööstus	Ehitus	Põllu- majandus	Metsa- majandus
1938	100	100	100	100	100
1948	111	133	138	84	84
1948 ^{xx}	100	100	100	100	100
1949	105	105	117	114	79
1950	111	113	120	116	86
1951	122	131	122	120	107
1952	121	125	121	119	103
1953	123	133	137	122	90
1954	134	152	146	125	108
1955	143	169	146	115	116
1956	145	173	160	115	104
1957	146	176	160	116	108
1958	146	170	166	122	109
1959	156	183	174	129	111
1960	170	206	179	135	127
1961	181	225	189	140	133
1962	186	236	196	133	129
1963	196	247	204	140	128

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk. 254.

^{xx} 1948.aastal muudeti majandusharude koosseisu arvestust, kohandades seda ÜRO statistikas kasutuselevõetud süsteemiga. Seetõttu pole majandusharude kogutoodangu näitajad 1948.aastale eelneva ja sellele järgneva perioodi kohta omavahel täpselt võrreldavad.

nähtusi, mis on kroonilisteks muutunud. Põllumajanduse osatähtsuse langus Soome majanduse struktuuris on osaliselt põhjustatud aga ka sellest, et mitmed tootmisprotsessid, mis varem kuulusid põllumajanduse valdkonda (väetiste ja

jõusööda ettevalmistamine, põllumajandussaaduste esmane töötlemine jne.), on tänapäeval üle läinud tööstuse valdkonda. Mittetööstuslike tootmisprotsesside muutumine industriaalseteks väljendab majanduse üldist tehnilist progressi.¹⁰ Tänapäeval muutuvad tööstuslikeks mitmed põllumajanduse, kaubanduse, ehituse, ühiskondliku toitlustamise ja kodumajapidamise alad, mis laiendab ja mitmekesistab tööstuse struktuuri ning suurendab tema osatähtsust teiste majandusharudega võrreldes.

Industrialiseerimine on seega olnud peamiseks protsessiks Soome majanduse arengus sõjajärgsel perioodil. Industrialiseerimisega kaasneb ka transpordi, kaubanduse ja teenusharude osatähtsuse tõus rahvamajanduse struktuuris. Langemad on agraarse sektori osatähtsus, kuid samaaegselt on tõusnud põllumajandustoodangu kaubalisus ning töötootlikkus selles majandusharus. Kõik need nähtused, mis annavad tunnistust majanduse progressiivsest arengust, toimuvad kapitalismi tingimustes mitte pidevalt ja ühtlaselt, vaid katkendlikult, aeg-ajalt vähikäiku tehes. Kriisid ja teised kapitalistlikust tootmisviisist tingitud majanduse arengut pidurdavad tegurid on põhjustanud seda, et aastal 1963 ei olnud tööstuse osatähtsus Soome majanduse struktuuris 1950.aastaga võrreldes suurenenud, vaid isegi poole protsendi võrra vähenenud.

---

¹⁰ Структурные изменения в промышленности США, Англии и ФРГ в послевоенные годы. Москва, 1962, лк. 5-7.

Tootlikkuse tõusu seisukohalt tuleb Soome majanduse struktuuris toimunud muutusi lugeda positiivseteks, sest kõrgema tööviljakusega majandusharude osatähtsus on tõusnud madalama tööviljakusega harude osatähtsuse järsu languse arvel. Soome majanduses on tänapäeval valitsevaks mehhaniseeritud kapitalistlik suurtootmine.

Väärrib tähelepanu, et tööviljakuse tõus on põllumajanduses olnud isegi kõrgem kui teistes majandusharudes (tabel 11). Seda on põhjustanud tööjõu intensiivne siirdumine põllumajandusest tööstusse ja teistesse rahvamajanduse harudesse.

Ka rakendatuse osas on saavutatud positiivne nihe, sest üldkokkuvõttes on rahvamajanduse eri harudes töötavate isikate koguarv märkimisväärselt kasvanud. Põllumajanduses, kust töötajad siirduvad teistesse majandusharudesse, oli ja on Soomes tegemist silmapaistva alarakendatusega (agraarne Ulerahvastus).

Väliskaubanduse arengu seisukohalt tuleb toimunud muutusi hinnata samuti kasulikeks, sest peamiseks ja perspektiivseks eksportharuks on Soomes tööstus (mille osatähtsus on tõusnud), mitte aga põllu- ja metsamajanduse või kalapüük (mille osatähtsus on langenud). Eelkõige tööstuse areng soodustab rahvusvahelise tööjaotuse eeliste kasutamise võimalusi Soomes.

Tabel 11

Töö tootlikkuse tõus Soome majandusharudes
aastail 1948-1961

(toodangu väärtuse kasv ühe töötlise kohta)^x

1948 = 100

Aasta	Kogu rahva- majandus	Tööstus	Põllu- majandus	Metsa- majandus	Trans- port
1948	100	100	100	100	100
1949	107	106	116	105	101
1950	112	109	122	123	107
1951	120	116	132	124	116
1952	118	115	134	120	107
1953	121	123	141	125	104
1954	129	130	148	138	111
1955	133	137	140	135	116
1956	132	137	143	130	113
1957	135	143	144	142	112
1958	136	143	151	151	111
1959	142	151	158	154	116
1960	148	157	164	163	120
1961	153	162	171	164	127

^x Tilastokatsauksia 1959 nr.9 ja 12, 1961 nr.3 ja 9,
1962 nr.4.

Tabel 12

Soome tähtsamate toodanguliikide aastase väljalaske maht, tööstustöölise arv ning nende võrdlus teiste Põhjamaade ja kogu maailma samade näitajatega (1960.-1962.a. andmetel)^x

	Soome	Rootsi	Norra	Taani	Kogu maailm
Elektrienergia, mljr.kWh	8,7	38,4	33,8	4,7	2299
Vask, tuh.t	34,3	25,3	21,6	-	3090
Tsement, milj.t	1,4	3,0	1,2	1,4	315
Tselluloos, milj.t	2,15	3,41	0,68	-	36,7
Paber, milj.t	1,27	1,51	0,63	0,13	44,5
Liha, milj.t	0,13	0,39	0,12	0,86	60,6
Piim, milj.t	3,32	3,86	1,75	5,43	306,1
Nisu, milj.t	0,24	0,93	0,03	0,36	249,7
Tööstustöölise arv, tuh.	364	872	295	394	...

^x Statistical Yearbook 1960. United Nations. New York, 1960. lk. 91-92, 118-119, 126-247; Monthly Bulletin of Statistics. February 1963. United Nations. New York, 1963, lk. 34-56; Rocznik Statystyczny 1961. Warszawa, 1961, lk. 485-497.

Soome majanduse iseloomustamiseks maailma majanduse taustal toome võrdluseks mõningaid toodangu näitajaid rahvusvahelises lüikes (tabel 12). Paberi, tselluloosi ja puidu tootmises kuulub Soomele silmapaistev koht maailmas, vase kaevandamises on maa aga ^{üks} esimesi Euroopas. Põllumajandussaadustest on Soomes tähtsal kohal piima ja piimasaaduste (või, juustu) toodang, mida jätkub ka ekspordiks. Soome piimatoodang (üle 1% maailma toodangust) on küllaltki märkimisväärne, kuid seda võrrelda maa rahvaarvuga (alla 0,15% kogu maailma rahvastikust). Teisi põllumajandussaadusi toodetakse peamiselt ainult kodumaisteks vajadusteks.

Kogu kapitalistliku Euroopa tööstustoodangust annab Soome 0,8%, kusjuures hankiva tööstuse toodangust 0,4%, töötleva tööstuse toodangust 0,9%, kergetööstuse toodangust 1,0% ning rasketööstuse toodangust 0,8%. Seejuures moodustab Soome rahvaarv kõigi Euroopa kapitalistlike maade rahvaarvust 1,3%. Toodud arvudest näeme esiteks seda, et Soome osatähtsus kapitalismileeri majandussüsteemis on küllaltki tähtsusetu, ning teiseks seda, et Soome on industrialiseeritud nõrgemini (ühe elaniku kohta tuleb vähem tööstustoodangut) kui Euroopa kapitalistlikud riigid keskmiselt. Soome tööstustoodangu töötlemisväärtus moodustas 1953.aastal veel keskmiselt 124 dollarit iga elaniku kohta, 1960.aastal tõusis see näitaja Soomes aga 295 dollarile. Sellest nähtub, et Soome tööstus on juba saavutanud

taseme, mis lubab maad lugeda industrialiseeritud, tööstuslikult arenenud kapitalistlike maade hulka.

Teistest Põhjamaadest jääb Soome oma majandusliku arengu tasemelt mõnevõrra maha. Rahvatulu suurus ühe elaniku kohta on Soomes 11% võrra väiksem kui Norras, 12% võrra väiksem kui Taanis, 16% võrra väiksem kui Islandil ja 42% võrra väiksem kui Rootsis. Nagu näeme tabelist 12 ületab Rootsi Soomet kõigi selle tähtsamate toodanguliikide osas, välja arvatud toorvase tootmine. Kapitalistlikul maailmaturul ongi Rootsi Soomele peamiseks konkurendiks tema kõigil tähtsamatel ekspordialadel. Pealegi on Rootsi Soomest tugevamaks konkurendiks, omades võimsamat tootmisbaasi, suuremaid tootmiskogemusi ning paremaid sidemeid Lääne-Euroopa turgudega.

Milline on aga Soome majanduse arengu tempo, võrrelduna teiste maadega? See küsimus pakub huvi nii majandusliku võistluse seisukohalt kui ka Soome majanduse arengut stimuleerinud tegurite mõju väljaselgitamisel. Rahvusvahelise võrdluse saamiseks esitame alljärgnevalt (tabel 13) tööstuse kogutoodangu kasvu indeksi Soomes, teistes Põhjamaades, mõnedes Lääneriikides ja rahvademokraatiamaades, NSV Liidus ning Eesti NSV-s.

Väärrib tähelepanu, et aastail 1950 - 1963 on tööstustoodang kasvanud enam industrialiseeritud sotsialismimaades kolm kuni neli korda (Eesti NSV-s ja Poolas aga isegi üle nelja korra), Soomes aga vaid üle kahe korra ning teistes tabelis toodud industriaalsetes kapitalistlikes maades isegi alla kahe korra (tabel 13).

Tabel 13

Tööstuse kogutoodangu kasvutempo aastail
1950-1963 rahvusvahelises lõikes.^x

	1950	1955	1960	1963
S o o m e	100	149	182	224
R o o t s i	100	115	139	152
T a a n i	100	114	145	167
N o r r a	100	133	172	200
Suurbritannia	100	119	135	144
B e l g i a	100	124	139	163
Ameerika Ühendriigid	100	128	144	165
P o o l a R V	100	212	338	425
Tšehhoslovakkia SV	100	170	282	323
U n g a r i R V	100	184	266	338
Nõukogude Liit	100	185	304	393
s.h. E e s t i NSV	100	196	336	436

^x Statistisches Jahrbuch der DDR 1963. Leipzig, 1963, lk.17.
Monthly Bulletin of Statistics. United Nations. New York,
1964, nr.12, lk.18-23.

Eesti NSV Statistikaavalitsuse teadaanded ajakirjanduses.

Nagu tabelis toodud andmetest ilneb, on Soome majandus arenenud märksa kiiremini, kui teiste kapitalistlike Põhjamaade majandus, kuid siiski märksa aegsemalt, kui sotsialismimaade majandus. Kuna sõjaeelisel perioodil Soome tööstuse kasvutempod ei erinunud teiste Skandinaaviamaade

omadest, siis tuleb järeldada, et Soome majandus on pärast sõda saanud uusi, toodangu kasvu stimuleerivaid tegureid, mis ei avaldu teiste Põhjamaade majanduses.

Tabel 14

Peamiste tööstusharude toodangu kasvutempod
Soomes ja Eesti NSV-s aastail 1950 - 1962.^x

	1950	1955	1960	1962
<u>E e s t i NSV</u>				
Tööstus - kokku	100	196	336	401
Põlevkivi- ja kütusetööstus	100	188	257	298
Elektrienergeetika	100	256	593	1338
Keemiatööstus	100	420	968	1106
Masinaehitus ja metalli- töötlamine	100	198	422	587
Puidu-, tselluloosi- ja paberit.	100	150	227	248
Ehitusmaterjalide tööstus	100	208	519	687
Klaasi- ja keraamikatööstus	100	152	187	215
Kergetööstus	100	245	372	515
Toiduainete tööstus	100	163	299	320
<u>S o o m e</u>				
Tööstus - kokku	100	150	176	203
Müetööstus	100	189	222	267
Elektrienergeetika	100	160	214	259
Keemiatööstus	100	168	202	231
Metallurgia ja metallitöötlamine	100	198	213	265
Masinaehitus ja elektrotehnika- tööstus	100	154	169	202
Puidutöötlemistööstus	100	124	143	130
Tselluloosi- ja paberitööstus	100	156	234	278
Klaasi-keraamika ja kivitööt- lustööstus	100	129	144	182
Tekstiili- ja jalatsitööstus	100	149	151	163
Naha- ja kummitööstus	100	127	112	122
Toiduainete tööstus	100	145	174	196
Põllumajandustööstus	100	140	158	168

^x Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki (vastavad aastad).
Nõukogude Eesti saavutusi 20 aasta jooksul. Tallinn 1960, lk. 22
Eesti NSV Statistikalitsuse teadaanded.

Mõningate tähtsamate tööstussaaduste ja
toiduainete toodang ühe elaniku kohta Soomes ja
Eesti NSV-s 1962.aastal.^x

T o o d e	Mõõt- ühik	Soome	ENSV
Elektrienergia	kWh	2452	3411
Vähvelhape	kg	52,8	110,9
Mineraalväetised	kg	183	433
s.h. superfosfaat	kg	75,6	207
Tselluloos	kg	652,0	84,4
Paber	kg	384,5	79,6
Tsement	kg	300	388
Tellised	tk.	36	231
Almaklaas	m ²	1,7	5,7
Puurvillane kedrus	kg	3,6	22,8
Puurvillased kangad	m	52	100
Villane kedrus	kg	1,4	1,9
Trikootaaz-pesu	tk.	4,0	5,1
Nahk-jalatsid	paari	1,5	4,0
Kalapüük	kg	16,2	87,4
Lihatoodang	kg	30,1	79,6
Piim	kg	812,0	648,7
Meiereivõli	kg	20,7	12,4
Juust	kg	7,0	3,0
Munad	tk.	170	213
Margariin	kg	3,5	4,2
Jahu (inimtoiduks)	kg	78,4	96,8
Veinid ja alkohoolsed joogid	l	3,9	13,2

^x Arvutatud järgmiste andmete põhjal:

Tilastokatsa nr.7, 1964, lk.4-7.

Eesti NSV Statistikaavalitsuse teadaanne 1962.a.
toodangu kohta.

Väärrib t hhelepami, et sotsialismimaade majanduse hoogsat ja rütmilist arengut ei ületa Soome majanduse kasvutempod isegi konjunktuursete tõusude perioodidel. Näiteks aastail 1958-1962, kui Soomes valitses kriisile järgnenud majandusliku elavnemise ja kulminatsioonielne periood, moodustas rahvatulu kasv seal 27,5%. Nõukogude Eestis suurenes rahvatulu samal perioodil 35,0%.

Tänu t stuse arengu kiiremale tempole kõigis t stusharudes (tabel 14), on Nõukogude Eesti juba saavutanud Soome taseme t stustoodangu mahult ühe elaniku kohta kõigi tähtsamate t stustoodete osas, välja arvatud metsat stussaadused (tabel 15). Puidu-, tselluloosi- ja paberit stus on Soome t stuses üheks põhiliseks spetsialisatsioonisuunaks, kuid Nõukogude Eestis ei ole selle laiendamine otstarbekohane toorainevarade vähesuse tõttu. Sellega seletub Soome t stuse intensiivsem areng tselluloosi- ja paberit stuse alal.

Meie vabariigi mõningane mahaj hmus Soomest juustu, või ja piima tootmise alal (tabel 15)  he elaniku kohta seletub Eesti NSV veisekasvatuse mahaj hvusega Soome omast. Selles osas on meie eesmärgiks Soome taseme saavutamine ja ületamine. Arvestades piimatootmise plaanikindla tõusuga Eesti NSV-s ühelt poolt ning stagnatsiooni ning turustusraskustega Soome piimat stuses teiselt poolt, võib ligikaudselt m hrata, et piimasaaduste (või ja juustu) too-

dangu osas saavutame me Soome taseme lähema 5-7 aasta jooksul. Selle eesmärgi saavutamise tagab Nõukogude Eesti loomakasvatuse kiirendatud arendamine eeloleval viisaastakul (1966-1970).

Põllumajandusliku tootmise intensiivsusest jääb Eesti NSV veel märgatavalt Soomest maha. Põllutööde mehhaniseerimise osas on Soome tase peaaegu juba saavutatud, kuid väetiste ja herbitsiidide kasutamine on meil veel märgatavalt madalam. Selle tagajärjel on ka põllukultuuride saagikus Eesti NSV-s madalam. Näiteks koristatakse keskmiselt ühelt hektarilt teravilju Soomes 17-19 tsentnerit, Eesti NSV-s aga kõigest 13-15 tsentnerit, kartuleid Soomes 150-170 tsentnerit, meil ainult 110-130 tsentnerit, mitmeaastaseid põldheinu Soomes 31-34 tsentnerit, meie vabariigis - 26-28 tsentnerit jne. Kuna põllundus on meie vabariigis peamiselt loomakasvatuse süüdabaasi kindlustajaks, Soomes aga rahuldab peale loomakasvatuse ka riseturu vajadusi taimakasvatussaaduste järele, siis on kõrgete saakide saavutamise eesmärgid siin erinevad. Meid huvitavad saagid ja saagikus üksnes loomakasvatuse ökonoomse intensiivistamise seisukohalt. Loomakasvatussaaduste toodangu ja põllumaa suuruse jagatis (intensiivsuse näitaja) jääb meil veel 12% võrra Soomest maha. Lisaks sellele jääb Eesti NSV maha ka veel ülesharitud maa osatähtsusest kõlvikute struktuuris. Soomes on see näitaja üle 80%

meil aga ainult 52%. Seetõttu on looduslike rohumaade kultiveerimine meil üheks tähtsamaks ülesandeks põllumajandusliku tootmise intensiivistamisel. Väärrib märkimist, et melioratsioonitööd teostatakse Soomes vähem kui Eesti NSV-s (aastail 1955-1960 Soomes keskmiselt 15000 ha aastas,¹¹ Eesti NSV-s aga 30000 ha aastas¹²).

Loomakasvatus on juhtivaks tootmissuunaks nii Soome kui ka Eesti NSV põllumajanduses. Loomakasvatussaaduste tootmise intensiivsusest ületab Nõukogude Eesti Soomet nii liha kui ka munade tootmises, kuid jääb veel mõnevõrra maha piima tootmise alal (tabel 15). Piima tootmise intensiivsuse näitajate muutumise tendentsid Soomes, Rootsis ja Eesti NSV-s on antud tabelis 16.

Tabel 16

Piimatoodangu intensiivsuse dünaamika
Soomes, Rootsis ja Eesti NSV-s aastail 1950-1960.

	1950	1955	1960
Kilogrammides ühe lehma kohta aastas:			
Soomes	2160	2473	3095
Rootsis	2900	2680	3020
Eesti NSV-s	1754	2101	2844
Tsentnerites 100 ha põllumaa kohta:			
Soomes	992	1117	1320
Rootsis	1270	1112	1090
Eesti NSV-s	627	715	1100

¹¹ Maatalouskomitean mietinto. Helsinki 1962, lk. 94

¹² Nõukogude Eesti saavutused 20 aasta jooksul. Tallinn, 1960, lk. 40.

Tabelis toodud andmetest näeme, et Nõukogude Eesti piimatootmise intensiivsus läheneb kiires tempos Soome tasemele selle kõigi näitajate osas.

Seega näitab põllumajandusliku tootmise arengutendentside võrdlus, et eelduste kohaselt saavutab ja ületab Eesti NSV Soome taseme velsekasvatussaaduste tootmise intensiivsuse osas lähemate aastate jooksul, hiljemalt 1970-ndaks aastaks. Selle tagatiseks on Nõukogude valitsuse ja Partei hoolitsus põllumajanduse intensiivsuse tõstmise eest keemia ning kaasaegse agrotehnika saavutuste rakendamise abil ning püstitatud ülesannete edukas täitmine Eesti NSV sovhoosides ja kolhoosides.

4. Tootmise monopoliseerumine ja kapitali
konsentratsioon ning tsentralisatsioon Soome
majanduses.

Kapitalistlikku konsentratsiooni Soome majanduses väljendab tootmise koondumine suurfirmade kätte, väikeettevõtete pankrotistumine ja nende liitmine suurtega, aktsiaseltside ja kontsernide ühinemine monopolistlikeks liitudeks, pangakapitali kokkukasvamine tööstuskapitaliga ja finantsoligarhia mõjuvõimu ning monopolistliku riigikapitalismi osatähtsuse suurenemine maa majanduselus.

Soomes valitsevad 50 suurt aktsiaseltsi 75% tööstuses rakendatud aktsiakapitalidest, peaaegu poolt tööstust ning kahte kolmandikku tootmisvahenditest; nende ettevõtted annavad üle poole tööstustoodangust Soomes.¹³ Aktsiaseltse on Soomes mitukümmend tuhat.

Tootmise konsentratsioon Soome tööstuses väljendub suuremate aktsiaseltside ja suurettevõtete osatähtsuse tõusust tööstuse kogutoodangus ning samuti tootmisvõimsuste ja tööstuse koondumises suurettevõtteisse. Aastail 1938-1958 suurenes ettevõtete arv ainult 63% võrra, samal ajal kasvas tööstuse kogutoodang 2,14 korda ja tööstuses

¹³ XII съезд Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1961, lk 38.

rakendatud jõumasinade koguvõimsus 2,52 korda. Üldiste statistiliste näitajate järgi ei ilmne aga tööjõu kontsentratsioon, kuna tööstustööliste arv kasvas samal ajavahemikul (1938-1958) ainult 37%, s.o. tunduvalt vähem kui ettevõtete arv. Keskmise tööliste arv ühes ettevõttes on vähenenud 48,5-lt 41-le. Seda põhjustas arvukate väikeste toiduainete tööstuse ettevõtete tekkimine vahetult sõjajärgsel perioodil. Kui toiduainete tööstus kõrvale jätta, ilmneb selgepiiriline kontsentratsioon ka tööstustööliste koondumises suurettevõtteisse ja väikeettevõtete osatähtsuse vähenemine tootmistegevuses. Nii näiteks avaldub 1953. ja 1961.aasta näitajate võrdlemisel tööjõu kontsentratsioon suurettevõtteisse Soome ühes suurimas tööstusharus - paberitööstuses, kus nimetatud ajavahemikul ettevõtete arv vähenes 234-lt 206-le ning tööliste arv suurenes 20 728-lt 41619-le. Ka keemiatööstuses vähenes aastatel 1953-1961 ettevõtete arv 196-lt 188-le ning tööliste arv suurenes 6658-lt 12 521-le.¹⁴ Ettevõtete arvukuse kasv seoses uute tööstusharude tekkega, mis näiliselt katkestas tööstuse kontsentratsiooni vahetult sõjajärgsetel aastatel, ei sega kontsentratsiooni näitajaid enam aastail 1953-1961, millal Soome majandus arenes edasise spetsialiseerumise suunas. Tööstusli-

---

¹⁴ Suomen tilastollinen vuosikirja 1955. Helsinki, 1955, lk. 118-119; Suomen tilastollinen vuosikirja 1963. Helsinki, 1964, lk. 120-122.

ku tootmise kontsentratsiooni taset ja arengut sellel perioodil iseloomustab tabel 17.

Kontsentratsiooniprotsessi intensiivsusele Soomes osutab see, et juba kaheksa aasta jooksul (1953-1961) suurenes üle 200 töölisega ettevõtete osatähtsus tööstustöölise arvu struktuuris 8,8% võrra (tabel 17). Kontsentratsiooniga kaasnevad väikeettevõtete väljatõrjumise protsessi näitab asjaolu, et kuni 50 töölisega ettevõtete arv on samal ajal vähenenud 2,0% võrra ja nendes töötavate töölise arv 3,6% võrra.

Tabel 17

Soome tööstuse kontsentratsioon aastail
1953-1961^x

%

Ettevõtte suurus- grupp	Ettevõtted		Töölised	
	1953	1961	1953	1961
1 - 10 töölist	39,3	37,6	4,9	4,0
11 - 50 "	42,0	41,7	20,9	18,2
51 - 200 "	14,9	15,4	32,6	27,4
Üle 200 töölise	3,8	5,3	41,6	50,4
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1955. Helsinki, 1955, lk. 118-119; Suomen tilastollinen vuosikirja 1963. Helsinki, 1964, lk. 120-121.

Suurettevõtted on valitsevaiks Soomes metallimaakide kaevandamise alal (keskmiselt 391 töelist ühe kaevanduse kohta), turbatööstuses (262 töelist ettevõtte kohta) ning paberitööstuses (143 töelist ühes vabrikus). Kõige väiksem kontsentratsioon esineb toiduainete tööstuses (18,5 töelist ühe ettevõtte kohta), mööblitööstuses (22 töelist ühes ettevõttes) ning kivitöötlemise, savi- ja klaasitööstuse alal (keskmiselt 25 töelist ühes ettevõttes).

Intensiivselt on toimunud Soomes pangakapitali kontsentratsioon. Aastail 1938-1960 on kommertspankade arv maal kahanenud üheksalt viiele, nende pangakontorite koguarv aga kasvanud 454-lt 598-le, aktsia- ja reservfondide nominaalväärtus suurenenud üle kümne korra, aastane kasum viisteist korda ja laenud ning hoiused üle kahekümne korra.¹⁵

Soome viis kommertspanka on "Kansallis-Osake-Pankki", "Pohjoismaiden Yhdyspankki - Nordiska Förenings-banken", "Helsingin Osakepankki - Helsingfors Aktiebank", "SMMStöpannkien Keskus-Osake-Pankki" ning "Ålands Aktiebank". Nimetatuid omavad peamist tähtsust kolm esisest, mis kokku hõlmavad üle 90% kõigi kommertspankade kapitalidest, operatsioonidest ja kasumitest. Panga "Ålands Aktiebank" tegevus piirdub üksnes Ahvenamaa saartega. Soome rahasüsteemi reguleerib emissioonipank "Suomen Pankki", mille operatsioonid alluvad Eduskunna kontrollile. Pank määrab kindlaks Soome marga kursi ning teostab enamiku välisoperatsioonidest.

---

¹⁵ Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki, 1962, lk. 172-173.

Teistest krediitiasutustest peale pankade olgu mainitud veel riiklik hoiukassa "Postisäästöpankki", kooperatsiooni hoiukassad ning kindlustusseltsid. Kindlustusseltsi oli 1956.aastal veel üheksa, 1959.aastal aga ainult kuus.

Suurimaks aktsiaseltsiks Soomes on "Wärtsilä-Yhtymä" aktsiakapitaliga 38 milj.marka. See aktsiaselts on seotud pangaga "Pohjoismaiden Yhdyspankki". "Wärtsilä-Yhtymä" on koondanud oma tegevuse peamiselt metallitööstuse, masinaehituse ja metallurgia alale. Talle kuuluvad suured metallurgia- ja metallitöötlemise ettevõtted "Wärtsilän-Sulattimo" ja "Uusi Wärtsilä", masinaehitustehas "Kone ja Silta" ning laevaehitustehas "Hietalahden Telakka" Helsingis, tehas "Crichton-Vulcan" Turus, Kotka masinaehitustehas, metallurgiaettevõtte "Dalsbruks Järnverk" Kimito saarel, Vaasa masinaehitustehas jne. Vähjaspool metallitööstust kuulub kontsernile "Wärtsilä" veel suur portselani- ja fajansivabrik "Arabia" Helsingis, Turu portselanivabrik, kalevivabrik "Turun Verkkatehdas" Turus jt. Kontserni kasum tõuseb tunduvalt üle viie miljoni marga aastas.

Aktsiaselts "Enso-Gutzeit" on teiseks suurühinguks Soomes. Ta aktsiakapital ulatub üle 36 milj.marga. "Enso-Gutzeit", mis on rajatud riiklike vahenditega (eraettevõtjaile kuulub alla 20% aktsiatest), on tüüpiliseks riigikapitalismi esindajaks, mida tegelikult aga valitseb finantsoligarhia. "Enso-Gutzeit" on spetsialiseerunud tselluloosi- ja paberitööstuse, puidutöötlemise ning ma-

sinahituse (peamiselt metsatööstuse masinate tootmise) alale. Tema ettevõtted annavad poolt Soome kartongitoodangust, ligemale ühe viiendiku tselluloositoodangust ning ühe ühe kümnendiku paberitoodangust.

Metsatööstuses tegutsevad ka järgised kaks suuremat aktsiaseltsi: "Yhdistyneet Paperitehtaat" ja "Kymin Osakeyhtiö". Aktsiaseltsi "Yhdistyneet Paperitehtaat" aktsiakapital on 34 milj. marka ning keskmine aastane puhastulu umbes 2 milj. marka. Sellele ühinguale kuuluvad puitmassi-, tselluloosi- ja paberitehased Valkeakoskis, Simpeles, Jänkäkoskis ja Jylhävaaras ning masinahitustehas, klaasi- ja liimivabrik Valkeakoskis. Aktsiaselts on seotud pangaga "Kansallis-Osake-Pankki".

Aktsiaselts "Kymin Osakeyhtiö" (põhikapitaliga 33 milj. marka) tegutseb peamiselt puitmassi- ja paberitööstuse ning metsakeemia alal. Peamiseks tootmiskeskuseks on Kuusankoski alev Kouvola lähedal, kus nimetatud aktsiaseltsile kuulub kolm paberivabrikut, kaks puitmassi tootmise ettevõtet, kaks sulfittselluloosi tehast, piiritustehas, klooritehas, karbiidi ja kaltsiumtsüaanamiidi tehas jt. Karhulas kuuluvad sellele aktsiaseltsile mitmed puidutöötlemisettevõtted (saeveski, standardmajade tehas jt.) ning lisaks neile veel rida metsatööstuse ja muid ettevõtteid Lahtis, Jaalas, Karkkilas, Salos, Kouvolas, Heinolas ja teistes Kagu-Soome keskkustes. Olgu märgitud, et "Kymin Osakeyhtiö" tütarettevõtteks on "Star Paper Milles Ltd." Inglismaal.

Esaspool nimetatud neli aktsiaseltsi on Soome suurimad ja ainukesed, mille aktsiakapital ületab 30 milj.marka. Teiste suuremate aktsiaseltside ("Kajaani" ja "Nokia" metsatööstuse, "A.Ahlström" metsa- ja ehitusmaterjalide tööstuse ning masinaehituse, "Tampella" metalli- ja tekstiilitööstuse ning "Paraisten Kalkkivuori" ehitusmaterjalide tööstuse alal) aktsiakapital ulatub napilt 20 milj.margani.

Kõrgemate kasumite kindlustamise huvides on aktsiaseltsid Soomes ühinenud monopolistlikeks liitudeks. Metsatööstussaaduste turustamise alal on loodud¹⁶ Soome Tselluloosiliit, Soome Puitmassi Ühing, Soome Paberivabrikute Assotsiatsioon, Soome Kartongivabrikute Assotsiatsioon, Soome Papiühing, Soome Ehitusplaatide Assotsiatsioon jt. Kõigis neis liitudes on juhtival positsioonil espool mainitud "Kymn Osakeyhtiö" ja "Yhtyneet Paperitehtaat", samuti teised sel alal tegutsevad suurettevõtted, nagu "A.Ahlström", "Rauma-Repola", "G.A.Serlachius", "Kajaani", "Kaukas", "Enso-Gutzeit", "Wilh.Schauman", "Veitsiluoto", "Kemi", "Tampella", "W.Rosenlew ja CO" jt.

Masinaehituse ja metallitööstuse toodete väljaveo organiseerimise ja koordineerimise eesmärgil on loodud korporatsioon "Metex", kuhu kuuluvad aktsiaseltsid "A.Ahlström", "Airan", "Enso-Gutzeit", "Fiskars", "Kymn Osakeyhtiö", "Lokomo", "Raabe", "Rauma-Repola", "W.Rosenlew", "G.A.Serlachius", "Strömberg", "Suomen Kaapelitehdas", "Tampella",

---

¹⁶ Trade Facts. Finland, Helsinki, 1962, lk.51-53.

"Vaisala", "Valmet", "Vanajan Autotehdas", "Vuoksensaika" jt. Sellesse korporatsiooni ei kuulu aga Soome suurim aktsiaselts "Väirtsilä-Yhtymä", mis on nii võimas, et ei tunne vajadust oma toodete turustamisel teistega liitudesse astuda. Väljapoole korporatsiooni on jäänud ka elektrotööstuse ja metallurgiaühingud "Otamäki" ja "Outokumpu", kus domineerib riiklik kapital.

Soomes on küll kehtestatud panga ja tööstuskapitali kokkukasvamist tõkestavad seadused, mille järgi pangad ei või omada tööstusettevõtteid ega üle 10% tööstuslike firmade ja ühingute aktsiatest. Tegelikult "hiilivad" pankurid neist seadustest lihtsalt mööda, omandades tööstusfirmade aktsiaid mitte pankade kaudu, vaid individuaalselt, otseselt oma nimele. Sel teel väljakujunenud Soome finantskapitali esindavad nn.20 perekonda, kellele kuuluvad juhtivad positsioonid nii pankades kui ka tööstuse ja kaubanduse alal. Nendeks perekondadeks on Aaltonen, Ahlström, Björnberg, Donner, Ehrnrooth, af Forselles, von Frenckell, Grünblom, Honkajuuri, Hornberg, von Julin, von Rettig, Rosenlew, Schauman, Serlachius, Wahlfors, Wasastjerna, Weckman, Westerlund ja Wrede. Nende perekondade liikmed ja sugulased kuuluvad kõigi suuremate Soome aktsiaseltside ja pankade juhatustesse. Samade ühingute juhatuste nimekirjadest¹⁷ võib leida ka paljude Soome endiste ja praeguste ministrite nimesid. See näitab finantskapitali läbi-

---

¹⁷ Suomen Pankit ja Osakeyhtiöt. Helsinki, 1957.

pidamist riigiaparaadiga. Aktsiaseltside juhatustesse kuuluvad näiteks endised ministrid Teuvo Aura ("Raimo-Repola"), Emil Luukka ("Yhdistyneet Paperitehtaat"), Eljas Ericko ("Suomen Helyrylaiva"), Rolf Törngren ("Kymn Osakeyhtiö" endine aseesimees, kes suri 1961.aasta kevadel, olles Sukselainen valitsuses välisministriks), Harald Hellström ("Kymn Osakeyhtiö"), endised peaministrid Vieno J. Sukselainen ("Kemi"), Sakari Tuomioja ("Yhdistyneet Paperitehtaat"), Johan von Fleandt ("Wirtsill-Yhtymä") ning Martti J. Miettunen ("Kemi").

Nagu märkis oma aruandekõnes Soome Kommunistliku Partei XII kongressil SKP peasekretär Ville Pessi, on viimaste aastate majanduspoliitika iseloomustavaks jooneks Soomes riigivõimu üha tugevnev allutamine suurkapitalistidele, kes kasutavad seda võimu endile kõrgemate kasumite hankimiseks. "Soomes võib kõnelda juba arenenud monopolistlikust riigikapitalismist", märgitakse selles kõnes.¹⁸ Riik annab monopolidele pidevalt maksukergendusi, alandab nende kaupadele tolle ja maksutariife jne. Nii riik kui ka kommunaalorganid varustavad suurmonopole odava elektrienergiaga. Ka riik ise esineb kapitalistina, jagades tööstusfirmade aktsiapakke eraettevõtjatega. Riik valdab suurt osa müetööstuse aktsiatest, tema käes on ka keemiatööstuse peamised harud. 85% müügiks toodetud elektrienergiast annavad riiklikud elektrijaamad. Riikliku sektori osatühtsus on järsult suurenenud metallurgias, masinaehituses ja ka toidu-

ainete tööstuses. Raudteetranspordis, posti ja telegraafi alal valitseb riigi monopol. Riigile kuuluvad ka elektrienergia kaugülekanaliinid jne.

Majanduse monopoliseerumine ja kapitali kontsentratsioon ning tsentralisatsioon, mis on Soomes viinud eelkõige metsatööstuse alaste aktsiaseltside ja nendega seotud ringkondade majanduslike positsioonide tugevnemisele, avaldab ka märgatavat mõju tootmisprofiili kujunemisele riigis. Kõrgemate kasumite saamise ja oma majandusliku ülevõimu tugevdamise eesmärgil on metsatööstuse alased monopolistlikud ringkonnad huvitatud üksnes nimetatud tööstusharu intensiivsest arendamisest, huvitades muudest tootmisharudest üksnes sedavõrd, kui võrd nad aitavad kaasa metsatööstuse arendamisele. Teiste tööstusharude arendamise asemel soovitatakse kodumaiste vajaduste rahuldamiseks laiendada importi valuuta eest, mida saadakse metsatööstusaaduste ekspordist. Fakt, et selline suund muudab tootmisprofiili ühekülgsemaks, suurendab maa majanduslikku sõltuvust kapitalistlikust maailmaturust ning halvendab rahvastiku rakendust, ei ole vastuolus nende ringkondade huvidega. Enne sõda õnnestus metsatööstusmonopolidel küllaltki edukalt takistada metallurgia, masinaehituse, keemiatööstuse jt. tootmisharude arengut Soomes. Ka pärast sõda need ringkonnad on võidelnud aktiivselt mainitud tootmisharude arendamise vastu, samuti NSV Liiduga majanduslike sidemete laiendamise vastu, kuna viimane stimuleerib teiste tööstusharude arengut.

Näiteks 1950-ndate aastate alguses tõstatati metatööstusmonopolid ja nendega seotud majandusteadlaste poolt nõue koondada metallitööstust kui reparatsioonimakeste tähtsuse käigus liiga suureks paisunud "konkurentsivõimetut võõrkeha" Soome majanduses, mis ei vastavat maa põhilisele spetsialisatsioonisuunale. Seoses metallitööstuse kokkutõmbamisega vabanevad kapitalid soovitati mahutada midugi metsatööstusse. Lahtiseks jätti ainult tööjõu ümberpaigutamise küsimus, sest palju kapitali ja energiat, kuid suhteliselt vähe tööjõudu vajav tselluloosi- ja paberitööstus poleks olnud suuteline pooligi metallitööstusest vabanevaid töölisi rakendama.

1950-ndate aastate lõpul arendasid nimetatud ringkonnad samasugust kampaaniat Raabe (Rojuniemi) tüüliku tsükliiga mustmetallurgia kombinadi rajamise vastu, väites, et metalli import on Soomele majanduslikult otstarbekohasem.

Kui progressiivsed jõud saavutasid nii metallitööstuse edasiarendamise kui ka Raabe metallurgiakombinadi ehitamise, toetudes riiklikele vahenditele, ei saa väita, et metsatööstuse monopolistide majanduspoliitiline tegevus ei avalda enam mõju tootmisprofiili kujunemisele Soomes. Teatavasti on Soomes kõigil tööstusharudel peale metsatööstuse raskusi kapitaalvahutuste finantseerimisega tootmise laiendamise korral. Metsatöösturid finantseerivad oma kasumitest üksnes neid ettevõtteid, mille tootmisalane tegevus on neile vajalik ja kasulik.

Ka praegusel ajal arendatakse propagandakampaaniaid Soome metsatööstusliku spetsialisatsiooni süvendamise ja teiste tootmisharude osatähtsuse vähendamise saavutamiseks. Väidetakse, et seoses Soome liitumisega Lääne-Euroopa majandusliku integratsiooniga (EFTA-ga) olevat tulevikus nagunii paratamatu "nõrgema konkurentsivõimega tootmisharude" (milleks loetakse kõiki mittemetsatööstuslikke tootmisharusid) kokkutõmbumine.

Selline tegevus on märgatavalt takistanud metallitööstuse ja mitmete siseturu vajadusi rahuldavate tootmisharude arenemist vajalikus ulatuses, kahjustades seega tunduvalt maa rahvuslikele huvidele vastava optimaalse tootmisprofiili väljakujunemist. Ühtlasi on see suurendanud tööpuidust ning muutnud Soome ekspordi ühekülgsenaks.

5. Väliskaubanduse areng ja selle mõju
majanduse struktuuri kujunemisele

Soome majanduse areng, selle tõusud ja langused on toimunud erakordselt tihedas seoses ja sõltuvuses nna väliskaubanduse olukorra ja muutustega. Seepärast on vaja enne materiaalse tootmise sfiiris toimunud struktuursete nihete detailsemat kirjeldamist vaadelda nna väliskaubanduse arengut kui neid nihkeid tekitanud või mõjustanud tähtsat faktorit.

Väliskaubanduse suur osatähtsus Soome majanduselus on tingitud, ühelt poolt, energoetiliste kütuste ja mitmesuguste toorainete puudumisest ning, teiselt poolt, Soome majanduse spetsialiseerumisest. Seoses rahvusvahelise tööjaotuse arenguga on Soomes välja kujunenud peamiselt ekspordile orienteeruvad tööstusharud (puidu-, tselluloosi- ja paberitööstus, laevachitlus jt.), millede toodangu laiendamise on võimaldamud vastavalt laiendada ka importi.

Väliskaubanduse tähtsust nna majanduselus võib iseloomustada rahvatulu ja väliskaubanduse kogukõrbe suhtega. Soomes moodustas väliskaubanduse kogukõrbe (impordi ja ekspordi summa) natsionaalse produkti väärtusest 1938.aastal 57,4%, 1950.aastal 40,9%, 1955.aastal 46,5%, 1960.aastal 56,8% ning 1963.aastal 49,5%. Sellest näeme,

et Teise maailmasõja järel oli väliskaubanduse osatähtsus Soome majanduses järsult langenud, kuid hilisema uue tõusu tulemusena läheneb see tänapäeval sõjaelsele tasemele. Teistes tõustuslikult enamarenenud kapitalistlikes maades oli väliskaubanduse kogukäibe ja natsionaalse produkti väärtuse suhe 1960.aastal järgmine: Hollandis 84,7%, Norras 72,0%, Taanis 69,4%, Rootsis 67,0%, Sveitsis 56,3%, Austrias 55,5%, Saksa FV-s 42,0%, Suurbritannias 40,0%, Kanadas 40,0%, Prantsusmaal 33,5%, Itaalias 33,5% ja Ameerika Ühendriikides 8,5%. Seega on Soome välisurgudest rohkem sõltuv kui imperialistlikud suurriigid Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika Ühendriigid jt., kuid vähem kui keskmised ja väikeriigid Holland, Norra, Rootsi ja Taani.

Soome impordi ja ekspordi dünaamika on esitatud tabelis 18. Kuni 1951.aastani oli Soome väliskaubanduse bilanssi saldo pidevalt passiivne, kusjuures vahe kaeti välislaenudega ning välismaa kaupu ja reisijaid vedanud Soome laevade sissetulekutega. 1950-ndail aastail bilanss mõnevõrra tasakaalustus, kusjuures kuuel aastal (1951, 1953, 1954, 1955, 1958 ja 1959) eksport isegi ületas impordi tänu suurele nõudmisele Soome väljaveoaaduste järele maailmaturul ning ühtlasi nende soodsatele hindadele. 1960.aastal pöördus bilanss aga uuesti passiivseks ning 1962.aastal saavutas selles osas juba rekordilise suuruse (tabel 18).

Tabel 18

Soome väliskaubandus aastail 1938-1963^x

Aasta	I m p o r t		E k s p o r t		Saldo
	Indeks	Milj. marka	Indeks	Milj. marka	Milj. marka
1938	100	86,1	100	84,0	- 2,1
1945	13	68,2	18	52,3	- 15,9
1950	84	891,5	85	814,8	- 76,7
1953	95	1218,6	99	1315,5	+ 96,6
1955	143	1769,6	124	1812,6	+ 43,0
1958	136	2333,0	131	2479,3	+ 146,3
1960	203	3403,0	173	3164,7	- 238,3
1962	232	3928,7	194	3533,1	- 397,4
1963	228	3866,9	199	3678,0	-188,9

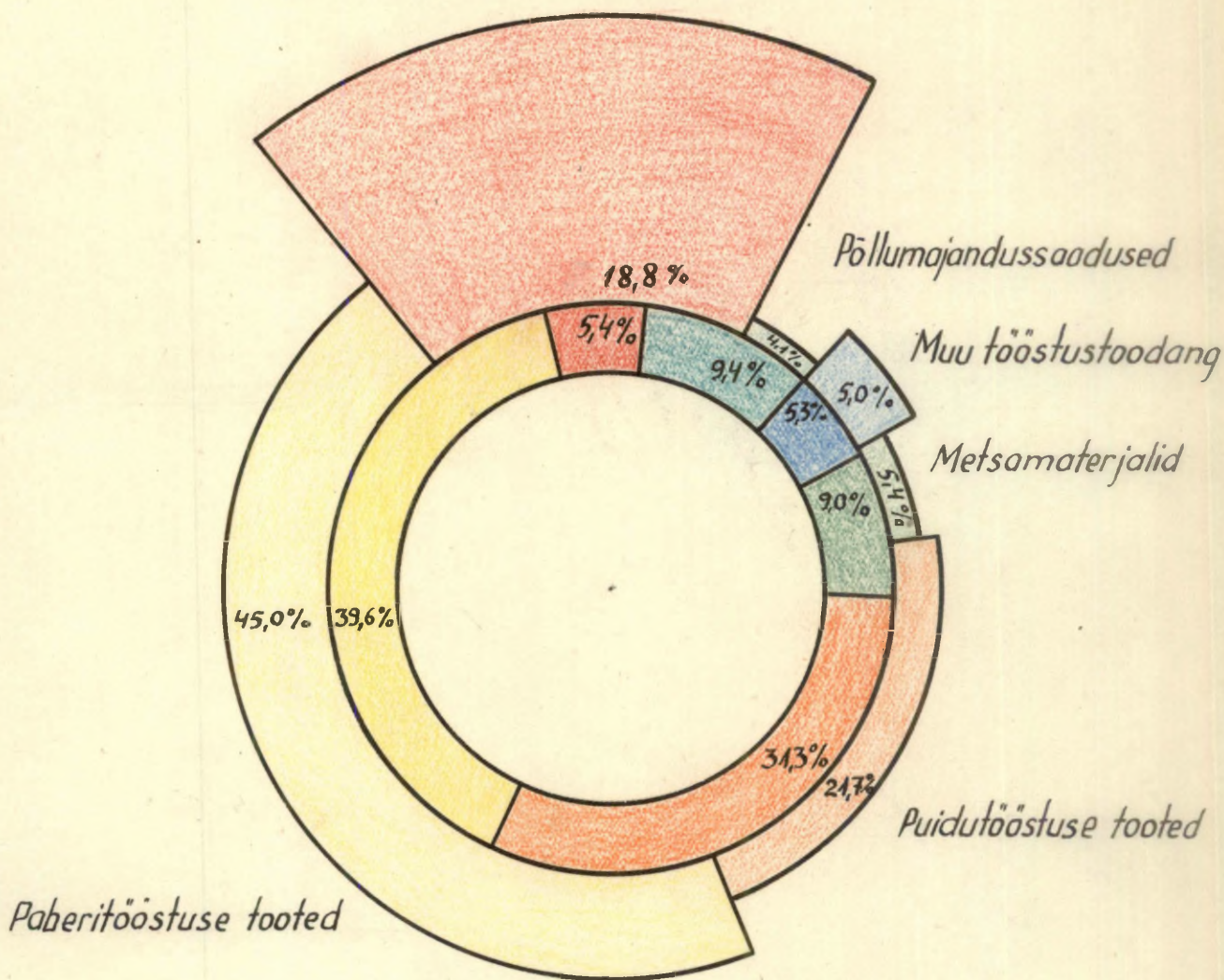
^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki 1962, lk.128; Bank of Finland, Monthly Bulletin, 1963, N:o 3, lk.9.

Soome väliskaubanduse struktuuris on sõjaeelse ajaga võrreldes toimunud olulised nihked. Tänapäevaks on toorainete ja poolfabrikaatide osatähtsus Soome ekspordis sõjaeelse tasemega võrreldes langenud 74%-lt 60%-le ja impordis tõusnud 38%-lt 45%-le, tarbimisotstarbeliste tööstustoodete osatähtsus aga on ekspordis tõusnud 17%-lt 27%-le ja impordis langenud 29%-lt 13%-le. Tootmisotstarbeliste masinate ja seadeldiste osatähtsus on samal ajal tõusnud nii ekspordis (1,3%-lt 15%-le) kui ka impordis

Soome ekspordi muutused tootmisharude järgi aastail 1938-1962

Изменение структ. экспорта по отраслям 1938-1962 гг.

Masinaid ja metallitooted

Sisemine ring - 1938. a. (% - des)
Välimine ring - 1962. a. (% - des)

(20%-lt 27%-le). Need näitajad kõnelevad masinaehituse ja kogu töötleva tööstuse silmapaistvast arengust Soomes. Vaadeldes lähemalt eksportsaaduste koostist neid andvate tootmisharude lõikes, näeme, et sõjaeelsega võrreldes on 1962.aastal Soome ekspordis paberitööstuse osatähtsus tõusnud 39,6%-lt 45%-le ja metallitööstuse osatähtsus 5,4%-lt 18,8%-le. Nende tõus on toimunud madalama töötlemisastmega saaduste väljaveo vähenemise arvel. Nii näiteks on aastail 1950-1962 puidutöötlemissaaduste osatähtsus Soome ekspordi struktuuris vähenenud 35%-lt 21,8%-le ja metsamaterjalide ekspordi osatähtsus 10%-lt 5,4%-le. 4,1%-le sõjaeelselt 9,1%-lt on langenud ka põllumajandussaaduste osatähtsus väljaveo struktuuris.

Toorainete ja pooltoodete impordi suhteline vähenemine aastail 1950-1960 näitab seda, et kodumaistel toorainetel baseeruv tööstus on Soomes arenenud kiiremini kui importtoorainel baseeruv tööstus.

Valmistoodete osatähtsuse suurenemist ning toorainete osatähtsuse vähenemist Soome väljaveos näitab ka majandus- ja tööstusharude järgi klassifitseeritud eksportkaupade struktuuri dünaamika (tabel 19 ja joonis 4). Ka väliskaubanduse käivet tähtsamate toodete lõikes (tabel 20) vaadeldes näeme, et suhteliselt kiiresti on aastail 1938-1963 kasvanud paberi eksport, tunduvalt aeglasemalt aga tselluloosi eksport; puitmassi eksport on koguni langenud. Samuti ületab vineeri ekspordi juurdekasv saematerjalide ekspordi juurdekasvu.

Tabel 19

Soome ekspordi muutused tootmisarude järgi
aastail 1938-1962^x

	%			
	1938- -1940	1950	1955	1962
Puidutööstuse tooted	40,3 ^{xx}	35,0	28,3	21,7
Paberitööstuse tooted	39,6	41,6	41,8	45,0
Masinaid ja metallitooted	5,4	5,0	13,6	18,8
Muu tööstustoodang	5,3	4,3	3,0	5,0
Tööstustooted kokku	90,6^{xx}	85,9	86,7	90,5
Põllumajandussaadused	9,1	4,1	2,3	4,1
Metsamajandussaadused	...	10,0	11,0	5,4
Muud kaubad	0,3	0,0	0,0	0,0
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Arvutatud järgmiste allikate põhjal: Suomen tilastollinen vuosikirja 1955. Helsinki 1955, lk.155; Suomen tilastollinen vuosikirja 1964. Helsinki 1962, lk.154; Tilastokatsauksia, 1963, N:o 1, lk.14.

^{xx} Koos metsamajandussaadustega.

Ühtlasi on Soome ekspord sõjaajajärgsel perioodil rikastunud arvukate uute toodetega, eelkõige masinaehituse ja puidu- ning paberitööstuse toodangu osas. Järsult on tõusnud masinaehituse ja metallitööstuse toodete ekspord, mis ületab sõjaeelse taseme umbes viiekordselt. Masinaid kuuluvad

tänapäeval Soome tähtsamate eksportartiklite hulka.

Seega kajastub Soome väliskaubanduse struktuuri muutustes maa industrialiseerimise edukäik: toorained ja looduslikud ressursid kasutatakse nüüd kodumaal põhjalikult ära ning valmis tööstussaadusi toodetakse tunnult rohkem. See on võimaldanud vähendada viimaste impordi ning suurendada eksporti.

Jõumasinate kasutamise intensiivistumist Soome majanduses näitab nafta ja naftasaaduste impordi kümnekordistumine ning autode impordi kaheksakordistumine aastail 1938-1963 (tabel 20). Järsult on suurenenud ka terasplaatide import seoses laevaehituse kiire kasvuga sõjajärgsel perioodil. Põllumajandusliku tootmise intensiivistumist näitab väetussainete impordi mitmekordistumine. Viimastel aastatel on aga Soomes kiiresti arenenud kunstväetisi tootvate tehaste ehitamine ning seoses sellega kavatakse lähemal ajal lõpetada lämmastikväetiste import.

Soome väliskaubanduse geograafias on viimase kolmekümne aasta jooksul kõige olulisemaks muutuseks kaubavahetuse normaliseerimine NSV Liiduga. Sõjajärgsel perioodil takistasid Soome tolleaegsed valitsevad ringhonnad kaubanduslike suhete arenemist Nõukogude Liiduga. Seetõttu moodustaski NSV Liidu osa Soome kogu väliskaubandusest tollal üksnes paar protsenti (tabel 21 ja joonis 5), mida ei saa pidada normaalseks, arvestades maade lähedust, nende traditsioonilisi ajaloolisi majanduslikke sidemeid ning muid

Tähtsamate kaupade impordi ja ekspordi
dünnaamika^x

	1938	1950	1955	1960	1961	1963
I m p o r t						
Nafta ja naftasaadused, tuh.t	250	490	1190	2700	2932	2028
Kivisüsi ja koks, tuh.t	1784	1929	2642	3016	3047	2534
Mustad metallid, tuh.t	185	260	277	396	781	455
Autod, tuh.tk.	8	4	26	47	57	58
Generaatorid ja elektri- mootorid, t	5468	5456	4349	7787	5277	4292
Mineraalväetised, tuh.t	97	87	409	664	649	540
Villane riie ja vill, t	4900	7456	6504	5814	4861	4962
Puuvillane riie ja puu- vill, t	17700	12499	17125	21453	18708	19048
Jõusõõt, tuh.t	100	42	90	64	46	87
Kohv, tuh.t	27	15	30	24	38	42
Toiduteraviljad, tuh.t	92	240	389	297	212	498
E k s p o r t						
Paber, papp jms., tuh.t	550	536	1179	1877	2108	2457
Puitkiudplaadid, tuh.t	-	...	61	128	146	161
Tselluloos, tuh.t	1021	878	1129	1419	1441	1755
Puitmass, tuh.t	245	177	183	176	160	172
Vineer, tuh.m ³	207	195	321	358	329	384
Saematerjalid, tuh.std. ^{xx}	862	662	803	1140	1110	982
Umarpuit, tuh.m ³	2500	2762	4977	4777	5995	2156
Masinaid, aparaadid ja tüü- tusseadmed, milj.marka	19	179	219	380	386	614
sealhulgas						
laevad, milj.marka	...	110	139	183	116	...
" tuh.registertonni...	...	140	142	199	...	...
Vask, tuh.t	13	4	1	5	6	9
Rauakontsentraat, tuh.t	} 22	} 85	386	497	430	378
Tsingikontsentraat, tuh.t			32	90	87	143
Asbest, tuh.t	2	3	5	6	6	6
Või, tuh.t	17	0	0	26	17	16
Juust, tuh.t	7	11	12	17	18	17

^x Koostatud järgmiste allikate põhjal: Suomen tilastollinen vuosikirja. 1957 ja 1961. Helsinki; Tilastokatsauksia nr. 12, 1964;

Внешняя торговля капиталистических стран основными товарами.
^{xx} Статистический справочник, Москва, 1953

Standard (std.) on saematerjalide mõõtühik, võrdub 4,67 m³

soodsaid majanduslike eeldusi vastastikuse kaubavahetuse arendamiseks mõlema maa vahel. Kohe peale sõda, kui kujunesid sõbralikud suhted NSV Liidu ja Soome vahel, tõusis meie maa osatähtsus Soome väliskaubanduses 14-18%.

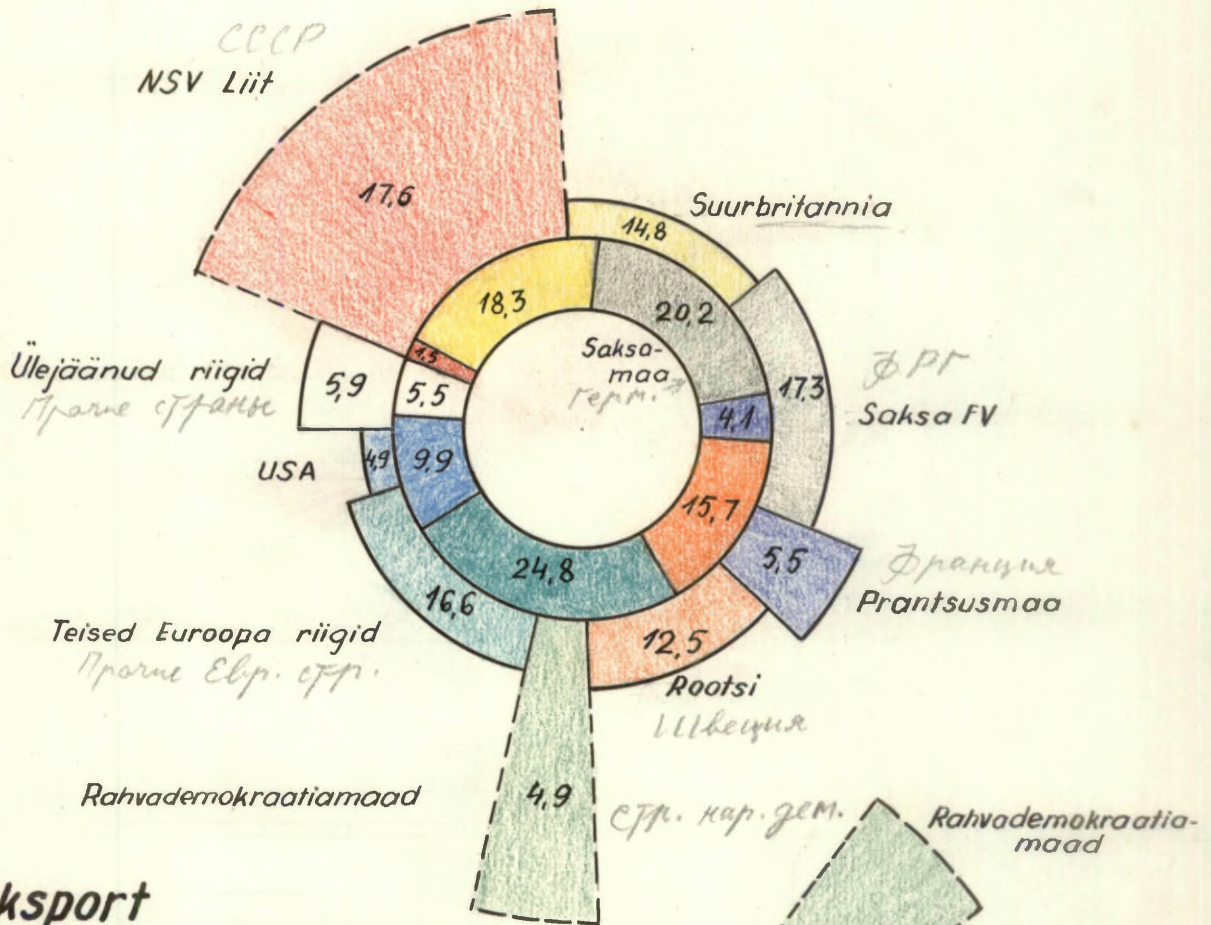
Tähtsaks sammuks Soome ja NSV Liidu vahelise väliskaubanduse arenemisele oli 1947.aasta 1.detsembril sõlmitud kaubaleping, millega kehtestati enam soodustatud maa printsiip tollitariifide määramisel mõlema maa vahelises kaubavahetuses. Suur tähtsus Soome majandusel on NSV Liiduga sõlmitud pikaajalistel kaubalepingutel, mis garanteerivad osale Soome eksportkaupade tootjatele pideva rakendatuse ning seega ka sõltumatuse kapitalistlikul maailmaturul toimivatest konjunktuuride kõikumistest ja kriisidest. Kriisiperioodidel Soome väliskaubandus kapitalistlike lääneriikidega väheneb järsult, mis põhjustab massilist tööpundust Soome metsatöötuses ja ka teistel aladel. Sotsialismimaade ostujõudu mingisugused kriisid ei nõrgenda ning see on loonud Soomes usaldusväärse pinna pikaajaliste kaubalepingute sõlmimiseks NSV Liidu ja rahvademokraatiamaadega. Esimesele NSV Liidu ja Soome vahel viieks aastaks (1951-1955) sõlmitud kaubalepingule kirjutati alla 1950.aasta juunis. Lepingus ettenähtud iga-aastane vastastikuste kaubasaadetiste suurendamine täideti edukalt ning 1954.aasta juulis sõlmiti samalaadne leping aastaks 1956-1960. Käesoleval ajal toimub Soome kauba-

Soome väliskaubanduse geograafilise struktuuri muutused aastail 1936-1964

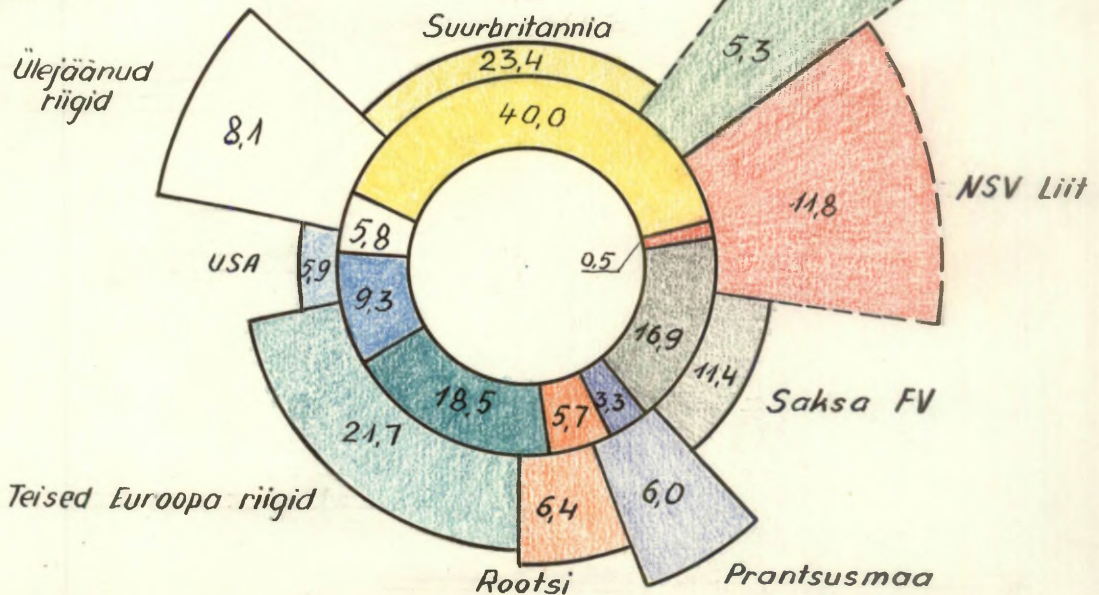
Изменение внешней торговли по странам.

(protsentides)

Import

Eksport

Tabel 21

Soome väliskaubanduse geograafiline struktuur aastail
1936-1962^x

	1936- -1940	1946- 1950	1951- -1955	1960	1962	1963	1964 ^{xx}
Import							
NSV Liit	1,5	11,4	14,3	14,7	13,7	16,9	17,6
Suurbritannia	18,3	22,3	19,1	15,8	15,2	15,3	14,8
Saksa FV (1.tulp - Saksamaa)	20,2	1,9	9,2	19,4	20,4	18,0	17,3
Prantsusmaa	4,1	5,9	7,1	5,8	5,2	4,3	5,5
R o o t s i	15,7	6,2	5,1	10,4	12,1	11,9	12,5
T a a n i	4,3	7,5	3,7	2,6	3,2	3,3	3,0
Holland	3,5	6,4	5,8	4,6	4,4	4,7	3,7
Belgia ja Luksemburg	5,2	5,4	3,6	3,1	2,4	2,2	2,0
Teised Euroopa riigid	11,8	13,7	17,6	13,2	13,6	13,2	12,6
Ameerika Ühendriigid	9,9	11,7	5,9	5,7	5,1	4,9	4,9
Kõik ülejäänud riigid	5,5	7,6	8,6	4,7	4,7	5,3	6,1
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Eksport							
NSV Liit	0,5	12,7	17,5	14,2	17,8	16,0	11,8
Suurbritannia	40,0	26,7	24,9	24,5	20,3	21,5	23,4
Saksa FV (1.tulp - Saksamaa)	16,9	2,7	8,0	11,6	11,9	12,0	11,4
Prantsusmaa	3,3	4,9	5,3	4,7	4,5	5,0	6,0
R o o t s i	5,7	5,1	2,9	4,9	5,7	5,7	6,4
T a a n i	3,9	7,3	3,6	3,5	3,7	3,5	3,7
Holland	4,2	6,6	4,7	6,1	6,1	6,3	6,8
Belgia ja Luksemburg	3,7	4,5	3,0	3,7	3,4	3,3	3,4
Teised Euroopa riigid	6,7	10,3	11,9	10,1	12,3	12,4	12,7
Ameerika Ühendriigid	9,3	9,1	6,2	5,0	5,4	5,2	5,9
Kõik ülejäänud riigid	5,8	10,1	12,0	11,7	8,9	9,1	8,5
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Allikad: Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki (1955-1963.a. väljaanded)

Bank of Finland. Monthly Bulletin. Nr.1,1965, lk.12.

^{xx} 1964.aasta on antud 10 kuu (jaanuar-oktoober)kaubavahetuse järgi.

vahetus meie maaga kolmanda "Kaubandusviisaastaku" (1961-1965) raames. Ka järgnevas perioodiks (1966-1970) on kaubavahetus NSV Liidu ja Soome vahel juba kooskõlastatud 1964. aasta augusti algul toimunud läbirääkimistel ja 14. augustil allakirjutatud lepingus. Kõik need lepingud näevad ette kaubavahetuse silmapaistvat laiendamist, mis seni on ka edukalt realiseeritud.

Soome ja NSV Liidu vaheline kaubavahetus (kogu käibe miljardites rublades) on viisaastakute lõikes olnud järgmine¹⁹:

	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965
Vastavalt lepingule	-	0,8	1,2	1,4
tegelikult	0,4	1,0	1,3	1,6

Perioodiks 1966-1970 nähakse ette kaubavahetuse käibe tõusu enam kui 1,9 miljardi rublani. Vastavalt lepingule²⁰ valmistab Soome NSV Liidule laevu 350 milj.rbl. väärtuses, seadmeid tselluloosi- ja paberitööstuse, puidutööstuse jm. ettevõtetele 200 milj.rbl. väärtuses, puidu-, tselluloosi- ja paberitööstuse masinad ning toiduaineid 300 milj.rbl. väärtuses jne.

¹⁹ В. Пискулов. Двадцать лет плодородного сотрудничества. "Внешняя торговля", № 2, 1965, lk. 14.

²⁰ Sama, lk. 16.

Soome ostab NSV Liidult masinaid ja seadmeid 130 milj. rbl. väärtuses, naftat ja naftasaadusi 360 milj.rbl. väärtuses, kivisütt ja koksi 7 milj. tonni jm.

Kaubasaadetiste täpsustatud nomenklatuur igaks aastaks määratakse kindlaks eelneva aasta lõpul spetsiaalselt allakirjutatud protokollidega. Näiteks 1965.aasta saadetiste nomenklatuur täpsustati 18.detsembril 1964.a. allakirjutatud protokolliga, mis näeb ette kaubavahetuse laienemist 15% võrra, võrreldes eelneva, 1964.aastaga. Vastavalt sellele kokkuleppele²¹ ekspordib Soome NSV Liitu 1965.aastal ühe jääõhkuja, viis diisel-prahilaeva, kaheksa laeva metsamaterjalide vedamiseks, viis tanklaeva ja neli muud diisellaeva. Kaubalopingu suhtes "üleplaaniliseks" on ühe täiendava paberimasina saatmine. Uuteks eksportartikliteks NSV Liitu on malm ja asbest. 1965.aastal saadetakse NSV Liidule ka 237 100 tonni metsatööstussaadusi ning 3 miljoni rubla väärtuses müüblit (1964.aastal - 2 milj.rbl. väärtuses). Suurim tõus, 2 miljonilt 1964.aastal 17-20 miljonile rublale 1965.aastal, on planeeritud loomakasvatussaaduste Soomest NSV Liidule saatmise osas. Ka tekstiiltoodete osas kasvab see eksport 0,5 miljonilt 1,5 miljonile rublale.

---

²¹ Bank of Finland. Monthly Bulletin. nr.1, 1965, lk.23.

Kasvab ka kirjanduse ja trükitoodete vahetus. Nõukogude sõiduautosid ostab Soome kättesoleval aastal 1000 tk. enam kui eelneval. Samuti kasvab veoautode, traktorite ja masinate eksport NSV Liidust Soomesse. Nafta ja naftasaaduste osatähtsuse tõuseb 40%-ni NSV Liidu ekspordist Soomesse. Samuti saab Soome meie maalt 1,3 milj.m³ metsa (1964. aastal - 1,185 milj.m³), 30000 tonni jõusõta ning 20000 tonni maisi. NSV Liidult saab Soome veel tööstusettevõtete sisseseadeid, tahkeid kütuseid, musti ja värvilisi metalle, toorainet tekstiilitööstusele, teravilja, suhkrut, toiduõli ja mineraalväetisi. Olgu märgitud, et kättesoleval ajal impordib Soome naftat, diislikütust ja masuuti Ühinenud Nõukogude Liidust. NSV Liidu poolt Soomele soodsatel tingimustel antud pikatähtajalised laenud on omakorda avaldanud soodsat mõju väliskaubanduse arengule mõlema maa vahel.

Nagu ilmneb tabelist 22, moodustab NSV Liidu osatähtsuse paljude Soome tüütsate eksportartiklite osas silmapaistvalt suure protsendi. Üle poole langeb Nõukogude Liidu arvele Soome laevade, elektrimasinate ja elektrotehnikatoodete aurukatelde ja -masinate, mööbli, toorkunsti ja trükitoodete ekspordist (tabel 22). Ka vaske ja vasktooteid, alumiiniumtooteid, õmblustooteid, metsatööstusaadusi ja piimasaadusi ostab meie maa Soomelt suurtes kogustes. Soome laevaehituse ja -remonditööstuse kogutoodangu väärtus 1964. aastal oli 334 milj.mk., millest ca 30% moodustasid nõuko-

NSV Liidu osatähtsus Soome ekspordis mõningate
tähtsamate kaubaliikide osas 1961.aastal^x

	Kogu eks- port	s.h.NSV Liitu	NSVL osa- tähtsus
	1000 mk	1000 mk	%
Laevad ja paadid	116111,0	96555,4	83,4
Liiklusvahendid, traktorid, nende osad	9497,0	1043,0	10,9
Elektrimasinad ja elektro- tehnikatooted	28688,0	19903,4	69,4
Aurukatlad ja -masinad	122656,0	71507,7	58,3
Alumiiniumtooted	9868,0	2987,6	30,2
Vask ja vasktooted	31689,0	9353,2	29,5
H 3 3 b e l	6860,0	4686,8	68,2
Klaaskaubad	4725,0	937,8	19,9
Jalatsid	2013,0	598,8	29,6
Õmblustooted, rõivad	2049,0	806,1	39,3
Trikotažitooted	2116,0	263,7	12,6
Toor-kunstkiud	17886,0	9386,8	52,4
Trikitooted	2901,5	1692,6	58,4
Paber, papp, kartong jms.	908155,0	119438,8	13,1
Plastmasstooted	5363,0	1930,3	36,0
Proteiinid ja liim	55,0	15,6	28,4
Seep ja pesemisvahendid	238,0	43,1	18,1
Taimeseemned, tehnilised kultuurid	528,0	63,5	12,0
Piimasaadused ja muud	93639,0	4197,7	4,5
Elusloomad	621,0	167,6	27,2
Kokku eksport	3374.049	408.766	12,1

^x Arvutatud allikast: Suomen tilastollinen vuosikirja 1963.
Helsinki 1964, lk.138-172.

gude tellimused ja 40% - laevaremont. Silmapaistva osa toodangust hõlmab Nõukogude tellimuste täitmine ka mitmetel teistel aladel (kaablitööstus ja vaskjuhtmete tootmine, õmblusmasinate, armatuuride, turbiinide tootmine, jm.), mille eksport suundub põhiliselt NSV Liitu (tabel 23). Tabelist 23 ilmneb Soome ja NSV Liidu metallitööstus-alaste majanduslike sidemete kogu ulatuslikkus ja mitmekesisus (Soome ekspordi osas NSV Liitu). Kuna toodud harud on eriti tööjõumahukad (nõudes peamiselt kvalifitseeritud tööjõudu), siis on ilmne, et kaubavahetus NSV Liiduga on mõjunud eriti positiivselt nii tööjõu rakendatuse kasvule, töö tootlikkuse tõusule kui ka rahvusvahelise tööjaotuse eeliste ärakasutamise süvenemisele Soomes.

Kui ekspordi ja impordi summa aluseks võtta, siis oli sõjaeelisel perioodil Soome väliskaubanduses tähtsaimal kohal Inglismaa. Üldiselt on ta säilitanud selle koha ka pärast sõda, jäädes üheses 1945.aastal maha Rootsist ja NSV Liidust ning 1953.aastal NSV Liidust. Siiski on Inglismaa osatähtsus Soome väliskaubanduses langenud ühelt kolmandikult sõjaeelisel perioodil ühele viiendikule käesoleval ajal. Inglismaaga on Soome väliskaubanduse bilanss olnud pidevalt aktiivne: eksport Inglismaale ületab oma väärtuselt tunduvalt impordi Inglismaalt. Et aga Soome kaupleb Inglismaaga nagu paljude teistegi Lääne-Euroopa ja Ameerika maadega, multilateraalse ^{maksete} lepingu²² alusel, siis kaetakse

²² Multilateraalne leping - leping mitme riigi vahel, kes omavahelises väliskaubanduses on loobunud kahepoolsetest kaubanduslikest kokkulepetest, kusjuures ekspordi ja impordi maht nende maade vahel ei ole kindlaks määratud. Iga saadetis tasutakse valuutas ning eksport mingile lepinguosalisele maale ei kohusta ekvivalentseks impordiks sellel maalt.

Soome masinate, seadmete ning metallitoodete eksporti
(üldse ja NSV Liitu) 1959.aastal^X

	Kogu eksport		s.h.NSV Liit		NSVL osa	
	hulk (t)	väärtus (tuh. mk)	hulk (t)	väärtus (tuh. mk)	hulk	väärtus
Taisternid (üle 100 kg)	22	4403	7	2262	32	51
K e t i d	3020	223042	3017	222467	99	99
Tõõristad	32	24540	1	3062	3	13
Vask (tõõtle- mata)	8897	1885616	300	64583	3	3
Kaablid, juhtmed (isoleerimata)	3843	973024	3762	952578	98	98
Alumiinium- tooted	2570	438375	1500	235585	58	54
Aurukatlad ja katlaseadmed	788	337636	533	230630	68	68
Aurumasinaid ja turbiinid	107	102690	60	25591	56	25
Sisepõlemis- mootorid	80	130295	42	41715	53	32
Vesiturbiinid (671 tk.)	35	22348	32	16333	92	73
Pumbad ja pritsid (387 tk.)	243	160846	134	100721	55	63
Paberimasinaid ja -seadmed	17711	10576586	8776	5715042	50	54
Metallitõõtle- mismasinad	373	137588	7	2019	2	15
Puidutõõtle- mismasinad ja -riistad	692	448503	638	403123	93	90
Kaalud	17	8628	16	7910	94	92
Laadimismasinad ja seadmed	1914	565719	358	108311	19	19
Omblusmasinaid (42142 tk)	1729	776883	1685	754452	98	97
Muud masinaid ja seadmed	608	277790	23	25184	4	9
Armatuurid ma- sinaile, sead- meile	1362	672142	965	607883	71	82
Osad masinaile ja seadmeile	1431	600620	611	302738	43	50
Elektrimasinaid	1579	600554	408	203826	26	34
Sideaparaadid ja seadmed	57	142031	6	6884	10	5
Kaablid ja juht- med (isoleeritud)	10702	2199906	10339	2134836	96	97

Muid elektri- seadmed	181	175261	39	22401	22	13		
Autod	16	16736	6	2729	38	16		
Muid transpordi- vahendid	735	697714	104	279331	14	40		
Sõidukite detail- lid	170	123986	71	72848	42	59		
Aurulaevad (üle 31 tk. 19br.t.)	$\frac{62284}{t}$	2985980	$\frac{13}{tk.}$	$\frac{7397}{t}$	2525297	$\frac{42}{12}$	83	
Mootorlaevad (üle 19br.t.)	$\frac{23}{tk.}$	$\frac{93321}{t}$	11750453	$\frac{16}{tk.}$	$\frac{50394}{t}$	10023871	$\frac{70}{54}$	85
Praamid (üle 19br.t.)	$\frac{51}{tk.}$	$\frac{43087}{t}$	3392791	$\frac{51}{tk.}$	$\frac{43087}{t}$	3392791	100	100
Mootorlaevad (alla 19br.t.)	544	152674	4	36328	1	24		
Peenmehhanika- tooted ja -apa- raadid	22	105639	2	4559	9	5		
<hr/>								
Kokku masinad, seadmed ja metall- tooted	-	44.068.424	-	28.539.083	-	64		

^I Arvutatud allikast: Ulkomaankauppa. Vuosijulkaisu. Helsinki 1960, lk.148-194.

^{xx} Tabelis on väärtused antud 1963.a.1. I. rahareformi eelses vääringus.

see ekspordi ülejätk impordiga teistest maadest. Inglismaa on Soome metsatööstussaduste peamine ostja. Soome impordib Inglismaalt masinaid ja laiatarbekaupu.

Kliiresti on kasvanud Soome väliskaubanduses ka Saksa FV osatähtsus, lähenedes juba sõjaeelse Saksamaa osatähtsusele Soome väliskaubanduses (tabel 9). Välis-

kaubanduses Lääne-Saksamaaga on tugevalt ülekaalus import, ületades ekspordi peaaegu kahekordselt. Lääne-Saksamaal saab Soome peamiselt mitmesuguseid masinaid, aparate, metalle ja laiatarbekaupu ning müüb sinna metsatööstus- ja loomakasvatussaadusi.

Passiivne on Soome väliskaubandus ka Rootsiaga, sest viimane toodab ise Soome peamisi ekspordikaupu, kuid onab mitmekesisemat masinaehitust, mille tooteid eksporditaksegi Soomesse. Rohkesti imporditakse Rootsist veel põllugaafiatööstuse tooteid.

Nagu märgib B.A.Fjodorov²³, tuleneb väliskaubanduse suur osatühtsus Soome majanduselus juba naa rahvamajanduse struktuurist - enamik tootmisharudest on kas valmistoodangu realiseerimise või toorainete ja seadmete hankimise osas seotud välisuruga. Impordist saab Soome tööstusveerandi oma toorainetest, 2/5 energiast ning 4/5 tööstusseadmetest. Seetõttu on Soome välisuru laienemine sõjajärgsel perioodil sotsialismileeri maadega ja kolonialismi ikkest vabanemud urte Aafrika ning Aasia riikidega elavnemud kaubavahetuse tulemusel oluliselt stimuleerinud Soome tööstuse kasvu ja arenemist üha mitmekesisema ja otstarbekohasema struktuuri suunas. Erinevalt kapitalistlikest suurriikidest, kes rakendavad kaubavahetuses sotsialismi-

23

Б.А.Федоров. Финляндия. Экономика и внешняя торговля. Москва, 1962, lk.103.

maadega mitmesuguseid kitsendusi, areneb Soome väliskaubandus kõigi riikidega vabalt ning maa majandus kasutab edukalt ja täiel määral kõiki rahvusvahelisest tööjaotusest tulenevaid eeliseid.

Väliskaubanduse intensiivne areng on väga tõhusalt kaasa aidanud tööviljakuse tõusule ja kogu tootmise tehnilisele progressile Soome majanduses. Seda on stimuleerinud esiteks vajadus püsida eksporttoodangu konkurentsivõime osas maailma paremate standardite tasemel, ning teiseks asjaolu, et ekspordi laiendamine on arnud valuutat tehniliselt kõige täiuslikumate importseadmete hankimiseks sõjajärgsel põhivahendite uuendamisel ja tootmise moderniseerimisel. Valuutat importseadmete hankimiseks on Soomes antud ettevõtjatele riiklike soodustustega, samal ajal kui laiatarbekaupade impordi osas on sageli rakendatud mitmesuguseid kitsendusi.

Hinnates väliskaubanduse arengut rakendatuse seisukohalt, tuleb märkida selle mitmesuguseid, sageli vastuolulisi külgi. Masinate ja metalltoodete eksport, samuti puidutöötlemise toodete (standardmajade jms.) eksport on silmapaistvalt suurendanud rakendatust, kuna nende tootmis-
harude laiendamise on kaasnemud nendes töötavate tööliste arvu suurenemine. Kuna Soome ekspordis NSV Liitu domineerivad nimetatud kaubad, siis on ilmselge, et väliskaubandus meie maaga on aidanud vähendada tööpuudust Soomes. Teisest kül-

jest on aga tootmise mehhaniseerimine ja automatiseerimine tselluloosi- ja paberitööstuses, müetööstuses ja mõnedel teistel aladel võimaldanud silmapaistvalt suurendada nende toodangut ja selle eksporti ilma töötajate arvu suurendamiseta. Selles väljendub kapitalistliku tootmise ratsionaliseerimise negatiivne külg - tööpuuduse kasv. Eitamata tselluloosi- ja paberi ekspordi tähtsust Soome majanduse kui terviku seisukohalt, tuleb rõhutada masinaehituse, metallitöötuse ja puidutöötlemistööstuse eksporttoodangu intensiivse arendamise vajadust rahvastiku rakendatuse parandamise eesmärgil. Väärrib tähelepanu, et seda rõhutavad ka kodanlikud majandusteadlased²⁴, kes peavad silmas tööpuuduse vähendamise eesmärgi.

Soome valmistoodete eksporti pidurdavaks teguriks kapitalistlikul maailmaturul on laiaulatusliku müügiorganisatsiooni ja -võrgu puudumine, mis vähendab konkurentsivõimet, vaatamata toodete kõrgele kvaliteedile. Eksport sotsialismimaadesse on sellist kulukat müügi võrku ei nõua. Soome eksporti on takistanud ka eksportkrediidi andmise võimaluste vähesus Soomes, kuigi viimasel ajal on üha enam rakendatud riiklike vahendeid sellel alal.

Lõpuks vaatame lühidalt Soome ja Nõukogude Eesti vaheliste majanduslike sidemete olukorda ja perspektiive.

---

²⁴ Erik Dahmén. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka. Vuodet 1949-1962 sekä tulevaisuuden näkymiä. Helsinki 1963, lk. 74-75.

Viimasel ajal on NSV Liidu väliskaubanduse edasiarendamise eesmärgil tõstatatud kaubandussidemete laiendamise vajadus naabermaade ja nende läheduses paiknevate NSV Liidu piiriäärsete majandusrajoonide vahel, sealhulgas ka Balti rajooni ja Skandinaaviamaade vahel.²⁵ Väärrib märkimist, et Nõukogude Eesti olemasolev ja perspektiivne eksporditoodang pakub mõningaid võimalusi NSV Liidu kaubavahetuse laiendamiseks Soomega. Meie vabariigi kaubakäibes välisriikidega on Soome kapitalistlike riikide osas Suurbritannia järel teisel kohal, kusjuures meil kehtivates hulgihindades moodustas see käive²⁶:

eksporttoodangu osas

1962.aastal 304 tuh.rbl. e. 0,5 % ENSV eksporditoodangu kogusummas-
1963.aastal 1144 " " e. 2,0 % ENSV eksporditoodangu kogusummas-
summast;
summast;

importkaupade osas

1962.aastal 1304 tuh.rbl. e. 2,1% ENSV importkaupade kogusummas-
1963.aastal 1006 " " e. 1,1% ENSV importkaupade kogusummas-
summast.
summast.

Kogu NSV Liidu väliskaubanduses oli Soome osatähtsus 1963.aastal nii impordi kui ka ekspordi käibes 3% (samuti 1962.aastal kogu käibes)²⁷, kusjuures Soome seisib esime-

²⁵ А.Бабаджанин. Торговля сближает берега. "Внешняя торговля" № I - 1965. Москва, 1к.25.

²⁶ Н.Вабар.(ответственный исполнитель). Отчет по научно-исследовательской работе "Предложения по расширению производства на экспорт и по рационализации использования импортных товаров в Эстонской ССР".Рукопись в НИСЭТИ СНХ ЭССР. Таллин, 1964, 1к.26.

²⁷ Arvutatud allikast: "Внешняя торговля Союза ССР за 1963 год".Статистический обзор. Москва, 1964, 1к.II-12.

sel kohal NSV Liidu kapitalistlike väliskaubanduspartnerite hulgas Suurbritannia ja Saksa FV ees. Kuna aga Eesti^{NSV} on Soome vahetuks naaberalaks, siis oleks normaalne, kui Soome seisaks meie vabariigi kaubavahetuses välisriikidega vähemalt sama tähtsal kohal, nagu kogu NSV Liidu väliskaubanduses.

Besti NSV-st eksporditakse käesoleval ajal Soomesse peamiselt "Balti Manufaktuuri" toorkangaid (1,15 milj. meetrit 1963.aastal), "Kreenholmi Manufaktuuri" frotee-käterätikuid (125 000 tüüki), Tallinna Likööri- ja Viinatchase tooteid (10 000 pudelit, peamiselt "Zubrovka kõrrega"), "Teguri" mänguasju (13400 tk.), "Flora" plastiliini (1500 karpi), tsementi, radiolaseid "Estonia" (26 tk.) ja. Nõukogude Liidu poolt tellitud Soomes ehitatavatele laevadele monteerimiseks saadetakse Eesti NSV-st regulaarselt Soomesse ka laevakruvi võlle, elektrimootoreid ning mitmesuguseid mõdteriistu ja diiselaubomaatika seadmeid. Otseselt Soomes turustamiseks aga Eesti NSV Masinaehitustooteid ja aparate ei saadeta (kui mitte arvestada ühte 1963.aastal saadetud pneumaatilist turbatõõstuse masinat). Võimalusi selleks aga leidub, mida näitab kasvõi seegi asjaolu, et meie vabariigi masinaid, seadmeid, aparate eksporditakse käesoleval ajal regulaarselt enam kui viiekskümmesse välisriiki. Näiteks enne sõda, 1938.aastal eksporditi Eestist Soomesse²⁸ järgmisi

²⁸ Eesti majandus. Vihik XXI. Väliskaubandus 1938.a. Tallinn 1939, lk.77-95.

masinaid, aparaate ja metallitooteid (kuna tolleaegses statistikas on antud ekspordikaubad ainult väärtuseliselt ja kaaluliselt, pole alljärgnevas võimalik esitada aparaatide ja masinate arvu):

Elektrimootorid ja diinamod	3182 kr.	(2831 kg)
Telefoniparaadid ja -detailid	232260 kr.	(17957 kg)
Raadioaparaadid ja -detailid	21159 kr.	(2209 kg)
Muud aparaadid, instrumendid ja elektriseadmed	4872 kr.	(1036 kg)
Vagumite (ja autode) metallosad	2378 kr.	(8322 kg)
Jõu- ja tüümasinad	63183 kr.	(65938 kg)
Masinaosad	43344 kr.	(38233 kg)
Põllutööriistad ja -masinad	1760 kr.	(1982 kg)
Metalltooted (mitmesugused)	76672 kr.	(67356 kg)

Teatavasti oli kodanliku Eesti masina- ja aparaadi-ehitus 1938. aastal väike ja nõrk, võrrelduna selle tootmis-
haru kõrge tasemega Nõukogude Eestis tänapäeval. Pole kaht-
lust, et ekspordi võimaluste detailsen uurimine avab veel
häid perspektiive ekskavaatorite, elektrimootorite, mitme-
suguste mõteriistade ja aparaatide, masinate ja seadmete
väljaveoks Eesti NSV-st Soomes. Selle ekspordi arengut
soodustab asjaolu, et Soome masinaehituse- ja aparaadi-
tehased ei anna Eesti NSV-ga analoogset toodangut. Spet-
siaalset uurimist vajaks küsimus, milliseid meie vabariigi

toodangule analoogseid mõteriistu ja tööstuses kasutatavaid seadmeid Soome suuremates kogustes impordib kapitalistlikest lääneriikidest.

Eesti NSV geograafiline lähedus Soomele võimaldab kaubavahetusse haarata ka selliseid suurte transpordikuludega tooteid, mida kaugemate vahemaade taha vedada ei ole majanduslikult otstarbekohane. Selliste veostena Soome ja Eesti NSV vahel võiksid arvesse tulla, kui see osutub mõlemale poolele majanduslikult tasuvaks, näiteks mitmesugused ehitusmaterjalid ja -detailid, rikastamata või vähe rikastatud maavarad, turbabrikett ja alusturvas, põlevkivituhk, puidujäätmed ja puit jne. Soome firmad on huvitatud punase tellise ostmisest NSV Liidust ning 1964. aastal alustatigi Eesti NSV-s (Pärnus) selle tootmist ekspordiks. Drenaažitorusid melioratsiooniks veetakse Soomesse suurtes kogustes Leedu NSV-st. On arusaadav, et otstarbekam oleks suurendada nende tootmist vastavalt meie vabariigis. Praeguse toodangu juures meil neid väljaveoks ei jätku. Enne sõda eksporditi meilt Soomesse lubjakivi ja dolomiiti, lupja, kipsi, telliseid, aknaklaasi ja tsementi. "Punase Kunda" tsementi eksporditi Soomesse ka 1964. aastal (15153 tonni), kuid kuna see raskendas Soome enda tsemenditööstuse olukorda, siis see kaubandus katkes.

Võimalusi eksporditoodangu suurendamiseks Soome jaoks on ka meie põlevkivikeemiatööstusel ja kergetööstuses, kusjuures meie vabariigi toodangu tutvustamiseks ja reklaami-

niseks sellel maal pakub hõid võimalusi Tallinna Televisioonikeskus.

Importkaupadena Soomest on Eesti NSV saanud eelkõige tselluloosi- ja paberitööstuse tooteid: paberit ja pergamenti, kartongi ja kartongkaste, sulfiittselluloosi, kunstkiudu, aga samuti mööblit, raamatuid, õmblusmasinaid ("Tikka"), vasktraati, kaablit ning mõningaid aparate ja seadmeid. Vasktraati ja vaske ostab NSV Liit Soomest suures koguses, 1963.aastal näiteks 200 tonni vaske ning 3500 tonni vasktraati. Arvestades Eesti NSV lähedust Soomele, oleks otstarbekohane suurendada Soome vaskvaltstraadi sissevedu meie vabariiki. See võimaldaks paremini kindlustada toorainega Tallinna tehast "Eesti Kaabel", aitaks parandada tema seadmete koormatust (praegu esineb alakoormatust) ning suurendada defitsiitse kaablitoodangu väljalaset. Kaablitootmise laiendamist Eesti NSV-s soodustab kvalifitseeritud spetsialistide ja tööliste kaadri olemasolu.

Silmapaistva majandusliku efekti annaks ka elektrienergia otstarbekohane vahetamine meie vabariigi ja Soome energiasüsteemide vahel, kuid seda probleemi käsitleme lähemalt Soome energeetikat käsitlevas alapeatükis.

Kaubavahetuse laiendamine Soome ja Nõukogude Eesti vahel aitab kahtlemata kaasa rahvusvahelisest tööjaotusest tulenevate eeliste hõlmasutamisele mõlemal maal.

6. Transport

Soome on üks vähesemaid maa maailmas, kus veetransport on veel tänapäevani säilitanud juhtiva positsiooni kaubaveoste osas teiste transpordiliikidega võrreldes. Kuigi Soome statistika ei anna tihesti võrreldavaid andmeid erinevate transpordiliikide osatähtsusest ühtede või teiste veoste alal, võimaldavad olemasolevad materjalid siiski teha teatud võrreldavaid üldistusi kaubaveo ja reisijateliikluse mahtude ning arengutendentside kohta transpordiliikide järgi (tabelid 24 ja 25). Toodud andmetest näeme, et kõige enam kaupu veetakse veeteedel, kui lisada laevakoormatele juurde ka palgiparvetus. Punduvad küll andmed kaubaveoste mahu kohta maanteetranspordis, kuid läbisõidetud kilomeetrite arvu järgi võib oletada, et see transpordiliik on allesoleval ajal veetranspordi järel ja raudteetranspordi ees teisel kohal Soomes. Kõige kiiremini arenevaks on aga õhustransport, mille veostekki-ve suurenes aastail 1955-1961 2,12 korda (tabel 24). Palju ei jäänud sellest arengutempoost maha ka autode läbisõidu juurdekasv. Veetransport on aga laienenud eelmisest 2-3 korda aeglasemalt. Vaadeldud perioodil pole närgata tõusu

lõhbi kanalite veetud veostes, kuid eelseisev Saima kanali kihilaskmine kutsub selles osas esile murrangu. Faktiliselt samal tasemel on püsinud ka raudtee kaubaveosed ja veostekäive. Sellest tuleb järeldada, et teiste transpordiliikide (eelkõige maanteetranspordi) konkurents on avaldamas raudteetranspordi arengule stagneerivat mõju ka Soomes, kuigi see ei ole viinud raudteetranspordi absoluutnõitajate otsese languseni ja raudteede demonteerimiseni, nagu paljudes teistes enamarenenud kapitalistlikes maades.

Reisijatevedude alal on autotransport Soomes juba kindlalt esikohal (tabel 25), jättes raudtee teisele kohale. Üllatavalt on aga kasvutempo sellel alal laevaliikluses kõige suurem. Sellele järgnevad sõiduautod, lennukid, bussid ja pikamaa-rongid. Linnalähises liikluses raudteel reisijate arv väheneb bussiliikluse kasuks. Laevaliikluse intensiivset arengut aastail 1955-1964 selstab arvukate reisiliinide rajamine kiirete mootorlaevadega nii siseveeteedel kui ka merel.

Soome laialdane territoorium ja hõre asustus on tegureiks, mis nõuavad ühe elaniku kohta arvestatult suuremaid kulutusi transpordile võrreldes teiste maadega. Teatud kompensatsiooniks on siinjuures küll suurepärased odava veetranspordi kasutamise võimalused. Seetõttu ongi **v e e - t r a n s p o r t** tänapäevani säilitanud Soome majanduses suure tähtsuse. Siseveetranspordile avab soodsad võimalused tihe järvede- ja jõgedevõrk ning meretranspordile - Soome

Tabel 24

Kaubavedu ja kaubakäive transpordiliikide
järgi^x

Aasta	Raudtee		Autode läbi- sõit	Laevad	Palgi- parve- tus	Läbi kanalite vedu	Len- nukid
	milj. t	milj. t/km	milj. km	milj.t	milj. m ³	milj.t	milj. t/km
1948	15,5	3455	..	5,7	12,3	2,9	..
1955	19,2	4482	2829	9,9	10,8	3,9	11,9
1957	17,7	4334	2931	9,7	9,2	3,5	16,1
1960	19,0	4865	4700	13,7	12,8	3,4	24,2
1961	18,8	4719	5660	14,6	14,1	3,9	25,2

D ü n a a m i k a

1955	100	100	100	100	100	100	100
1957	92	95	105	98	85	90	135
1960	99	109	168	138	118	87	204
1961	98	104	204	147	130	100	212

^x Arvutatud allikast: "Suomen liikemetilastollinen vuosikirja 1962, Helsinki 1962, lk.6, 92, 117, 127, 131, 136.

Tabel 25

Reisijateliiklus erinevatel transpordiliikidel^X

Aasta	Raudtee		Autotransport (milj.reisija/km)			Trennid milj. reisi- jat	Laevad tuh. rei- sijat	Lennukid tuh. milj. rei- sija- ja/km	
	reisi- jate arv milj. inim.	käive milj. rei- sija/km	kokku	s.h. bus- sid	s.h. sbi- du- au- tod				
1948	48,7	2237	..	..	..	92,9	178	..	
1955	39,4	2260	5820	3360	2150	86,2	372	292	
1957	34,0	2249	6290	3640	2250	82,6	379	410	
1960	36,6	2343	8600	4250	3700	71,1	677	550	
1961	39,2	2603	9750	4450	4500	69,5	905	543	
D u n a a m i k a									
1955	100	100	100	100	100	100	100	100	
1957	86	99	108	108	105	96	102	140	
1960	93	103	148	127	172	83	182	188	
1961	99	115	168	132	210	81	244	186	

^X Arvutatud allikast: "Suomen liikementilastollinen vuosikirja" 1962, Helsinki 1962, lk.6, 35, 91, 116, 136.

pikk merepiir ja looduslike sadamate, s.o. sügavate lahtede rohkus. Veetranspordile on aga takistuseks rannavete erakordne kariderohkus, kiirestikulised jõed ning suhteliselt lühike navigatsiooniperiood. Juh püsib sisevetel kuni kuus kuud, merel aga vähemalt kolm kuud aastas. Statistilised näitajad ei kajasta küllalt õigesti veetranspordi tähtsust Soome majanduses, see väiksemate laevade, praamide ja paatide liikluse kohta lugematuil Soome järvedel, jõgedel ja lahtedel puudub arvestus. Paljudes külades ja alevites on paadid teiste asulate ja keskustega ühenduse pidamisel tänapäevani peamisteks liiklusvahenditeks. Ka Soome merelaevanduses hõlmab kodumaine rannalühedane väikekabotaaz silmapaistva osa. Soome siseveeteid ühendavad 36 kanalit, mis kõik on lühikesed, pikkusega alla 2 km. Pikemaks on üksnes Lappeenranta ja Viiburi lahe vaheline Saima kanal (59 km), millest pool kuulub Nõukogude Liidule. Soome valitsuse soovile vastu tulles andis NSV Liit Saima kanali Nõukogude liiduga Soomele kasutamiseks rendilepingu alusel, mis kirjutati alla 1962. aasta septembris ja mis jõustus 27. augustil 1963 seoses ratifitseerimiskirjade vahetamisega Helsingis sellel kuupäeval. Saima kanal, mis ühendab merega Soome suurimat sisejärvede süsteemi (nn. Suur-Saima süsteemi), on silmapaistva tähtsusega Ida-Soome majanduses. Enne sõda khis

seda kanalit igal aastal keskmiselt 700 000 - 950 000 tonni metsaveoseid²⁹. On ilmne, et liikluse taasalustamine Saima kanalil peale selle rekonstrueerimist põhjustab märgatava elavnemise Soome idaosa veetranspordis. Vastavalt lepingule anti Soomele viieks aastaks rendile Saima kanali Nõukogude lõik koos 30 meetri laiuse maaribaga kanali kunstliku sängi mõlemal kaldal ning 200 meetri laiuse maaribaga lüüside, sildade ja hüdrotehniliste ehituste juures, Nuijama-Brusnitsõnaja maantee ja Saima kanali Nõukogude lõigu magistraalte vaheline territoorium ning Malõi Võssotski saar veoste lossimiseks ja laadimiseks³⁰.

See leping on rahuliku koostöö printsiibi poliitilise ja majandusliku tähtsuse eredaks näiteks - esmakordselt ajaloos loovutab suurriik osa oma territooriumist väikeriigile majanduslikuks kasutamiseks, seejuures viimasele väga soodsatel tingimustel, minimaalse rendimaksuga. Kapitalistlikus maailmas tuntakse teatavasti ainult väikeriikide territooriumi anastamist imperialistlike suurriikide poolt tähtsamate veeteede piirkonnas, mille näiteks võib tuua Panama kanali tsooni omastamise ja ekspuatsioonide ameerika imperialistide poolt ning Inglismaa ja Prantsusmaa ebaõnnestunud agressiooni Suessi kanali tsoonis 1956.aastal.

²⁹ Э.Д. Жюбицкая. Финляндия. Москва, 1962, стр. 213-214.

³⁰ R. Tuuli. Heed naabrid, viljakas koostöö. "Rahva Hääli", 30.VIII 1963, nr. 204.

Soome kaubalaevastik koosnes 1963.aasta algul 552 laevast kogutommaaßiga 906 200 brutoregister-tonni. Selle nñitaja osas juhb Soome teistest Põhjamaadest tunduvalt maha. Kaubalaevastiku tommaaß on Rootsis 3 747 000, Taanis 2 270 000 ja Norras 11 203 000 brutoregister-tonni. Soome laevastikus on viimasel ajal toimunud intensiivne aurulaevade asendamine mootorlaevadega. Aurulaevade tommaaß on aastail 1951-1960 vähenenud 458 000 tonnilt 312 000 tonnile. Samal ajavahemikul on Soome mootorlaevade tommaaß kasvanud 90 000 tonnilt 323 000 tonnile. Vaatamata kaubalaevastiku tommaaßi vähenemisele on Soome laevade poolt veetud kaupade ja reisijate hulk pidevalt suurenenud. Siiski on Soome laevade osatõõhtsus Soome sadamaisse saabunud lastide kohtaletoomisel vähenenud 69,0%-lt 1948.aastal 63,5%-le 1961. aastal ning sadamaist väljasaadetud lastide transportimisel 38,5%-lt 36,5%-le samal ajavahemikul³¹. Loomulikult on viimased nñitajad juba niigi ebanormaalselt madalad sellise arenenud laevachitusega maa jaoks nagu Soome.

Tagasiminekut on põhjustanud eelkõige Lõõne-Saksa ja Hollandi väikeste, nn.õõheperekonnalaevalade (500-900 dead-weight-tonni) ekspansioon Lõõnemerel, mis tõõtavad enamasti ilma palgalise meeskonnata ning kurseerivad ainult kõige intensiivsema navigatsiooniperioodil, suures seetõõttu soo-

---

³¹ Suomen liikennetilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1962, lk.118.

ritada vedusid kõige odavamalt.³² Tänapäeval on need enda kätte haaranud 90% Soome metsa- ja saenaterjalide väljaveost. Soomes puuduvad vastava suurusega laevad, mis suudaksid konkureerida Hollandi ja Lääne-Saksa laevadega. Negatiivseks näitajaks on ka Soome laevade kõrge keskmine vanus - ca 20 aastat.³³ Täni laevade keskmine vanus on näiteks kõigest 8 aastat. Arusaadavalt on vanade, tehnilisest arengust juba mahajäänud laevade konkurentsivõime madalam kui uutel laevadel. Soome kaubandusspetsialistid loevad vananenuks ka Soome kaubalaevade meresõidueeskirju, mille järgi meeskonna liikmete arv Soome kaubalaeval on keskmiselt 10% võrra suurem kui sama suurel Lääne-Saksamaa või Hollandi laeval.³⁴ Ka see tegur mõjub konkurentsivõimet alandavalt. Konkurentsivõime parandamiseks taotlevad Soome laevakompaniid mitmesuguseid riiklikke soodustusi, muu hulgas nende täielikku maksudest vabastamist. Peab märkima, et Soomes on maksud laevaomanikelt juba niigi väga madalad, ainult paar protsenti puhastulust, mis on palju madalam Soomes kehtivast keskmisest maksumäärist. Aastail 1956 ja 1959 vähendati ka laevatõsturite makse. Sel teel loodetakse likvideerida Soome merelaevastiku mahajäämus.³⁵

---

³² Stig Lundqvist. Kauppamerenkullamme ja vientiteollisuudenne. "Tehostaja", 1960, N:o 10, lk.65.

³³ Sealsamas, lk.65.

³⁴ Iisakki Laati. Kauppalaivastomme kehittäminen. "Tehostaja", 1960. N:o 10, lk.68.

³⁵ Sealsamas.

Laevakompaniide arv on sõjajärgsel perioodil suurenenud kahelt neljale. Vanemad on "Suomen Höyrylaiva" ning "Suomen Etelä-Amerikan Linja". Neist esimese laevad kurseerivad Soome ja mitmesuguste Euroopa ning Põhja-Ameerika sadamate vahel, teine peab ühendust Lõuna-Ameerikaga. Peale sõda loodi laevaliikluse pidamiseks Inglismaa ja Ameerika Ühendriikidega veel meresõidufühing "Finlines" ning 1954.aastal "United Owners Co", mille laevad peavad ühendust peamiselt Poola, Saksa DV, Saksa FV, Hollandi, Belgia ja Põhjamaade sadamatega.

Olgu märgitud, et üle 80% Soome väliskaubandusest käib mere kaudu. Järelikult, arvestades väliskaubanduse väga suurt tähtsust maa majanduselus, on Soomele eluliseks vajaduseks vedada vähemalt põhiosa ekspordist oma laevadel. Soome laevastiku praegune olukord seda aga ei võimalda. Mittepisav ja vananenud koosseisuga laevastik on põhjustanud Soome märgitava mahajäämuse teistest Põhjamaadest meretranspordi ja ka kalapüügi alal. Soome arenenud laevaehitus suudaks küll seda puudust parandada, kuid laevakompaniidel ei jätku ressursse vajalike tellimuste finantseerimiseks.

Tabelis 26 on toodud meretranspordi voosed Soome tähtsamate sadamate lõikes aastail 1955 ja 1962. Selles torkab silma impordi eriti kiire kasv võrreldes ekspordi-

Tabel 26

Soome tšhtsamate sadamate kaubatransiit
aastail 1955 ja 1962 (tuh.tonnides)^x

S a d a m	Import		Eksport		Kodumaised laevaveosed	
	1955	1962	1955	1962	1955	1962
Kõik sadamad	6351	10308	8179	11775	1292	2721
s.h.Helsingi	2186	3145	1227	1916	504	830
Hamina	158	293	373	980	1	30
Kotka	884	1047	1679	2033	52	98
Loviisa (Valko)	12	29	67	114	4	9
Porvoo	-	-	18	3	15	10
Hangö	-	195	-	288	3	13
T u r u	1561	1900	917	1416	322	534
Naantali	149	732	5	37	4	609
Rauma	176	245	332	524	68	10
P o r i	238	450	672	669	20	46
Vaasa	128	184	200	187	42	72
O u l u	128	189	502	566	33	156
K e m i	43	129	320	466	29	46

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1956.Helsinki 1957, lk.204.
Suomen tilastollinen vuosikirja 1963.Helsinki 1964, lk.230.

ga, kõigi sadamate osas. Kõige suurem on see kasv Naantali osas - 149 000-lt tonnilt 732 000-le tonnile. Selle põhjuseks on Naantali naftatöötlemistehase, mis töötab import-

toorainel, käikulaskmine antud perioodil. Ka teiste sadamate osas on impordi osatähtsuse tõusu põhjustanud asjaolu, et Soome tööstus tarbib üha rohkem import-toorainel, et naa impordis kasvab kaalult raskemate kaupade toorainete, ekspordis ga valmisaaduste osatähtsus. Helsingi sadamate osatähtsus on langemud importi ja kodumaiste veoste osas (tänu uute sadamate arengule teistes rajoonides), tõusnud aga eksportveoste osas (pealinna töötleva tööstuse ekspordi intensiivse kasvu tõttu).

Raudteetransport teenindab kõige suuremat osas sisemisest liiklusest ja ka põhilist osa Soome ja Nõukogude Liidu vahelisest väliskaubandusest ja reisijateveost. Raudteerööbaste vahe laius on Soomes sama suur kui Nõukogude Liidus (1524 mm), erineb aga Rootsis ja Lääne-Euroopas kasutatavast raudtee laiusest (1435 mm). Otseühendus majanduslikult enamarenenud Ida-Soome ja NSV Liidu suurimate keskuste Leningradi ja Moskva vahel loob soodsad tingimused kaubanduslike ning kultuuriliste suhete arenguks.

Raudtee rööbapaaride kogupikkus on Soomes 8018 km, laajuures liiklusteede kogupikkus on 5358 km. Tähtsamatel magistraalidel on kahekordsed rööpad.

Raudteede tiheduselt on Soome üks viimaseid Euroopas: 100 km² kohta tuleb raudteid 1,6 km. Raudteede pikkuselt tuhande elaniku kohta ületavad aga Soomet (1,25 km) üksnes Rootsi (2,4 km) ja Norra (1,37 km).

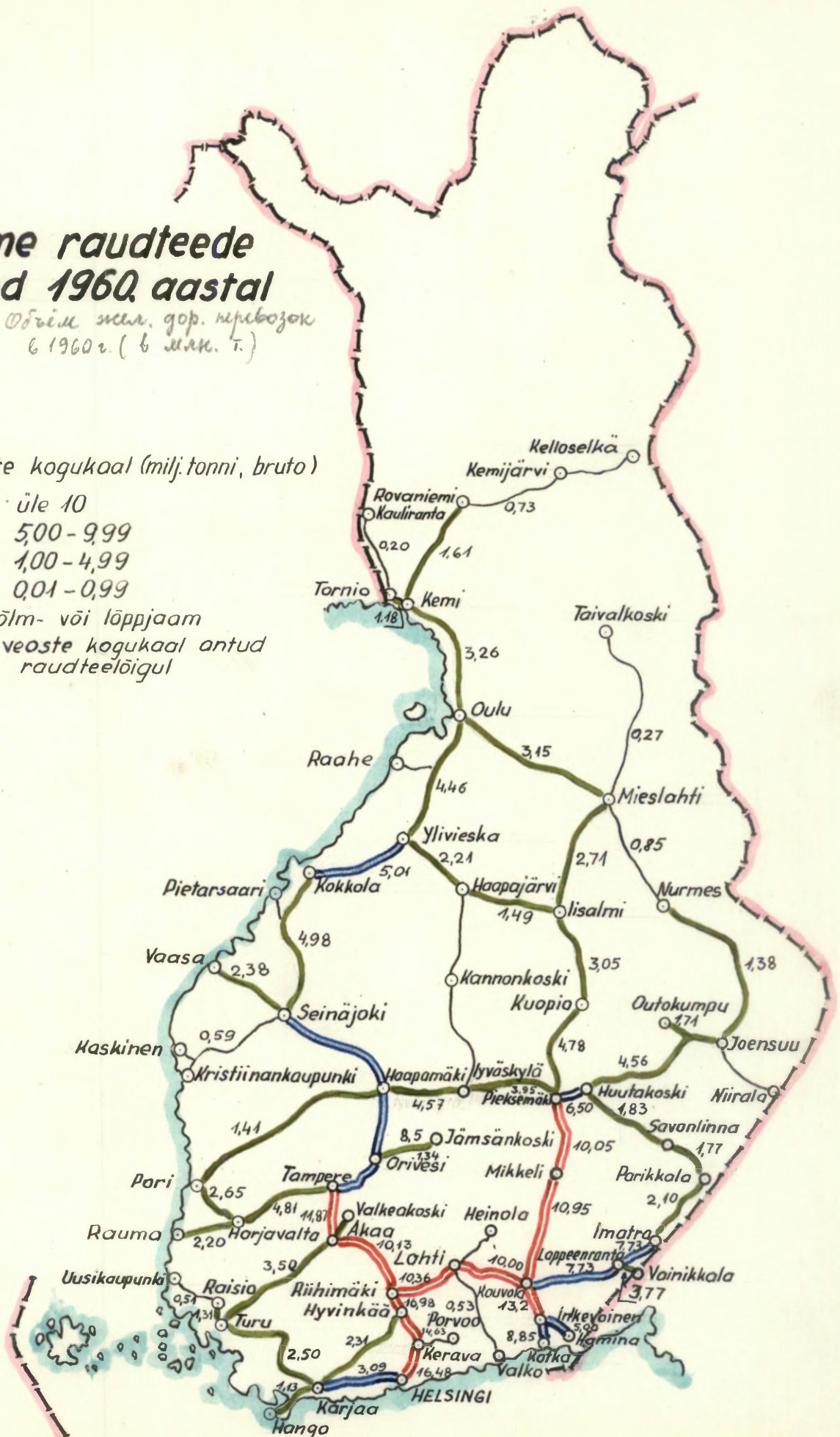
Soome raudteede veosed 1960. aastal

Объем перев. гоп. перевозок
в 1960 г. (в млн. т.)

Veoste kogukaal (milj. tonni, bruto)

- üle 10
- 5,00 - 9,99
- 1,00 - 4,99
- 0,01 - 0,99

o - sõlm- või lõppjaam
3,26 veoste kogukaal antud
raudteelõigul

Raudteevõrk on tihedam Soome lõuna- ja keskosas. Hõredalt asustatud lapimaal kulgeb raudtee ainult piki Põhjalahe rannikut ning Kemi ja Tornio jõe orgu.

Raudteed on Soomes tsentraliseeritud riiklikku allu-
vusse. Kui 1938.aastal oli eraettevõtjaille kuuluvaid raud-
teeliine veel 257 km (4,8 % raudteede kogupikkusest), siis
1959.aastaks oli nende pikkus langenud juba 74 km-le (1,4%).
Veosektsiooni osas on riiklik raudteemonopol juba täiesti va-
litsevaks, sest erarongide arvele langes 1959.aasta kuu-
käibest üksnes 0,15% ning reisijate veost alla 0,01%.³⁶

Soome raudteetranspordi põhiliste näitajate dünaamika
on esitatud tabelis 27. Kui raudteede kogupikkus ja liikuv
koosseis on sõjajärgsel perioodil kasvanud üldiselt pide-
valt, siis veosektsiooni on muutunud vastavalt majanduslike
konjunktuuride tõusule ja langusele. Tabelist 27 ilmneb
aga, et alates 1950-ndatest aastatest on raudteede pikkus
kasvanud enam kui veostektsiooni ja vagunite arv. Suhteliselt
väikese koormusega uute raudteeliinide ehitus Kesk-Soomes
ei ole tõstnud töövõime suurt taset.

Kõige enam koormatud raudteeliinideks on Soomes Hel-
singi-Tampere, Riihimäki-Kouvola ning Kotka-Pieksämäki
vahelised lõigud. Riigi geograafilise konfiguratsiooni ning
metsaveoste suure osatähtsuse tõttu on meridionaalsuunalis-
ed raudteeliinid enam koormatud (joon.6).

---

³⁶ Suomen tilastollinen vuosikirja 1960. Helsinki, 1961,
lk.202.

Tabel 27

Soome raudteetranspordi areng aastail 1938-1960
(seisuga 31.detsember)^X

	1938	1950	1955	1960	1962
Raudteede kogupikkus, km	5666	4912	5078	5397	5431
RÜÜpapaaride pikkus, km	8616	7270	7642	8108	8466
Vedurite arv, tk.	816	880	908	983	1118
Reisivagunite arv, tk.	1505	1680	1627	1498	1498
Kaubavagunite arv, tk.	25393	28648	26582	26737	27540
Reisijate vedu, milj. reisi- ja/km	1234	2189	2261	2343	2357
Kaubavedu, milj. tonn-km	2305	3464	4500	4865	4910

^X Suomen tilastollinen vuosikirja. (Vastavad aastad).

Soome raudteede veoseadlises valitseb omapärane sesoon-
sus, mis on seoses navigatsioonihooajaga merel ja järvedel.
Kui navigatsioonihooaeg lõpeb, tõuseb raudteede veoseadlise
järsult. Kõige intensiivsema tegevuse perioodiks raudtee-
del on veebruar, märts ja aprill, millal toimub massiline
metsamaterjali väljavedu Kesk- ja Põhja-Soomest maa lõuna-
osa tšüstuskeskustesse ja sadamatesse.

Uusi raudteid ehitatakse Põhja-Soomes ja Järvede-
alal, kus teede vähesus on senini olnud teatud takistu-
seks nende alade loodusressursside ärakasutamisel. Teised
alad on raudteedega varustatud üldiselt rahuldavalt. Enam-
arenenud kapitalistlikes maades on tänapäeval puhkema
lge konkurentsivõitlus raudteetranspordi- ja autotranspor-
difirmade vahel, mis on tekitanud alakoormatust ja kasumi
langust paljude raudteeliinide ekspuuteerimisel. Seetõttu
väheneb raudteede kogupikkus (vähem tasuvate raudteeliini-
de demonteerimise tõttu) Ameerika Ühendriikides, Inglis-
maal, Rootsis jm. Soomes seda aga toimnud ei ole, sest
intensiivne majanduslik areng viimastel aastakümnetel on
soodustanud ka raudteede ekspuuteerimise suurenemist. Tee-
devõrgu suhtelise hõreduse tõttu pole Soomes ka autotrans-
port raudteele sellist konkurentsi pakunud nagu eespool
mainitud enamarenenud kapitalistlikes maades. Nende tagu-
ritega on seotud ka Soome raudteede veereva koosseisu tea-
tud tehniline mahajäävus, kuigi tähtsamatel liinidel karsse-
rivad juba täiesti moodsad rongid. Elektrirongid Soomes puu-
duvad, kuid käesoleval ajal on asunud juba raudteede elekt-
rifitseerimise projektide koostamisele.

Asjaolu, et nõukogude elektrivedurid kuuluvad maail-
ma moodsaimate hulka, avab võimaluse varustada Soome raud-
teid meie elektrirongidega. Tänu samale rööpmelaiusele või-
maldab see kasutada neid ümber ehitamata, erinevalt Läänest
ostetud koosseisudest. Seoses sellega suureneks ka Tallinna
Elavhõbealaldajate Tehase eksporttoodang.

Tabel 28

Autode ja mootorrataste arvu dünaamika
aastail 1938-1960^x

	1938	1950	1955	1960	1964
Autosid kokku	45841	61256	141576	258425	487525
Neist sõiduautosid	25889	26814	85448	183267	381940
veoautosid	17025	26512	38259	46579	50998
Elanikke ühe auto kohta	81	66	30	17	9
Mootorrataste arv	6209	9759	57239	103463	113663

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1957. Helsinki, 1958, lk.193;

Tilastokatsauksia Nr.12, 1964, lk.24.

A u t o t r a n s p o r t on Soomes üheks kõige nooremaks ja kõige kiiremini arenevaks transpordiharuks. Nagu näeme tabelist 28, on autode arv aastail 1938-1964 kasvanud enam kui kümnekordseks ning mootorrataste arv koguni viieteistkümnekordseks. Soome sõiduautode pargist moodustavad nõukogude autod Lääne-Saksamaa autode ees kõige suurema grupi. 40% Soome sõiduautodest on imporditud sotsialismileeri maadest. Nõukogude autod on osutanud eriti kohasteks Soome maastiku- ja teeludes.

Üle poole autoliiklusest (läbisõidetud kilomeetrite järgi) on koondunud Lõuna-Soomesse. Uusimaa, Turu-Pori, Häme ja Kymi lään hõlmasid sellest liiklusest 1954.aastal 54,3% ja 1960.aastal 53,1%; Põhja-Soome (Oulu ja Lappi lään) aga vastavalt 13,6% ja 15,2%. Viimaste näitajate tõus osutab transpordi tähtsusele Põhja-Soome hoogsas arengus.

Autoteede kogupikkus Soomes on 67 278 km, millest 37 199 km on riiklikud maanteed ning ülejäänud - kohaliku alluvusega ja tähtsusega teed.

Peale sisemaise transpordi on autodel oma osa ka Soome väliskaubanduses. Kaubavahetuse kiirendamiseks on viimastel aastatel ühe enam kasutusele võetud raskeid veoautosid, mis sooritavad pikki kaubaveoreise Rootsi ja läbi Rootsi isegi Taani, Lääne-Saksamaale ning teistesse mandri-Euroopa riikidesse, sest autod jõuavad nendesse maadesse palju kiiremini kui laevad ja rongid.

Lennuliiklust kasutatakse Soomes peamiselt reisijate ja posti vedamiseks. Tsiviillennuvõlju on Soomes 16 ning lennukeid oli 1961.aastal liinidel regulaarses liikluses 22, mis andsid veosekõibes kokku 240 225 reisijakilomeetrit, üle 3,1 miljoni tonnkilomeetri kaupa ning 0,9 miljonit tonnkilomeetrit posti.³⁷ 1938.aastaga võrreldes on Soome tsiviillennunduse veosekõive suurenenud enam kui viiekümnekordseks. Soome ja teiste maade vahel on rajatud mitmeid uusi rahvusvahelisi lennuliine. Helsingi ja Moskva vahel kurseerib Üks Nõukogude "Aerofloti" ja teine Soome "Aero" (rahvusvahelise nimega "Finnair") lennuk.

---

³⁷ Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk.247.

1964.aasta alguses avati regulaarne lennuliiklus ka Leningradi ja Helsingi vahel, kusjuures "Aero" on esimene välisfirma, kelle lennukid peavad ühendust Leningradiga.

Transpordivõrgu areng ning liiklusvahendite tehniline progress avaldavad mõju selkõige tootmise territoriaalse struktuuri väljakujunemisele. Veokulude vähenemine ning uute teede rajamine on silmapaistvalt soodustanud Põhja-, Ida- ja Kesk-Soome loodusvarade intensiivsemale kasutamisele asumist. Soome tööstusliku ja ka põllumajandusliku tootmise sõjajärgset "nihet Põhja" on märgatavalt soodustanud transpordi vastav areng, liikluskiiruste kasv. Põhja- ja Ida-Soome maagi- ja metsaressursside eksploateerimist ei takista enam transpordikulude tase. Samuti on võimalik põllumajandussaadusi saata tarbijateni vajaliku kiirusega.

Seoses veokulude alanemise ning transpordivahendite arvu suurenemisega asendub metsaparvetus üha enam selle veoga kuival maal. Metsatööstusettevõtete tagetus ei mängi toorainevarude läheduses enam nii olulist osa, nagu varem.

Kokkuvõtteks võib öelda, et transpordi areng on soodustanud tootmise kontsentratsiooni (tööstuslike suurettevõtete teket), põllumajanduse kaubalisuse kasvu, metsavedude mehhaniseerimist, on tihendanud rajanduslikke sidemeid erinevate piirkondade vahel ning süvendanud rajoonide vahelist tootmise spetsialiseerimist Soomes.

II peatükk

TÖÖSTUSE SÕJAJÄRGNE ARENG JA NIHKED TÖÖSTUSLIKU TOOTMISE TERRITORIAALSES NING TOOTMISHARULISES STRUKTUURIS

1. Soome tööstuse üldine struktuur ja selle muutused

Kui sõjajärgset Soomet nimetati õigusega "metso-
tööstuse maaks", siis tänapäevaks on see ühekülgne
spetsialisatsioon asendunud mitmekülgse, enam pro-
portsionaalselt arenenud tootmisprofiiliga.

Tööstuse struktuuri vaatlemisel tuleb eelkõige
silmas pidada tööstusharude toodangu töötlemisväärt-
tust (s.o. tootmisprotsessis loodud uut väärtust,
välja arvatud tooraine väärtus) ning töötajate arvu
tööstusharus kui vastava tööstusharu osatähtsuse põ-
hilisi näitajaid. Sellest lähtudes on Soome tähtsama-
teks tööstusharudeks metallitööstus (metallurgia, ma-
sinaehitus ja metallitöötlemine), mis hõlmab kogu
tööstustoodangu töötlemisväärtusest 24,5% ja tööstus-

Tabel 29

Soome tööstuse struktuur 1961.aastal,^x

	Tööstus-		Toodangu		Tootmises rakendatud	
	ette- võtted	töö- li- sed	tööt- lemis- väärtus	kogu- väärtus	mooto- riite võim- sus	elekt- riener- gia
Energeetika ja vee- varustus	6,5	3,3	10,2	7,1	7,1	12,0
Metööstus	1,1	1,4	2,2	1,0	3,1	2,0
Metallurgia	0,9	2,2	2,2	5,0	3,7	5,0
Masinaehitus ja metallitöötlemine	19,2	25,9	22,3	16,7	12,5	4,3
Puidutööstus	15,4	13,4	8,7	8,6	10,3	3,7
Paberitööstus	2,7	10,3	14,1	17,8	42,2	56,1
Keemiatööstus	3,8	3,9	6,9	5,7	5,5	8,1
Ehitusmaterjalide ja keraamikatööstus	5,5	3,9	3,5	2,2	3,8	2,8
Tekstiili-, naha- ja jalatsitööstus	12,9	18,1	11,2	8,4	4,1	2,3
Toiduainete tööstus	22,2	11,2	12,1	23,3	6,6	3,1
Põllugraafiatööstus	7,2	5,0	5,4	3,4	0,6	0,4
Muu vabrikutööstus	2,6	1,4	1,2	0,8	0,5	0,2
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Arvutatud järgmise allika põhjal: Tilastokatsauksia, 1963, N:o 7, lk.48-57.

töölise arvust 28,1%, ning metsatööstus (puidutööstus ja paberitööstus), mille osa on vastavalt 22,8% töötlemisväärtusest ning 23,7% tööstustöölise arvust (tabel 29). Neile tähtsusele järgnevateks tööstusharudeks on toiduainete tööstus ja tekstiili-, naha- ning jalatsitööstus, mille vastavad näitajad on antud samas tabelis. Toiduainete tööstuse suur osatähtsus tööstuse kogutoodangu väärtuses (23,3%, tabel 29) on tingitud peamiselt põllumajandussaaduste suhteliselt kõrgetest hindadest ning ei kajasta seetõttu õigesti selle tööstusharu proportsiooni Soome tööstuses. Kuid ka töötlemisväärtuse järgi arvestatult on toiduainete tööstusel küllaltki silmapaistev osa: kolmas koht maa tööstusharude hulgas, mis osutab asjaolule, et kodumaine põllumajanduslik baas selle tööstusharu arenguks on tugev ja mitmekesine. Toiduainete tööstuse osatähtsust on suurendanud ka asjaolu, et põllumajandussaaduste esmane töötlemine kaldub üha enam põllumajanduse siseriiklikule tööstuse valdkonda.

Teiste maadega võrreldes on Soome tööstuse struktuuri peamiseks iseloomuseks metsatööstuse suur osatähtsus. Paberitööstus, kus esineb kõige tugevam tootmise kontsentratsioon, spetsialiseerumine, mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine, on kõige kõrgemini arenenud tööstusharu Soomes. Paberitööstusse kuulub ainult 2,8% tööstusette-

võtete arvust, kuid 9,7% tööstustööstlistest. Tööstuse kogutoodangust annab paberitööstus koguni 16,3%. Seda võimaldab tootmise kõrge mehhaniseerimine (42,2% kogu tööstuses rakendatud mehaanilistest jõuallikatest) ja elektrifitseerimise (56,1% Soome tööstuses kasutatud elektrienergiast) tase (tabel 29).

Sõjaeelse olukorraga võrreldes on kõige olulisemaks nihkeks Soome tööstuse struktuuris rasketööstuse osatähtsuse silmapaistev suurenemine ning metallitööstuse tõus esikohale toodangu töötlemisväärtuselt ja tööliste arvult. Varem oli Soome tööstuses pidevalt esikohal metsatööstus, mis veel 1938. aastal andis 2/5 maa tööstuse kogutoodangust. Soome "traditsioonilise" metsatööstuse osatähtsuse langus kogutoodangu struktuuris 40%-lt 20,2%-le (tabel 30) on tingitud uute tootmisaharude tekkest ja kiirest arengust sõjajärgsel perioodil peamiselt metallitööstuse, müetööstuse, keemiatööstuse, energetika ja toiduainete tööstuse alal. Nende tööstusharude kiiret esilekerkimist põhjustas nõudmine vastava toodangu järele sise- ja väliseturul. Siseturu nõudmiste suurenemist kodumaiste tööstusaaduste järele tingisid arvukad kitsendused impordi nomenklatuuris seoses raskustega Soome maksebilansis sõjajärgsel perioodil, ettevõtete põhivahendite uuendamise ning intensiivne ehitustegevus 1950-ndail aastail. Välisuru

laienemine väljendus selkõige Soome kaubandussuhete normaliseerimises NSV Liiduga. NSV Liidu ja teiste sotsialistlike maade nõol sai Soome laialdase turu oma masinaehituse ja metallitöötlemise toodangule. Soome tööstuse senine suhteliselt ühekülgne spetsialisatsioon metsatööstusele sai märgatava tõuke mitmekesisemaks muutumise saamas. Nõukogude Liidu suuri tellimusi täites arenes Soome metallitööstus pärast sõda jõudsalt.

Samaaegselt ja seoses sellega hakkas Soome metallitööstus andma ka üha enam mitmekesisemat toodangust siseturu vajadusteks. Nimetatud tööstusharu tõusis ma tööstuses esikohale, andes 1947.aastal juba ühe neljandiku tööstuse kogutoodangust. Hiljem toimus veelgi hoogsam areng ka teistes "noortes" tööstusharudes, eeskätt keemiatööstuses, energeetikas ja mäetööstuses, samuti toiduainete tööstuses ning polügraafiatööstuses, mistõttu metallitööstuse erikaal on viimasel ajal mõnevõrra langenud (tabel 30). Sõjaelse perioodiga võrreldes on tunduvalt vähenenud ehitusmaterjalide tööstuse ja puidutööstuse (mõlemad umbes kaks korda), samuti paberitööstuse ning kergetööstuse (tekstiili-, õmblus- ja jalatsitööstuse) osatähtsus tööstuse kogutoodangu struktuuris. Esiolgu soodustasid kitsenõused impordi alal ka kergetööstuse arengut, mistõttu selle tööstusharu osatähtsus

Tabel 30

Soome tööstuse struktuuri dünaamika
(protsentides kogutoodangu väärtusest)^x

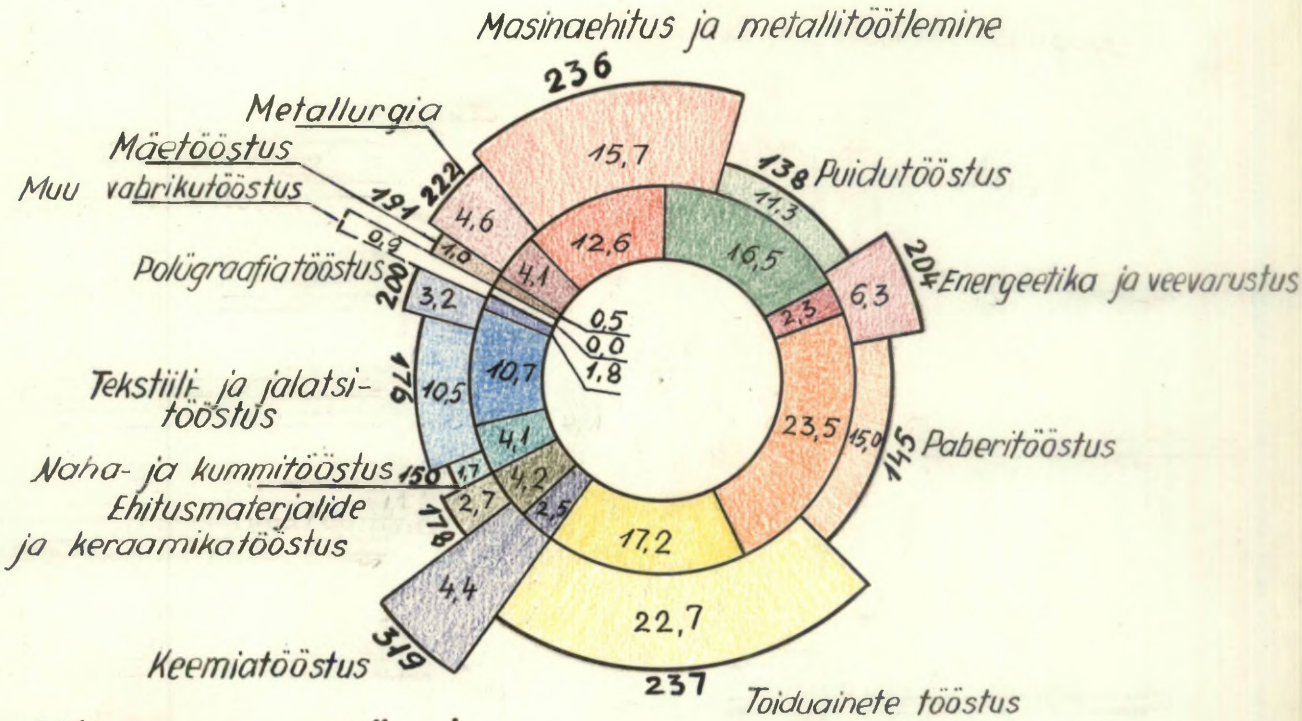
	1938	1950	1954	1962	1963
Energeetika ja veevarustus	2,3	2,5	6,3	7,4	7,5
Müetööstus	0,5	0,6	1,0	1,0	1,0
Metallurgia	4,1	6,0	4,6	4,9	4,7
Masinaehitus ja metallitöötlemine	12,6	15,2	15,7	17,3	16,0
Puidutööstus	16,5	13,9	11,3	7,8	7,8
Paberitööstus	23,5	17,1	15,0	17,1	17,6
Keemiatööstus	2,5	3,8	4,4	5,1	5,7
Õhutusmaterjalide ja keraamikatööstus	4,2	4,1	2,7	2,4	2,3
Naha- ja lammitööstus	4,1	3,5	1,7	1,1	1,1
Tekstiili- ja jalatsitööstus	10,7	14,6	10,5	7,9	7,6
Toiduainete tööstus	17,2	16,9	22,7	23,6	24,4
Põllugraafiatööstus	1,8	1,7	3,2	3,6	3,5
Muu vabrikutööstus	0,0	0,1	0,9	0,8	0,8
K o k k u	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^x Arvutatud allikatest: Tilastokatsauksia, 1964, N:o 7, lk.48-57; Suomen tilastollinen vuosikirja, Helsinki (vastavate aastate väljaanded).

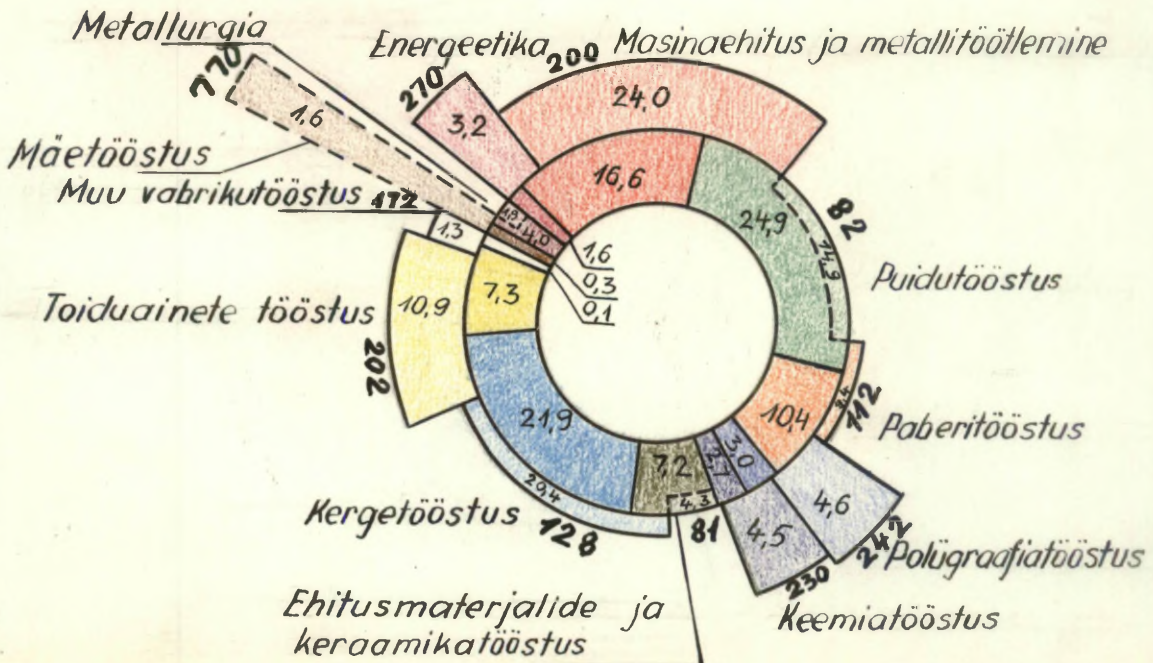
Soome tööstuse struktuuri muutused aastail 1938 - 1954

Изменение структуры промышленности Финляндии за 1938-1954 гг.

Kogutoodangu väärtuse järgi

Töölise arvu järgi

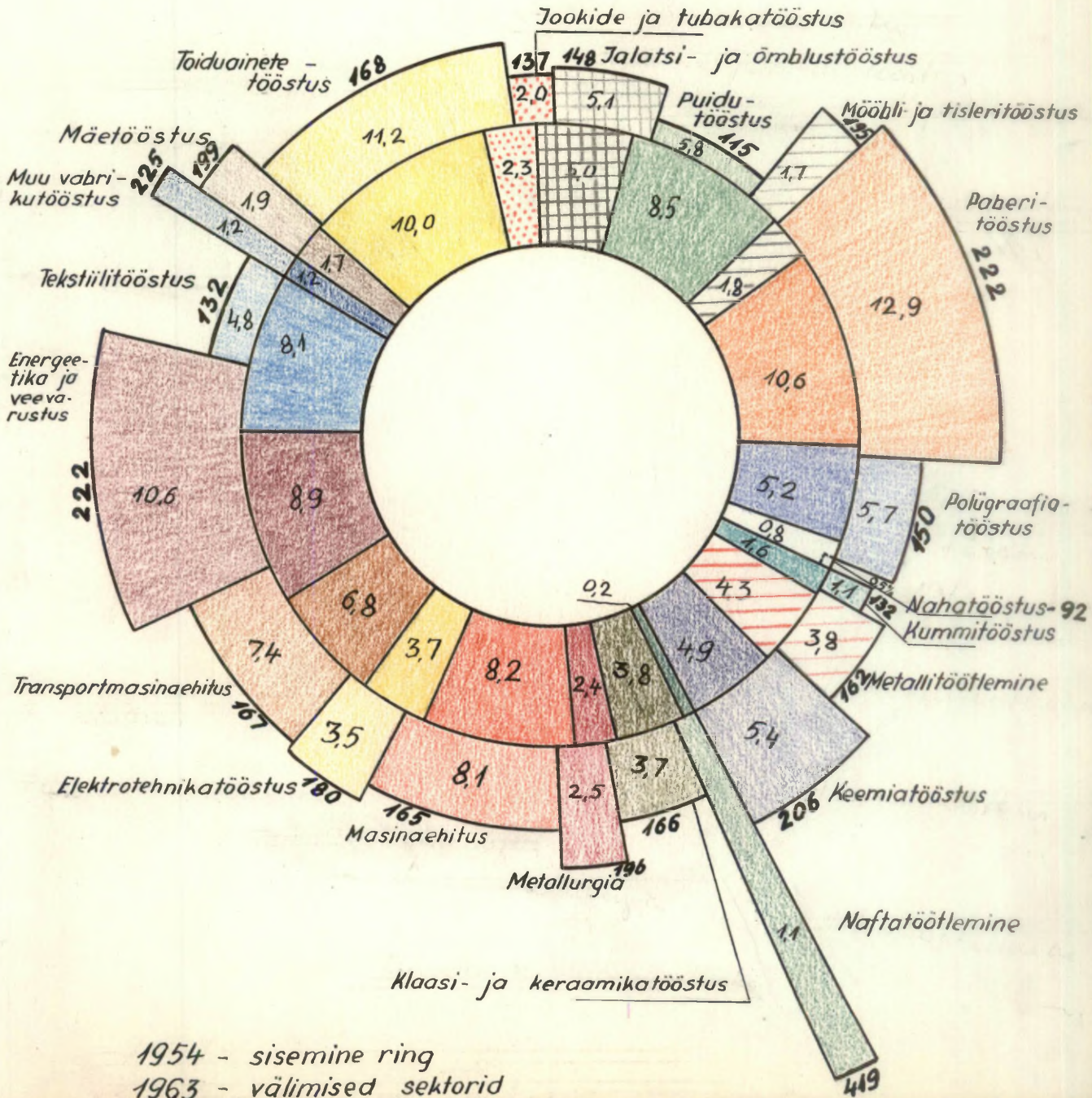

Soome tööstuse struktuuri muutused aastail 1954 - 1963

Изменение структуры произв. по стоимости обработки за 1954-1963 (II этап) по отраслям.

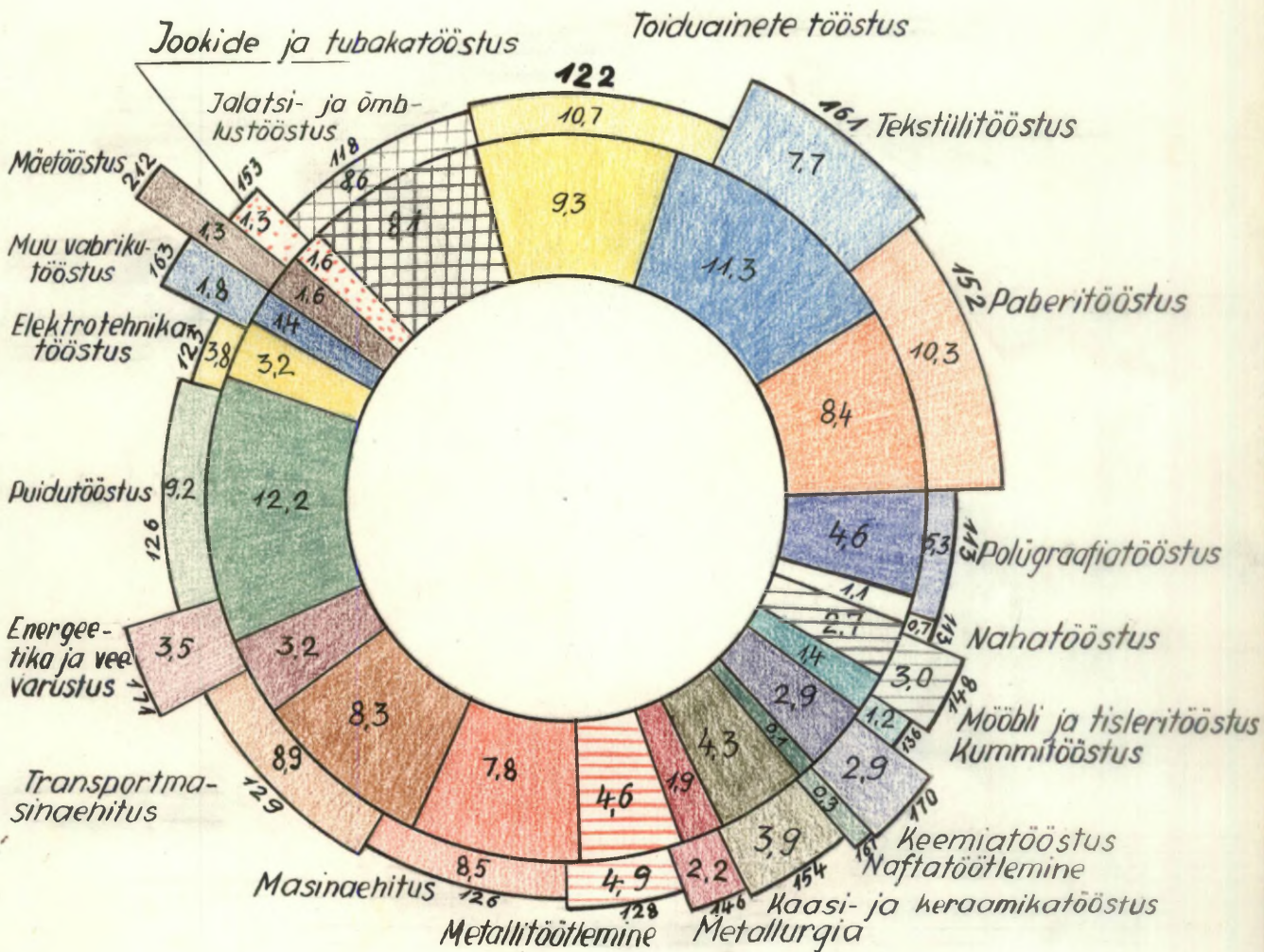
Struktuur (%-d - sektorite sees) on arvatatud tööstustoodangu väärtuse järgi.

Arvud sektorite peal näitavad toodangu kasvu 1954 - 1963 (%-des).

Töoviljakuse kasv ja tööjõu jagunemise muutused Soome tööstuses aastail 1954 - 1963

Töoviljakuse kasvu (%-des 1954 - 1963) näitavad arvud sektorite peal.
Tööjõu struktuur (%-des tööliste koguarvust) on ontud sektorite sees.

1954 - sisemine ring
1963 - välimised sektorid

tõusis 1950.aastal 17,1%-le. Seejärel püües sõjale välismaiste tarbeesemete konkurents ning 1959.aastaks langes kergetööstuse osa tööstuse kogutoodangus 8,4%-le (tabel 30). Energeetika osatähtsuse väike langus 1950. aastal, võrreldes 1947.aastaga, oli tingitud asjaolust, et aastail 1948-1949 lasti kükku suhteliselt vähe uusi elektrijaamu.

Soome tööstus on sõjale järgnenud aastail läbi käinud kaks etappi, mis oma arengu suundade ja stiimulite poolest teineteisest teravalt erinevad (joonised 7, 8 ja 9). Esimene etapp hõlmab perioodi Teisest maailmasõjast kuni 1952/53.aasta majanduskriisi lõpuni; teine etapp algas 1954.aastal ja kestab praegugi. Esimest etappi iseloomustavad sõjajärgse ajajärgu raskused - puudus tarbeesemetest ja igasugustest kaupadest. Et väliskaubandus oli sel perioodil veel madalal tasemel ning import äärmiselt piiratud, tekkis vajadus organiseerida nende kaupade tootmist kohapeal. Seetõttu arenes tootmine laial rindel, kõige mitmekesisemate kaupade tootmisele kohandudes, vaatamata sellele, et kodumaised tootmiskulutused paljude kaupade valmistamisel olid väga kõrged. Intensiivselt arenes sellel perioodil just tarbeesemete tootmine kodumaiste vajaduste rahuldamiseks. Kergetööstuse osatähtsus Soome tööstuse struktuuris tõusis 11,6%-lt 1947.aastal 17,1%-le 1950.aastal.

Tootmisvahendite tootmine arenes tunduvalt aeglasemalt kui tarbeesemete tootmine. Aastail 1948-1953 suurenes tarbeesemete tootmine 43% võrra, tootmisvahendite tootmine aga kõigest 21% võrra. Viimaste osatühtsus toodangu struktuuris langes 49,5%-le. Järgnenud perioodil (aastail 1954-1961) on tootmisvahendite tootmine toimunud taas hoogsalt. Tootmisvahendite tootmise osatühtsus Soome tööstusliku tootmise struktuuris on tõusnud 67,3%-ni.¹ Teisel etapil on Soome tööstus arenemud spetsialiseerimise ja tootmise kapitalistliku ratsionaliseerimise suunas. Kiiresti on arenemud üksnes need tootmis-
harud, millel on hea kodumaine toorainebaas. Nii näiteks on toodang suurenenud paberitööstuses 92% võrra (aastail 1954-1961)², energeetikas 81% võrra ja müetööstuses 76% võrra, samal ajal kui kogu tööstuse toodangu maht on kasvanud 50% võrra. Varem kiiresti arenemud metallitööstus jääb nüüd, tööstuse arengu teisel etapil, ühe protsendi võrra maha tööstuse keskmisest kasvutempest. Kõige kiiremini arenevaks metallitööstuse haruks on elektrotehnikatööstus (toodang kasvanud 58% võrra), mis tugineb Soome arenemud vasetootmisele. Kergetööstuses on aga toodangu kasv muutunud minimaalseks, sest Soome enda

---

¹ Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki. 1962, lk. 116.

² Tilastokatsauksia, 1962, N:o 2, lk. 8.

kergetööstuse tooted ei suuda enam vastu pidada importkaupade konkurentsile, mis on järsult suurenenud seoses väliskaubanduse "liberaliseerimisega" 1950-ndate aastate keskel ja teisel poolel.

Kui metallitööstust ja metsatööstust on laiendatud suurelt osalt välislaenu abil, siis keemiatööstus ja teised pärast sõda kiiresti arenenud tööstusharud on tuginenud põhiliselt kodumaisele akumulaatsioonile, kusjuures on rajatud arvukalt aktsiaseltse riigikapitali osavõtuga.

Muutused Soome tööstuse struktuuris kajastavad tootmise progressiivset arengut: uute tootmisharude teket, toodangu mitmekesisemaks muutumist, tööstuse energeetilise baasi tugevnemist ning töötleva tööstuse osatähtsuse tõusu. Kodumaiseid mineraalseid ja orgaanilisi tooraineid kasutatakse Soomes peale Teist maailmasõda kujunenud tingimustes tunduvalt täielikumalt kui kakskümmend aastat tagasi.

Tööstuse tehnilist progressi näeme tööliste arvu, toodangu ja tootmises rakendatud masinate võimsuse juurdekasvude võrdlemisel aastail 1938-1958 (tabel 31). Kogu tööstuses on sel ajavahemikul tööliste arv suurenenud veidi enam kui ühe kolmandiku võrra, toodangu juurdekasv aga üle kahe korda ning tootmises rakendatud masinate võimsus enam kui kaks ja pool korda. Tabelist 31 näeme ühtlasi, et kõi-

Soome tööstusharude tööliste arvu, kogutoodangu
ja tootmises rakendatud mootorite võimsuse juurde-
kasvud aastatel 1938 - 1960^x
(1938. a. tase = 100)

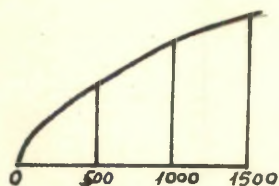
Tööstusharu	Tööliste arv	Kogutoodang	Tootmises rakendatud mootorite võimsus
Energeetika ja veevarustus	319	321	523
Mäetööstus	414	312	} 504
Metallitööstus	204	325	
Puidutööstus	92	170	
Paberitööstus	153	244	235
Keemiatööstus	308	476	1050
Ehitusmaterjalide ja keraamikatööstus	91	219	231
Tekstiili-, naha- ja jalatsitööstus	134	210	267
Toiduainete tööstus	281	314	498
Polügraafiatööstus	254	274	295
Kogu tööstus	154	265	292

^x Arvutatud allikatest: Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk. 110-112; Финляндия. Географический сборник. Москва, 1953, lk. 463-467.

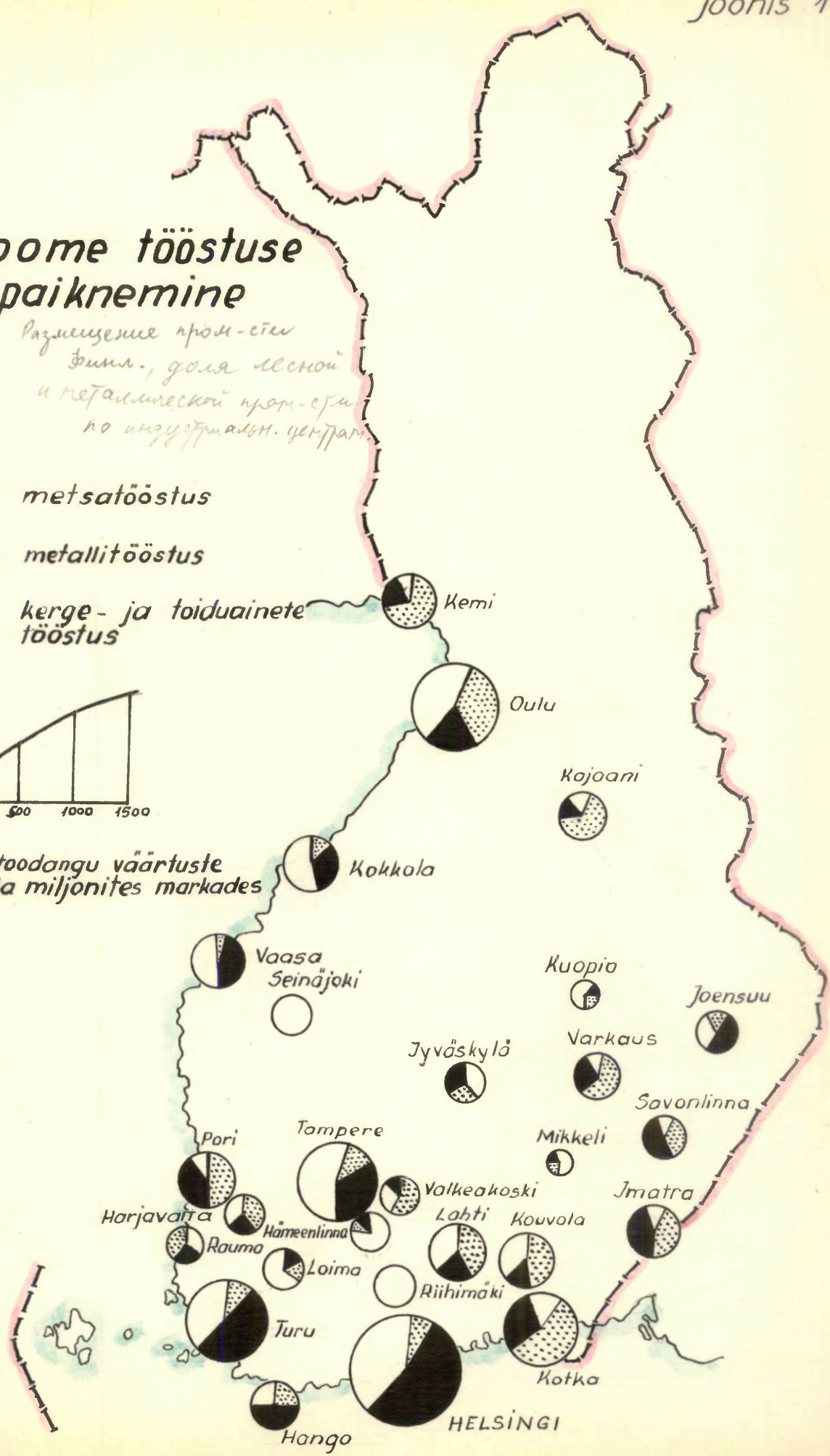
Soome tööstuse paiknemine

Размещение пром-ств
Финл., доля лесной
и металлургической пром-сти
по индустриальн. центрам.

- metsatööstus
- metallitööstus
- kerge- ja toiduainete tööstus

Kogutoodangu väärtuste
skaala miljonites markades

ge intensiivsem tootmise mehhaniseerimine on toimunud keemiatööstuses, müetööstuses ja metallitööstuses ning toiduainete tööstuses. Tuleb märkida, et töötootlikkus on mõnedes tööstusharudes antud ajavahemikul kasvanud küllaltki aeglaselt, vaatamata intensiivsele tootmise mehhaniseerimisele ja elektrifitseerimisele. Keemiatööstuses, energeetikas ja polügraafiatööstuses on toodangu väärtuse juurdekasv olnud isegi väiksem kui tööliste arvu suurenemine. Selle peamiseks põhjuseks on mitmete uute tootmisharude teke ning toodangu sortimerdi laiendumine sõjajärgsel perioodil. Uutel tootmisaladel on tootlikkus esialgu madalam kui vanadel, kus on juba pikaajalised tootmiskogemused.

Soome tööstuse territoriaalse struktuuri peamiseks iseärasuseks on tootmiskeskuste tugev koondumine maa lõunaosas (joon.10). Kolm Edela-Soome lään - Uusimaa, Häme ja Turu-Pori lään - hõlmavad³ 57,5% kogu maa tööstusettevõtete arvust ja 65% tööstustööliste arvust. Kui neile lisada veel Kymi lään Kagu-Soomes, siis tõusevad Lõuna-Soome osatähtsuse näitajad koguni 64,5%-ni tööstusettevõtete arvust, 74,5%-ni tööstustööliste arvust ja 74,6%-ni tööstustoodangust (tabel 29). Soome kuuest kõige suuremast linnast kuulub viis sellesse rajooni. Siin on maa suurim tööstuslinn ja pealinn H e l s i n g i, mille

---

³ Arvutatud allikast: Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki, 1962, lk.108.

mitmekesises tööstuses on peamisteks metallitöötlemine ja masinaehitus, eriti selle ekspordiks töötavad harud, laevaehitus ja elektrotehnikatööstus, tekstiilitööstus, keraamatööstus ja toiduainete tööstus. Põlmeses ajalooliselt tähtsa rahvusvahelise mereteede ääres, on enamik lõuna- ja Edela-Soome linnu tekkimud ja välja kujunenud mererannikul ning sadamajandus on mänginud tähtsat osa nende tööstuse arengus. Väliskaubandusega on eriti tiho- dalt seotud Helsingi tööstus, sest Helsingi on nsa täht- sain impordisadam ning on koondanud enda kätte üle 51 % kõigist Soome sadamate tuludest.⁴

Suuruselt teine Soome linn ja tähtsain eisemaine tööstuslinn on T a m p e r e, kus peamisteks tööstusharu- deks on metallitööstus, tekstiili-, õmblus- ja jalatsitööe- tus ning tselluloosi- ja paberitööstus. Endine pealinn T u r u on Soome vanim linn ning tähtis sadamalinn. Siin- ses tööstuses on tähtsamateks tootmissuundadeks laevaehi- tus, masinaehitus, metallurgia, toiduainete tööstus ja tekstiilitööstus. Turu lähedal Naantalis on suur naftatööt- lemistehas. Sõjajärgsel perioodil on tähtsaks värvilise me- tallurgia keskuseks kujunenud P o r i. Sinna on rajatud vase jt. metallide sulatus- ja rafineerimistehased, mis ba- seeruvad osaliselt Harjavalta hüdroelektrijaama odaval ener- gial. Vanemateks tootmisharudeks Poris on metsa- ning metal- litööstus. Metööstuse piirkondadeks selles rajoonis on Ori- järvi-

⁴ Arvutatud allikast: Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki 1962, lk. 210.

Ajalala ning Yläjärvi värviliste metallide maakide leiuko-
had. Kymi lääni on Soome tähtsaimaks metsatööstuse rajeo-
niks, andes ca 30 % selle tööstusharu toodangust kogu
maal. Kymeenlaakso piirkond, kus paikneb selle ala tööstus-
lik raskuspunkt, on tööstuslikult kõige ühekülgsema spet-
sialiseerumisega tööstusrajooniks Soomes. Peale puidu-,
tselluloosi- ja paberitööstuse on seal märkimisväärsel
hulgal üksnes nende tööstusharudega seotud ja neid teenin-
davaid tootmisalasid (metalli-, keemia- ja ehitusmaterjale
tööstus).

Kymeenlaakso piirkonna suuremateks keskusteks on Kot-
ka (Soome suurim ekspordisadam), Hamina, Kouvola, Kausan-
koski, Karhula, Anjala, Stockfors ja Myllynkoski. Kymi
lääni kirdeossa on kujunenud teine tööstuspiirkond, mille
tööstuslikuks raskuspunktiks on Imatra ning teisteks täht-
samateks tööstuskeskusteks Lappeenranta, Kaukopen ja Sim-
pele. Peale metsatööstuse on seal arenenud veel Imatra
hüdroenergial baseeruv metallurgiatööstus ning Lappeen-
rantas keemiatööstus. Kymeenlaakso tööstuspiirkonna jätku-
kujutavad endast tegelikult ka Lahti ja Heinola linn, kuigi
nad jäävad välja Kymi lääni piiridest (Lahti on Häme ja Hei-
nola Mikkeli läänis). Lahtis on peale puidu-, tselluloosi-
ja paberitööstuse veel silmapaistvalt arenenud toiduainete
tööstus, Heinola aga on puhtakujuline metsatööstuskeskus.

Lääne-Soomes on märkimisväärseks tööstuspiirkonnaks Vaasa lüän, kus tööstustööliliste arv (üle 45 000) on isegi suurem kui Kymi lüänis (37 000). Tööstuse kogutoodangu hulgal on Vaasa lüän siiski Kymi lüäni järel viiendal kohal Soome lüänide hulgas. Lüäni peamisteks keskusteks on Vaasa (masinaehitus, elektrotehnikatööstus, toiduainete tööstus ja tekstiilitööstus), Pietarseari (metsatööstus ja metallitöötlemine) ja Kokkola (keemiatööstus).

Oulu lüänis on tööstus peaaegu täielikult koondunud Oulu jõe ja Oulu järve kaldale. Nimetatud piirkonna tööstus on võrdlemisi noor, rajatud põhiliselt sõjajärgsel perioodil, seoses nn. Põhja-Soome industrialiseerimise plaani projekti ellurakendamisega. Tänu võimsale hüdroelektrijaamade kaskaadile, mis on rajatud Oulu jõele ning tema lisajõgedele on lüäni tööstuse iseloomulikuks energeetika suur osatähtsus tööstuses. Teistest tööstusharudest on tähtsamateks metsatööstus, müetööstus ning viihemal määral ka keemiatööstus (Oulus). Peale Oulu on metsatööstuskeskusteks veel Kajaani ning Martinnieni. Oulu järve lõunakaldal on võimas Otanmäki kaevanduskeskus. Metallitööstus on esindatud Raahes, kus praegu rajatakse maa suurimat, täieliku tsükliga metallurgiakombinaati, mis varustatakse tehniliselt kõige nõudsamate nõukogude Liidult saadud sisseseadete ja aparatuuriga.

Lappi läänini tööstuskeskusteks on Kemi, Tornio ja Rovaniemi, peamiseks tööstusharuks - metsatööstus.

Kesk- ja Ida-Soome Järvedeala (ühtib üldjoontes Kesk-Soome, Mikkeeli, Kuopio ja Põhja-Karjala lääniga) tööstuskeskused kujundavad kirde-edela-suunalise vööndi Joensuu-Lieksa ning Jyväskylä-Jämsä vahelisel alal. Domineerivateks tööstusharudeks on metsatööstus ja metallitööstus lääneosas ning müetööstus ja metsatööstus vööndi idaosas. Suuremateks metsatööstuskeskusteks on Joensuu, Jyväskylä, Kuopio, Mikkeeli, Pankakoski, Varkaus, Äännekoski, Savonlinna ja Jämsä. Soome suurimaks müetööstuskeskuseks on Outo-kumpu, kus asuvad vase- ja teiste metallide kaevandused. Niklikaevandus töötab Leppävirtas. Teistest tööstusharudest selles rajoonis olgu mainitud masinaehitus Jyväskyläs ja Tikkakoskis, jõelaevaehitus Varkausis ja Savonlinnas ning toiduainete tööstus Kuopios.

Eriti tähelepanuväärseid muutusi Soome tööstuse paiknemises sõjajärgsel perioodil toimunud ei ole. Kuna muutusi Soome tööstuse paiknemises sõjajärgsel perioodil käsitleme ka viimases, majandusrajoonidele pühendatud peatükis, siis siinjuures neil lähemalt ei peatu. Märgiksime üksnes Põhja-Soome tööstuskeskuste suhteliselt kiiremat arengut võrreldes Lõuna-Soome sadamalinnadega, eelkõige tööstuse arengu teisel etapil.

Tööstusliku tootmise paiknemises toimunud muutusi vaatleme lähemalt veel järgnevates osades, mis käsitlevad majanduslikku olukorda, struktuurimuutusi ja arengu peamisi suundi tähtsamate tööstusharude lõikes.

Hinnates tööstuse tootmisprofiili arengut tööviljakuse tõusu, rakendatuse ja eksport-toodangu arengu seisukohalt, ilmnevad diametraalsed erinevused esimese ja teise etapi vahel.

Esimesel etapil toimus tootmise laienemine tööjõumahukates harudes - metallitööstuses, kergetööstuses, toiduainetetööstuses, puidutööstuses jm. võrdlemisi ekstensiivsel teel, tööliste arvu suurendades. Tootmise tehniline progress ja tööviljakuse tõus arenesid suhteliselt aeglaselt. Kiirem tootmise laienemine toimus madalama tööviljakusega aladel. Rakendatuse kiire kasv viis tööpuuduse Soomes miinimumini. Seega tuleb esimest etappi lugeda rakendatuse seisukohalt soodsaks, tööviljakuse seisukohalt aga ebasoodsa arengusuunaga perioodiks. Teisel, tootmise spetsialiseerimise etapil arenesid intensiivsemalt kõrgema tööviljakusega tootmisharud ning tänu põhivahendite uuendamisele esines silmapaistev tööviljakuse tõus kõigil aladel. Konkurentsi ja kapitalistliku tootmise ratsionaliseerimise tagajärjel vähenes aga tööjõu vajadus, mistõttu suurenes tööpuudus. Seega oli teisel etapil tööviljakuse tõus positiivseks, rakendatuse langus aga negatiivseks näitajaks Soome tööstuse arengus.

Tootmine ekspordiks arenes edukalt nii esimesel kui ka teisel etapil.

2. Energeetika

Soomes maa industrialiseerimisega on vllja kujunenud t stuse energeetiline baas. Kuigi Soome on vaene energeetiliste maavarade poolest - kivisüsi, nafta ja maagaas punduvad seal täielikult - katevad kodumaised energiavarud (hüdroenergia, puit ja turvas) maa energiabilansist siiski kaks kolmandikku.⁵ Nagu nähtub tabelitest 29 ja 30 ning joonistelt 7, 8 ja 9, on energeetika keemiat stuse kõrval olnud kõige kiiremini arenevaks t stusharuka Soome majanduses. Tabelite selgituseks olgu t eldud, et kuigi Soome statistika t heniab andmed energeetika ja veevarustuse kohta, võib neid praktikas kasutada ka ainult energeetika iseloomustamiseks, sest veevarustuse osatähtsus on pidevalt olnud t ksnes 3-5%. Energeetika osatähtsus Soome t stuse struktuuris on 1938-nda aastaga võrreldes enam kui kolmekordistunud (tabel 29). Sõjajärgsel perioodil on eriti intensiivselt arenenud elektrijaamade ehitus. Peale 1948.aastat on Soome elektrijaamade koguvõimsus suurenenud keskmiselt 8-11% aastas, kusjuures ligikaudu t heksa k nnendikku võimsuste j urdekasvust on andnud hüdroelektrijaamad. Elektrienergia toodangu j urdekasv on Soomes pidevalt olnud suurem t stustoodangu kasvutempost. Kui t st-

⁵ R. Tuuli. Energiavarat ja energian kulutus. "Geologi", 1961. N:o 6; lk.44

tuse kogutoodang suurenes aastail 1954-1960 40% võrra, siis elektrienergia toodangu tõus oli samal ajavahemikul üle 50%. 1938.aasta tasemega võrreldes on toodang suurenenud kogu tšüstuse osas 2,65 korda ja energeetika osas 3,25 korda. Elektrienergeetika eelisareng näitab tootmise tehnilist progressi Soome majanduses.

Elektrijaamade võimsuse kasutustundide arv on Soomes keskmiselt 3600-3800 tundi aastas (s.o. 41-44% maksimaalsest võimalikust). Selle näitaja suhteliselt madal tase on tingitud suurelt osalt veenappusest basseinides talvel ja suvel, vähete sademete perioodidel. Elektrienergia toodang ühe elaniku kohta oli 1962.aastal 2435 kWh - seega on Soome neljateistkümnendal kohal maailmas, ületades, muide, selliseid arenenud tšüstusega kapitalistlikke maid, nagu Prantsusmaa (1850 kWh ühe elaniku kohta), Holland (1720 kWh ühe elaniku kohta) ja Belgia (1905 kWh ühe elaniku kohta).

1962.aastal oli elektrienergia toodang Soomes 11598 miljonit kWh, millest hüdroelektrijaamad andsid 9424 miljonit kWh⁶. Hüdroelektrijaamade suhteliselt väike osatähtsus 1960.aastal (58,6%, tabel 31) oli tingitud ebasoodsast sademete režiimist. Tavaliselt moodustab hüdroelektrijaamade toodang neli viiendikku kogu maa elektri-

---

⁶ Tilastokatsauksia, 1963, N:o 2, lk.6.

energia toodangust. Näiteks andsid 1958.aastal hüdroelektrijaamad Soome elektrienergia toodangust 85,7%, 1955.aastal aga koguni 90,5% (tabel 32).

Potentsiaalsed hüdroenergiavarud on keskmiselt 30 miljardit kilovatt-tundi aastas, millest tehniliselt on võimalik rakendada 18 miljardit kilovatt-tundi.⁷ 1960.aastal oli Soomes 220 hüdroelektrijaama⁸ installeeritud koguvõimsusega 1 550 000 kW. Kuni 1970.aastani kavatsetakse ehitada veel 30 uut hüdroelektrijaama, millega kogu installeeritud võimsus tõuseks ca 2 400 000 - 2 570 000 kW-ni. Seega kasutatakse ära ka Põhja-Soome suurte jõgede võimsus ning maa hüdroenergiavarude rakendamine jõuab põhiliselt lõpule.

Enamik Soome hüdroelektrijaamadest on väikesed, võimsusega 200-5000 kW. Üle 5000 kW võimsusega on 220-st hüdroelektrijaamast ainult 30. Arvukamalt on hüdroelektrijaamu tihedamini asustatud Lõuna-Soomes, kus seoses varasema industrialiseerimisega algas ka elektrijaamade ehitamine varem. Kui elektrotehnika areng oli lahendamisele elektrienergia kaugülekannete probleemi, asuti Põhja-Soome riiklike hüdrouenergiavarude kasutamisele. Suurima ehitusena on sõjaajajärgsel perioodil (aastail 1948-1957) valminud Oulu jõe basseini hüdroelektrijaamade kaskaad koguvõimsusega ca

---

⁷ R. Tuuli. Energiavarud ja energian kulutus. "Geologi", 1961. Nro 6, lk.44.

⁸ Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961, lk.107.

560 000 kW ning võimaliku aastase elektrienergia toodanguga üle 2700 miljoni kilovatt-tunni. Hüdrolektrijaamade ehitamine toimub ka Lapimaal Kemi jõel. Kemi jõe basseini võimsus moodustab üle ühe kolmandiku Soome hüdrolektrienergiavarudest.

Suuremad elektrijaamad on Imatra (155 000 kW) ning Tainionkoski (40 500 kW) Vuoksi jõel, Pyhäkoski (120 000 kW), Nuojua (80 000 kW), Utanen (55 000 kW), Mellilä (50 000 kW), Jylhäkoski (50 000 kW) ja Montta (40 000 kW) Oulu jõel, Harjavalta (73 500 kW) Kokemäke jõel ning Pettiläkoski (150 000 kW), Pirttikoski (110 000 kW), Valajärvi (70 000 kW) ja Isohaara (46 000 kW) Kemi jõel. Soojuselektrijaamad, mis töötavad importkivisüsi, on koondunud suurematesse tarbimiskeskustesse Lõuna- ja Lääne-Soome sadamate piirkonnas. Et suuremad hüdrolektrienergiavarud paiknevad Põhja- ja Ida-Soomes, peamised elektrienergia tarbijad (linnad ja tööstusettevõtted) aga Lõuna-Soomes ja Lääne-Soomes, siis on tulnud rajada ulatuslikke ülekanneliine (pingega 110 kV, 220 kV, 380 kV ja 400 kV) energia viimiseks elektrijaamadest tarbimiskeskusteni. Need valmisid peamiselt 1950-ndatel aastatel.

Kitsaskohaks Soome energeetikas on hüdrolektrijaamade toodangu ebastabiilsus. Sõltuvalt basseini veesisust on hüdrolektrijaamade turbiinide täisvõimsust võimalik pidevalt rakendada ainult kevadel ja sügi-

sel, kõrgveeseisude ajal. Suvel ja talvel peab aga osa agregaatide veepuuduse tõttu seisma. Suvel ei tekita see suuremaid raskusi, sest siis on elektrienergia tarbimine väiksem. Talvine vee vähesus nõuab aga spetsiaalsete abinõude rakendamist, kuna sel aastajaal on elektrienergia tarbimine kõige suurem. Reservvõimsustena talvise elektrienergia tarbimise rahuldamiseks kasutatakse Soomes kivi- sükkitusel tšütavaid soojuselektrijaamu ja -tsentraale.

Tabel 32

Soome energeetika arengu näitajad aastaist
1938-1960^X

	1938	1950	1955	1960	1962
Elektrienergia tootang, milj.kWh	3108	4176	6843	8628	11598
sealhulgas hüdrouenergia, milj.kWh	2456	3650	6190	5119	9424
Hüdrouenergia osatõhusus, %	82,4	87,5	90,5	58,6	85,1
Elektrienergiat 1 elaniku kohta, kWh	838	1040	1600	1932	2460
Elektrijaamade võimsus, tuh.kW	870	1144	1776	2450	3000
sealhulgas hüdrouelektrijaamad, tuh.kWh	429	658	1077	1550	2500

^X Tilastokatsauksia. 1957-1963. Helsinki, lk.3-6;
Statistical Yearbook 1960. United Nations. New York, 1960, lk. 289.

Viimaste elektrienergia oshind on aga kõrge. See on tingitud importkütuse kõrgest hinnast ning asjaolust, et nad ei tööta pidevalt. Seoses elektrienergia tootmise kasvuga tõuseb ka reservvõimsuste vajadus ning seetõttu on Soomes kavandatud urte soojuselektrijaamade ehitamine, Rootsi eeskujul kavatsetakse rajada isegi aatomielektrijaam.

Seoses energiasüsteemide laienemisega ja rahvusvahelise energeetika-alase koostöö arenemisega avaneb ka teine võimalus - importida talvine elektrienergia defitsiit. 1959.aastal ehitati ühendusliin Põhja-Soome ja Põhja-Rootsi elektrivõrkude vahel, mille tulemusena vähenes reservvõimsuste vajadus mõlemal pool Tornio jõge ning energiat kantakse üle vastavalt sinna, kus on juhtunud svariid või esineb elektrienergia puudujääk. Mõlemad süsteemid baseeruvad aga hüdroenergial ning talvise defitsiidi katmist see koostöö oluliselt ei kergenda. Tõhusama ja majanduslikult efektiivsema koostöö saaks aga Soome hüdroenergeetilise energiasüsteemi ühendamisega mingi naabruses asuva soojuselektrilise energiasüsteemiga. Soojuselektrilises süsteemis on probleemiks elektrienergia tarbimise õppievaste tippude katmine. Kuna soojuselektrijaamade agregaatide käivitamine nõuab palju aega (vähemalt mitu tundi), ei saa neid sisse ja

välja lülitada vastavalt elektrienergia tarbimise suunle kõikumistele üspäeva jooksul. Seetõttu tšütavad soojus- elektrijaamad pidevalt, püevast püeva võimsusega, mis vastab elektrienergia tarbimise maksimaalsele võimsusele. Hüdroelektrijaamad tšütavad aga alati võimsusega, mis vastab elektrienergia tarbimisele antud ajamendil, sest hüdroelektrijaamade turbiinide sisse- ja väljalülitamiseks kuluvad ainult sekundid või minutid. Järelikult annaks hüdroenergeetilise ja soojuselektrilise süsteemi ühendamine suure majandusliku efekti: hüdroelektrijaamad aitaksid katta mõlemal süsteemil üspäevased tarbimise tipud nii suvel kui ka talvel; soojuselektrilise süsteemi jaamad aga kataksid talvise elektrienergia defitsiidi hüdroenergeetilises süsteemis.

Soome hüdroenergeetilise süsteemi ühendamine läheduses asuva soojuselektrijaamadel baseeruva süsteemiga annaks peale otsese tulu elektrienergia omahinna alanemise mõel veel sšütatu seeses sellega, et võib loobuda kallialtki kaliliste ja Soome tingimustes vähe ökonoomsete soojuselektri- jaamad ehitamisest. Kodumaiste energeetiliste kütuste puidusel peavad ja kõik reservvõimsused tšütama import- kütusel.

Rootsis ja Norras on nagu Soomeski valitsevateks hüdroelektrijaamad. Suured soojuselektrilised süsteemid on aga nendel NSV Liidu aladel, mis piirnevad Läuna-Soomega -

maa enamarenemul osaga, kus tarbitakse suurem osa Soome elektrienergiast. Seega on siin võimalus NSV Liidu ja Soome majanduslike ja kaubanduslike suhete laiendamiseks.

Riikidevahelist energeetika-alast koostööd majanduslike sidemete arendamisel on Nõukogude Liit teetanud ka rahvusvahelistel majandusalastel konverentsidel, arvestades asjaolu, et energeetika areng läheb majanduslikult efektiivsemate, üha suuremate energiasüsteemide loomise suunas. URO Euroopa Majanduskomisjoni XV sessioonil rõhutas Nõukogude delegatsioon, et "...suurt tähtsust Euroopa majandusele omaks energiasüsteemide ühendamine Euroopa riikide vahel, võimsate soojuselektrijaamade ühine projekteerimine rikkalikke energiavarusid omavatesse maadesse ning elektrienergia ülekande energiapuudust tundvatesse riikidesse. Seoses sellega ... esitas Nõukogude delegatsioon ettepaneku uurida võimalust laialdasema koostöö rakendamiseks üleeuroopalise tähtsusega elektrienergia ülekandeliinide projekteerimise ja ehitamise alal, mis hõlmaksid nii sotsialistlike kui ka kapitalistlike maade territooriume."⁹ 1961.aastal ühendati Soome elektrivõrgud NSV Liidu Lenini-gradi piirkonna elektrivõrkudega¹⁰ ning sama aasta lõpuks

⁹ Н.Г.Сисоев, А.А.Сентелева. Общеввропейское экономическое сотрудничество. Возможности и действительность. Москва, 1961, lk.55.

¹⁰ L. Ingar. Juba täna üheksateist korda rohkem! "Kodumaa", 10. jaanuar 1962, lk nr.2

oli saanud Soome NSV Liidult juba 39 miljonit kilovatt-tundi elektrienergiat.¹¹ Edasise energeetika-alase koostööna oleks dissertandi arvates otstarbekohane ühendada Kagu-Soome suurte keskuste elektrivõrgud Nõukogude Eesti soojusenergeetilise energiasüsteemiga, mis annaks silmapaistva majandusliku efekti. Saaksime väga ratsionaalse koostöö, kuid Soome energeetika kataks meie üüplevase tarbinise kõikuva osa - tippkoormused, Eesti NSV soojus- elektri jaanad aga kataksid talvise elektrienergia puudujäägi Soomes.¹²

Selle majandusliku efekti väärtuse määramiseks viis dissertant läbi spetsiaalsed arvutused. Kuna Soome ja Eesti NSV kõrgepingevõrkude ühendamiseks kulub paar aastat ettevalmistustöödeks, on otstarbekohane määrata see efekt mitte käesolevaks ajaks, vaid perspektiivis. Käesolevas töös arvutati see 1970. aasta kohta, arvestades Eesti NSV energeetika plaanipärasest arengut ning Soome elektri jaanade ehitamise ja elektrienergia tarbinise prognoose. Seejuures on võetud eelduseks, et elektrienergia tarbinise graafiku üüplevaste ja aastaste muutuste amplituudid toimivad samades proportsioonides nagu tänapäeval. Vahemikud, milles need

¹¹ Внешняя торговля Союза ССР за 1962 год. Статистический обзор. Москва, 1963, lk.139.

¹² Lühemalt on seda küsimust käsitletud dissertandi poolt publikatsioonis: M.Vabar. Eesti NSV elektrifitseerimine majandusgeograafilisest aspektist. Tallinn, 1962, lk.82-86.

amplituudid perspektiivis võiksid muutuda, ei munda märkimisväärselt lõpptulemust. Teostatud arvutused näitavad, et võimsuste täielikuna ärakasutamise tagajärjel, mida võimaldab Nõukogude Eesti ja Soome energiasüsteemide koostöö, saab Eesti NSV elektrijaamades 1970.aastal toota täiendavalt (ilma lisskapitaalmahutusteta) vähemalt 3,0-3,5 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat, kusjuures energia omahind meie süsteemis alaneks 5-10%. On ilmne, et sellise majandusliku efekti juures kaetakse lisakulutused, mis on seotud Soome ja Eesti NSV kõrgepingevõrkude ühendamisega, mõne aasta jooksul. Ühendamine peaks tõenäoliselt toimuma merekaablitega trassidel Balti SEJ - Tütar Saar - Suursaar - Kotka ja Tallinn - Aegna - Forckala - Helsingi. Ühendamise tehniline lahendamise vajab aga veel omaste uurimust.

Suurimaks elektrienergia tarbijaks Soome majanduses on tööstus, mis 1963.aastal tarbis kogu maa elektrienergia toodangust 72,1% (kaasa arvatud elektrijaamade oma tarve). Viimastel aastatel on tööstuse osatähtsus elektrienergia tarbimisel vähenenud (1955.aastal oli see veel 73,4%, 1938.aastal aga koguni 83,4%). Elektrienergia tööstusliku tarbimise osatähtsuse langus on toimunud eelkõige põllumajanduspiirkondade ja ka kommunaaltarbimise osatähtsuse tõusu arvel. Kommunaal- ja põllumajanduslik tarbimine kokku hõlmavad kuni ühe viiendiku ning kaod elektrivõrkudes umbes ühe kümnendiku elektrienergia kogutarbimisest.

Elektrienergia t stuslikust tarbimisest hõlmas paberi- ja tselluloosit stus 56,1% (3,68 miljardit kilovatt-tundi), puidut stus 3,7% (0,26 miljardit kilovatt-tundi), keemiat stus 8,1%, metallurgia 5,0%, masinaehitus 4,3% ja kõik ulej nnud t stusharud ning elektrijaamade omatarve kokku 22,8%.

1960.aastal tarbiti t he t ulise kohta Soome t stuses keskmiselt elektrienergiat 19 650 kilovatt-tundi. Eri t stusharudes kasutati elektrienergiat t he t ulise kohta aastas järgmiselt.¹³

Tselluloosi- ja paberit�stuses	- 112 000 kWh
Metallurgias	- 49 800 kWh
Energeetikas ja vesivarustuses	- 44 100 kWh
Keemiat�stuses	- 41 200 kWh
M�let�stuses	- 35 100 kWh
Ehitusmaterjalide t�stuses	- 16 550 kWh
Toiduainete t�stuses	- 6 630 kWh
Puidut�stuses	- 6 210 kWh
Masinaehituses ja metallit�stuses	- 3 720 kWh
Tekstiili-, naha- ja jalatsit�stuses	- 2 780 kWh
Muus vabrikut�stuses	- 2 980 kWh
Pol�greafiat�stuses	- 1 610 kWh

¹³ Arvutatud allikast: Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk.110,112.

Territoriaalselt jaguneb Soome energiasüsteem üheksaks energeetiliseks rajooniks,¹⁴ mis on tänapäevaks kõik juba lülitatud koostösse. Soojuselektrijaamad on valdavalt üksnes Lõuna-Soome (Helsingi piirkonna) energeetilises rajoonis. Teistes energeetilistes rajoonides aga (Kymi, Kokemäe, Vuoksi, Kerk-Soome, Pohjanmaa, Oulu ja Lappi rajoonis) on peamisteks hüdroelektrijaamad. Uusi soojuselektrijaamu ehitatakse Lõuna-Soome, Kokemäe ja Kymi rajoonis, kus tarbimine kasvab kiiresti, kuid kasutamata hüdroenergia ressursid punduvad. Oulu ja Lappi energeetilise rajooni elektrienergia toodang ületab mitnekordselt kohapealse tarbimise ning suunatakse peamiselt lõunapoolsetesse rajoonidesse.

Nagu nähtub tabelist 33, on Lõuna-Soome hüdroenergia varud rakendatud juba kuni 80%-liselt. Villja on ehitatud ka Oulu jõgikonna majanduslikult kasutatavad varud. Reserviks on veel Kemi, Ii, Tornio ja Kuusamo jõgikondade varud, kuid tänapäeval areneb intensiivselt elektrijaamade ehitamine ka nendes piirkondades.

Hüdroenergeetika "aia põhja" lahendas Soome majanduses pärast sõda teravalt esilekerkinud energiaprobleemi. Maa industriaalne areng nõuab aga pidevat energia-

---

¹⁴ B.Sneds. Kraftförsörjningen och dess regionala aspekter. "Teknisk forum", 1962, nr.5, lk.103-104.

Tabel 33

Hidroenergia varude paiknemine ja kasutatuse protsent Soomes jõgikondade järgi 1961. aastal^x
(milj.kWh-des aastas)

Jõgikond	Kokku	s.h.kasutatud	kasutatuse %
Vuoksi	2300	1840	80,0
K y m i	1650	1095	66,7
Kokemäe	1200	960	80,0
O u l u	2850	2535	89,0
Kuusamo	200	7	3,5
I i	1250	3	0,2
S i m o	150	-	-
K e m i	5200	1990	38,2
Tornio	1600	15	0,9
Ulejäätinud	1600	125	7,8
Kogu S o o m e	18000	8570	47,6

^x B.Smeds. Kraftförsörjningen och dess regionala aspekter. "Teknisk forum", 1962, nr.5, lk.104-105.

allikate suurendamist. 1960-ndate aastate lõpul ja 1970-ndate algul, seoses kasutatavate hidroenergia varude rakendamise lõpuleviimisega, muutub energiaproob-

lema Soomes uuesti teravaks. Mitmed Soome energeetikud loodavad, et tuumafüüsika areng muudab tolleks ajaks aatomielektrijaamade toodangu ökonoomseks. Kui seda ei juhtu, jääb üksnes üle tugineda rahvusvahelisele tühjajätkusele - importida energiadefitsiit. Majanduslikult millijest kõige põhjendatum oleks ilmselt lahendus, mis tugineks Eesti NSV põlevkivivarudele baseeruvate elektrijaamade toodangu kasutamisele.

3. Metallurgia

Ka metallurgia osatähtsus Soome tööstuse struktuuris on pidevalt suurenenud, kasvades 0,5%-lt 1938.aastal 1,0%-le tööstuse kogutoodangus 1962.aastal. Sõjajärgse võrreldes on metallurgia kogutoodangu väärtus Soomes tõusnud enam kui kolmekordseks.

Tuleb märkida, et Soomes on metallurgia metallurgia arengust maha jäänud. Üksnes vasemaak kasutatakse kodumaal täielikult ära, teised maagid lähevad suuremalt jaolt kontsentraatidena ekspordiks.

1963.aastal andsid kaevandused toodangut 103,9 milj. marga eest, sellest üle 49,1 milj. marga väärtuses kontsentraate ja muid kaevanduscaadusi läks ekspordiks. Vasemaagi, rauemaagi ja teiste metallurgia saaduste tootmine on viimastel aastatel arenanud eriti intensiivselt, mida kajastavad

ka alljärgnevad andmed kaeviliste toodangu kohta aastail 1960 ja 1962 (tuhandetes tonnides):

	1960.a.	1962.a.
Vasekontsentraat	126,9	177,5
Püriidikontsentraat	254,0	475,2
Rauakontsentraat		296,4
Tsingikontsentraat	74,0	96,0
Titaanikontsentraat		87,2
Niklikontsentraat	39,5	44,9
Seatinakontsentraat	3,1	4,2
Vanaadiumpentoksüüd	1,0	1,0

Tsingikontsentraat, vanaadiumpentoksüüd ja enamik rauakontsentraadist läheb ekspordiks. Mittemetalletest kaevandussaadustest oli Soome 1960. aasta ekspordis 5551 tonni asbesti.

Tänapäeval töötab Soomes 9 suuremat metallimaakide kaevandust ja 28 muud kaevandust. Vasekaevandusi on 2, Outokumpus ja Yläjärvis, rauamaagikaevandusi samuti 2, Otanmäkis ja Kärnävaaras, tsinki toodetakse Vihantis, niklit Kotalahtis ning seatina Korsnäs. Rajamisel on püriidikaevandus Pyhäsalms, rauamaagikaevandused Raajärvis ja Jussaröis ning vasekaevandus Kaavis. Uraanikaevandus Enos suleti 1961. aastal seoses uraani ületoodanguga ja turustamisraskustega kapitalistlikul maailmaturul.

Soome maagileiukohtade iseärasuseks on asjaolu, et neis ei esine ainult üks maak, vaid mitmete metalliliste ja mittemetalliliste ainete maake koos. Outokumpu, Soome ühe suurima kaevanduse maak sisaldab näiteks vaske (3,2-4,0 %), rauda (24,3-28,3 %), väävlit (24-26%), tsinki (1,1-1,3%), niklit (0,1 %), koobaltit (0,2 %) ja tina. Lisaks nendele leidub ühes tonnis maagis veel 0,8 grammi

kulda ja 10 grammi hõbedat. Seal kaevandatakse üle ühe miljoni tonni maaki aastas, nii et kõik maagivarud ammendatakse juba lähemas tulevikus. Üle poole varudest on juba ära kasutatud. Outokumpu maakide kasutamisele asuti 1929.aastal, millal rajati riiklik aktsiaselts "Outokumpu". Kaevanduse juures töötab maagirikastustehas, mis annab aastas 100 000 tonni vasekontsentraati, 200 000 tonni püriidikontsentraati, 10 000 tonni tsingikontsentraati ning 3000 tonni niklikontsentraati.¹⁵

Otamäki on Soome suurimaks rauamaagikaevanduseks. Peale rauda (33-37%) sisaldab maak veel titaani (7%) ja vanaadiumi (0,25%). Fosforisisaldus maagis on väike, ainult 0,02%, samuti väiksisaldus - 0,1%. Maagivarusid Otamäki leiukohas hinnatakse 30 milj.tonnile. Kaevandus võeti kasutusele alles võrdlemisi hilja - 1954.aastal, kui asutati riiklik aktsiaselts "Otamäki". Toodang on 0,6-1,0 milj.tonni maaki aastas. 1957.aastal toodeti "Otamäki" rikastustehases 210 000 tonni magneetiidikontsentraati, 105 000 tonni ilmeniiti (45%-list titaanikontsentraati), 5000 tonni väiklikontsentraate ning 500 tonni vanaadiumikontsentraati.¹⁶ Viimane moodustab 6% maailma

---

I5 Экономическое положение капиталистических стран в 1954 году. Москва, 1955, лк.82.

I6 Экономика капиталистических стран в 1957 году. Москва, 1958, лк.107.

vanaadiumitoodangust. 1960.aastal tõusis vanaadiumikontsentraadi toodang Otanmäkis 1000 tonni.

1960.aastal läks täisvõimsusega käiku Kõrväsvaara rauamaagikaevandus Lapimaal. Juba samal aastal andis see 87 000 tonni maaki.¹⁷ Kõrväsvaara on varude poolest üheks suuremaks rauamaagi leiukohaks Soomes. Lähemas tulevikus hakatakse tootma ka rauamaaki Lääne-Lapimaal Kolaris.

1957.aastal hakati ehitama Kotalahti nikli- ja vase- maagikaevandust Leppävirta leiukohas Mikkelin läänis. Kaevandus anti eksploatatsioonile 1959.aastal. Tema tootmisvõimsus on 300 000 tonni maaki aastas,¹⁸ millest saab toota 2000 tonni niklit ja 1000 tonni vaske. Nivala niklimaagikaevanduses lõpetati tootmine 1954.aastal.¹⁹ Samal aastal läks täisvõimsusega käiku Vihanti tsingimaagikaevandus, andes aastas ca 300 000 tonni maaki, mis sisaldab peamiselt tsinki (6%) ning vähemal määral vaske ja seetina. Vihanti maagivarud on mitu miljonit tonni.

Yläjärvi maak sisaldab 1% vaske ja vähemal määral ka hõbedat. Kaevandamist alustati seal 1943.aastal. Maagirikastustehas toodab aastas kuni 3000 tonni kontsentraati, mis sisaldab vaske 27% ja hõbedat 0,02%. Metalliks ümberarves-

---

17 Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961, lk.109.

18 Экономика капиталистических стран в 1959 году. Москва, 1960, lk.101.

19 Экономическое положение капиталистических стран в 1954 году. Москва, 1955, lk.82.

tatult on Yläjärvi toodang seega ca 750 tonni vaske ja 600 kg hõbedat aastas. Lisaks neile saadakse seal veel arseeni- ja volframikontsentraati.

Anna mahajätud Haveri rauamaagikaevandus võeti uuesti kasutusele, kuna ilmus, et iga tonn sealset maaki sisaldab 2 grammi kulda, 0,2% koobaltit ning ka vaske.

Peale metallide toodetakse Outokumpu püriitidest ning sulfiidsetest maakidest veel sellisel määral vilv-
lit, mis katab täielikult maa väävelhappetõustuse ning tselluloositootmise vajadused.

Teistest maavaradest võikivad mainimist veel kaoliin (Pihlajavaara kaevandus Puolankas), põldpagu (tähtsaimad on Kuortane ja Ähtäri leiukohad), asbest (toodetakse aktsiaseltsi "Suomen Minerali" poolt Pakkilas ja Kuusjärvil), grafiit (Kärpäläs), talk (Mieslahtis) ning vilgukivi (toodetakse Koutaniemis ning Kiteenlahtis).

Mäetõustuse paiknemine on määratud maagivarude paigutusega. Maakidest rikkamaid piirkondi (vt. joon. 1) on Soomes neli - Edela-Soomes, Ida-Soomes (Põhja-Karjala lääni ja Kuopio lääni idaosas), Oulu lääni lõunaosas ning Lappi läänis. Vastavalt nendele jagunevad ka mäetõustuse keskused. Soodsama geograafilise asendi tõttu on eksploateeritud Lõuna-Soome maardlaid intensiivsemalt kui Põhja-Soome omi. Sõjajärgsel perioodil on aga rajatud mitmeid

uusi suuri kaevandusi Põhja- ja Ida-Soomes, mistõttu ilmne "nihe põhja" on toimunud ka selles tööstusharus. Järsult on tõusnud Oulu ja Lappi lääni osatõhusus mää-
tööstuse toodangus. Kindlat tendentsi aga määrtööstuse paiknemise muutustes ei esine, sest uute kaevanduste rajamine ja vanade mahajätmine oleneb maavarade avas-
tamisest, nende maagisisaldusest ning kaevandustehno-
loogia arengust. Vähib tähelepanu, et Soomes on palju mahajätud kaevandusi (joonis 1), mille varud pole kau-
geltki veel ammendatud, kuid nõudmise langemise, uute varade avastamise või tehnoloogia arengu tõttu on toot-
mine neis muutunud ebatõukohaseks.

Soome maapõu on rikas maakide ja teiste mineraal-
sete maavarade poolest, millest suur osa on geoloogide arvates veel avastamata. Nende tootmist takistavaks teguriks on aga asjaolu, et maardlad paiknevad haju-
salt ja väikeste varudena, kusjuures ka maagi kvaliteet on tavaliselt keskpärane. Kaevandustehnoloogia progressi arvesse võttes võib aga oletada, et määrtööstuse osatõht-
suse tõus Soome majanduse struktuuris jätkub ka tulevi-
kus.

Kuna ka tehniline progress on määrtööstuses inten-
siivne ning tööviljakus - üks kõrgemaid Soome tööstuses, siis lõppkokkuvõttena tuleb järeldada, et määrtööstuse osatõhtsuse silmapaistev tõus on igakülgselt soodusta-
nud Soome majanduse progressiivset arengut.

4. Metallurgia

Metallurgia annab 5,0% Soome tööstuse kogutoodangust. Hõlmates üksnes 0,9% tööstusettevõtete üldarvust ja 2,2% tööstustest, on metallurgia üks kõige enam suurettevõtteis- se kontsentreeritud tööstusharusid Soomes. Metallurgia on hõlsti elektrifitseeritud ja seal on töövõlljakuse suh- teliselt kõrgem kui teistes tööstusharudes. Elektriener- gia tööstuslikust tarbimisest hõlmab metallurgia 5,0% (349,1 milj.kWh), millest suur osa läheb elektrometallur- gia arvele.

Tabel 34

Soome metallurgia toodang aastail 1938-1962,
tuh.t^x

	1938	1952	1955	1960	1962	1963
M a l n	27,8	108,4	114,2	104,6	341,5	375,2
T e r a s	76,5	147,3	176,9	257,4	313,1	313,7
Valtsmetall	97,0	131,0	178,4	317,9	283,4	284,9
V a s k (elektro- lüütiline)	-	18,3	22,3	31,0	33,9	37,8

^x Tilastokatsauksia 1963, N:o 2, lk.7; Suomen tilastollinen vuosikirja 1955, Helsinki, 1955, lk.124.

Metallurgia tekkis Soomes juba kauges minevikus. Keskajast kuni käesoleva sajandi alguseni töötas maal arvukalt väikeettevõtteid, kus sulatati puusõe abil soorauamaaki. Need ettevõtted ei suutnud ega saanudki moodsa metallurgia arenguga sammu pidada. 1930-ndatel aastatel lõpetasid kõik nad oma töö odavana importmetalli konkurentsi tõttu. Tänapäeval on Soomes rajatud uus metallurgiatööstus, mida esindavad 8 raua- ja terasetehast, 4 valtsimisettevõtet, 2 vasesulatustehast ning 1 niklitehas. Nende kogutoodangu dünaamika on antud tabelis 34. Suurim tähtsus on vasesulatamisel, kus kasutatakse Soome enda maaki ja millele baseerub maa elektrotehnikatööstus. Soome on üks peamisi vase tootjaid ja eksportijaid Euroopas. Noodsaks vasesulatustehaseks on Firma "Outokumpu" ettevõtte Harjavalta (30 km Porist kagu pool). Tehas rajati 1936.aastal Imatras, kus vaske sulatati elektriühjades Imatra hüdroelektrijaama odava energia baasil. 1944.aastal evakueeriti see tehas Harjavalta hüdroelektrijaama juurde. 1950.aastal mindi tehases üle uuele, originaalsele meetodile, mis võimaldas loobuda elektriühjude kasutamisest. Vaske hakati sulatama Outokumpu maagis leiduva väikese põlemise teel. See meetod on tunduvalt odavam kui endine elektriühjude kasutamine ning võimaldab suurel hulgal elektrienergiat säästa.

Vase rafineerimise tehas asub Põris. See kuulub samuti firmale "Outokumpu". Rafineerimine toimub elektro-lüütilisel meetodil. Tehases on ka valtsimistsehh ja valmistatakse vasesulameid (messing, pronks), tüütavad seadmed nikli, koobalti, hõbeda ning kulla eraldamiseks. 1961. aastal toodeti Soomes 34 300 tonni vaske. Vasetoodang tõusis kiiresti 1950-ndate aastate alguses peale uue meetodi rakendamist Harjavalta tehases.

Kullatoodang oli 1961. aastal 663 kg ning hõbedatoodang 12 142 kg.

Soome suuremad kõrgahjud kuuluvad aktsiaseltsile "Vuokseenniska". 1943. aastal valmis selle firma koksil tüütav kõrgahi Turu lähedal, mille tootmisvõimsus on 90 000 tonni malmi aastas. Veelgi vanem on sama firma Imatras asuv elektrikõrgahi, mis rajati 1937. aastal ning mille tootmisvõimsus on 100 tonni malmi üüplevas. Helsingis tüütav kõrgahi aktsiaseltsi "Wärtsilä-Yhtymä" ettevõttes "Uusi Wärtsilä" tootmisvõimsusega 15 000 tonni malmi aastas. Kõrgahjude võimsusest on rakendatud keskmiselt ainult 2/3. Samal ajal kui maa küllaltki silmapaistev rauamaagitoodang eksporditakse, tüütav Soome metallurgia import-rauamaagi ja vanaraua baasil. Sellise ebanormaalse olukorra likvideerimiseks võttis Soome eduskund 1959. aasta sügisel vastu otsuse rajada metallurgiatehas Põhja-Soome rauamaakide ärakasutamiseks. Vastavalt sellele otsusele

asutati 1960.aasta veebruaris riiklik aktsiaselts "Rautaruniki", kes ehitab tšieliku tsükliga metallurgiatehase Raabe linna lähedale Rojuniemisse. Sisseseaded sellele ettevõttele osteti NSV Liidult. Tehase kõrgahjutsehh hakkab andma 350 000 tonni malmi aastas. Tehase peamiseks toodanguks on lehtmetsall, millega hakatakse varustama Soome laevahitust. Seni on lehtmetsalli laevahituse tarbeks suures koguses imporditud.

Terast sulatatakse "Vuoksemmiska" tehases Imatras, "Lokomo" tehases Tampere, "Ahlströmi" tehases Karhulas (Kotka linna lähedal), "Wärtsilä-Yhtymä" tehases Dalsbrukis (Kimito saarel), aktsiaseltsi "Fiskars" tehases Inhas jm. Terasetoodang katab aimat 73 nna tarasevajadusest. 1960.aastal toodeti Soomes 257 400 tonni terast, 104 600 tonni malmi ja 317 900 tonni valtsmetsalli, kusjuures musta metsalli import oli 533 700 tonni ja eksport 65 700 tonni.

Nagu nähtub jooniselt 1, paiknevad peaaegu kõik Soome metallurgiatehased Iduna-Soomes, - Turu - Pori, Hlke, Uusimaa ja Kymi lähis. Esimesed kaasaegsed metallurgiaettevõtted rajati Iduna-Soome masinahituskeskustesse, tarbijate lähedusse. Imatra, Harjavalta ja Pori metallurgiatehased orienteeruvad oma paiknemises energiaallikale. Tooraine lähedust on silmas poetud alles Soome kõige uuema ja võimsama - Rautaruniki metallurgiaakombinaadi paigutami-

sel Raahesse. Otammäki kaevandus jääb küll sellest paarisaja kilomeetri kaugusele, kuid importkoksi sissevee ja valmistoodangu transpordi seisukohalt osutus otstarbekaks kombinatsiooni mareranda paigutamine. Bauraukiki talle võimsusega kütiku laskmine põhjustab olulise nihke põhjaka Soome metallurgiatööstuses. Arvestades Põhja-Soome rikkalike maagi- ja hüdroenergia varudega, võib eeldada, et tulevikus see tendents jätkub.

Metallurgia esilekerkimine ja kujunemine tugevaks tööstusharuks on tähtsaks nihkeks Soome majanduse struktuuris neutraliteedi poliitika perioodil. Koos masinahitusega on metallurgia maa rasketööstuse ja industrialiseerimise baasiks. Selle tööstusharu arengus väljendub eriti selgelt Soome majandusliku sõltuvuse vähenemine imperiaalistlikest monopolidest ning sotsialismileeri maadega arenenud majanduslike sidemete kasulikkus Soomele.

Maailmaturul suudab Soome edukalt konkureerida oma arenenud värvilise metallurgia toodetega. Odava hüdroenergia olemasolu on loonud soodsad tingimused elektrometallurgiale. Kõrgahjudele tuginev mustmetallurgia jääb aga põhiliselt kodumaiste vajaduste rahuldamiseks, sest tootmist ekspordiks takistab sellel alal kivisõe puudumine Soomes. Olles aga baasiks Soome metallitööstusele (s.h.ka ekspertspecialisatsiooniga laevahitusele jt. masinahituse harudele), tuleb metallurgia tõusu lugeda kõigiti kasulikuks nii Soome väliskaubanduse arengu kui ka töötajate rakendatuse seisukohalt.

5. Masinaehitus ja metallitöötlemine

Masinaehitus ja metallitöötlemine on Soomes arenenud põhiliselt viimastel aastakümnetel. Kui enne Teist maailmasõda oli metallitöötlemine Soomes üks mahajäänud tööstusharusid ja masinaehitus arenemata, siis käesolevaks ajaks on need tootmisharud tõusnud moodsa tehnikaga varustatud suurtööstuseks, mis on spetsialiseerunud metsa- ja paberitööstuse masinate tootmisele, laevaehitusele ning elektrotehnikatööstusele (eriti kaablitööstusele). Soome toodab tänapäeval umbes 10% maailma paberimasinatest²⁰ ning tema osatähtsus on sel alal viimastel aastatel pidevalt tõusnud. Välismaised tellimused Soome paberimasinatele kasvasid 17 miljonilt dollarilt 1958.aastal 33 miljonile dollarile 1959.aastal, kusjuures peamisteks ostjateks olid NSV Liit, Poola RV, Tšehhoslovakkia, Hiina RV, Brasiilia, India, Pakistan, Türgi jt. maad. Paljud nendest maadest on tellinud tselluloosi- ja paberivabrikute sisseseadete täielikke komplekte. Soome toodab ja ekspordib ka masinaid sae- ja vineeritööstuse ning teiste puidutöötlemisega tegelevate tootmisharude ettevõtetele. Soomes sellega, et Soomes käivad tšüüd tselluloosi ja paberi tootmise laien-

---

²⁰ Trade Facts. Finland, 1962, lk.25.

Masinaehituse keskuste paiknemine ja nende toodangu suurus

Joonis 11

Размещение
центров
машиностроения

Toodangu väärtuse suuruste skaala:

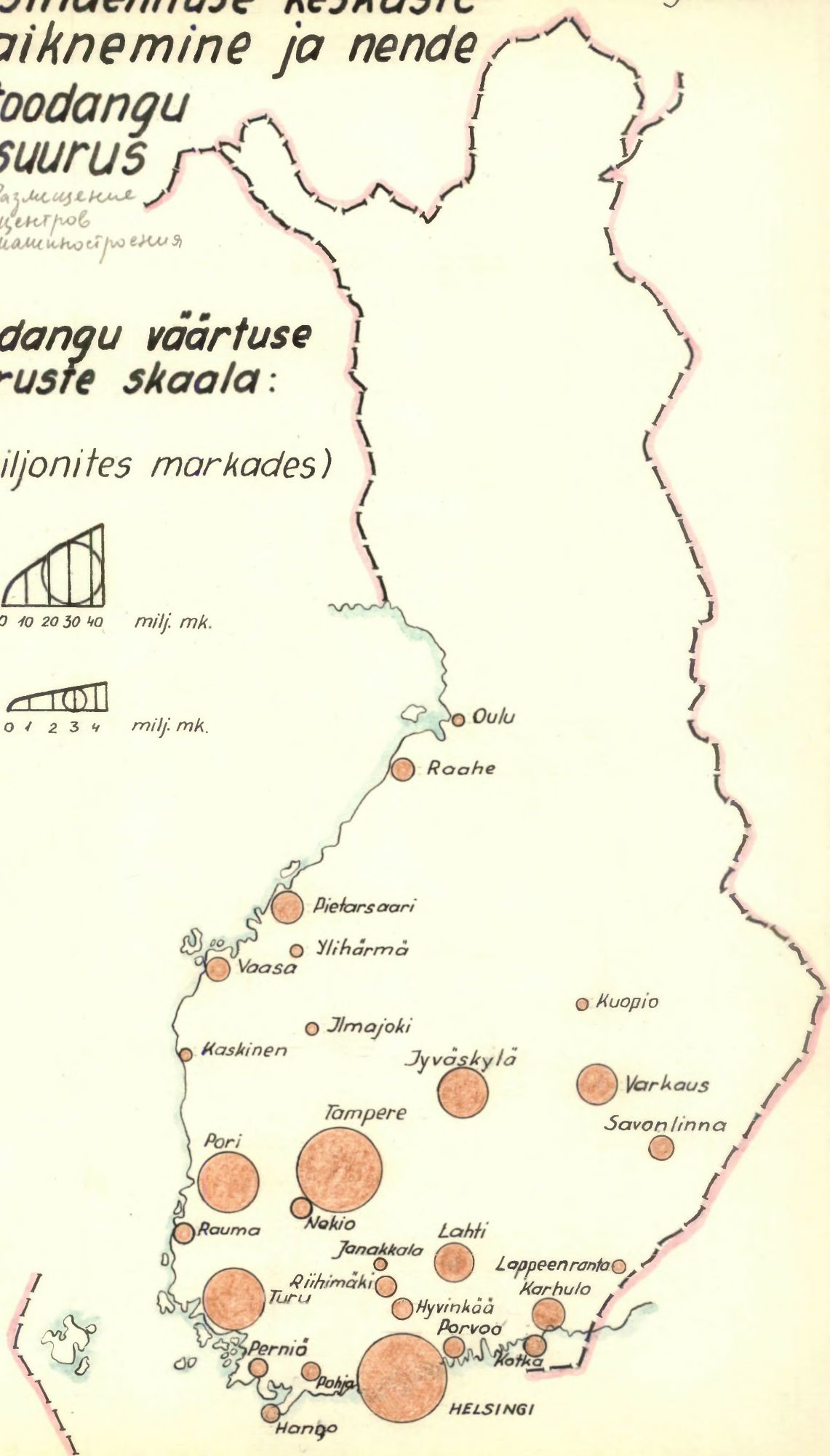
(miljonites markades)

0 10 20 30 40 milj. mk.

0 1 2 3 4 milj. mk.

damiseks ja moderniseerimiseks, on viimastel aastatel vastavaid masinaid tootvatel ettevõtetel rikkalikult ka kodumaiseid tellinusi.

Kuigi Soome masinate ja metallitoodete eksport on viimasel ajal märgatavalt suurenenud, on siseturg siiski selle tööstusharu toodangu peamiseks tarbijaks. Eksportiks läheb ainult veidi üle 1/5 Soome metallitööstuse toodangust. Siseturu jaoks toodetakse peale metsatööstusseadmete ja -masinate massiliselt veel põllumajandusmasinaid, lifte, katlaid, majapidamisriistu ning -masinaid (külmutuskappe, pesumasinaid, köögi sisseseadeid) ja metallist laiatarbe-kaupu (naelu, hobuserõudu, mitmesuguseid tööriistu jne.). Soome kraanad, metsavektaktorid ja teedemasinad on eksporditartiklitena saanud positiivse hinnangu maailmaturul. Soome autotööstuse toodang, mis oli 1951.aastal 119 veoautot ja 136 autobussi, tõusis 1957.aastal 1077 veoauto ning 274 autobussini. 1957.aastast alates hakkas Soome autotööstuse toodang vähenema, sest seoses väliskaubanduse "liberaliseerimisega" kõrvaldati sel aastal autode impordi kitsendused. Välismaine konkurents vähendas 1961.aastaks veoautode toodangu 989-le ja autobusside toodangu 213-le.²¹

Impordi kitsenduste likvideerimine raskendab jalgrataste, mopeedide, paadimootorite, kaaluide jms. tootmise

---

²¹ J. Hemmi. Autokuljetuskalustonne kehityksen suunta. "Tehostaja", 1961, N:o 3, lk.119.

olukorda Soomes. Samas suunas avaldab mõju ka maa liitumine Lääne-Euroopa kaubanduslik-majandusliku integratsiooniga,²² mis näeb ette kaitsetollide järkjärgulist kaotamist impordilt EFTA maadest.

Tähtsamate masinaehitustööstuse toodetena märgib Soome statistika veel raudteeinventari, mootoreid, rehepeksumasinaid, õmblusmasinaid jms. (tabel 35). Masinaehituse ja metallitööstuse dünaamikat ning osatähtsust Soome tööstusharude hulgas iseloomustavad tabelid 29, 30 ja 31 ning joonised 7, 8 ja 9.

Tabel 35

Masinaehituse ja metallitööstuse tooteid aastail
1938 - 1961^x

	1938	1950	1955	1960	1961
Vedurid, tk.	17	98	20	49	38
Vagunid, tk.	516	531	778	866	1314
Autod, tk.	-	430	1583	1353	1244
Mootorid, tk.	3984	1731	4451	4412	4348
Traktorid, tk.	-	...	2226	1727	2121
Rehepeksumasinad, tk.	5157	2293	2575	2588	3060
Kaablid, tuh.m	14600	17718	47070	59350	...
Raadiovastuvõtjad, tk.	...	56824	108777	66934	65203
Õmblusmasinad, tk.	-	15175	52914	43647	46877

^x Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki. (vastavad aastad).

²² N. Björklund. Suomen metalliteollisuudesta ja sen tulevaisuudesta. "Teknillinen aikakauslehti", 1960, N:o 22, lk. 60-71.

Maailma parimate hulka kuuluvad Soome meteoroloogilised riistad ja meteoroloogiline aparatuur, mida valmistab firma "Vaisala". Neid eksporditakse paljudesse maadesse.

Soome metallitööstus ja masinaehitus on klesolevaks ajaks varustatud moodsa tehnikaga ja omab ka piisavalt tootmiskogemusi. Kitsaskohaks arengus on aga asjaolu, et seoses tootmise kiire laienemisega pole spetsialistide kaadri ettevalmistus suutnud vajadustega sammu pidada. Insenere, tehnikuid ja meistroid valmistatakse vastavates õppeasutustes ette peaaegu poole vähem kui vaja oleks.²³

Masinaehitus on koondunud peamiselt Soome suurematesse linnadesse - Helsingisse, Tampereesse, Turusse, Kotkasse, Porisse. Suurimaks firmaks masinaehituses on "Korttilä-Yhtymä", kellele kuulub suur masinaehitustehas "Kone ja Silta" ning laevaehitustehas "Hietalahden Telakka" Helsingis, laevaehitustehased "Crichton-Vulcan" Turus ning masinaehitustehased Kotkas, Pietarsaaris ja Vaasas. "Hietalahden Telakka" ja "Crichton-Vulcan" on Soome suurimateks laevaehitustehasteks. Neis võib ehitada laevu veekiljasurvega 16 000 - 18 000 registertonni. Üldse on Soomes 26 laevaehitus- ja -remonditehast tootmisvõimsusega üle 200 000 registertonni aastas. 15-20% sellest kasutatakse laevade remontimiseks. Enamik ehitatavatest laeva-

---

²³ N. Björklund. Suomen metalliteollisuudesta ja sen tulevaisuudesta. "Teknillinen aikakauslehti", 1960, N:o 22, lk.66.

dest on väikesed, veeväljasurvega 100-600 registertonni. Soome laevashitus arenes suurtööstuseks sõjajärgsel perioodil tänu Nõukogude Liidu suurte tellimuste tähtsusele. Ees kaheksateistkümnendises suuremas laevashitustehases valmis 1960.aastal 130 laeva kogutonnaažiga 174 000 dead-weight-tonni, kusjuures täidetud tellimused jagunesid eri maade vahel järgmiselt:²⁴ Nõukogude Liidule 58 laeva (55% kogutonnaažist), Soome enda vajadusteks 67 laeva (18 % kogutonnaažist), Brasiiliale 3 laeva (14% tonnaažist) ja Rootsile 2 laeva (13% tonnaažist).²⁵

Elektrotehnikatööstust esindavad Soomes põhiliselt firmad "Suomen Kaapelitehdas" ja "Strömberg". Neist esimesele kuuluvad kaks tehast Helsingis, mis valmistavad mitmesuguseid kõrge- ja madalapingekaableid ning teras-alumiiniumjuhtmeid. Firma ehitab praegu kaht uut tehasehoonet Porikala piirkonnas Härvikis. Ühes neist hakatakse valmistama alumiinium-, teises vasikkaableid. Enam kui üks kolmandik elektri- ja telegraafikaablite toodangust läheb ekspordiks, mille väärtus 1960.aastal vastas välisvaluutas 31 milj.dollarile.

"Strömbergi" tootmisettevõtte on Helsingis ja Vaasas. Elektrimootorite ja -generaatorite kogutoodangu väärtus ulatub 30 milj.margani. Elektrimasinaid toodavad peale

²⁴ Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961, lk.109.

²⁵ N.Björklund. Suomen metalliteollisuudesta ja sen tulevaisuudesta. "Teknillinen aikakauslehti", 1960, N:o 22, lk.65.

"Strömbergi" ka mõned väiksemad firmad. Helsingis tegutses akumulaatorite tööstuse alal aktsiaselts "Akkuteollisuus"; firma "Airam" toodab elektrihoõglampe (aastas üle 8 milj.), kuivelemente ja patareisid (üle 5 milj.aastas). Soome elektrotehnikatööstus on koondunud Helsingisse ja selle lähikonda, Vaasa, Tampere ja Turu linna.

Soome tööstuse sõjajärgse perioodi arengu kaks etappi avalduvad metallitööstuses eriti selgelt. Pärast sõda esilekerkinud metallitööstus oli oma iseloomult universaalne - iga ettevõtte toodang oli väga mitmekesine, vastavalt tellimustele ja nõudmistele siseturul. Seda stimuleeris asjaolu, et metalltoodete import oli piiratud. 1950-ndate aastate keskel aga, seoses sisseveovõimaluste avardumisega ning konkurentsivõitluse teravnemisega metallitööstuses, kadus varem valitsevad universaalsus ning hakkas välja kujunema kindel spetsialisatsioon toodetele, mille tootmiseks on kohapeal kõige soodsamad tingimused. Soome metallitööstus spetsialiseerus kaabli tootmisele, laevaehitusele, pabermasinete ja tselluloosi- ning puitmassitehaste sisseseadete, metsa- ning puidutöötlemise inventari valmistamisele jne. Tuleb märkida, et selle spetsialisatsiooni väljakujunemisele avaldas soodsat mõju Soome laienenud väliskaubandus Nõukogude Liiduga ja teiste sotsialismileeri riikidega, mis garanteeris nimetatud toodetele piisiva ja laialdase turu. Masinaehitus ja metallitöötlemine on kõige tõusjõumahuksaks tööstusharuks Soomes,

hõlmates ühe neljandiku tööstustöliste koguarvust riigis.

Metallitööstus on mõjunud ühte moodi positiivselt nii tööviljakuse tõusule, rakendatusele kui ka väliskaubanduse arengule Soomes. Olles pealegi laialdaseks ja perspektiivseks tootmisharuks, võrreldes teiste harudega, väärrib metallitööstus kõige positiivsemat hinnangut Soome majanduse progressiivse arengu seisukohalt.

Nagu näeme jooniselt 10, on masinaehituse ja metallitööstuse põhiosa koondunud Edela-Soomesse - Uusima, Häme ja Turu-Pori lühni, mis on tööstuslikult kõige enam arenenud piirkonnaks Soomes. Peamisteks masinaehituse keskusteks on Helsingi, Tampere, Turu ja Pori. Järvedemaal on suuremateks masinaehituskusteks Jyväskylä ja Varkaus ning Vaasa lühnis - Pietarsaari ja Vaasa. Lahti, Karhula ja Kotka masinaehitus teenindab nende piirkondade puidu-, tselluloosi- ja paberitööstust.

Erinevalt eespool käsitletud tööstusharudest, on tugevnenud masinaehituse kontsentratsioon Lõuna-Soomesse. Seda on soodustanud kvalifitseeritud metallitööstuse kaadri olemasolu sealsetes linnades ning soodne asend kodumaise tarbimise, import-tooraine ja -detailide saamise ning eksporttoodangu realiseerimise seisukohalt. Põhjapoolse kandub üksnes remonditööstus ja teisi tootmisharusid teenindav metallitööstus.

6. Metsatööstus

Soome majanduse industriaalses arengus on metsaressursside eksploateerimine etendanud suuremat osa kui ühelgi teisel maal. Metsamaterjalide ja metsatööstuse toodete müük on üks põhilisi akumulatsiooniallikaid, millest saadud vahendite abil on toimunud Soome industrialiseerimine ja ka põllumajanduse mehhaniseerimine. Metsatööstusega on tihedalt seotud ka teised tootmisharud Soomes. Nii on metsatööstuse teenindamisega seotud elektrienergeetika, mille toodangust enam kui üks kolmandik läheb metsatööstuse vajadusteks ning samuti metallitööstus, mille tootmisvõimsustest suur osa on rakendatud metsatööstusmasinate ja mehhanismide tootmise ja remondi alal. Metsamajandus annab metsatööstusele toorainet. Keemiatööstus, ehitus, kergtööstus ja põllugraafiatööstus aga kasutavad metsatööstuselt saadud tooraineid ning materjale jne. Seepärast võime metsatööstust lugeda üheks juhtivaks haruks Soome majanduse spetsialisatsioonis ka käesoleval ajal, vaatamata sellele, et viimastel aastakümnetel on tema osatähtsus tööstuse struktuuris langenud. See langus ei tähista aga mingil määral metsatööstuse allakäiku Soomes, vaid ainult uute spetsialisatsioonisummadade väljakujunemist endiste kõrval, tootmise laienemist ja mitmekesisemaks muutumist.

Tootmise tehnilise progressi tempo ning taseme poolest on metsatööstus üks esimesi Soome tööstusharude hulgas. Niiteki paberitööstuses rakendatud elektrimootorite koguvõimsus on suurenenud 489 000 kilovattilt 1953.aastal 975 000 kilovatile 1960.aastal. Nii tehniliselt kui ka majandusliku arengu tasemelt on Soome metsatööstus üks kõige enam arenemumaid kapitalistlikus maailmas.

Nagu näeme tabelist 36, areneb Soome metsatööstus üha täielikuma ja põhjalikuma toearaine krakasutamise ja ümbertöötamise suunas. Töötlemisastme tõusu iseloomustab asjaolu, et samal ajavahemikul (aastail 1938-1963), kui paberitoodang on tõusnud üle kolme korra, kartongitoodang üle kahe korra ja puitkiudplastide tootmine üle kümne korra, on saematerjalide toodang kasvanud kõigest 13%, puitmassitoodang 78% ja tselluloositoodang 118%. Pooltoodete osatähtsuse vähenemine toodangus on seletatav sellega, et neid eksporditakse suhteliselt vähem kui 1938.aastal. Saematerjalide, puitmassi ja tselluloosi töötlemist jätkatakse nüüd rohkem kodumaal, ekspordiks läheb juba peamiselt valmistoodang. Kui enne sõda töödeldi Soomes ainult 30% kodumaisest tselluloositoodangust, siis tänapäeval läheb maa enda paberitehaste arvele juba 45% kogu tselluloositoodangust. Seoses sellega on niiteki puitmassi eksport Soomest vähenenud 245 000 tonnilt 1938.aastal 175 600 tonnile 1960.aastal.²⁷

²⁷ Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961, lk. 155.

Tabel 36

Tuhtsamate metsatööstussaaduste toodang Soomes
aastail 1938-1963^X

Aasta	Paber kokku, tuh.t	sh.aja- lehepa- ber	Kartong ja papp, tuh.t.	Tsel- lu- loos, tuh.t	Puit- mass, kuiv- kaalus, tuh.t	Saema- brjal, tuh. std.	Puit- kiud- plaa- did, tuh.t	Vineer tuh. m ³
1938	562	401	124	1471	639	1010	23	250
1950	629	403	112	1194	645	1030	83	218
1953	739	438	192	1132	796	915	106	270
1955	1004	526	279	1831	780	1070	136	363
1958	1155	639	416	2065	839	1008	138	286
1960	1432	774	538	2466	1003	1370	191	411
1961	1687	955	698	2826	1137	1334	210	412
1962	1720	966	794	2937	..	1175	218	428
1963	1871	954	854	3193	..	1140	237	465
Juure- kmsv 1938- -1963 (kor- da)	3,32	2,38	6,90	2,18	1,78 ^{XX}	1,13	10,30	1,86

^X "Suomen tilastollinen vuosikirja" ja "Tilastokatsauksia"
(vastavad aastad).

^{XX} 1938-1961.a.

Tselluloositoodangult on Soome viiendal kohal maailmas. 1959.aastal tootsid temast rohkem tselluloosi Ameerika Ühendriigid (16 186 000 tonni), Kanada (4584000 tonni), Rootsi (3 409 000 tonni) ja NSV Liit (2 187 000 tonni).²⁸

Soomes on praegu 20 sulfittselluloositehast (neist suurima tootmisvõimsus on 120 000 tonni aastas) ja 10 sulfaattselluloositehast (suurima võimsus 420 000 tonni aastas). Tehaste koguvõimsuseks kättesaadaval ajal on + 600 000 tonni sulfittselluloosi, + 750 000 tonni sulfaattselluloosi ning 170 000 tonni paberimassi aastas. Sulfittselluloositehased kasutavad tooraineks peamiselt kuuksu ning vähemal määral ka kaske ja haaba. Sulfaattselluloosi valmistatakse münnipuidust.

Tselluloositööstuse toodangu kõrvalproduktidena, saadakse metüülalkoholi, münniõli ja türpentini.

Puitmassitööstus, samuti nagu tselluloositööstuski, tekis Soomes münnidunud sajandi keskel. Tänapäeval töötab maal üle 23 mehhaanilise puitmassi tehase tootmisvõimsusega kokku üle ühe miljoni tonni. Suurima puitmassitehase tootmisvõimsus on ca 100 000 tonni aastas. Enamik puitmassitehaseid kuulub otseselt paberitehaste juurde.

Soome paberitööstus tekkis juba 17. sajandil, kuid selle tegelik areng algas alles mõeldumud sajandi keskel, kui paberi tootmisel hakati toorainena kasutama puitu. Paberivabrikuid on Soomes khesoleval ajal 25, millest 9 toodavad ajalehepaberit ning 4 on spetsialiseerunud jõupaberitootmisele. Paberitööstuse kogu tootmisvõimsus ulatub kahe miljoni tonnini aastas. Suurim ajalehepaberivabrik võib anda 250 000 tonni ja võimsaim jõupaberivabrik 135 000 tonni toodangut aastas. 1960. aasta paberitoodangust moodustas ajalehepaber 54%, jõupaber 20% ja muud paberiliigid 26%. 85-90% Soome paberitoodangust läheb ekspordiks.

Viimastel aastatel on Soomes kiiresti arenenud ja laienenud kartongi tootmine, mis kasutab toorainena tselluloosi, puitmassi ning vanapaberit. Kartongitehased, samuti nagu puitmassitehasedki töötavad tselluloosi- ja paberivabrikute juures. 1960. aastal oli Soomes 16 kartongi tootmise ettevõtet tootmisvõimsusega 850 000 tonni aastas. Sellest võimsusest kasutati samal aastal ainult 62%. Papp- ja kartongtaarat valmistati 1960. aastal 168 000 tonni, millest 67 000 tonni läks ekspordiks.

Enamik Soome puitkiudplaatide tehastest on rajatud alles 1940-ndatel aastatel. Puitkiust ehitusplaatide tootmisel kasutatakse tooraineks peamiselt saeveskite ja viineritehaste tootmisjäätmel. Soome kaheksa puitkiutehase tootmisvõimsus kokku on 235 000 tonni aastas. 1960. aastal

toodeti 190 000 tonni puitkiudplaate, millest 128 000 tonni läks ekspordiks.

Kõige suuremaks tselluloosi- ja paberitööstuse piirkonnaks Soomes on Kymeenlaakso rajoon eeskätt Kotka ja Kouvola linnaga. Suuremad paberivabrikud on veel Tampere ümbruses, Poris ja Lohjas. Soome Järvemaalal on paberitööstuse keskusteks Varkaus, Jyväskylä ja Vuoksenniska, maa kesk- ja põhjaosas Kajaani, Oulu ning Keni. Tootmise raskuspunkt on veel tänapäeval tihedama asustuse ning soodsamate transporditingimustega Lõuna-Soome aladel. Et aga peamised metsaresursid paiknevad põhjas, Oulu ning Lappi läänis, siis suureneb pidevalt ka nende alade osatähtsus tselluloosi ja paberitootmisel.

Viimastel aastatel on paberitööstust intensiivselt laiendatud. Soome ajakirjanduses ilmunud andmetel²⁹ toimus tähtsamate paberitööstuse toodete osas tootmisvõimeuste suurenemine tabelis 37 antud ulatuses. Kolme aasta jooksul (1960-1962) on paberitööstusse mahutatud investeeringuteks kulutatud üle miljoni marga. Vajalikud vahendid uute tehaste ehitamiseks ning vanade laiendamiseks ja moderniseerimiseks on saadud osalt riikliku välislaenu ja osalt paberitööstuses valitsenud kõrkonjunktuuride ajal saadud kõrgete kasumite arvel.

---

²⁹ Metall- ja kaivasteollisuus. "Kansan Uutiset", 1962, N:o 19, 21/1; lk.4.

Saetööstuse märkimisväärne areng algas samuti nõudunud sajamäe keskel, kui selles tööstusharus hakati kasutama aurumasinate tööd (esmakordselt 1857.aastal). Eriolgu oligi saetööstus domineerivaks haruks Soome metsatööstuses. Tänapäeval aga, seoses puidu ühe täielikuma ümber-
töötamisega, on selle tööstusharu osatähtsus märgatavalt langenud. 1959.aastal moodustas saetööstuse toodang 22,1% metsatööstuse kogutoodangu väärtusest. Kogu metsatööstuse töölise üldarvust hõlmas saetööstus 34,7%, mis on enam kui üheski teises metsatööstuse harus. Saetööstuses kasu-

Tabel 37

Soome paberitööstuse tootmisvõimsused 1959. ja
1962.aasta lõpul

	1959 tuh.t	1962 tuh.t	Suurenemine, %
Puitmassi tootmisel	1230	1600	30
Sulfittselluloosi tootmisel	1340	1640	22
Sulfaattselluloosi tootmisel	1180	2030	72
Ajalohpaberi tootmisel	865	1275	47
Teiste paberiliikide tootmisel	650	840	29
Papi ja kartongi tootmisel	510	880	73

tatavast toorainest on 70% männipuit ja ülejäänud osa peamiselt kusepuit. Kaske ja haaba kasutatakse vähem. Kõrbe-
toodangut andvaid saeveskeid on Soomes üle 2000, neist 45

on tootmisvõimsusega üle 10 000 standardi³⁰ aastas. Maa suurima saeveski võimsus on üle 60 000 standardi. Vabrikseid, ainult oma tarbeks töötavaid saekaatreid on Soomes lisaks veel üle 10 000. Kaubatootanguks valmistatud saematerjalide tootmise kõrgeim sõjajärgne tase (1 494 000 standardit 1927.aastal) on ületamata. Kõrgeim sõjajärgne tase (1 360 000 standardit) saavutati 1960.aastal.

Esimene vineeritehas ehitati Soomes 1912.aastal Tallinna Lutheri firma poolt. Tänapäeval on vineeritehaseid Soomes 24, kusjuures suurima võimsus on 40 000 m³ vineeri aastas. Üle 85 % vineeritööstuse toodangust läheb ekspordiks. 1959.aastal andis Soome 2,4% maailma vineeritoodangust ja 18,6% maailma vineeriekspordist, olles seega suurim vineeri eksportija maailmas. Euroopa kapitalistlike maade hulgas moodustas Soome osa 1959.aastal 15,2% vineeritoodangust ja 56,2% selle ekspordist. 1937.aastal andis Soome veel 32,5% vineeriekspordist maailmas.³¹ Seega on Soome vineeri osa maailmaturul viimase kaheksa aasta jooksul märgatavalt langenud. Selle peamiseks põhjuseks on Kanada vineeri konkurents.

Puust standardmajade valmistamine kasvas Soomes 1950-ndate aastate alguseks silmapaistvaks tootmisharuks. Need

---

³⁰ Standard - metsamaterjalide mõõtühik, võrdub 4,672 m³.

³¹ А.А.Борисов и др. Финляндия. Москва, 1955, lk.81.

majad läksid peamiselt ekspordiks. Aastail 1952-1959 langes aga standardmajade eksport 185 311 tonnilt 3161 tonni ning käesolevaks ajaks on see tootmisharu oma endise tähtsuse kaotanud, varustades veel ühines tise-turga.

Mööblitööstuse suurettevõtteid hakati Soomes rajama 40 aastat tagasi. Käesoleval ajal hõlmab mööblitööstus üle saja suurema vabriku ning lisaks neile ligemale 400 väiksemat ettevõtet. Peaaegu poole Soome mööblitööstangust annab Lahti linna mööblitööstus. Nagu vineeritööstuski, kasutab ka mööblitööstuse peamiselt kasepuitu. Olgu märgitud, et kõige rikkalikumalt on kasemetsi Soomes just Lahti, Jyväskylä ja Joensuu vahelisel alal. Soome mööbel on viimastel aastatel üha enam tunnustust leidnud välismaal ning seoses ekspordi kasvuga laieneb ka mööblitööstus. 1960.aastal müüdi Soome mööblit maailmaturul 2,3 milj.dollari eest ja puidust ehitusdetailide (uksid, aknaraame jms.) 1,1 milj.dollari eest. Suurimaks Soome mööbli importijaks on NSV Liit.

Hõõvlilaastudest ehitusplaatide tootmine on noorimaks haruks Soome puidutööstuses. See sai alguse alles 1956.aastal. Neli aastat hiljem tõstas juba neli vabrikut, mis andisid 86 000 m³ laastplaate aastas.

Puidutööstuse all olgu veel mainitud puulaevade, jahtide ja paatide, niidirullide ja traadipoolide, tule-

tikulaastu, kastide ja kastilaudade, suuskade jm. puu-
inventari tootmine. Tuletikke toodetakse Soomes üle 260
milj. toosi aastas ja suuski üle 240 000 paari aastas.

Ühegi teise riigi majanduses ei ole metsatööstusel
nii tähtis osa kui Soomes. Vaatamata sellele, et Soome on
väikeriik, on ta metsatööstuse osas kujunenud üheks juhtiva-
ks maaks maailmas (tabel 12). Tselluloosi- ja paberi-
vabrikute suuruselt ning moodsa tehnikaga varustatuselt
ei jää Soome sugugi maha ei Rootsist, Kanadast ega Ameerika
Ühendriikidest, vaid isegi edestab neid mõnes osas. Pole
kahtlust, et metsatööstus jääb tulevikuski üheks juhtivaks
haruks Soome majanduse spetsialisatsioonis, kuigi tõenäo-
liselt tema osatähtsus rahvamajanduse struktuuris aegla-
selt langeb seoses uute tööstusharude esilekerkimise ja
laienemisega.

Soome metsatööstuse paiknemise printsiipideks on
orientatsioon toorainevarude, vee- ja energiavarude, metsa-
parvetusteede, eksportsadamate ning vähemal määral (mööbli
ja puitdetailide tootmise osas) ka tarbijate lähedusse.
Peamine möblitööstuskeskus Lahti paikneb toorainevarude
ja peamiste tarbijate (Edela-Soome suuremate linnade ning
välistarbijast NSV Liidu suhtes) vahel, transportgeograa-
filiselt kesksel kohal (vee- ja raudteede sõlmpunktis).
Orientatsioon tšöödale on tähtsusetu. Kõige selle tõttu on
metsatööstus vähem seotud Edela-Soome suurte tööstuskeskus-
tega, kui teised töötleva tööstuse harud. Metsatööstus laie-

neb intensiivselt ka Põhja- ja Ida-Soomes, kujunedes üheks juhtivaks spetsialisatsiooniks nende alade majanduselus.

Asjaolu, et metsamaterjalide ülestõõtamine on tänapäeval juba ületamas puiduvarude looduslikku taastamist, teeb majanduslikult otstarbekohaseks Üksnes metsatõõstuse edasiarengu tooraine täielikama ärakasutamise suunas, mitte aga metsamaterjalide kasutamise ekstensiivse laiendamise suunas.

Metsatõõstuse edasine laiendamine on ebasoodne ka rakendatusele. Kasutades suuri kapitaalvahutusi, annab metsatõõstus suhteliselt väikese tõusu tööliste arvus, tänu intensiivsele tootmise mehhaniseerimisele ja autotiseerimisele. Põhiosa töölistest töötab tselluloosi- ja paberitõõstuses abitöödel, mis enamasti on mehhaniseeritud. Töötajate töötundide arv 1 miljoni marga toodangu kohta on paberitõõstuses kümneid kordi väiksem kui teistes tootmisharudes. Tselluloosi- ja paberitõõstusest mõjub rakendatusele märgatavalt soodsamini puidutõõtlemine (s.h. mõõlitõõstus), kuid see haru on arenemul aeglaselt viinastel aastakümnetel, mistõttu ta täiendavat tööjõudu märkimisväärselt rakendamud ei ole.

Seetõttu ei suurenda tootmise laiendamine metsatõõstuses töötajate tulusid ja ostujõudu sellisel määral, nagu teised tootmisharud, mistõttu ta avaldab ka kogu

rahvamajandusele suhteliselt väiksemat, pinnapealsemat aktiveerivat toimet. Metsatööstussaaduste soodsad hinnad maailmaturul annavad küll Soome metsatööstureile kõrgeid kasumeid, kuid ei stimuleeri optimaalselt maa majanduselu arengut. Nagu eespool näidatud, ei ole metsatööstuse alased monopolid huvitatud tootmisprofiili optimaalsest rendimisest Soomes, mistõttu ka nende monopolide poolt finantseeritud kapitaalvahutused osutuvad väheefektiivseteks Soome majanduse kui terviku arengu seisukohalt.

7. Keemiatööstus

Keemiatööstus ületab kasvutempolt kõiki teisi tööstusharusid Soomes. Töuliste arv Soome keemiatööstuses suurenes 22 aasta jooksul (1938-1960) 5715-lt 13 948-le ning kogutoodangu väärtus on suurenenud samal ajavahemikul enam kui neli ja pool korda (tabel 31). Tehnilist progressi Soome keemiatööstuse arengus iseloomustab selles tööstusharus rakendatud masinate võimsuse kümnekordistumine aastail 1938-1960. Keemiatööstuse osatähtsus Soome tööstuse struktuuris on kasvanud 3,5%-lt 5,7%-le (tabel 30).

Soomes on arenenud hapete (väävel- ja lämmastikhappe), kunstväetiste (superfosfaadi, lämmastikväetiste jt.), aluste, metsakeemiasaaduste (puupiirituse, tärpentini, kampoli, mähkiõli jms.), mikrokeemia- ja naftakeemiasaaduste, lõhkeainete, kummi- ja parfümeeriasaaduste tootmine. Mõningate tähtsamate toodete dünaamika on antud tabelis 38. Peamiseks muutuseks Soome keemiatööstuse struktuuris sõjajärgsel perioodil on mitmete uute tootmisharude (lämmastikhappe, ammoniaagi, lämmas-

tih- ja segavõetiste, kunstkiu, plastmasside jne. tootmise) teke ja kiire areng 1950-ndatel aastatel.

Väävelhappe tootmist alustati 1922.aastal, kui valmis vastav tehas Lappeenrantas. Samal aastal organiseeriti ka superfosfaadi tootmine Kotka linnas. 1944.aastal ehitati teine superfosfaaditehas ja ka väävelhappetehas Kokkolas. 1940-ndate aastate lõpul hakati väävelhapet ja superfosfaati tootma kõrvalproduktina Harjavalta vasesulatustehase juures vasemaakides sisalduva väävli kasutamise baasil. Superfosfaaditehaste tootmisvõimsused rahuldavad täielikult maa põllumajanduse vajadused. Superfosfaaditoodangu märgatav tõus viimastel aastatel (tabel 38) on tingitud väetiste kasutamise intensiivistumisest põllumajanduses.

Peale superfosfaaditööstuse kasutatakse väävelhapet veel tselluloosi- ja paberitööstuses, mis tarbib väävelhappetoodangust ligikaudu ühe kolmandiku. Veel ühe 80 000-tonnise aastase tootmisvõimsusega väävelhappetehase ehitamine viidi lõpule 1961.aastal Kokkolas, kusjuures selle toodangu baasil hakkas töötama titaanitehas Poris (tootmisvõimsusega 16 000 tonni titaanvalget aastas).³² Soome väävelhappe- ja superfosfaaditööstuse domineerib

---

³² O.Ollila. Suomen kemian teollisuudesta. "Teknillinen aikakauslehti", 1960, N:o 22, lk.73-76.

Keemiatööstuse tähtsamate saaduste tootang
aastail 1938 - 1962^x

	1938	1950	1955	1960	1962
Kogutoodangu dünaamika (indeks)	100	235	341	443	531
Värvilhape, tuh.t	29	94	133	187	238
Kaustiline sooda, tuh.t	9,2	17,0	33,1	58,4	69,9
Kloor, tuh.t	7,1	13,9	29,3	48,1	58,9
Superfosfaat, tuh.t	62	229	260	391	339
Seep, tuh.t	8,7	8,6	8,2	10,6	10,1
Dünaamit, t.	498	1882	3892	5204	...
Autode väliskummid, tuh.tk.	34	92	167	157	165

^x Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki. (Vastavate aastate väljaanded).

riiklik aktsiaselts "Rikrihappo- ja superfosfaattitehtaat".

Uueks keemiatööstuse haruks Soomes on lämmastikväetiste tootmine. Esimene lämmastikhappe, ammoniaagi, lämmastik- ja segaväetiste tehas valmis 1952.aastal Oulus. Selle ehitajaks oli samuti riikliku kapitali baasil rajatud aktsiaselts "Typpi". 98%-list lämmastikhapet toodetak-

se Soomes üle 2000 tonni aastas. Mitmesuguseid lümmastikuühendeid toodeti puhtaks lümmastikuks ümberarvestatult 1959.aastal 36 500 tonni, 1960.aastal sisaldas Soome lümmastikvõetiste toodang 37 000 tonni puhast lümmastikku.

Klooritehased asuvad Oulus, Kuusankoskis ja Jämsäks.

Toorainena kasutatakse kloori tootmisel keedusoola. Peaaegu kogu klooritoodang läheb tselluloosi- ja paberitööstusesse, kus seda kasutatakse pleegitamisevahendina. 1958.aastal valminud Huottasaari klooritehas Oulus on kõige uuem ja kõige võimsam. 1959.aastal oli tema toodang 28 000 tonni, seega ligemale ¼ selle tootmisaru toodangust Soomes.

Samuti nagu põhikeemiatööstus, töötavad ka teised keemiatööstuse harud üksnes siseturu vajadusteks. Tänu nende arengule on maa muutunud keemiatööstuse saaduste osas üha vähem sõltuvaks impordist ning tänapäeval ongi nende osatähtsus Soome sisseveos vähenenud juba miinimumini.

Metsakeemia on siiski tootmisaru, mille toodangul on ekspansioonivõimalusi Soome ekspordis. Rikkalikuks toorainebaasiks metsakeemiale on metsatööstuse tootmisjätmed ja kõrvalproduktid. Metsakeemia saadustest olgu 1959.aasta toodangus märgitud tärpentin (6300 tonni), määniõli (29200

tonni), kampil (4700 tonni), sulfitpiiritus (13 200 tonni) jms. Etüülpriiritust toodeti kokku 25 000 tonni, millest kodumaine tarbimine moodustas ainult 8000 tonni.

Värvitööstuse ettevõtteid on Soomes 20 ning nende kogutoodang on 20 000 värvi aastas. Seebi ja seebi sisaldavate pesupesemisvahendite toodang on tõusnud 17 000 tonnini aastas. 1960.aastal alustati polüakrüülvaikude (orgaanilise klaasi jms.) tootmist.

Dünaamii toodang on Soomes tõusnud 1938.aastaga võrreldes juba kümnekordseks. Seda on tinginud laieneva kodumaise tööstuse kasvavad vajadused lõhkeainete järele. Mitmesuguseid lõhkeaineid toodeti Soomes 1959.aastal kokku ca 9000 tonni. Lõhkeaineid ja süti- kuid valmistab Soomes Vihtavuori tehas, Vaasas on mürkainete tehas, mis valmistab põllumajandusele taimekahjurite tõrjevahendeid.

Viimastel aastatel on toimunud tagasimineku kummitoodete väljalaskes. Kummijalatsite toodang on vähenenud 4,44 miljonilt paarilt 1953.aastal 3,47 miljonile paarile 1960.aastal. Autode väliskummide toodang on langenud 175 200-lt 1956.aastal 156 800-le 1960.aastal ning üksnes autode sisekummide toodang on veidi kasvanud, tõustes samal ajavahemikul 200 200-lt 207 000-le. Vähene-

nes ka jalgrattakumude toodang. Selle tootmisharu laugust põhjustas importkaupade konkurents alates 1957.aastast seeses Soome väliskaubanduse "liberaliseerimisega".

Meheemia arendamiseks, millel samuti on perspektiivne laieneda üle kodumaise turu raamide, on Soomes viie riikliku aktsiaseltsi baasil loodud firma "Vuorikemia". Sellele kuulub osapool mainitud titaanvalgetehas Foris.

Turu lähedal Naantalis ehitati mõned aastad tagasi Tupavuori naftatöötlemistehas, mis kuulub riiklikule aktsiaseltsile "Neste". Tehase tootmisvõimsus on veidi üle ühe miljoni tonni naftat aastas. Peamisteks toodeteks on bensiin, mida 1959.aastal toodeti 320 500 tonni, traktoripetroluum (26 100 tonni) ja diislikütus (173 400 tonni). Samas firmas on kavandatud naftatoorainel baseeruva lämmastikvõtiste tehase ehitamine, mille tootmisvõimsuseks tuleks 16 000-18 000 tonni aastas. Selle tehase valmimisel suudaks Soome lämmastikvõtiste toodang katta täielikult nea põllumajanduse vajadused - 50 000 tonni aastas.

Naftatöötlemine on Soomes osutunud majanduslikult täiesti tasuvaks. See on ühtlasi tööstusharu, millel on veel suuri võimalusi tootmise laiendamiseks kodumaiste tarbimise arvel.

Kemilist kunstkiudu toodeti Soomes 1959.aastal 14 100, plastmasse 9800, soolhapet 1700, karbiidi 6900 ning naatriumlihapendit 1400 tonni.

Peale teaduslike ja tehnoloogiliste edusammude keemia valdkonnas on Soome keemiatööstuse kiiret tõusu stimuleerinud veel küllaltki laialdane keemiasaaduste kodumaine turg (eelkõige paberitööstuse ja palju väetisi nõudva maaviljeluse mõel), samuti rikkaliku tooraine- ja energia- baasi olemasolu vähvli jt.maakide, värviliste metallide, metsa, turba ning odava hüdroenergia mõel. Need ressursid lubavad oletada, et keemiatööstus jääb edaspidigi tähtsaks haruks Soome tööstuse spetsialisatsioonis.

Soome keemiatööstuse paiknemises võib täheldada järgisei tendentse: import-toorainel töötav keemiatööstus on koondunud Lõuna-Soome sadamate lähedusse, tarbekeemia - suurematesse linnadesse ning kodumaisele toorainele baseeruv keemiatööstus - tooraine ja energiaallikate lähedusse.

Koos metsatööstuse, metsatööstuse ja energeetikaga nihkub Soomes põhja poole ka nende harudega seotud keemiatööstus. Viimastel aastatel on aga ülekaalus olnud teine tendents - tarbekeemia ja import-tooraineid töötleva keemiatööstuse tootmise laiendamine Lõuna-Soomes. Kodumaise tooraine töötlemise intensiivistamise järgi võib aga oletada, et tulevikus muutub domineerivaks keemiatööstuse põhjapoolle kandumise tendents.

1960.aasta tööstusloenduse andmeist ilmneb, et Soome keemiatööstusest (toodangu töötlemisvõime järgi) on Lõuna-Soomesse koondunud üle kolme neljandiku. Kuumitöös-

tus ja petrokeemia on sajaprotsendiliselt Lõuna-Soomes. Teistest rajoonidest³³ on tähtsaim Põhja-Soome (14 % keemiatööstuses).

Eksporttoodangu osas on perspektiivseiks mää- ja metsakeemia ning rikkalikult elektrienergiat kasutavad tootmisharud. Teised Soome keemiatööstuse harud töötavad siseturu vajadusteks, soodustades väliskaubanduse arengut üksnes impordi ratsionaalsemaks muutmise osas.

Omades küll kõrget tõuviljakust, on keemiatööstus tagasihoidlikult suurendanud rakendatust Soomes. Suured kapitaalvahutused pole töötajate arvu oluliselt suurendanud. Nõitaks aastail 1954-1961, kui Soome keemiatööstuse toodang kasvas 51%, suurenes töötajate koguarv selles 21% ning tööliste arv - ainult 12%.

---

³³ Soome majandusrajoonide piirid on antud käesoleva dissertatsiooni neljandas peatükis lk. 294

8. Ehitusmaterjalide, klaasi- ja keraamika-
tööstus

Soome ehitusmaterjalide tööstus on arenenud mõnevõrra aeglasemalt kui teised tööstusharud (tabel 31), mistõttu tema osatähtsus tööstuse struktuuris aastail 1938-1960 on vähenenud 4,2%-lt 2,5%-le. Toodangu kasvu indeksiks on ehitusmaterjalide tööstuses aastail 1938-1960 - 219, samal ajal kui see kogu tööstuse osas on 265.

Kustutatamata lubja ja telliste toodang on tänapäeval tegelikult väiksem kui 1938.aastal (tabel 39), katusekivi toodang aga koguni poole väiksem kui tollal. Üle kahe korra on vähenenud ka portselan- ja fajanssesemete tootmine. Silmapaistvalt on aga suurenenud tulekindlate telliste ja aknaklaasi tootmine, mille toodang on tänapäeval 5-6 korda suurem kui 1938.aastal. Nad on leidnud kindla koha Soome ekspordis ning nõudmine välisurul ongi stimuleerinud nende toodangu kiiret kasvu. Soome esivene klaasitehas ehitati 1681.aastal Uusikaupunkis. Drenaatorude toodangu suurenemine enam kui kaks korda on põhjustatud nelioratsiooni intensiivsest arengust Soome põllu- ja metsamajanduses sõjajärgsel perioodil. Tsemenditoodang on suurenenud ajavahemikul 1938-1960 kaks ja pool korda,

Tabel 39

Ehitusmaterjalide tootmise tähtsamaid tooteid
aastail 1938 - 1962^X

	1938	1950	1955	1960	1962
Kogutoodangu dünaamika (indeks)	100	152	190	215	281
Tsement, tuh.t	500	743	1056	1253	1357
Tellised, milj.tk.	144	150	184	136	151
Tulekindlad tellised, tuh.tk	6,8	32,0	36,7	33,9	36,6
Drenaažitorud, milj.tk.	8,8	9,6	20,2	26,0	32,3
Lubjakivi, tuh.t	1288	1582	2349	2490	2986
Kivistamata lühi, tuh.t	230	251	238	214	222
Almaklaas, tuh.m ²	1097	2553	3854	6443	7756
Portselan- ja fajanss- tooted, t	12295	15310	12603	6973	7328

^X Suomen tilastollinen vuosikirja. (Vastavad aastad);
Tilastokatsauksia, 1964, N:o 12, lk.7.

kuid sellele vaatamata jääb Soome selle tähtsa ehitusma-
terjali tootmise tasemelt veel maha enamikust enamarene-
nud kapitalistlikest maadest. 1960.aastal toodeti Soomes
ühe elaniku kohta tsementi 268 kg. Samal aastal oli see
Niidaja Rootsis 370 kg, Norras 325 kg ja Taanis

320 kg³⁴. 1959. aasta andmetel uletavad tunduvalt Soome tsemenditoodangu taseme ühe elaniku kohta ka Prantsusmaa (315 kg), Kanada (327 kg), Ameerika Ühendriigid (337 kg) ja Belgia (488 kg).³⁵ Üksnes Inglismaal on see näitaja (246 kg) madalam kui Soomes. Suhteliselt madal tsemenditoodang Soomes on tingitud osaliselt sellest, et kodumaised ehitusmaterjalid - puit ja kivid - on kergesti kättesaadavad ning ehitavad tähtsa koha Soome rahvuslikus ehituskunstis. Seetõttu on betooni ja raudbetooni kulu mõnevõrra väiksem, kuigi Soomes pole ehitustagevuse tempo aeglasem kui teistes maades.

Soomes on tähtsamaks ehitusmaterjalide tootmise ettevõtteks aktsiaselts "Paraisten Kalkkivuori", kellele kuuluvad mitmed lubja-, tsemendi-, tellise- ja teiste ehitusmaterjalide tehased ning keramikatehased Turus, Parainen, Lappeenranta, Loukolampi, Helsingis ja Vimpelis. Suurimaks Soomes ongi nimetatud firmale kuuluv Paraineni tsemenditehas tootmisvõimsusega pool miljonit tonni tsemendi aastas. Tsemenditehased on veel Lappeenranta ja Lohjas.

Keramikatehas "Arabia" Helsingis kuulub aktsiaseltsile "Wärtsilä-Yhtymä" ja on oma toodetega rahvusvaheli-

---

34 Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961, lk.124, 130.

35 Maly Rocznik Statystyczny 1961. Warszawa, 1961, lk.228.

selt tuntud. "Arabia" keraamilisi ja fajansstooteid, elektrisolaatoreid ja portselanist lauandusid läheb igal aastal ekspordiks enam kui 150 milj. marga eest.

Silmapiistvaid perspektiive toodangu suurendamiseks on isolaatorite tootmisel seoses Soome elektrotehnikatööstuse hoogsa laienemisega. Portselan- ja klaasisolaatoritele on aga tekkinud tõsine konkurent plastmassisolaatorite näol.

Ehitusmaterjalide tööstuse areng toimub peamiselt ehitustegevuse industrialiseerimise ning ehitusmaterjalide ühe tüülikama ümbertöötamise suunas. Ehitusdetailid, suurplokid, paneelid, laed, vaheseinad jms. valmistatakse tänapäeval ehitusmaterjalide tehastes ning ehitus ainult monteerib neid. Industriaalsete ehitusmeetodite kasutamine Soomes laieneb.

Olulisi muutusi Soome ehitusmaterjalide tööstuse paiknemises toimunud ei ole. Tsemendi, kivitööstus-, klaasi- ja keraamikatööstus on koondunud Lõuna-Soomesse enam kui 90%-lisealt.

Laialdast ja massilist eksporditoodangut Soome ehitusmaterjalide tööstuse kaasagne olukord ei võimalda. Mitmeid tähtsaid ehitusmaterjale (tsement, tellised) isegi imporditakse. Ehitusmaterjalide tööstuse mahajäämus mõjub halvasti ka rakendatusele, sest teiste töös-

tusharudega võrreldes on see tootmisharu suhteliselt tõhjudumalukas.

Soome majanduse progressiivse arengu ja optimaalse tootmisprofiili väljakujundamise eesmärgile vastaks ehitusmaterjalide tõustuse kiirendatud arendamine, tema osatähtsuse tõus maa tõustusliku tootmise struktuuris. Selle saavutamist takistavad aga kapitaalvahutuste fiinantseerimisraskused ning keskmisest väiksem kasum, mida ehitusmaterjalide tõustus annab ettevõtjalle.

9. Tekstiili-, naha- ja jalatsitõustus

Kergetõustus on ehitusmaterjalide tõustuse kõrval üks kõige aeglasema kasvutempoga tõustusharusid Soomes. Aastail 1938-1960 on tekstiili-, õmblus-, naha- ja jalatsitõustuse toodang suurenenud 110% võrra ja rakendatud masinate võimsus 167% võrra (tabel 31). Et aga tõustuste arv selles tõustusharus ületab ainult 34% võrra sõjaeelse taseme, tuleb konstateerida märgatavat tehnilist progressi kergetõustuses. Sõjaeelsega võrreldes on tekstiili- ja jalatsitõustuse osatähtsus Soome tõustuse struktuuris langenud 13,8%-lt 8,4%-le. Vahetult sõjale järgnenud perioodil (1947-1954) esines küll selle tootmisharu osatähtsuse väike tõus, mis oli seotud tarbesemoid tootva

tööstuse sõjajärgse taastamisega, kuid hiljem tema osa-
tõhtsuse languse tendents jätkub. Selle languse peamiseks
põhjuseks on välismaiste kaupade konkurents, mis muutub
Soome turul üha teravamaks. Soome kergetööstuse olukorda
konkurentsivõistluses raskendab asjaolu, et selle tööstus-
haru tooraine tuleb enamasti teistest maadest sisse veda-
da. Seetõttu põhjustas ka 1957-1958. aasta majanduskriis
sellel alal toodangu järsku languse. Tööpuudus ja tootmise
depressioon kestsid kergetööstuses kaua ning täielikku
rakendatust ei saavutatud isegi 1960.-1961. aasta kõrg-
konjunktuaari ajal. Põhjuseks on siingi välismaa kaupade
konkurents, mis suurenes imporditollide alandamise ja
sisseveokitsenduste likvideerimise tulemusena. Nõiteks
1961. aasta kevadel teatati Soome ajakirjanduses Turu ka-
levivabriku tööliste arvu vähendamiseest 50% võrra "seoses
tootmise ümberkorraldamisega, et pidada vastu välismaa
kaupade konkurentsile tulevikus".³⁶ "Finlayson-Forssa"
tehastes töötati samal ajal pooliku tööühdalaga ning ette-
võtte juhatus teatas, et kujunenud olukorras on 60% töö-
listest üleliigsed. Samal põhjusel piirati tootmist ka
paljudes teistes kergetööstusettevõtetes.

Tekstiilitööstus on üheks kõige vanemaks tootmissha-
ruks Soomes. Tänapäevaks on see kasvanud suureks ja mitme-
kesiseks tööstusharuks, mis annab peaaegu kõiki tekstiili-
toodangu liike. 1960. aastal oli tekstiilitööstuses 30422

³⁶ EPTAn kielteiset puolet vaakakupissa painavimmat.
"Kansan Uutiset", 1961, N:o 131, 17/5, lk.4.

tõelist, seega 9,2% maa tõustustõelistest. Selle tõustus-
haru kogutoodangu väärtus oli samal ajal 504 milj. marka.
70% tekstiilitõustuse toorainest imporditakse.³⁷ Kodumais-
teks tooraineteks on lina, poolpeenvill, kunstkiud ja ka-
nep.

Suurinad tekstiilivabrikud asuvad Tamperes. Need on
firma "Finlayson-Förssa" puuvillavabrikud ja firma "Tam-
pereen Pellava- ja Rautateollisuus" (lühendatult "Tampella")
linase riide vabrik (suurim Soomes) ning puuvillatõustus-
ettevõtted.

Suuremateks villase riide ja kalevi tootjateks on
firma "Turun Verkatehdas" Turus ja "Yhdistyneet Villateh-
taat" Helsingis ja Hyvinköös. Üks suuremaid puuvillase
riide vabrikuid asub Paris. Trikotaatitõustust esindab
firma "Suomen Trikootehdas" Helsingis. Õmblustõustus ja
valmisriiete tootmine hõlmavad kaks kolmandikku nii teks-
tiilitõustuse kogutoodangu väärtusest kui ka selles raken-
datud töötajate arvust.

Kuigi Soome tekstiilitõustus orienteerub põhiliselt
kodumaisele tarbimisele, on viimastel aastatel arenenud ka
märkimisväärne tekstiiltoodete eksport. Näiteks 1960. aastal
turustati välismaal 11.203 tonni kunstkiudu, 828 tonni
puuvillast koevillast, 819 tonni puuvillast riiet, 113 tonni
villast lõnga, 107 tonni villast riiet, 59 tonni heegelda-

---

³⁷ Trade Facts. Finland. Helsinki, 1962, lk.32-34.

tud esemeid jms. Valmisriideid, peamiselt spordiriidetust, eksporditi 2,6 milj. marga eest.

Soome tekstiilitööstuse toodangu dünaamikat vaadeldes näeme, et oma kõrgeima taseme saavutas see tootmis-
haru 1950-ndate aastate keskel, millal ta ületas sõja-
eelse kõrgeima tootmistaseme poole võrra (riide osas
veerandi võrra). Tähtsamate tekstiilitoodete toodang,
mille Soome statistika annab tonnides, on tänapäeval
järgmine (sulgudes on maksimaalne tase 1950-ndate aasta-
te keskel): puuvillane riie 13 230 (13 463), villane
riie - 3529 (5961), linane riie - 600 (738), tsellvilla-
ne riie - 177 (1055), puuvillane kedrus - 16 242 (17567),
villane lõng 7085 (8704) ning kunst- ja poolsiidriie -
464 (874) tonni aastas. Tuleb märkida, et just 1957.-
1958.aasta majanduskriis kutsus esile toodangu järsku
languse peaaegu/^{kõigi} tekstiiliasaduste tootmises.

Naha- ja jalatsitööstus orienteerub nagu tekstiili-
tööstuski kodumaisele tarbinisele ja katub sellest põhili-
se osa. Tampere linn on ka naha- ja jalatsitööstuse suuri-
maks keskuseks Soomes. Üheks tähtsamaks firmaks sel alal
on "Aaltosen Kenkätehdas". Firmale kuulub kolm suurt
jalatsivabrikut Tampere ("Aaltosen Kenkätehdas", "Attilan
Kenkätehdas" ning "Solemi"), samuti Korkeakoski jalatsi-
vabrik ning Viiala nahavabrik. Ka jalatsite tootmise ja
nahatööstuse toodangu dünaamika näitab viimastel aastatel
languse tendentsi.

Kõrgeim tase saavutati selles tootmisvõimekuses 1956.aastal. 1960.aastaks aga vähenes jalatsite toodang 10 321 000 paarilt (1956.a.) 10 037 000 paarile, sealhulgas kummijalatsite toodang 4 823 000 paarilt 4 057 000 paarile ning pealse-nahatoodang 26 milj.ruutjalalt 22 milj.ruutjalale. Tallanahatoodang oli 1938.aastal 2812 tonni, 1952.aastal 2690 tonni ning 1959.aastal 1751 tonni. Kogu naha- ja jalatsitööstuse toodangu indeksiks (aastal 1938.a. tase võrdub 100-ga) oli 1956.aastal 174 ja 1960.aastal 154.

Soome karusnahatööstus töötles 1960.aastal ligikaudu 500 000 naaritsanahka, 90 000 hiisamrotinahka, 2000 rebane-nahka ning peale nende veel märkimisväärsel hulgal orava-, mägise-, saarua-, kõbrase- jt. nahku. Karusnahatööstus on tähtsainaks eksporttoodangut andvaks tööstusharuks kerge-tööstuses. 1960.aastal saadi karusnahkade ekspordist 17,7 milj.marka, millest 95% andsid naaritsanahad. Heaks baasiks karusnahatööstusele on Soomes arenev karusloomakasvatuse.

Soome tekstiilitööstusest paikneb ligemalt 90% Lõuna-Soomes, 8% Vaasa rajoonis ning 2% Põhja-Soomes. Jalatsi- ja õmblustööstus on enam deentraliseeritud, Lõuna-Soomes paikneb sellest ca kolm neljandikku, Vaasa rajoonis üks üheksandik ja Järvedemaal üks kümnendik. Nahatööstuses on Lõuna-Soome osatähtsus üle 80%; Järvedeala osatähtsus on 4% ning Vaasa ja Põhja-Soome osad kumbki 7%. Suured ettevõtted paiknevad Lõuna-Soomes. Vahe- ja Põhja-Soomesse ra-

jatakse väikesi, kohalikke vajadusi rahuldavaid spetsiaal-
seid, teenindavaid kergetööstusettevõtteid. Depressioon
Lõuna-Soome tekstiili- ja jalatsitööstuse suurettevõtteis
on mõnevõrra suurendanud Vahe- ja Põhja-Soome (kohaliku
tähtsusega) kergetööstuse osatähtsust.

Kokkuvõtteks tuleb konstateerida, et kergetööstuse
areng on olnud, eriti Soome tööstuse arengu teisel etapil,
võrdlemisi ebaedukas: toodangu maht on laienenud vähe,
töövõime on tõusnud keskpäraselt, eksporttoodangu ase-
mel tõrjuvad importkaubad tema toodangut siia siseturu,
ning ka rakendatus pole sellel alal oluliselt tõusnud.
On ilmselt, et senisel viisil pole Soome kergetööstus suu-
teline ajaga sammu pidama. Laialdane, mitmekesine profiili-
liga tarbesemete tootmine väikeriigis, tuginedes pealegi
import-toorainele, ei suuda kesoleval ajal rahvusvaheli-
ses lõikes oma konkurentsivõimet säilitada. Kitsam spet-
sialisatsioon on vältimatult vajalik, kusjuures selle
suundadeks peaksid olema:

- 1) eksporttoodang aladel, millel Soome omab kodumaist
toorainebaasi ning soodsaid tootmistingimusi;
- 2) spetsiifiliste kodumaiste vajaduste rahuldamine aladel
ja kaupadega, milliste osas Soome sisemaisel turul valit-
sevad kas kliimatiliste tingimuste või rahva traditsioo-
niliste harjumuste tõttu erilised nõuded.

Nii ühes kui teises summas on raske täpsemaid prog-
noose teha ilma võimaluste detailsema uurimiseta. Võib aga
oletada, et mõlemile summale võiks vastata karusnahatöös-
tuse arendamine toodangu täielikuma töötlemise suunas. Täna-
päeval eksporditakse põhiosa Soome küllaltki suurest karus-
nahatoodangust ainult esmaselt töödeldud tootmaterjalina.

Pole kahtlust, et rahvusvahelise tööjaotusega kohandumine põhjustab veel märkimisväärsed muutusi Soome kergtööstuse tootmisprofiilis.

10. Toiduainete tööstus

Toiduainete tööstuse osatähtsusele ja kiirele arengule pole kirjanduses küllaldaselt tähelepanu osutatud. Tegelikult on toiduainete tööstus keemiatööstuse, metallitööstuse ja energeetika kõrval üheks kõige kiiremini arenevaks tööstusharuks Soomes, ületades isegi metallitööstuse kasvutempo. Aastail 1938-1960 suurenes selle tööstusharu toodang 3,14 korda, töölise arv suurenes samal ajavahemikul 2,81 korda ning tootmises rakendatud masinate võimsus 4,98 korda (tabel 31). Eeltoodu väljendab silmapaistvat tehnilist progressi selles tööstusharus. Soome tööstuse struktuuris suurenes toiduainete tööstuse osatähtsus nimetatud kahekümne aasta jooksul 17,2%-lt 25,5%-le. Toiduainete tööstuse töötlemisväärtus oli 1960.aastal 446 milj.marka, toodangu koguväärtus aga 2838 milj.marka. Vahe töötlemis- ja koguväärtuse vahel on suurem kui teistes tööstusharudes, mis on tingitud põllumajandussaaduste suhteliselt kõrgetest hindadest Soomes. Toodangu töötlemisväärtust aluseks võttes on toiduainete tööstuse osatähtsus Soome tööstuse struktuuris üksnes 12,1% ning selle näitajaga jääb see tööstusharu masinahituse ja metallitöötlemise ning paberitööstuse järel tööstusharude hulgas kolmandale kohale. Tootmise kontsentratsioonilt jääb toidu-

ainete tšüstus maha teistest tšüstusharudest: sifa kuulub 11,2% tšüliste arvust ja 22,2% ettevõtete arvust, mis viitab arvukate väikeettevõtete olemasolule selles tšüstusharus.

Toiduainete tšüstust esindavad leiva- ja võivabrikud kõigis suuremates ja väiksemates keskustes, lihatšüstused, kondiitritoodete ja jookide vabrikud suuremates keskustes ning suhkruvabrikud Lõuna-Soomes. Üheks tähtsamaks ettevõtteks toiduainete tšüstuses on kontsern "Huhtamäki", millele kuulub 6 suuremat tootmisettevõtet Soomes ning mille toodanguks on leivad, saiad ja jahusaadused, kondiitri- ja karamellitooted, konservid, joogid jne. Suhkru tootmisel on monopoolses seisundis "Suomen Sokeri", mille toodang katab üle poole suhkru tarbimisest Soomes (ligemale pool suhkrust veetakse sisse). Suhkruvabrikuid on neli Helsingis, Turus, Vaasas ja Kotkas. Suhkru rafineerimise tehaseid on viis. Alkohoolsete jookide tootmise osas on kehtestatud riiklik monopol ning neid toodab ainult trust "Alkoholiliike".

1938.aastaga võrreldes on toiduainete tšüstuse toodangu koguväärtus kasvanud 3,3-kordseks. Kahe- kuni kolmekordset kasvu näeme ka tähtsamate toiduainete toodangu hulkades. Khesoleval ajal varustab Soome end tähtsamate toiduainetega tunduvalt paremini kui 1938.aastal. Seda muutust kajastab ka toiduainete tšüstuse toodangu suhteliselt kiire kasv.

1958.aasta majanduskriis pidurdas ka toiduainete tootmise arengut. Selle tähtsamate toodete dünaamika on olnud (tuh.tonnides) järgmine:

	1938.a.	Kriisi eel	Kriisi järel	1962.a.
Nisujahu	78	250 (1957)	215 (1960)	235
Rukkijahu	73	136 (1956)	93 (1961)	101
Suhkur	47	89 (1956)	87 (1957)	136
Margarin	14	34 (1957)	16 (1962)	16
Juust	11	29 (1956)	23 (1958)	32
Meiereivõli	33	72 (1957)	74 (1958)	93

Võli tootmises kull otsesest langust ei esinenud, kuid kriis vähendas toodangu aastase juurdekasvu 6000-7000 tonnilt 2000 tonnile. Üle 20% Soome võist ja teistest karjakasvatussaadustest läheb ekspordiks. Kuid ka kodumaal on võli tarbimine suhteliselt suur. Võli tarbimiselt ühe elaniku kohta on Soome koguni esikohal maailmas. 1960.aastal tarbiti võid keskmiselt ühe elaniku kohta³⁸ Soomes 15,3 kg, Austraalias 12,2 kg, Taanis 10,7 kg, Prantsusmaal 10,2 kg, Belgias 9,8 kg, Rootsis 9,6 kg, Saksa FV-s 8,3 kg, Inglismaal 8,2 kg, Hollandis 4,7 kg, Norras 3,9 kg ning Ameerika Ühendriikides 3,4 kg. Soome, Inglismaa, Austraalia ja

³⁸ Finland 1ter mest smör, Norge mest margarin. "Nye Pressen", 9.I 1962. Nr.6, lk.12.

Prantsusmaa on nimetatud maadest ainukesed, kus või tarbimine ühe elaniku kohta ületab margariini tarbimise. Viimase osas on Soome 6,7 kg-ga ühe elaniku kohta seitsmendal kohal maailmas Norra (23,9 kg), Hollandi (19,9 kg), Taani (18,8 kg), Rootsi (15,9 kg), Belgia (11,5 kg) ja Lääne-Saksamaa (10,9 kg) järel. Margariini tarbimine on Soomes viimastel aastatel pidevalt langenud. Seoses piimasaaduste ületootmiskriisiga ning Inglismaa loobumisega Soome või impordist on Soomes viimastel aastatel rakendatud mitmesuguseid vahendeid või tarbimise suurendamiseks margariini kasutamise vähendamise arvel. Margariini hinnale on lisandunud küllaltki suur kübimaks, võitootjad saavad aga riiklikku toetust jne.

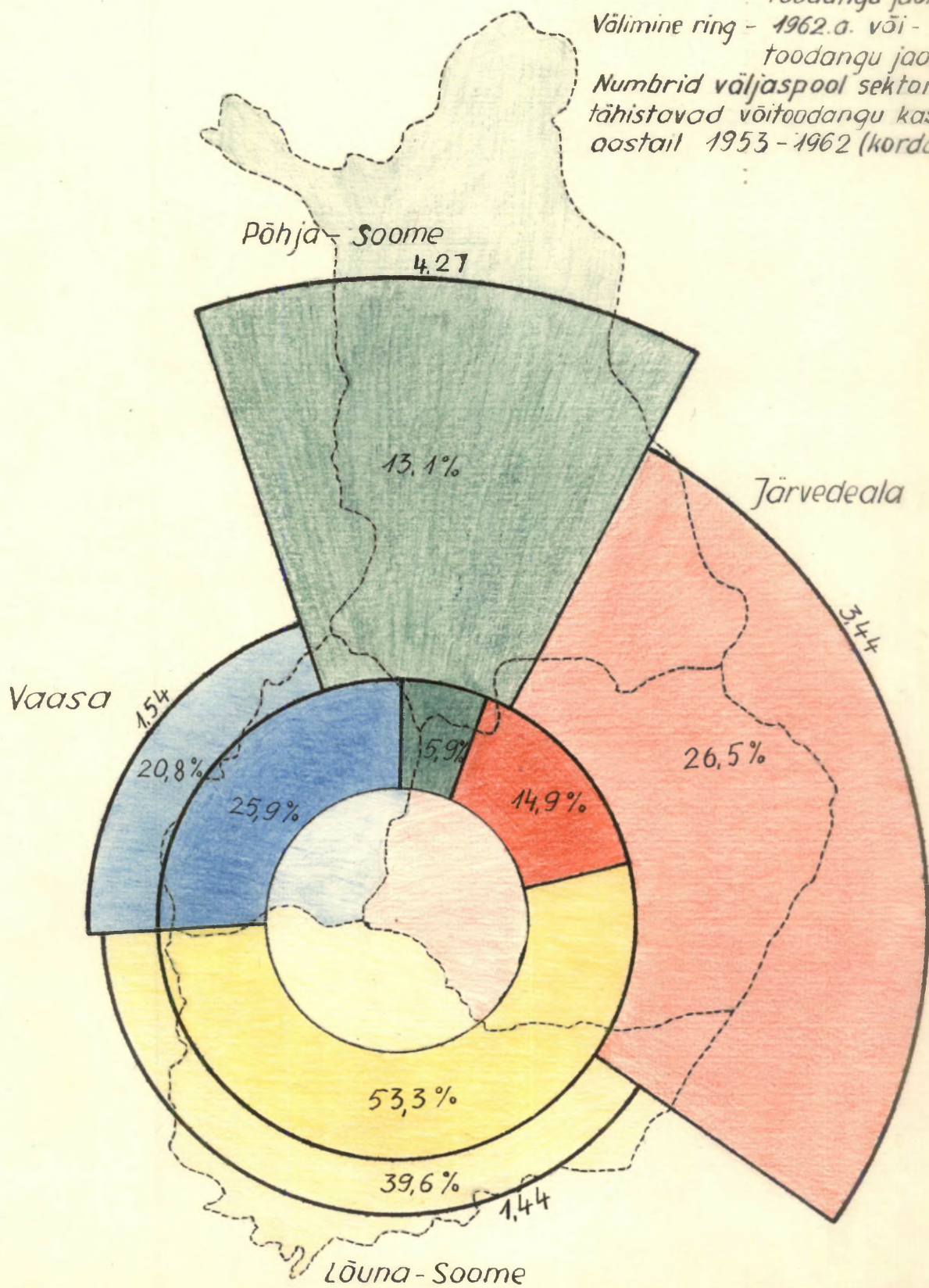
Soome toiduainete tööstuse senise arengu põhjal võib järeldada, et tootmise kiire tõus ja väikeettevõtete arvu suurenemine soodsate konjunktuuride tõttu on lõpule jõudnud. Toodangu juurdekasv toiduainete tööstuses on viimastel aastatel langenud kogu tööstustoodangu keskmise kasvutempo tasemele.

Toiduainete tööstusest on koondunud Lõuna-Soomesse 71 %, sealhulgas jookide tootmisest 78% ja tubakatööstusest 67%. Teistest rajoonidest on tähtsaim Vaasa rajoon - Soome tähtis põllumajanduspiirkond (13-30% mitmesuguste toiduaine tööstuse harude toodangu töötlemisväärtusest maal).

Meiereivõli tootmise regionaalsed nihked Soomes aastail 1953 - 1962

Изменения производства сливочного масла по экономическим районам Финл. за 1953 - 1962 гг.

Sisemine ring - 1953. a. või-
toodangu jaotus
Välimine ring - 1962. a. või-
toodangu jaotus
Numbrid väljaspool sektoreid
tähistavad võitoodangu kasvu
aastail 1953 - 1962 (kordades)

Seoses põllumajanduse ja teiste tootmisharude siirdumisega põhja poole on samas suunas nihkunud ka toiduainete tööstus. Eriti teravalt ilmneb see nihe meiereivõli ja teiste piimasaaduste toodangu ümberpaigutamises Lõuna-Soomest Vahe- ja Põhja-Soomesse (joon.12). Aastail 1953-1962 on Lõuna-Soome osatähtsus meiereivõli tootmises langenud 53,3%-lt 39,6%-le, juustu tootmises 80,1%-lt 63,6%-le ja piimatootmises 62,7%-lt 48,2%-le. Meiereide arv maal on samal ajal vähenenud 461-lt 367-le, võitoodang aga kasvanud 48 000-lt tonnilt 93 000 tonnile ning juustutoodang 22 000-lt tonnilt 32 000 tonnile. Kui Lõuna-Soomes kasvas võitoodang antud perioodil ainult 1,4 korda ja Vaasa rajoonis 1,5 korda, siis Järvedemaal - 3,4 korda ja Põhja-Soomes - 4,3 korda. Seda põhjustas nendel aladel 1950-ndatel aastatel intensiivistunud loomakasvatus. Kuna rikkalikult piima tarbivaid suuremaid linnu on Järvedemaal ja Põhja-Soomes vähe, läks nende piimatoodangu juurdekasv pehili-selt piimatööstusele - või ja juustu valmistamiseks.

Toiduainete tööstuse areng on olnud tähtsaks rakendatust tõstvaks faktoriks sõjajärgses Soomes. Töötajate arv toiduainete tööstuses on kasvanud 15,6-lt tuhandelt 1938. (ja ka 1947.)aastal 51,2-le tuhandele 1963.aastal.

Kuna tšš tootlikkus toiduainete tššstuses on kõrgem kui kogu Soome tššstuses keskmiselt, siis pölvib selle haru areng positiivse hinnangu ka tššviljakuse tõusu seisukohalt.

Edukalt on laienenud ka toiduainete eksport, ulatudes 1963.aastal 165 miljoni margani. Põhiliselt on need loomsed toidudained - eelkõige vöi ja juust. Soome piimasaadused on maailmaturul konkurentsivõimelised aga üksnes riikliku dotatsiooni abil. Seetõttu pole nende ekspordi laiendamise perspektiivne ei Soome enda majanduse ega rahvusvahelise tššjaotuse optimaalse struktuuri väljakujunemise seisukohalt.

11. Polügraafiatššstus

Soome polügraafiatššstus on esindatud 521 ettevõttega, milles tššstab kokku üle 15 000 tššlise. Väiksemaid vöi suuremaid trükikodasid leidub kõigis Soome linnades, kus 1960.aastal trükiti kokku 2493 mitmesugust raamatut, 207 regulaarselt ilmuvat ajalehte, 575 ajakirja ning 965 muud perioodilist väljaannet.

Rootsikeelsete väljaannete osatššsus on viimastel aastatel märgatavalt langenud. Rootsikeelseid raamatuid

avaldati Soomes 1938.aastal 269 ja 1945.aastal 318, 1960.aastal aga 224. Soomekeelsete raamatute arv kasvas aastail 1938-1960 1206-lt 2037-le. Samal ajavahemikul vähenes rootsikeelsete ajakirjade arv 101-lt 63-le ja ajalehtede arv 25-lt 21-le; soomekeelsete ajakirjade arv kasvas aga 354-lt 444-le ning ajalehtede arv 162-lt 182-le.

Suuremateks polügraafiatööstuse keskusteks on eelkõige pealinn Helsingi ning teised suuremad linnad - Turu, Tampere, Porvoo, Kuopio, Oulu jt. Suuremateks kirjastusteks on "Werner Söderström", kelle suured trükikojad asuvad Porvoos ja Helsingis, ning "Otava" kirjastus Helsingis. Mõlemad tekkisid juba mõõdukud sajandil ning avaldavad tänapäeval põhilise osa Soomes ilmuvast kirjandusest. Uuemaks ettevõtteks on kirjastus "Kansankulttuuri", kes avaldab tööliste klassi huvide eest võitlevat kirjandust.

x

x

x

Uldistades kokkuvõtlikult peamisi nähtusi edajärgese Soome tööstusharude arengus, tuleb eelkõige mainida alljärgnevaid:

1) töötleva tööstuse osatähtsuse tõus, mis väljendub nii kodumaiste toorainete põhjalikus kasutamises kui

ka import-toorainel töötava tööstuse osatähtsuse kasvus;

2) kahe etapi esinemine tööstuse sõjajärgses arengus, kusjuures esimest etappi iseloomustab tootmise kiire ekstensiivne laienemine ning mitmekesisemaks muutumine, teist aga - spetsialiseerumise süvenemine (nii kodumaal kui ka rahvusvahelise tööjaotuse raames), tööviljakuse silmapaistev tõus ning tootmise intensiivne laienemine nendel aladel, milleks maal on kõige soodsamad eeldused;

3) tööstuse paiknemises on põhiliseks "nihe põhja", mis väljendab tootmise territoriaalse struktuuri enam proportsionaalseks muutumist.

Tootmise progressiivse arengu seisukohalt tuleb toimunud muutusi lugeda üldjoontes positiivseteks, kuigi kohati esines ka vastupidist. Tööstuse arengu analüüsisil ilmneb tšie selgusega, et elavad majanduslikud sidemed NSV Liiduga on avaldanud Soome industriaalsele arengule silmapaistvat soodustavat mõju.

III peatükk

AGRAARSE SEKTORI TOOTMISPROFIILI MUUTUSED JA ARENGUPROBLEEMID

1. Tootmise arengu põhisuunad

Põllumajanduse osatähtsus Soome majanduse struktuuris on aastail 1938-1960 langenud 19,3%-lt 11,5%-le. Samal ajavahemikul on kogu agraarse sektori (mis hõlmab ka metsamajanduse ja kalanduse) erikaal tootmise struktuuris langenud 36,4%-lt 21,2%-le (tabel 9, joon. 3) ning rahvastiku struktuuris 51,5%-lt 31,7%-le (tabel 8). Viimase näitaja osas loovutas põllumajandus esikoha tööstusele alles 1960-ndate aastate algul. Põllumajanduse osatähtsuse langus on eelkõige tingitud maa intensiivsest industrialiseerimisest sõjajärgsel perioodil. Uhtlasi põhjustas ka sõda põllumajanduse osatähtsuse märgatavat vähenemist, sest see majandusharu sai rohkem kui tööstus sõjas kannatada. Tööstus alustas pärast sõda kohe tõusvat edasiarengut, põllumajan-

dus vajas aga küllaltki pikka aega sõjaeelse taseme saavutamiseks. 1960. aastal ületas tööstus sõjaeelse, 1938. aasta taseme 2,75 korda, põllumajandus aga kõigest 15% võrra. Põllumajanduse toodangu mitmete liikide osas on sõjaeelne tase tänapäevani saavutamata. Üheaegselt maa industrialiseerimisega on aga toimunud tootmise tehniline progress ja kapitalistlik ratsionaliseerimine ka põllumajanduses, mis on märgatavalt tõstnud töötootlikkust ning vähendanud vajalikku põllumajandustöötajate arvu.

Soome põllumajanduse iseärasusteks, võrreldes teiste Euroopa riikidega, on loomakasvatuse tunduvalt suurem ning aianduse märgatavalt väiksem osatähtsus tootmise struktuuris. Talumajandite tulude struktuuris on Soomes metsamajandussaaduste osatähtsus silmapaistvalt kõrgem kui mujal.

Teiseks, organisatsioonilist laadi iseärasuseks on põllumajandusliku kooperatsiooni suurem osatähtsus kui teistes kapitalistlikes riikides. Varustus-turustusala kooperatsiooni ulatuselt ületab Soome isegi Rootsit ja Taanit. Kooperatiivid on Soome maarahva elus-olus erakordselt suure tähtsusega. Tarbijate kooperatiivid on loodud kõigis Soome maakondades. Nendele kooperatiividele alluvate kaupluste arv suureneb igal aastal sadade kaupa. Kooperatiivide juhtimine on koondunud kahe domineeriva ühingu - talurahvaseltsi "Pellervo" ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu kätte. Kooperatiivide osatähtsus jae-kaubanduses on suurim maa lõunaosas ning väheneb edelast

kirde summas. Piimasaaduste (või, juustu, piimapulbri) tootmine ja realiseerimine on kooperatiivsete liitude poolt peaaegu täielikult monopoliseeritud.¹

Sõjajärgsel perioodil on loomakasvatuse osatähtsus Soomes kiiresti tõusnud. Enne sõja puhkemist andis loomakasvatus 73% põllumajanduse tuludest, 1953.aastal oli aga loomakasvatuse osa suurenenud 83%-ni ning 1958.aastal 85%-ni. Loomakasvatuse osatähtsuse kiire tõus on viinud Soome selle näitaja osas esikohale Euroopas. Tähtis on loomakasvatuse osatähtsus põllumajandusest saadud tulude struktuuris 82%, Norras 79%, Iirimaa 76%, Sveitsis 75%, Rootsis 74%, Suurbritannias 71%, Saksa FV-s 70%, Hollandis 68% ja Belgias 65%. Peamiseks tuluallikaks Soome loomakasvatuses on piimakarjandus.

Loomakasvatuse, eriti piimakarjanduse kiiret ekspansiooni teiste tootmisharude arvel sõjajärgses Soomes soodustas riiklik põllumajanduspoliitika. Piimasaaduste eksporttoodangu eest maksti talunikele riigieelarvest küllaltki suuri dotatsioone, mis muutis piima tootmise teistest tootmisharudest tulusamaks. 1950-ndate aastate lõpul ka limiteeris Suurbritannia, Soome piimasaaduste suurim ostja, võimpordi Soomest ning hakkas seda aasta-aastalt vähendama. Vähenes ka Soome piimasaaduste eksport Euroopa Ühisturu naabridesse. Seetõttu sattusid Soome piimatootjad raskustesse oma toodangu turustamisel. Püüti suurendada kodu-

¹ М.Н.Вабар, Р.С.Нарских, Л.Р.Серебрянный. Новое издание "Атласа Финляндии". Известия АН СССР. Серия географическая. Москва, 1962, № I, lk.148-149

maist tarbimist (muhulgas asendati ühiskondlikul toitlustamisel margariin võiga), kuid selleks polnud suuri reserve, sest piima ja või tarbimine ühe elaniku kohta on Soomes juba niigi kõrgeimal tasemel maailmas. Mõnevõrra paranes olukord 1960-ndate aastate algul, kui Soome piimasaadusi hakkas importima Nõukogude Liit. Vastavalt kaubanduskokkuleppele mõlema maa vahel hakkas Soome saatma Leningradi mõningaid põllumajandustooteid, millest erigatava osa moodustavad piimasaadused. Sellele vaatamata oli aga juba ilmnemud ühe tootmisharu - piimakarjanduse ühekülgse ja kunstliku paisutamise ohtlikkus majanduselu- le ning seetõttu kerkis päevakorrale põllumajanduse struktuuri ümberkorraldamise probleem. Otsustati vähendada veiste arvu, kusjuures süüdakultuuride pindala vähendamise arvel tahetakse tõsta järsult teraviljakasvatuse osatähtsust, eelkõige toiduteravilja osas. Seati eesmärgiks saavutada kodumaiste vajaduste täielik rahuldamine leivaviljade - rukki ja nisuga. Selline tootmissuund on aga vastuolus Soomes valitsevate põllumajandusliku tootmise tingimustega: teraviljasaak on ilmastikust sõltuvalt küllaltki ebakindel ning toiduteravilja toodangu omahind tuleb tunduvalt kõrgem selle maailmaturul valitsevast hinnast. Vajalik kasum põlluharijatele garanteeriti riikliku hinnapoliitika abil fikseeritud kõrgete viljahindadega. Hästi mehhaniseeritud kulaklikele suurtaludele osutus intensiivne

teraviljamajandus sellisena vägagi tulutoovaks. Väike-
taludel aga, kes varem said oma põhilise sissetuleku
väikesest piimakarjast (1-3 lehma), ei ole võimalusi
tootmise selliseks reorganiseerimiseks. Piima "üle-
tootmiskriis" nõjub seega kõige raskemini eelkõige
väikemajanditele, millest enamik on spetsialiseerunud
piimakarjandusele. Põllumajanduse spetsialisatsiooni
ümberkorraldamist teraviljamajanduse laiendamise suunas
teostatakse eelkõige kulakluse huvides ning kehvikute
olukorda see ei paranda.

Käesoleval ajal on aga hakatud ka otsima võimalusi
loomakasvatuse ümberkorraldamiseks piimakarjanduselt li-
hakarjandusele, arvestades asjaolu, et liha turustamise
laiendamiseks leidub kodumaal veel perspektiive.

2. Maafond, selle struktuur ja uudismaade ülesharimine

Pindalalt on Soome üks suuremaid Euroopas, elanike
arvult kuulub maa aga väikeriikide hulka. Seetõttu on
keskmiselt ühe elaniku kohta Soomes maad suhteliselt palju -
6,8 ha. Selle näitaja osas jääb Soome Euroopa kapitalist-
like riikide hulgas maha üksnes järgisest Islandist (60 ha
ühe elaniku kohta) ja järgisest Norrast (9,1 ha ühe elani-
ku kohta), ületades aga märgatavalt Rootsit (5,9 ha),

Prantsusmaad (1,1 ha), Taanit (0,9 ha), Suurbritanniat (0,5 ha) ja teisi. Soome ulatusliku maafondi tähtsust vähendab aga asjaolu, et suur osa sellest paikneb põllumajanduslikuks tootmiseks ebasoodsates tingimustes. Laialdastel aladel maa põhja- ja idaosas puuduvad intensiivseks põllumajanduslikuks tootmiseks vajalikud looduslikud (peamiselt kliimaatilised) ja majanduslikud (turud ja liiklusteed) eeldused. Agrotehnika progress ja põllumajanduse mehhaniseerimise areng võimaldavad aga maaviljeluse piire tunduvalt kaugemale põhja nihutada. Seetõttu on põllumaa potentsiaalsed ressursid viimastel aastakümnetel maa põhjaosas suurenenud. Metsatõusutlike ja teiste asulate rajamine ning teedevõrgu laiendamine Põhja-Soomes on samuti parandanud sealset põllumajandusliku tootmise tingimusi. Vabade põllumajanduslikult kasutatavate maade olemasolu ja laiendamine on olnud eelduseks viimastel aastakümnetel Soomes intensivistunud uudismaade ülesharimisele.

Soome kogu maafondi suuruseks on 30,54 milj. hektarit, millest üksnes ühe kümendiku hõlmavad põllumajanduslikult kasutatavad maad (põllumaad, aiad, kultuur- ja looduslikud rohumaad ning karjamaad), ülejäänud viis kümendikku moodustavad aga metsad ja mitmesugused põllumajanduslikult kasutamata alad (sood, rabad, tundurid jms.)

Soome maakasutuse struktuuri dünaamika viieteistkümne sõjajärgse aasta jooksul (tabel 40) näitab ühes-
haritud maade pindala märgatavat suurenemist. Eriti
järsult (ligemale 2,5 korda) on tõusnud kultuurkarja-
maade pindala, mis osutab loomakasvatuse osatähtsuse
intensiivsele kasvule Soome põllumajanduses antud aja-
vahemikul. Aedade pindala on suurenenud 55% võrra ja
põllumaa pindala 11% võrra. Aedade ja aiasaa kogupind-
ala oli aga 1959.aastal 700 ha võrra väiksem kui 1950.
aastal. Seda põhjustas asjaolu, et vahepeal esinenud
karmimatel aastatel hävisid paljud õrned puu- ja
aedviljasordid Kesk- ja Põhja-Soomes, kuhu need olid
levinud varasematel pehmemate talvedega aastatel.

Suuri kvalitatiivseid muutusi maakasutuse struk-
tuuris näeme, kui heidame pilgu kaugemale minevikku.
Kui sada aastat tagasi oli Soomes looduslikke rohumaid
ligi 3,5 korda rohkem kui põllumaad, siis tänapäeval on
põldu seitsmeteist korda enam kui looduslikke rohumaid
(tabel 41). Põllumaade kiire laienemine looduslike ro-
humaade arvel näitab maakasutuse arengut suurema inten-
siivsuse suunas. Looduslike rohumaade suur osatähtsus
varasematel aegadel oli tingitud ekstensiivse karja-
kasvatuse domineerimisest tollaegses Soome põllumajanduses.
Üldise tõusu taustal näeme teatud taandarengut
Teise maailmasõja tagajärjel.

Tabel 40

Soome maakasutuse struktuur aastail 1946-1959^x

	1946		1950		1959
	tuh.ha	%	%	%	tuh.ha
Aiad ja aiamaad	8,5	0,0	0,0	0,0	13,2
Põllumaad	2372,0	7,5	7,9	8,6	2633,3
Kultuurkarjamaad	52,0	0,2	0,2	0,4	126,1
Looduslikud rohumaad	360,8	1,2	0,7	0,5	151,8
Metsamaad	21992,0	72,2	71,7	71,3	21761,0
Kasutamata maad, teed, hoonestatud alad jms.	5769,0	18,9	19,5	19,2	5854,2
K o k k u	30554,3	100,0	100,0	100,0	30539,6

^x Tabel on arvutatud alljärgnevatest allikatest kogutud andmete põhjal: Suomen tilastollinen vuosikirja 1955. Helsinki, 1955, lk.88 ja 108; Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki, 1962, lk.81 ja 98; Финляндия. Географический сборник. Москва, 1953, lk.384.

Tabel 41

Põllumaa ja looduslike rohumaade pindala muutused Soomes aastail 1864-1959^x

	1864	1900	1929	1939	1946	1950	1959
Põllumaad, tuh.ha	835	1568	2238	2631	2372	2431	2633
Looduslikud rohumaad, tuh.ha	2874	1291	496	331	361	214	152

^x Tabel on koostatud järgnevatest tšüdest võetud andmetel: Э.Д.Эбицкая. Финляндия. Москва, 1962, lk.99; Финляндия. Географический сборник. Москва, 1953, lk.384-385.

Sõja ajal suurenes Soomes looduslike rohumaade osatühtsus põllumaade arvel.

Tabel 42

Maafondi territoriaalne jagunemine 1959.aastal,
tuh.ha^x

L ü h n	Kogu maafond	Põllumajanduslik maa	Põllumaa	Looduslikud rohumaad
Uusimaa	986,8	782,2	239,9	10,4
Turu-Pori	2201,5	1846,9	508,3	12,2
Ahvenamaa	148,1	117,6	13,8	1,1
H ä m e	1659,6	1263,7	305,3	10,2
K y m i	1073,7	834,4	171,1	4,5
Mikkeli	1642,3	1168,5	143,2	5,6
Põhja-Karjala	1797,8	908,6	125,7	11,3
Kuopio	1674,1	1147,7	167,3	12,5
Kesk-Soome	1575,9	1024,2	126,5	4,0
V a a s a	2724,2	2123,8	474,3	10,3
O u l u	5668,6	2833,5	284,5	35,8
L a p p i	9387,0	1908,5	73,4	34,0
Kogu maa	30539,6	15959,6	2633,3	151,9

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk. 1 ja 79.

Kõige intensiivsem on põllumajanduslik tootmine Soome lõuna- ja edelaosas. Vastavalt sellele on ka põllumajanduslikult kasutatavad maad seal üle 80% ja põllumaad üle 20% ala kogupindalast (tabel 42). Uusimaa, Turu-

Uudismaade üleharimine Soomes aastail 1945-1960

Размещение земельных
земель, возд. 1945-1960 гг.

- vastab 500 ha uudismaale
Isoliinid näitavad uudismaade
suhet ülejäänud põllumaa
pindalasse

1 точка = 50 га земли

Соотношение земельных
земель к старой

200%

100%

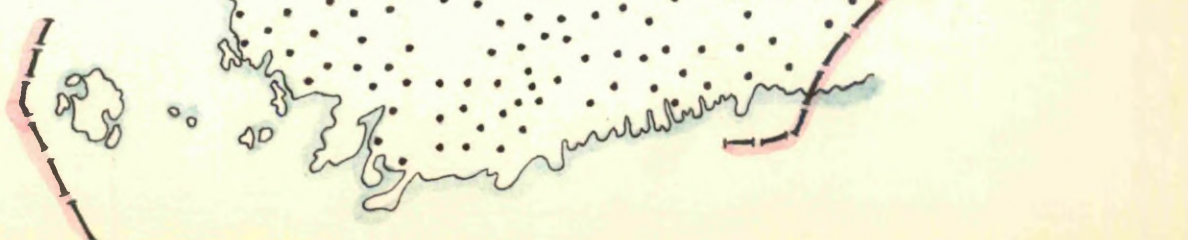
50%

25%

10%

25%

10%

Pori, Ahvenamaa ja Häme läänis, mis hõlmavad üksnes 19% Soome territooriumist, paikneb ligi 41% põllumaast ja 65% Soome kõigi aedade ja aiamaade pindalast. Seevastu Põhja- ja Kirde-Soomes on maa kasutamine teiste aladega võrreldes suhteliselt ekstensiivsem. Seda näitab erakordselt kõrge looduslike rohumaade osatähtsus Lappi, Oulu ja Kuopio lääni kõlvikute struktuuris (tabel 42). Lõuna- ja Edela-Soomes on intensiivsema põllumajanduse eeldusteks hõid turustustingimusi pakuvad tööstuskeskused ja tihe asustus, ühtlasi ka seal valitsevad maaviljeluseks soodsamad looduslikud tingimused.

Kesk- ja Põhja-Soome põllumajanduslik asustamine algas võrdlemisi hilja - alles mõõdunud sajandil, mistõttu seal leidub veel tänapäevalgi rohkesti kasutamata maid. Seetõttu on uudismaade ülesharimine ja uute talude rajamine uudismaadel Soome põllumajandusliku tegevuse lahutamatu osa (joon. 13). Uudismaadeks haritakse üles peamiselt metsamaid. Järsult kiirenes uute maade ülesharimine Soomes seoses 1945. aasta maaseaduse ellurakendamise, mille järgi rajasid oma majapidamise enam kui 100 000 uusmaasaajat. Sõjajärgsel perioodil rajati uusi talusid põhiliselt küll Lõuna-Soomes, kus uusmaasaajad said maad peamiselt maavalduste ümberjaotamisest. Uudismaid hariti nendel aladel vähe. Tegelik metsade ja rabade ülesharimine toimub aga Põhja- ja Kirde-Soomes, kus põl-

lumaa osatähtsus maafondis on veel tänapäevalgi väga väike (tabel 42).

Aastail 1945-1959 on põllumaa pindala Soomes suurenenud 350 100 hektari võrra, millest uute talundite ees on 35,3%. Soome talumajandite koguarvust moodustavad uued (peale sõda rajatud) talud 16,4%. Kirde- ja Põhja-Soomes on uudismaid üles haritud 6-8 korda rohkem kui teistes osades. Helsingi, Turu ja Tampere linnaga piirnevates maakondades on külvipinnad isegi vähenenud teede, hoonete jms. ehituste ning linnapiiride laienemise tõttu.

Kõige intensiivsemalt on uudismaid Soomes üles haritud maaviljeluse põhjapiiril, Oulu (üles haritud 50 000 ha), Kuopio (38 000 ha) ja Põhja-Karjala (35 000 ha) lühkis. Uudismaa suhe endisse põllumaa fondi moodustab Lappis 285,4%, Põhjanmaal ja Kainuus 80%, Põhja-Karjalas 40% ja Oulu piirkonnas 32%.

Teatud takistuseks Põhja-Soome põllumajanduslikule kasutuselevõtmisele on sealsed karmid looduslikud tingimused. Teraviljasaagid on Põhja-Soomes tunduvalt madalamad kui Lõuna-Soomes. Üksnes kartulit saab seal sama palju ja heinasaak on Põhja-Soome pika päeva tingimustes isegi parem kui Lõuna-Soomes. Ka saakidekõikuvus (olenevalt ilmastikust) on Põhja-Soomes suurem kui Lõuna-Soomes.

3. Maavalduste struktuuri kujunemine ja põllumaa kontsentratsioon

Soome maavalduste kujunemist on suunanud neli maareformi. Neist kaks esimest (nn. "Isojako" 18. sajandi keskel ja "Uusjako" 19. sajandi keskel) teostati maavalduste konsolideerimiseks, nende killustatuse ja üle-ribasuse likvideerimiseks. Nende seadustega kaasnes rendi-
orjuse kasv ja kapitalistlike suhete areng Soome põllumaa-
anduses. Renditalude hulga suurenemist näitavad järgnevad
arvud.²

1747.a.	-	3 000	renditalu,	9%	talude	arvust,
1805.a.	-	25000	"	,44%	"	"
1860.a.	-	60000	"	,60%	"	"
1901.a.	-	67000	"	,65%	"	"

Koos rentnike arvu suurenemisega tugevnes nende eks-
pluateerimine. Üha suurem osa rentniku tšüviljast läks
maomanikule. Rentniku olukord oli üldiselt ebakindel.
Teda võidi kergesti oma rendikohalt minema ajada, mida ku-
sageli tehti, kui ta ei suutnud raskeid rendikohustusi
täita. Rentniku õigusteta seisund muutis agraarprobleemi
Soomes üldiselt teravaks. Õiguse oma rendikoha vabakoost-
miseks (kõrge maksu eest) said torparid alles 1918. aasta
maareformiga. Selle maareformi täienduseks anti 1922. aastal

² A Geography of Norden. Oslo, 1960, lk. 165-166.

välja veel seadus "Lex Kallio", mille järgi maatamehed said riigilt maad osta, suurele osale torparitest osutasid oma rendikoha väljaostu tingimused üle juba kätivateks. Siiski suurenes aga järsult ka väiketalupoegade arv, kes vaevlesid võlaorjuses ega olnud majanduslikult paremas seisundis kui torparid oma rendikohtadel. Seega muutus ainult nende ekspuaterimise vorm, ekspuaterimine aga jätkus. Varanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus Soome külas ei vähenenud, vaid süvenes. Uudismaade ülesharijatele maksti riiklikku toetust, kuid sellele vaatamata püsisid uudismaade asunikukohad üksnes kõrvaltaluallikate abil. Endisest intensiivsem uudismaade ülesharimine algas alles pärast 1945.aasta maareformi, mis nägi ette varem maad omanud ümberasunud isikute, endiste rindemeeste, nende leskede ja orbude ning sõjaväelaste, samuti maatameeste ning sulaste varustamist maaga.³ Viimase maareformi järgi läbiviidud maajaotust tuntakse Soomes "sõjajärgse asundustegevuse (sodanjälkeinen asutustoiminta)" nimetuse all. 1959.aastaks oli selle asundustegevuse käigus jaotatud 2,61 milj.hektarit maad ning moodustatud sellel maal 142 751 asunikutalu.⁴ 30% nendest taludest ning 55,9 jaotatud maa pindalast said ümberasunud isikud, kellel varem

³ Финляндия. Географический сборник. Москва, 1953, lk.388.

⁴ M. Palomäki. Suomen sodanjälkeisen asutustoiminnan alueellisia piirteitä. "Terra", 1960, Nro 4, lk.149-152.

oli olnud maad. Et seaduste järgi oli Umberasujail õigus saada maad aladelt, kus looduslikud tingimused sarnanuvad võimalikult palju nende endiste asumisalade tingimustega, siis on nende asunikutalud koondunud põhiliselt Lõuna-Soomesse. Suureks maasaajate rühmaks olid ka perekonnaga rindemehed, kes on saanud 37% uutest taludest ja juurdeldigetest ning 25% jaotatud maadest. Teistele maasaajatele (sõjainvaliidid, rindel langemate lesed ja orvud, samuti kohalt lahtilastud sulased ning rentnikud) on antud 11% uutest taludest ja juurdeldigetest ning 9% jaotatud maadest. Juurdeldigetena on kehviktalupojad saanud 10% jaotatud maast.

Sõjajärgse asundustegevuse käigus jaotatud maa on saadud mitmesugustest allikatest, millest peamiseks on olnud riiklikud maareservid (40,9% kogu jaotatud maast). Ülejäänud maa on saadud eraettevõtjailt ja ühingutelt, kas maa kohustusliku või vabatahtliku loovutamise teel. Suurtaludelt (põllupinna suurusega 25 ha või erandjuhtudel ka vähem) on saadud 16% kogu jaotatud maast. Aktsiaseltsid, mitmesugused ühingu ja organisatsioonid on loovutanud 15% jaotatud maast. Ülejäänud osa on saadud mitmesugustelt riiklikelt majanditelt, maa loovutamiseks mittekohustatud maaomanikelt annetustena, maakomandaadest, kirikukoguduste maadest, laostunud taludest jm.

Enamik uutest talunditest on rajatud Iduna- ja Edela-Soomes. Idunas on need aga tunduvalt väiksemad. Kui Põhja-Soomes on uue talundi keskmiseks suuruseks umbes 50 ha, siis maa Idunaosas ulatub see napilt 20 ha-ni. Uutel taludel on aga põllumaad tunduvalt vähem kui vanadel. Põllumaade osa Soome kõigi talumaa struktuuris on kasvanud 12,7%-lt 1939.aastal 16,5%-le 1960.aastal.

Nagu näitavad uute talude moodustamise ja maa "unberjaotamise" tulemused, ei kaotanud ega vähendanud see maa-reform Soome külas valitsevat ebavõrdsust, vaid isegi suurendas ja süvendas seda. 5/6 aastail 1945-1959 loodud uutest majanditest on väikesed kehvikute talud, mis ei suuda kindlustada nende valdajaid äraelaniseks vajalike elatusvahenditega, mistõttu väljastpoolt oma talu lisatööd hankivate kehvikute osatähtsus on Soomes märgatavalt tõusnud. Oma talu tuludest võivad ära elada üksnes keskmikud ja kulakud, kes kokku moodustavad maasaajate arvust ainult 1/6, kuid jaotud maast said koguni 66%.

Tänapäevaks väljakujunenud Soome maavalduste struktuuris on domineerivaks maa eromandus, kusjuures viimase aastakümne jooksul on jätkunud selle tugevnemise tendents (tabel 43). Üksikisikutele ja aktsiaseltsidele kuulub praegu üle 62% Soome maafondist (1950.aastal - 60,1%). Riigimaaade osatähtsus on langenud 35%-ni ja kaanab veelgi pidevalt. 94% riigimaaadest moodustavad Põhja- ja Kirde-

Soome põllumajanduslikult kasutamata maad (kirsmaa-ala, sood, rabad, tundurid, põlismetsad jms.).

Põllumaa jagunemises eri suurusega majandite vahel väljendub kapitalistlikule riigile iseloomulik ebavõrdsus. Majandid põllumaa suurusega alla 5 ha hõlmavad 52,7% majandite üldarvust, kuid ainult 16,7% kogu põllumaast. Üle 20 ha põllumaad valdavate suurtalude osa majandite üldarvust on ainult 5%, kuid neile kuulub 23,8% kogu põllumaast Soomes (1959. aasta andmetel).

Põllumaa kontsentreerumine põllumajanduslikesse suur-ettevõtteisse ja väiketalude väljasurumine väljenduvad selgelt Soome maavalduse struktuuri dünaamikas (tabel 44). 1-5 ha suuruste väiketalude osa majandite üldarvust on vähenenud 46%-lt 1920. aastal 38,9%-le 1959. aastal. Majandite osatähtsus, mille põllumaa suurus on alla ühe hektari, on küll tõusnud, kuid seejuures tuleb arvestada, et need kujutavad endast peamiselt maa- ja tšüstustööliste, samuti metsatööliste ning kalurite maalapikesi, mis annavad ühes lisatulu nende omanike kasinale sissetulekule. Metsamajandusest saadav lisatulu on olnud peamiseks Soome väiketalude suhtelist püsivust põhjustanud teguriks. Soomes on rajatud ka arvukalt tšüstusettevõtteid maaraajoonidesse, kus leidub vajalikul määral odavat toorainet ja tšüstõudu. Asjaolu, et nende tšüstusettevõtete töölistel on täiendav tulullikas maalapikese nõol, võimaldab kapitalistidel alandada tööliste palgu. Kõige madalama palgaga töötajate

Tabel 43

Soome maavalduste struktuur ja selle muutused
aastail 1950-1959^x

	1950		1959	1950-1959 juurdekasv (+) või vähenemine (-), tuh. ha
	§	§	tuh. ha	
Riik	37,2	34,4	9900,1	-685,0
Munitsipaliteetid	1,1	1,2	348,4	+ 29,9
Kooperatiivid	0,1	0,1	25,1	- 5,2
Kogudused (kirik)	0,6	0,5	149,9	- 9,5
Uhisnõud	0,6	1,1	330,6	+159,8
Ühingud ja seltsid	0,3	0,4	122,6	+ 41,8
Aktsiaseltsid	6,0	6,1	1744,5	+ 32,5
Üksikisikud	54,1	56,2	16161,8	+788,5
K o k k u	100,0	100,0	28783,0	+352,8

^x Tabel on arvutatud alljärgnevatest allikatest saadud andmete põhjal: Suomen tilastollinen vuosikirja 1955. Helsinki, 1955, lk. 88; Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki, 1962, lk. 81.

hulka kuuluvad metsatöölised, kes enamasti samuti omavad väikesi maalapikesi. Olgu märgitud, et töötajate maalapikestega varustamist kasutavad kapitalistid kui tööliste ettevõtte juurde kinnistamise vahendit. Kui töölisel on ettevõtte juures krunt, millele ta pikaajalise laenu abil

on ehitanud majakese, siis ei ole tal võimalik ettevõttest lahkuda isegi sel juhul, kui ta palka selles ettevõttes alandatakse tunduvalt madalamale keskmisest palkade tasemest.

Väikemajandite käsitlemisel tuleb ühtlasi silmas pidada, et osa neist kujutab endast tegelikult linnakodanluse poolt maale rajatud villasid nende juurde kuuluva maaga, mis aga tegelikult põllumajanduslikust tootmisest osa ei võta. Samuti kuuluvad siia linnalühedased, kõrgelt spetsialiseerunud ettevõtted, mis annavad massiliselt kaubatoodangut, saates suurtes kogustes linna turule juur- ja aedvilja. Nii toodangu mahult kui ka neisse paigutatud kapitali hulgalt vastavad nad tihelike suurtootmisettevõtetele, kulaklikele suurtaludele. Soome ametlik statistika ühendab aga kõik need põllumaa suuruse järgi alla 1 ha suurusega kühbusmajandite hulka. Et selliste ettevõtete arv on kiiresti kasvanud, siis on tulemuseks põllumaa näiline dekontsentratsioon, väiketalude osatähtsuse tõus. Sama näilisust süvendab veel üle 50 ha põllumaa suurusega talude osatähtsuse järsk langus maavalduses. Viimane asjaolu oli aga seotud 1945. aasta maaseadusega, mille järgi osa suurtalude maid kuulus sünkorras jaotamisele. Nagu näeme tabelist 44 ja 45, on nende talude (üle 50 ha) osatähtsus langenud aastail 1941-1950 majandite arvu osas 1,2%-lt 0,4%-le ja põllumaa valdamise osas 12,6%-lt

4,9%-le. Sel perioodil said kulakud võimaluse oma halvamate maade mahamüümiseks kõrgete väljaostuhindade eest. Samuti esines "vabatahtlikku", fiktiivset maade loovutamist suurtalunike sugulastele ja tuttavatele. Aastail 1950-1959 tõusis taas üle 50 ha suuruste suurtalude arv (1507-lt 1573-le) ja ka pindala (117 200 ha-lt 122 200 ha-le)

Tabel 44

Maavalduste struktuuri dünaamika Soomes aastail
1941-1959 ^x

Talud põllumaa suurusega	1941		1950		1959
	tuh. ha	%	%	%	tuh. ha
alla 1 ha	22,0	1,0	1,2	1,2	31,9
1 - 5 ha	282,1	12,3	16,2	15,5	405,3
5 - 10 ha	447,9	19,7	26,2	27,7	719,9
10-25 ha	838,5	36,7	38,1	39,0	1015,0
25-50 ha	402,8	17,7	13,4	11,6	301,4
üle 50 ha	285,8	12,6	4,9	5,0	122,2
K o k k u	2279,1	100,0	100,0	100,0	2595,7

^x Koostatud vastavate aastate Soome põllumajandusloendute andmetel.

Tabel 45

Talumajandite arvu struktuuri dünaamika Soomes
aastail 1941-1959^x

Talud põllumaa suurusega	1941		1950		1959
	tuh.tk.	%	%	%	tuh.tk.
alla 1 ha	39,6	14,0	14,4	14,6	56,7
1 - 5 ha	107,9	38,1	40,1	38,1	147,6
5 - 10 ha	64,0	22,6	24,8	26,3	101,8
10 - 25 ha	56,3	19,8	17,5	18,1	70,5
25 - 50 ha	12,3	4,3	2,8	2,5	9,6
üle 50 ha	3,2	1,2	0,4	0,4	1,5
K o k k u	283,3	100,0	100,0	100,0	387,7

^x Koostatud vastavate aastate Soome põllumajandusloenduste andmetel.

Ülesharitud põllumaa suurus vähenes Soomes tšükkide puuduse tõttu juba sõja ajal. Sellele järgnes arvukate uute väiketalude rajamine. 1945.aasta maaomaduse põhjal. Kõige selle tulemusel langes keskmine põllumaa suurus ühe talu kohta Soomes 8,07 ha-lt 1941.aastal 6,74 ha-le 1950.aastal. Kui arvestusest välja jätta küllusmajandid, mille arv kasvab seoses maa industrialiseerimise tõusuga, siis on khesõevaks ajaks talu keskmisex suuruse lan-

gus lõppenud ning sõja tõttu ajutiselt katkenud põllusaa kontsentreerumine suurettevõtteisse jätkub endises suunas.

Silmapaistvalt on tõusnud keskmiste suurusgruppide (5-25 ha) majandite arv ja pindala. Sellest ei saa ega järeldada, nagu oleks keskmiku positsioon Soomes stabiliseerunud. Tuleb silmas pidada neid kvalitatiivseid nihkeid, mis on toimunud Soome majanduses aastail 1920-1959. Kui nelikümmend aastat tagasi haris kesmik või kehvik viletsate tšõrriistadega kuidagimoodi üles 15-20 ha maad ja sai sealt üsna nigelat saaki, siis tänapäeval on paljude melised majandid jäänud kulakute kätte, kes teostavad intensiivselt maaparandustööd ning saavad oma hästi mehhaniseeritud majandites kõrgeid saake ja ka suuri tulusid võrast tšõjõudu ekspuaterides. Muidugi ei pruudu ka kilesoleval ajal raskes majanduslikus olukorras olevad keskmise suurusega talud, mille omanikud vaevlevad võlgades ning saavad halvasti haritud maadelt madalat saaki. Oma osa on ka tootmistingimuste territoriaalsetel erinevustel. 20 ha põllusaaga talu Põhja-Soomes annab keskmiselt vähem põllumajanduslikku toodangut kui 10 ha põllusaaga talu Lõuna-Soomes.

Järelikult ei saa me küllalt täpset pilti tootmise kontsentratsioonist, kui jagame talud kehvikute, kesmikute ja kulakute taludeks põllusaa suuruse järgi. Samuti ei väljenda maavalduste struktuuri muutused küllaltki põhjalikult kapitalistliku kontsentratsiooni arengut

Soome põllumajanduses. Selle peamiseks näitajateks tuleb lugeda toodangu ja kapitali koondumiste kapitalistlikesse suurettevõtteisse põllumajanduses, mida käsitlemegi järgnevas osades niipalju, kuipalju seda võimaldavad Soome statistikas esitatud andmed.

4. Taimikasvatuse tootmisprofiil ja selles toimunud muutused

Taimikasvatus annab küll vähem kui ühe kuuendiku talunike põllumajanduslikest tuludest, kuid see näitaja ei iseloomusta õigesti tema osatähtsust põllumajanduse struktuuris, sest taimikasvatus on loomakasvatuse süüda- baasiks ja süüdakultuuride väärtus realiseeritakse tegelikult loomakasvatuse kaudu. Täpsemalt iseloomustavad nende tootmisharude proportsioone kulutatud tööhulgad, mille poolest taimikasvatus tunduvalt ületab loomakasvatuse.

Taimikasvatuse osatähtsus Soome põllumajanduses on viimastel aastakümnetel langenud. Sõja tagajärjel vähenes järsult nii põllukultuuride külvipind kui ka saagikus, mistõttu saakide vähenemine oli eriti suur (tabel 46). Sõjajärgsel perioodil on Soome taimikasvatuse toodang tõusnud küll aeglaselt ja ebahõltsaselt, kuid järjekindlalt. Eriti on suurenenud tööviljakus:

Ulesharitud hektarite arv ühe põllumajandustöötaja kohta on tõusnud 2,0-lt 1938.aastal 4,6-le 1960.aastal. Tõusviljakuse tõusu on põhjustanud põllumajanduse intensiivne mehhaniseerimine 1950-ndatel aastatel. Ühtlasi on märgatavalt suurenenud põllukultuuride saagikus, tänu eelkõige rikkalikule väetamisele ja laialdaselt läbiviidud maaparandustöödele.

Kui enne sõda oli saak Soomes keskmiselt 1588 süstühikut hektarit, siis 1960.aastaks oli see tõusnud 2091 süstühikule hektarilt.⁵ Soome taimikasvatuses on toimunud veel järgmised muutused: 1) viljelusareaalide põhjapiiride nihkumine kaugemale põhja; 2) intensiivsemate kultuuride osatähtsuse tõus taimikasvatuse struktuuris ja 3) unte, külmakindlamate ja produktiivsemate sortide kasutuselevõtmine. Kõiki neid nihkeid, mis on üksteisega orgaaniliselt seotud, vaatleme lähemalt allpool.

Vaadeldes Soome taimikasvatuse üldise struktuuri dünaamikat (tabel 46), näeme et taimikasvatuse sõjajärgne arengutee ei ole olnud pidev ja ühesuunaline, vaid on läbi teinud järske ja vastuolulisi muutusi. Aastail 1938-1945 langes järsult tera- ja juurvilja külvipindade ning tõusis heina-, kesa- ja muude põldude osatähtsus külvipindade struktuuris, mida põhjustas põllumajanduse intensiivsuse üldine langus sõjaperioodil. Ajavahe-
mikul 1945-1950 on aga tera- ja juurviljade osa taas

⁵ Maatalouskalenteri 1963. Porvoo, 1962, lk.243.

Tabel 46

Kulvipinna, saagi ja saagikuse dünaamika aastail
1938-1960^x

	1938	1950	1955	1960
Kulvipind, tuh.ha				
Suvinisu	102	176	104	144
Talinisu	28	13	21	37
Rukis	236	133	86	111
Oder	121	115	177	213
Kaer	463	437	467	490
Kartul	85	96	86	86
Suhkrupeet	5	10	16	15
Teised juurviljad	23	19	23	19
Põldhein	1160	1022	1142	1151
Tehnilised kultuurid	3	6	19	3
Kogu põllumaa	2608	2431	2566	2654
Saak, tuh.t				
Suvinisu	193	270	156	299
Talinisu	58	26	34	69
Rukis	369	215	119	186
Oder	207	176	262	440
Kaer	826	702	644	1109
Segavili	18	26	31	52
Kaurviljad	18	13	10	8
Kartul	1191	1273	1067	1717
Suhkrupeet	756	231	247	411
Teised juurviljad	756	454	359	537
Põldhein	4058	2017	3197	3920
Silo	...	284	281	163
Keskmine saak ühelt hektarilt, tsentnerites				
Nisu	19,6	15,7	15,3	20,4
Rukis	15,6	16,1	13,8	16,8
Oder	17,2	15,3	14,8	20,7
Kaer	17,8	16,0	13,8	22,6
Segavili	18,5	17,6	13,1	21,4
Kartul	140,3	136,7	124,3	198,6
Hein	35,0	30,1	28,6	34,4

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1961. Helsinki, 1962, lk. 82-84.

tdusnud ning põldheina osa langenud endisele tasemele, mis osutab asjaolule, et selleks ajaks oli Soome teraviljamajandus taastatud ning põllumajandusliku tootmise intensiivsuses saavutatud sõjajärgne tase. Seejärel aga, aastail 1950-1955, on teraviljamajanduse (eriti toidu-teraviljade) osatähtsus uuesti langenud ning põldheina osatähtsus seoses karjakasvatuse eriti intensiivse arenguga sellel perioodil. Samal ajal imporditi teravilja suurtes kogustes. Karjakasvatuse osatähtsus saavutas oma maksimumi aastail 1957-1958, millele järgnes taas teraviljamajanduse kiire edukäik. Järgnenud paari aastaga saavutati teravilja kodumaiste vajaduste rahuldamine oma toodanguga. Põllunduse struktuur muutus taas teraviljatootmise osatähtsuse suurenemise summas. Seetõttu kujunes Soomes külvipindade struktuur tähtsamate kultuuride gruppide lõikes 1960.aastaks väga sarnaseks selle struktuuriga 1938.aastal. Nii teraviljad, kartul, juurviljad, põldhein, tehnilised kultuurid kui ka muud põllud 1960. aasta külvipindade struktuuris ületavad oma osatähtsuse selles 1938.aastal üksnes niivõrd, kui võrd seda on lubanud mustkessa osa pidev vähenemine (5,6%-lt külvipinnas 1938.aastal 2,2%-le 1960.aastal). See näitab sõjajärgsete otsingute ja katsetuste teatud ebaedu. Erinevalt teistest tootmisharudest, pole taimekasvatuses leitud uusi, produktiivsemaid tootmissuundi.

Kuigi tainekasvatuse üldine struktuur on praegu põhiliselt sarnane sõjaeelsega, on mitmete üksikute kultuuride osatähtsus Soome põllunduses viimastel aastakümnetel radikaalselt muutunud. Toiduteraviljade osa teraviljade külvipindade struktuuris, mis 1938.aastal moodustas 37,7%, langes 1958.aastal 22,4%-le ja tõusis 1960.aastal taas 28,4%-le. 1938.aastal oli rukis peamiseks toiduteraviljaks Soomes, hõlmates kaks kolmandikku toiduteraviljade all olevast külvipinnast. Kõesoleval ajal on rukis esikoha loovutanud nisule. Nüüd hõlmab ta üksnes ühe kolmandiku toiduteraviljade kogu külvipinnast. Samal ajavahemikul on suvinisu osatähtsus külvipindade struktuuris tõusnud ühelt neljandikult poolele ning ka talinisu osatähtsus on suurenenud. Seega on risu tänapäeval tähtsaimaks toiduteraviljaks Soomes.

Kõigist teraviljadest on aga esikohal kaer, mis hõlmab ca 48% kogu teraviljade külvipinnast nii enne sõda kui ka 1960.aastal. Järsult on tõusnud odra osatähtsus (12,5%-lt 20,7%-le) ning praegu on ta tähtsusest teiseks teraviljaks Soomes suvinisu (14% teraviljade külvipinnast) ees. Enne sõda oli teiseks rukis (24,3% külvipinnast), kolmandaks oder ja neljandaks suvinisu. Kui suvinisu osatähtsuse tõus on seletatav maaviljeluse intensiivistumisega Lõuna- ja Kesk-Soomes, siis odra külvipinna laienemine on seletatav arvukate uute maade ülesharimisega sõjajärgsel perioodil Kirde- ja Põhja-Soomes, kus lühikese vegetatsiooniperioodiga kohanenud oder kasvab kõige paremini. Segavilja osatähtsus

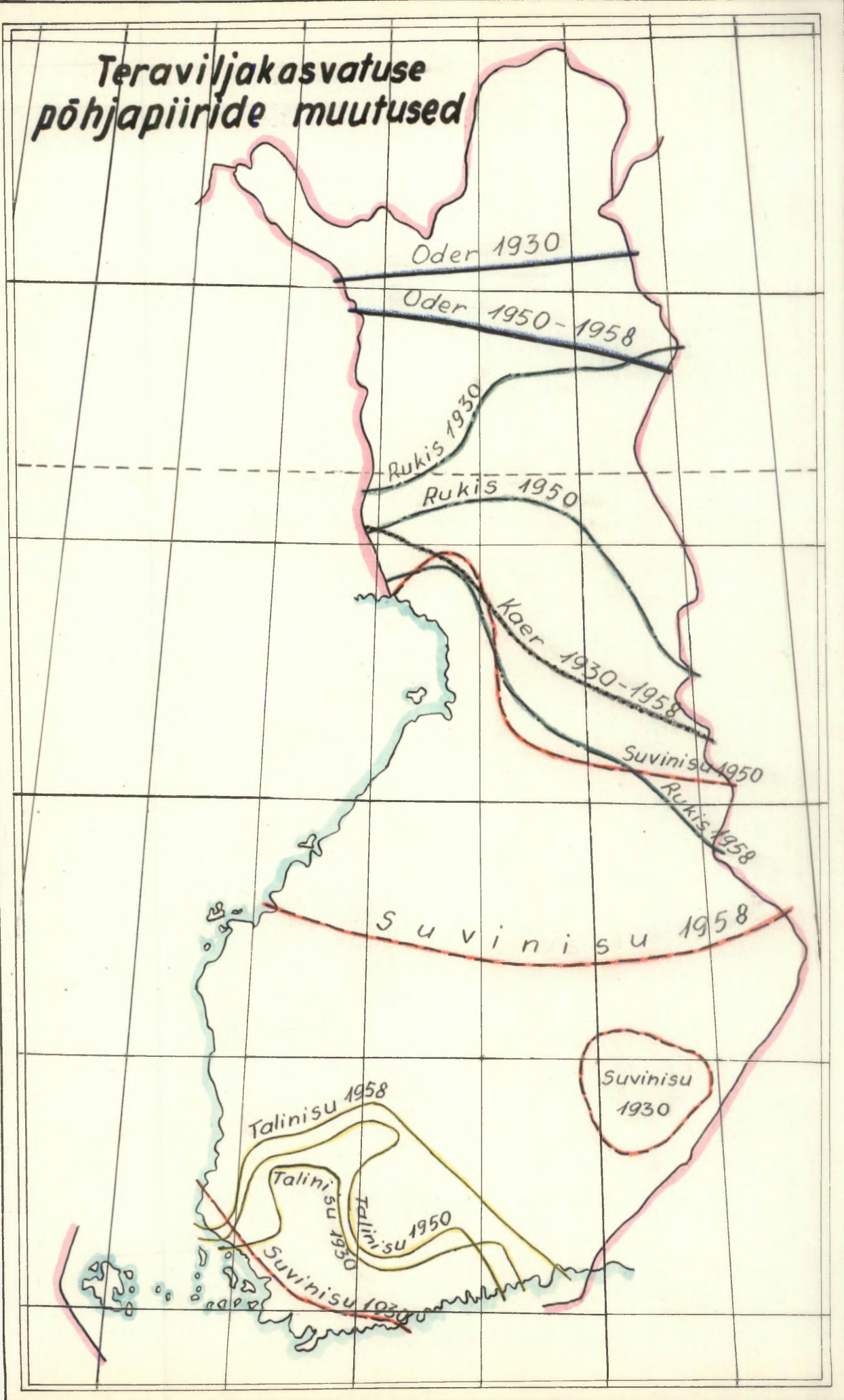
Soome külvipindade struktuuris on sõjaeelsega võrreldes suurenenud 2,3 korda, kaunviljade osatähtsus aga vähenenud enam kui poole võrra.

Juurviljadest on suhkrupeedi osatähtsus suurenenud ligemale kolmekordseks. Teisi juurvilju külvatakse tänapäeval mõnevõrra vähem kui enne sõda. Kartuli külvipinna osatähtsus on aga püsimum ligikaudu sõjaeelisel tasemel. Põldheina külvipinna struktuuris on ainukeseks silmapaistvaks nihkeks kultuurkarjamaade pindala suurenemine 43% võrra. Ligikaudu 30% võrra on laienenud seemneheinapõllud.

Sõjaaegne tekstiiliteooraine puudus (puuvilla import oli järevalt vähenenud) põhjustas lina- ja kanepipõldude suurenemise 3000 hektarilt 1938.aastal 5900 hektarile 1943.aastal ja 7100 hektarile 1948.aastal. 1949.aastal algas aga lina- ja kanepikasvatuses järsk langus ning tänapäeval ei ole nendel kultuuridel Soome põllumajanduses enam mingit märkimisväärtust. Pärast sõda levis Soome taimikasvatuses laialdaselt rüpsi (õlinaeri) kasvatus. Aastail 1952-1956 oli selle kultuuri külvipind pidevalt üle 10 000 hektari aastas. Tänapäeval on aga langus tabanud ka rüpsiviljelust. Teiste õlikultuuride külvid, mis veel 1949.aastal hõlmasid 5400 ha, taandusid nullini juba 1957.aastaks.

Tähtsal kohal Soome loomakasvatuse süüdataasis on silokultuurid. Silo valmistamise sõjaeelse mahu kohta puuduvad Soome statistikas andmed.

Teraviljakasvatuse põhjapiiride muutused

1945.aastal valmistati Soomes silo üle 227 000 tonni, 1948.aastal 403 000 tonni ja 1949.aastal 435 000 tonni. 1950-ndatel aastatel laienes aga Soomes odava importloomasööda kasutamine, mistõttu silotegemine taandus 163 000 tonnini 1960.aastal.

Soomet lähivad paljude kultuurtaimede areaalide põhjapiirid (joon.14 ja 15). Kui Lõuna-Soomes kasvatakse veel peaaegu kõiki tähtsamaid parasvöötme põllukultuure, siis Soome põhjapiiril, Inari järve piirkonnas, kasvavad veel üksnes kartul, naeris, heintaimed ja oder. Põhja-Soomes karmide looduslike tingimustega kohanevate sortide leidmine ja kasutuselevõtt on seega peamiseks eeltingimuseks põllumajandusliku tootmise arendamisel nendel aladel. Saada sorte, mis võimaldavad kultuurtaimede viljelusareaalide nihutamist kaugemale põhja - see on sordiaretuse üheks tähtsaks ülesandeks Soomes.

Tähtsamateks sordiaretusjaamadeks Soomes on Tammi-to (asutatud 1913.aastal) Helsingi lähedal, Jokioinen (asutatud 1918.aastal) Edela-Soomes ja Apukka katsesajand Lappis. Soome sordiaretusjaamad peavad kontakti ja vahetavad seemneid Rootsi, Kanada ja NSV Liidu põhjapoolsete piirkondade sordiaretusjaamadega. Mitmed tänapäeval Soomes kasvatatavad kultuurtaimede külmakindlad sordid ongi pärit nimetatud maadest. Nii näiteks

viljeldatakse Soomes NSV Liidu territooriumilt pärinevaid rukki sorte "Vjatka" ja "Sangaste" (viimane on aretatud Iduna-Eestis) ja suvinisusorti "Diamant", mis on toodud Rootsist. Soome nisusordid "Hopea" ja "Sopu" on aretatud Kanada nisusordist "Marquis".

S u v i n i s u levikualad on Soomes sõjajärgsel perioodil läbi teinud suuremaid muutusi kui teiste kultuuride viljelusareaalid. Nagu juuresolevalt kaardilt (joon.14) näeme, oli 1930-ndail aastail suvinisukasvatus levinud üksnes Edela-Soome rannikul ning kitsamas piirkonnas Joensuu lähedal. 1950.aastal hõlmas aga suvinisu areaal kogu asustatud Soome, ulatudes isegi Kainuu ja Lappi lõunaossa. Kaardilt näeme aga ka suvinisu viljelusareaali põhjapiiri mõningast taganemist lõunasse 1958. aastal, võrreldes 1950.aastaga. Sellel taandumisel oli kaks põhjust. Esiteks põhjustas seda nisukasvatuse osatähtsuse suur langus. Soome põllumajanduses aastail 1957-1958. 1950.aasta tasemega võrreldes moodustas suvinisu külvipind 1958.aastal 68% ja 1957.aastal kõigest 51%. See maailmaturu konjunktuuridest tingitud langus tabas eelkõige Kesk- ja Põhja-Soome nisukasvatajaid, kes seda kultuuri kasvasid üldiselt väikesel külvipinnal, mistõttu nisu omahind seal oli kõrgem. Ka olid nende alade talupoegade tootmiskogemused nisu kasvatamisel väiksemad kui Iduna-Soomes. Teise suvinisu viljelusareaali põhjapiiri tagasinihet põhjustanud tegurina tuleb mainida veel

ilmastikutingimusi, mis aastail 1957-1958 olid nisukasvatusele võrdlemisi ebasoodsad. Järgnenud aastatel laienes aga suviniisukasvatus Soomes unesti ning tänapäevaks on selle kultuuri viljeluse põhjapiir taas sama kaugel kui 1950.aastal. See näitab, et kasvatatavad nisusordid taluvad hästi Soome looduslikke tingimusi ning võimaldavad seega teraviljamajanduse arengut ka Kesk- ja Põhja-Soomes.

T a l i n i s u viljelemine on Soomes järsult suurenenud just viimastel aastatel. 1960.aastal ületas talinisu külvipind 1938.aasta külvipinna 1/4 võrra, 1950.aasta taseme ligemale 3 korda ja 1958.aasta taseme enam kui neli ja pool korda. Talinisu kasvatamise territoriaalses struktuuris pole aga sõjaeelsega võrreldes olulisi muutusi toimunud (joon.5) Seda kultuuri kasvatatakse endiselt Helsingi ja Turu vahelisel rannikualal ning Turu ja Tampere vahelisel alal, samuti Ahvenamaa saartel. Need on alad, kus Soomes valitseb kõige merelisem kliima ja talv on kõige pehmem. Kesk- ja Põhja-Soome jaoks pole veel sobivaid talinisu sorte leitud.

R u k k i viljelusareaali põhjapiiri taganemine aastail 1930-1958, mida näeme joonisel 14, ei ole tingitud kasvatatavate rukkisortide sobimatusest Soome põllumajanduses, vaid eelkõige rukkiviljeluse üldisest vähenemisest Soomes, rukkikasvatuse asendumisest nisukasvatusega. Aastail 1938-1958 vähenes rukki külvipind Soomes

enam kui kolm korda. Põhja- ja Kesk-Soomes ei langenud rukkikasvatus vähem kui mujal. Olles seal aga juba varangi suhteliselt vähese tähtsusega, langes rukki osatähtsus kiiresti alla 0,5% kogu külvipinnast ja seega loeti ta juba viljelusarealist väljalangemaks.

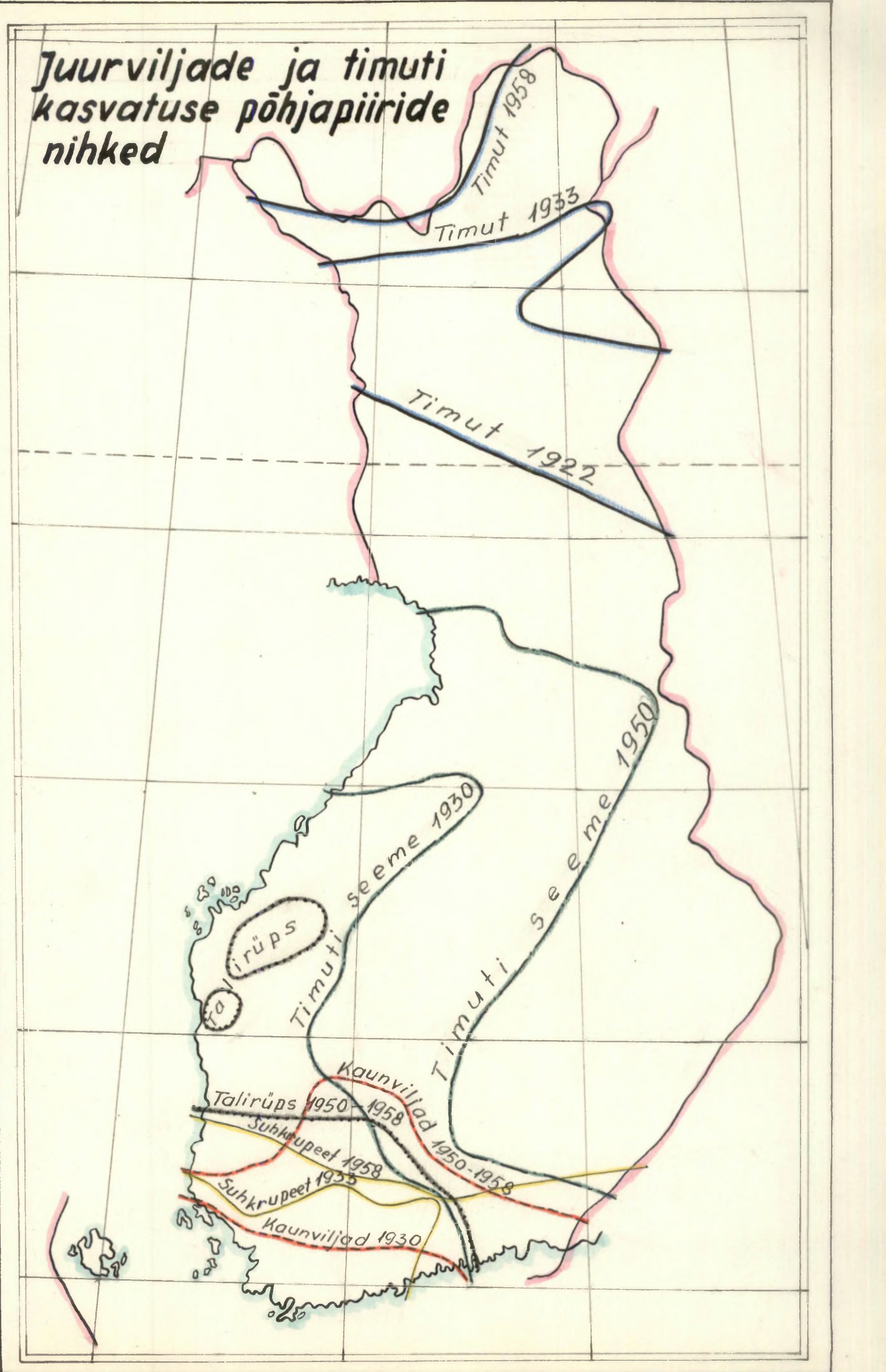
K a e r a, Soome kõige suurema külvipinnaga põllukultuuri viljelusareali põhjapiir ei ole viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud. Kaera kui tähtsaina söödakultuuri külvipinna suurus on püsimum rohkem ühtlasel tasemel, läbi tegemata selliseid suuri kõikumisi kui teiste teraviljade külvipinnad. Külvipinna ja saagi suuruselt on kaer tähtsaimaks teraviljaks kõigis Soome läänides. Keskmiselt hõlmab kaer Soomes külvipindadest 18%. Suurem on kaera osatähtsus külvipindade struktuuris maa lõunaosas, Vaasa-Joensuu liinist lõunasse jääval alal, kus ta hõlmab üle 20% kõigist külvipindadest. Kaerakasvatuse laialdase leviku Soomes on tingitud loomakasvatuse määrav osa maa põllumajanduses. Kui ilmastikuolude tõttu kaer valmida ei jõua, on kahju sellest põllumehele suhteliselt väike, sest kaer niidetakse sellele vaatamata ning tema vartest ja lehtedest saadakse korralik loomatoit.

Kaera saagikus on tõusnud kogu maal üle 20 ts/ha (tabel 46), mida on põhjustanud peale rikkalikuma väetamise veel uute, produktiivsemate sortide ("Gold Rain II," "Victory," "Orion II" ja "Sisu") kasutuselevõtt.

O d e r hõlmab Soomes keskmiselt 4,7% külvipindadest. Kõige suurem on odra osatähtsus (üle 10%) Põhja-Soomes, Suomussalmi-Kittilä-Kolari joonest kirdees, samuti Rovaniemi piirkonnas, Rootsi piiriäärsetes kihelkondades ning Oulu ümbruses. Odrakülvide põhimass (üle poole odra külvipinnast) on aga koondunud Kagu-Soomesse ja Vaasa-Oulu vahelisele alale. Sõjaeelsega võrreldes on odra külvipind Soomes suurenenud ligemale kahekordseks (tabel 46). Tänu rikkalikumale vätamisele on odra saagikus tänapäeval enam kui kaks korda suurem kui enne sõda (tabel 46). Oder on teatavasti maa suhtes nõudlikum kui kaer. Lühikesse kasvuperioodi tõttu ulatub ta viljelusareaal aga teistest teraviljadest kaugemale põhja, kattes peaaegu kogu Soome. Vaatamata maaviljeluse üldisele laienemisele sõjaajajärgsel perioodil on odra viljelusareali põhjapiir nihkunud mõnekümne kilomeetri võrra lõunasse. See on tingitud kohalike teraviljavajaduste vähenemisest seoses elanike arvu järsu langusega äärmises kirdeosas. Olgu märgitud, et sama tegur on põhjustanud ka rukki ja mõnede teiste kultuuride viljelusareaalide põhjapiiride mõningast nihet lõunasse ajavahemikus 1930-1950.

Uute, viljakamate ja ilmastikukindlamate teraviljasortide laialdane kasutamine, sagedased muutused sortide struktuuris - see kõik on iseloomalik peamiselt sõjaajajärgse perioodi põllumajandusele Soomes. Enne sõda oli olukord selles osas palju staatilisen, Uute teraviljasorti

Juurviljade ja timuti kasvatuse põhjapiiride nihked

viljeldi aastaid järjest.

K a u n v i l j a d e põllud on sõjaeelsega võrreldes vähenenud enam kui kaks korda, kuid sellele vaatamata on nende viljeluse põhjapiir Iduna-Soome rannikult nihkunud märgatavalt kaugemale sisemaa suunas (joon.15). Suurema osa kaurviljapõldudest hõlmab põldhernes; uba viljelakse suhteliselt vähe. Varem kasvatati põldhernest rohkem eraldi, tänapäeval aga koos kaeraga haljassöödaks ja siloks. Seega on põldherne (kaurviljade) külvipinna vähenemine toimunud segaviljade külvipinna suurenemise arvel (tabel 46). Kui arvesse võtta ka viki, ei külvata põldhernest tänapäeval vähem kui varem.

Segaviljadest kasvatatakse peale herne ja kaera segu veel laialdasemalt odra ja kaera segu ning nende mõlemate kombinatsioonide kaurviljadega. Segavilja osatähtsus teraviljade ja kaurviljade külvipinna struktuuris on tõusnud 1%-lt 1938.aastal 2,3%-le 1960.aastal. Segavilja keskmine hektarisaak Soomes langes 18 tsentnerilt 1938.aastal 12 tsentnerile 1946.aastal; 1960.aastal aga tõusis 22 tsentnerile.

K a r t u l kasvab hästi nii Iduna- kui ka Põhje-Soomes ning tema viljelusareaali põhjapiir Soomet ei läbi. Ka kartuliviljeluse intensiivsus (osatähtsus külvipinnas) on enam-vähem ühtlane kogu maal. Üksnes äärmises põhjas, kus teraviljad ja muud kultuurid kasvavad halvasti, on

kartuli tähtsus toidukultuurina keskmisest kõrgem. Kartuli osatähtsus külvipindade struktuuris sõjajärgsega võrreldes märkimisväärselt muutunud ei ole. Kõll aga tõusis tema keskmine hektarisaak 140 tsentnerilt 1938. aastal 200 tsentnerile 1960. aastal. Olgu märgitud, et Oulu jõe ja Kemi jõe basseinis annab süüdakartul ligemale 240 tsentnerit mugulaid hektarilt. Et kartulivõtmiseks nõuab palju tööjõudu ja koristustööde ajal tuleb sellest sageli nappus, siis antakse maakoolides õpilastele kartulivõtmise ajal vabu päevi.

Juurviljadest on nii tähtsuselt (tabel 46) kui ka territoriaalselt ^(joonis 15) intensiivse tõusu summas arenenud suhkrupeet. See kultuur levis esialgu tehnilise kultuurina Lõuna-Soomes suhkrufabrikute läheduses, kuid tänapäeval leiab ta üha enam kasutamist ka loomasöödana. Suhkrupeedi hektarisaak on kasvanud 125 tsentnerilt 1945. aastal 275 tsentnerile 1960. aastal. Suhkrupeet on siiski jäänud ainult kitsal alal Lõuna-Soomes viljeldavaks juurviljaks. Seevastu hõlmab aga naeri viljelusareaal kogu Soome. Maa põhjapiiril, Inari järve ümbruses, peetakse naerist isegi tähtsaimaks põllukultuuriks. Suurem osa naerisaagist silerehitakse, mõnikord ainult pealsed, kuid sageli ka juurikad ja pealsed seganini. Keskmiseks naerisaagiks on 600 tsentnerit hektarilt. Lõuna- ja Kesk-Soomes levinud naerihaigus on aga põhjutanud selle kultuuri külvipinna pideva vähenemise viimastel aastakümnetel.

Samal ajal on mõnevõrra laienenud kaalika, süüdapeedi ja porgandi kasvatamine.

Põldheinete viljelemine, mis laienes eriti intensiivselt käesoleva sajandi esimesel poolel, on sõjajärgsel perioodil arenenud mõnevõrra aeglasemalt kui teiste põllukultuuride viljelus. Seda on põhjustanud asjaolu, et põldheinete osatähtsus loomataidus on viimastel aastakümnetel mõnevõrra langenud soses teiste süütade tähtsuse tõusuga. Tähtsaimaks põldheinaks Soomes on timut, mille viljelusareaal jõudis maa põhjapiirini alles 1950-ndail aastail. Kaardii (joon.15) näeme, et timutiseeme ei valmi Põhja- ja Ida-Soomes. Seemnetimuti viljeluse piirkond on aga aastail 1930-1950 laienenud enam kui kahekordseks. Kesk- ja Iduna-Soomes on kõige tähtsamaks põldheinaks ristikhein (eelkõige punane ristikhein), kuid tema viljelusareaali põhjapiir ulatub ainult Oulu järve laiuskraadini. Soomlastel on aga raskusi ristikheina-seemnega, mida veel tänini tuleb importida. Vastanata katsetustele pole Soome jaoks sobivat pärsivate omadustega seemneristikheina aretada suudetud. Peale punase ja valge ristikheina kasvatatakse Soomes ka ristikheina "Alsike" (*Trifolium hybridum*). Kuna ristikhein ja timut ebadmestuvad sageli taimahaiguste tõttu, siis külvatakse neid tavaliselt koos mitmesuguste teiste heintaimedega, millest tähtsamad on harilik ja aasurnikas, harilik

ja punane aruhein, kastehein, inglise raihein, kerahein, aas-rebasesaba jt. Need annavad hea saagi ka siis, kui ristikhein või timut hävivad taimehaiguste tõttu, ja täidavad vabaksjäänud ruumi heinapõllul. Heinaseemne segu külvatakse ka kultuurkarjamaadele, mis on Soomes viimastel aastakümnetel laialt levinud. Kultuurkarjamaade rajamist loetakse Soomes otstarbekohaseks ainult sel juhul, kui neid on võimalik rikkalikult väetada. Nii näiteks saab Soome põhjapiiril, Inari järve ääres, kultuurkarjamaa 500 kg superfosfaati, 400 kg kaaliväetist, 400-500 kg universaalväetisi ning 300 kg salpeetrit ühe hektari kohta.⁶

T e h n i l i s t e kultuuride kasvatamine on tänapäeval Soomes tugevasti vähenenud. Nende kasvatamine laienes üksnes kriisiaastatel ning sõja ajal, kui normaalne kaubavahetus oli häiritud. Ilmselt tuleb vastavate toodete import odavam nende kodumaisest tootmisest. Tähtsamateks tehnilisteks kultuurideks Soomes on kiudtaimed lina ja kanep ning õlinaeris rüps. Ka oluline osa kartulist läheb kodumaistele piiritus- ja tärklisvabrikutele tooraineks. Samuti tuleb lugeda tehniliseks kultuuriks suhkrupeedi, mille saagist suurem osa läheb suhkruvabrikutele tooraineks. Kartulit ja suhkrupeedi käsitletseme eespool.

Lina ja kanep on olnud põhilisteks tehnilisteks kultuurideks Soomes, kuid 1950-ndate aastate keskel nende kasvatamine maal praktiliselt lõpetati. Lina tootmise raskuspunkt langes põhiliselt Hääne läänile, kanepit aga

⁶ A.I.P. Viljely laajenee Lapissakin. "Karjatalous", 1962, N:o 5, lk. 145.

kasvatati peamiselt samal laiuskraadil Savos ja Kymi lää-
nis. Lina- ja kanepikiudu töödeldi tegelikult taludes kõi-
tsi koduste vahenditega, sest maal oli ainult üks lina-
vabrik (Messukylä). Linaseemneid on kasutatud ka taime-
õli tootmiseks. Tähtsamateks õlikultuurideks on praegu
õlinaeris riis, mille viljeluse raskuspunkt on Edela-Soo-
nes, ning raps, mida kasvatatakse isegi Põhja-Lappis.

Arvestades loomakasvatuse tähtsust Soomes, peaks
 Eesti NSV-s aretatud erakordselt produktiivne söödakuul-
tuur - hübriidkaalikas leidma sellel maal laialdast kasu-
tust, avaldades teatud mõju taimekasvatuse tootmisprofii-
li arengule.

x

x

x

Soome taimekasvatases ei ole veel välja kujunenud
kindlat spetsialisatsiooni ega selgepiirilist struktuuri.
Pigemini ollakse veel otsingute ja katsetamiste faasis.
Maailmaturule tungimiseks ei ole Soome põllumajandus-
kultuuride kasvatamisel vajalikke eeldusi. Seepärast on
Soome põlluharijad seadnud eesmärgiks "vallutada" täie-
likult siseturg, s.t. asendada kodumaistega kõik impor-
ditud põllumajandussaadused, mida on võimalik toota Soo-
mes. Kuna aga kodumaiste toodete omahind on kõrgem import-

toodete hinnast, loodetakse viimaste väljatõrjumiseks kasutada esialgu riikliku hinnapoliitika kaasabi, hiljem aga maaviljeluse ratsionaliseerimist ja intensiivistamist, mis viiks vajalikule omahinna alanemisele.

5. Loomakasvatuse arenguprobleemid

Loomakasvatus on peamiseks tootmisharuks Soome põllumajanduses, andes ca 85% kõigist põllumajanduslikest tuludest. Sõjaeelseil aastail andis loomakasvatus 2/3 kogu põllumajanduse toodangust. Taimakasvatus kui looduslikest (eelkõige kliimaatilistest) tingimustest suhteliselt enam sõltuv majandusharu on seega alluvatud loomakasvatusele.

Soome loomakasvatases on peamiseks haruks piimakarjandus. Piimast saavad talupojad 70% oma karjakasvatustuludest. Piima ja piimasaaduste osatähtsus on seega loomakasvatuse toodangus Soomes erakordselt kõrge. Rootsis ja Norras näiteks annab piim ca 50%, Inglismaal 65% ja Taanis ainult 35% loomakasvatusest saadud tuludest. Loomakasvatuse osatähtsus suurenes Soome põllumajanduses märgatavalt peale sõda. Seda muutust on põhjustanud sellised tegurid, nagu teraviljamajanduse krooniline kriis

kapitalistlikul maailmaturul, mõningane piimasaaduste ja liha osa suurenemine elanikkonna toidus jahusaaduste ja leiva vähenemise arvel, samuti sõjajärgses riigilaparaadis pidevalt juhtivat positsiooni omanud agrarpartei hinnapoliitika (kõrge riiklik toetus piimatootjale) ning asjaolu, et pärast sõda loodud arvukate majanduslikult nõrkadele asunikataludele osutus loomakasvatus jõukohasemaks kui intensiivne taimikasvatus, mis nõuab suuremaid kapitaalvahutusi. Ühtlasi nõuab ka loomakasvatus pidevamat tööd ning võimaldab seega tööjõu ratsionaalsemat kasutamist, vähendades põllumajandusliku tootmise sesoonsust.

Soome põllumajanduse muutumine poolnaturaalsest naja- pidamisest kaubaliseks, suure kaubatootanguga majandusharuks ilmneb eriti selgelt loomakasvatuse osas. Lisaks põllumajandussaaduste suurele ekspansioonile sisekaubanduses on nende osa tõusnud ka maa väliskaubanduses. Soome loomakasvatus kasutab tänapäeval laialdaselt importjõusõtta, kusjuures ekspordis figureerivad aga suured kogused võid, juustu, piimapulbrit ja vähemal määral ka liha.

Olgu märgitud, et enne sõda olid põllumajandussaadused Soome ekspordis tähtsamal kohal kui praegu. 5-6 aastat peale sõja lõppu ei eksporditud Soome üldse karjakasvatussaadusi, vaid importis neid, sest maal valitses toiduainete puudus. 1950-ndate aastate alguseks oli aga tootmine juba sedavõrd kosunud, et võidi taas alustada piimasaaduste väljaveedu. Liha veab Soome nii sisse kui ka välja. Alles vii-

mastel aastatel on liha eksport hakanud ületama importi. Ka siin on komistuskiviks kapitalistlikul maailmaturul valitsevad lihasaaduste hinnad, millega Soome lihatootjad ei suuda võistelda. Isegi Soome vorstivabrikud eelistavad kasutada toorainena importliha, sest see on kodumaisest odavam.

Koduloomade arvu (tabel 47) ja loomakasvatussaaduste toodangu dünaamika (tabel 48) peegeldab neid muutusi, mis

Tabel 47

Koduloomade arv aastail 1938-1961 (tuhandetes)^x

	1938	1950	1955	1961
Hobused:				
täiskasvanud	312	347	289	213
1-3 aastased	41	50	15	16
Veiseid kokku	1849	1782	1902	2057
sellest lehma	1286	1110	1155	1153
noorloomi	541	661	738	898
Lambad	1022	1220	749	307
Sead	487	446	467	484
Kanad	2514	3524	4059	3365
Kitsed	9,1	6,7	4,9	2,5
Põhjapõdrad	94	87	174	202

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki, 1963, lk. 86-87.

on toimunud Soome loomakasvatuse struktuuris viimase veerandsaja aasta jooksul. Sõja tagajärjel toimunud toodangu langus ei olnud loomakasvatuses nii suur kui põllunduses.

Tabel 48

Loomakasvatussaaduste toodangu dünaamika Soomes

	1934- -1938	1948- -1952	1955	1960
Liha kokku, tuh.t	115	109	133	131
sellest sealiha	47	57	63	61
veiseliha	63	45	65	68
lambaliha	5	7	5	2
Piim, tuh.t	2574	2414	2865	3525
Või, tuh.t	52	49	59	90
Juust, tuh.t	10	14	22	30
Munad, tuh.t	17	...	32	42
Piima ühe lehma kohta, kg	1936	2160	2473	2842
100 ha põllumaa kohta				
piima, ts	1045	992	1117	1320
liha, ts	43,1	44,8	51,8	49,8
sealiha, ts	18,0	23,4	24,5	23,2
Ühe elaniku kohta				
piima, kg	720	600	670	790
võid, kg	9,5	12,2	13,8	20,1
juustu, kg	3,1	3,5	5,2	6,7
liha, kg	32	27	31	30
sealiha, kg	13	14	15	14

Sõjajärgne tase saavutati juba 1950-ndate aastate alguses. Pidevateks loomakasvatuse struktuuri muutuste tendentsideks sõjajärgsel perioodil on olnud veisekasvatuse ning piimatoodangu osatähtsuse märgatav tõus ning kitsede ja lamaste arvu ning lambaliha toodangu järsk langus (ta-

bel 48). Hobuste arv esialgu suurenes kiiresti, ületades 1950.aastal sõjaeelse, 1938.aasta taseme enam kui 11% võrra. Seejärel aga, seoses mootorveokite arvu suurenemisega, algas hobuste arvu märgatav ja järjekindel vähenemine.

Sea- ja veiseliha toodangu dünaamikat vaadeldes paistab silma iseärasus, et samal ajal, kui veiste arv on suurenenud märksa kiiremini kui sigade arv, on veiselihatoodangu juurdekasv jäänud maha sealihatoodangu juurdekasvust. Selle põhjuseks on, esiteks, et mumsigade osatähtsus on suurenenud peekonsigade arvel, ja teiseks, et veiseliha tootmine pole Soomes suutnud arenguga sammu pidada. Liha tootmise, eriti aga just veiseliha tootmise mahajäämus piimatootmise intensiivse arendamise kõrval on peamiseks disproportsiooniks Soome loomakasvatuses.

Asjaolu, et sõjajärgse asundustegevuse käigus rajatud uued majandid Ida- ja Põhja-Soomes saavutasid intensiivse tootmise taseme 1950-ndate aastate teisel poolel, põhjustas olulise nihke Soome loomakasvatussaaduste, eelkõige piima tootmise territoriaalses struktuuris. Nagu nähtub lisades ja toodud andmetest, suurenes aastail 1953-1962 Järvedeala ja Põhja-Soome osatähtsus nas kaubalises piimatoodangus 19,0%-lt 35,5%-le. Kõige kiiremini on piimatoodang suurenenud Põhja-Karjala, Oulu ja Kajaani piirkonnas. Seda tendentsi tugevdas asjaolu, et Lõuna-

Soomes ja Vaasa rajoonis algas 1950-ndate aastate lõpul teraviljanajanduse laiendamise loomakasvatuse vähendamise arvel. Heaviljeluse põhjapiiril aga eeldused intensiivse teraviljakasvatuse arendamiseks puuduvad, mistõttu nendel aladel rajatud uued majandid peavad kindi veisekasvatustiliidust spetsialisatsioonist. Põhja- ja ida-alade suhteliselt raskemate transporditingimustega arvestades võib oletada, et nendes piirkondades tugevneb edaspidi liha-loomakasvatustlik suund. Piimajanduse praegune eelisareng on tingitud sellest, et sarnine riiklik hinnapoliitika soosis piimatootmist enam kui lihatootmist. Loomakasvatussaaduste toodangult ühe elaniku kohta on Soome, võrreldes teiste kapitalistlike maadega, silmapaistval tasemel üksnes piima ja tähtsamate piimasaaduste (või, juustu) toodangu poolest (tabel 49). Loomakasvatuse intensiivistamisele viitab asjaolu, et vaatamata loomade arvu vähenemisele viimase kahekümne aasta jooksul (tabel 47) on loomakasvatussaaduste toodang märgatavalt suurenenud (tabel 48). Teiste karjakasvatusemaadega võrreldes on aga Soomes lihatoodang suhteliselt madal. Liha toodangult ühe elaniku kohta jääb Soome maha kõigist enamarenenud kapitalistlikest maadest (tabel 49). Kui paljudes teistes Euroopa riikides on veisekasvatusel tugevalt lihakarjanduslik suund, siis Soomes on domineerivaks piimakarjandus. Samal ajal valitseb aga maal krooniline ja üha süvenev piimasaaduste ületootmiskriis, sest välisurg selle

Tabel 49

Tähtsamate loomsete sarduste toodang ühe elaniku kohta põllumajanduslikult enamarenenud kapitalistlikes riikides 1959.aastal, kg^x

Riik	Piin	Või	Juust	Liha	Munad
<i>Zelandia</i> Uus-Meremaa	2300	...	...	300	...
<i>Daburk</i> Taanid	1193	37	25,3	188	595
Holland	565	7,1	16,8	43	515
Austraalia	625	...	...	150	220
<i>juun.</i> Soome	750	19	6,3	30	200
Rootsi	518	10,4	6,8	52	212
Sveits	566	6,2	12,5	42	...
Argentina	214	...	...	108	154
Kanada	474	8,4	3,1	70	320
Prantsusmaa	450	7,6	9,6	59	189
U S A	319	3,4	3,5	70	379
Saksaa FV	350	7,1	2,9	44	137
Suurbritannia	213	0,8	1,7	32	247
Itaalia	148	1,4	6,4	16	123

^x Toodud järgaste allikate põhjal: Rocznik Statystyczny 1961. Warszawa 1961, lk.496-497; United Nations Monthly Bulletin of Statistics. February 1962, lk.38-39.

toodangu osas on piiratud ning ka siseturg on kehtiva hindade taseme juures üleküllastatud. Seetõttu on viimasel ajal hakatud rakendama abinõusid, mille eesmärgiks on veisekasvatuse mõningane ümberkorraldamine teiste

maade eeskujul lihakarjanduslikus suunas, mis leevendaks piimasaaduste ületootmiskriisi ning ühtlasi annaks võimaluse tõsta liha tarbimist Soomes. Pole kahtlust, et 1963.-1964.aastal sellel eesmärgil rakendatud diferentseeritud riiklikud lihhinnad mõjuvad positiivselt loomakasvatuse ja kogu põllumajanduse tootmisprofiili kujunemisele.

6. Põllumajandusliku tootmise
intensiivistumine ja kapitalistlik
ratsionaliseerimine

Soome põllumajanduse sõjajärgses arengus on toimunud edasine tootmise intensiivistumine, töötootlikkuse tõus ning kapitalistlik ratsionaliseerimine. Märkavalt on tõuenud turutoodangu osatähtsus, vähenenud põllumajandustöötajate arv ning alanenud (suhteliselt) põllumajandus- ja piimasaaduste omehinnad. Seda on saavutatud eelkõige tootmise struktuuri muutmise (intensiivsemad kultuurid, paremaid taimesorte ja loomatõuge kasvatades), riiklikuma väetiste kasutamise, mehhaniseerimise ja masparandustööde läbi viimise abil. Kuna taimakasvatuse ja loomakasvatuse struktuuri muutusi on käsitletud eelpool, vaatleme siinkohal ainult väetamist, mehhaniseerimist ja masparandust.

Väetiste kasutamise laienemine on olnud põllukultuuride kasvatamise hektarisaatide suurenmise peamiseks põhjustajaks. Väetisainete kasutamise sõjajärgse intensiivistumise dünaamika näitab, et sõjaeelsega võrreldes on tänapäeval lubiväetise kasutamine suurenenud 2,5 korda, fosforväetiste kasutamine ligemale 3 korda, kaaliväetiste kasutamine üle 3,5 korra ning lämmastikväetiste kasutamine koguni 6 korda.⁷ Iga hektari põllumaa kohta kasutati Soomes 1960. aastal keskmiselt 74 kg lämmastikväetisi, 91 kg fosforväetisi, 24 kg kaaliväetisi, 138 kg universaalväetisi ning 180 kg lubiväetisi. Tähtsamaks kunstväetiseks on kujunenud universaalväetised. Neis on erinevad ained segatud vajalikes proportsioonides, mis tagab ühtlasema väetise jagunemise põllul ning kergendab tunduvalt talupoja tööd. Veel 1940-ndail aastail piiras väetiste kasutamist Soomes nende defitsiit. Tänapäeval aga katavad kodumaised superfosfaadi- ja lämmastikväetiste tehased kolm neljandiku nende ainete vajadustest; ülejäänud osa imporditakse.

Soomes valitsevad leetmullad on tugevalt happelise reaktsiooniga, mistõttu muldade lupjamine on tähtsamaks viljakust tõstvaks teguriks. Leetmuldade lupjämist alustati Soomes 1930-ndate aastate lõpul. 1950-ndail aastail

---

⁷ N. Westermarck. Finnish Agriculture. Helsinki, 1957, lk. 51.

kasutati juba kogu maal keskmiselt 30-40 kg lupja ühe hektari kohta aastas. See on viimad põllumaade happelisuse märgatavale vähenemisele. Kui 1952.aastal oli põldude keskmine pH Soomes 5,5, siis 1960.aastal oli see juba 5,6. Samal ajavahemikul suurenes muldade kaltsiumsisaldus keskmiselt 19% võrra.⁸

Kõige happelisemad mullad on Soomes Põhjalas rannikul Vaasa lähini Lääneosas (Österbotteni põllumajandusseltsi piirkond), kus pH on 5,2. Lappi põllumajandusseltsi, Oulu majandusseltsi ja Peräpohjola maaviljelusseltsi piirkonnas keskmine pH 5,3, Põhja-Karjala ja Kajaani maaviljelusseltsi piirkonnas 5,4, Kesk-Soomes 5,5, Idumaal Soomes 5,6 ja edelarannikul 5,7. Ahvenamaa saartel on keskmine pH 6,1, s.t. happelised mullad seal punduvad, mistõttu pole vaja ka muldi lubjata.

Soome põllumajandusliku tootmise intensiivistamise ühelks näitajaks on põllumaa hulki ühe põllumajandustöötaja kohta, mis 1940.aastal oli 2,0 ha, 1950.aastal 3,1 ha ja 1960.aastal 4,6 ha.⁹ Seega on töötöotlikkus põllunduses viimase kaheksime aasta jooksul enam kui kahekordistunud. Arvestades veel keskmiste hektarisaakide tõusu, on töömaht iga töötaja kohta tõusnud veelgi enam. Toodud näi-

---

⁸ M. Kurki. Suomen peltonaiden viljavuudesta. "Karjalaisuus", 1962, N:o 5, lk.135.

⁹ Luottava maaseutu. Helsinki, 1962, lk.37.

tajaist ilmneb veel, et peamine tootlikkuse tõus on toimunud alles peale 1950.aastat. Seda seletab eelkõige asjaolu, et 1950-ndail aastail kõrvaldati kitsendused põllumajandusmasinate impordilt, mistõttu nende arv maal järsult tõusis ning põllumajanduse mehhaniseerimine toimus kiirendatud tempos. Traktorite arv on Soomes kasvanud järgniselt (tuhandetes):

1929	1940	1950	1953	1956	1960	1962
1,4	5,9	14,1	24,0	52,0	85,0	100,0

Viimase 12 aasta jooksul on traktorite arv Soomes seega kasvanud enam kui 7 korda. Kiiresti on kasvanud samal ajavahemikul ka kombainide (200-lt 4500-le), lüpsiaparaatide (4100-lt 28 700-le), elektrimootorite ja mitmesuguste teiste põllumajanduses kasutatavate masinate arv.

Kõrge töötootlikkus on saavutatud põllumajanduse mehhaniseerimise ja intensiivistamise teel eelkõige suurtaaludes. Nagu näha tabelist 50, on põllumaa ühe hektari kohta kulutatud inimtöö tundide hulk alla 10 ha suurustes taludes veel sellisel tasemel, nagu see oli 25-30 ha suurustes taludes 30-40 aastat tagasi.

Ühtlasi nähtub tabelist, et tööviljakus on suurtaaludes kasvanud viimastel aastatel kiiremini kui väiketaludes. See on ka arusaadav, sest väiketalunikel puuduvad sellised võimalused ja vahendid põllumajandusmasinate

ostmiseks ning tootmise mehhaniseerimiseks, nagu on olemas suurtaludes.

Tabel 50

Ühe hektari põllumaa kohta aastas kulutatud inimestööndide hulk taludes põllumaa suurusega alla 10 ha ja 25-50 ha ^x

Aastad	Talu suurus	
	alla 10 ha	25-50 ha
1913-1914	829	543
1934-1935	595	337
1954-1955	489	248
1958-1959	463	218

^x Muuttuva maaseutu. Helsinki, 1962, lk.36.

← Ja kui väiketalunikel õnnestubki masinaid saada, siis väiketootmise tingimustes ei anna masinate kasutamine sellist majanduslikku efekti kui suurtalude tootmise mehhaniseerimine. 1960.aasta põllumajandusloenduse andmeil on taludes põllumaa suurusega 1-5 ha üks traktor keskmiselt 60-70 ha põllumaa kohta, 10-50 ha suurustes taludes aga tuleb iga traktori kohta keskmiselt kõigest 30-31 ha põllumaad. Taludele põllumaa suurusega alla 10 ha kuulub teraviljakombainide üldarvust kõigest 3,4%,

viljakuivateist 22,5%, viljapuhastajaist 20,9%, kunstväetise külvajaist 15,6%, lüpsimasiinaist 13,7% ja farmides rakendatud külmatusseadmeist 13,3%. Siinjuures olgu märgitud, et Soome põllumaa üldpinnast hõlmavad need talundid (suurusega kuni 10 ha põllumaad) 44,4%, talumajandite üldarvust 79% ning lüpsilehmade arvust maal 56,5%.

Toodud arvud näitavad väikemajandite suurt mahajäämist põllumajandusliku tootmise intensiivsuse osas. Paljud väiketalunikud on küll laenu kasutades hankinud endale masinaid, kuid see ei ole teinud loodetud parameist nende majanduslikus olukorras. Laenuprotsendid ja võlgade tegasimaksmine koos masina ebaefektiivse kasutamisega on sageli viinud koguni tootmiskulu orahinna tõusule ning see läbi veelgi raskendanud väiketalupoja olukorda. Seoses sellega on Soome põllumajandusalases ajakirjanduses viimaseil aastail talupoegi korduvalt hoostatud "minemast liiale" põllumajandusmasinate hankimisega ja soovitatud masinate kooperatiivset kasutamist.

Kuidugi ei ole Soome põllumajandus veel kaugeltki "liiga" mehhaniseeritud. Seda näitab võrdlus põllumajanduslikult enamarenenud kapitalistlike maadega (tabel 51).

Põllumajanduse mehhaniseerimist aeglustavaks ja takistavaks teguriks on kapitalistlike maades peamiselt põllumajandusmasinate kõrged hinnad ning enamiku

talundite suhteliselt väike pindala, mis seab piirid masinate efektiivsele kasutamisele. Mõlemad tegurid avalduvad Soomes eriti teravalt, sest talud on seal suhteliselt väiksemad kui Euroopa teistes kapitalistlikes maades. Tuleb ka arvestada, et Soome põllutööliste palgad on madalamad kui võrreldud maades. Nendele lisandub aga veel kolmas põllutööde mehhaniseerimist takistav tegur - tihedalt kuivenduskraavide võrk põldudel, mis on Soome omapäraks. Põllud koosnevad seal tegelikult kraavidega ümbritsetud piklikest maalappidest, mis on keskmiselt 123 meetrit pikad ja 11,5 meetrit laiad. Kraavid põlluribade vahel on suhteliselt madalad, nende keskmine sügavus on ainult 35 cm. See on aga kraavide tiheda võrgu tõttu kallaldane liigniiskuse ärajuhtimiseks põldudelt. Nende kraavide kogupikkuseks on Soomes 1 400 000 km. Arvestades nende keskmiseks laiusse koos kraavipeenardega 132 cm, leiame, et nende all on tänapäeval kokku 185 000 ha põllumaad. Selle kraavistiku asendamise maa-aluse dreenaaziga suurendaks põllumaad seega faktiliselt 7% võrra. Avakraavistiku abil on kuivendatud 2,2 milj. ha põllumaast, maa-aluse dreenaaziga aga üksnes veidi üle 0,2 milj. ha ehk 7,5% kogu põllumaast. Ülejäänud 0,23 milj. ha moodustavad alad, mis ei vajagi kuivendamist. Siinjuures olgu märgitud, et Rootsi põldudest on torustatud 30% ja Taani põllumaa kogupindalast

Tabel 51

põllumaa hulk ühe hobuse, ühe traktori ja ühe
kombaini kohta Soomes, Rootsis, Taanis, Inglismaal
ja Ameerika Ühendriikides aastail 1940-1960, ha ^X

	1940	1950	1955	1960
Hobuse kohta põllumaad				
S o o m e s	7,4	6,0	8,2	11,0
Rootsis	6,0	8,3	11,7	17,5
T a a n i s	4,6	5,5	9,0	13,0
Inglismaal	7,1	13,0	26,0	38,0
U S A-s	15,7	25,0	44,0	61,0
Traktori kohta põllumaad				
S o o m e s	434	170	61	31
Rootsis	166	59	29	21
T a a n i s	910	125	41	28
Inglismaal	70	23	18	16
U S A-s	120	55	43	39
Teraviljakombaini kohta põllumaad				
S o o m e s	...	12150	8600	5900
Rootsis	36500	593	202	...
T a a n i s	...	6800	1240	700
Inglismaal	7900	710	336	280
U S A-s	990	264	192	176

^X Arvutatud allikate põhjal: Agricultural Statistics 1961. Washington, 1962, lk.369; Rocznik Statystyczny 1961. Warszawa, 1961, lk.501; Statistical Abstract of the United States 1962. Washington, 1962, lk.639; Statistisk årsbok för Sverige 1961. Stockholm, 1961, lk.45, 55; Maatalouden peruskorjaukset vv.1960-1980. Porvoo-Helsinki, 1959, lk.13, 15 ja 17; Mauttuva maaseutu. Helsinki, 1962, lk.41; Сельское хозяйство капиталистических стран. Москва, 1959, lk.282.

50%, kuna aga ülejäänud osa, s.o. kuivemad alad, on naismaades dreneerimata. Sellist põldude kraavitamise moodust, nagu kasutatakse Soomes, teistes Põhjamaades ei tunta. Uut maa-alust dreneerimist rajatakse Soomes viimasel ajal keskmiselt 15 000 ha aastas, avakraavistiku aga veelgi enam. Kui dreneerimist rajamine jätkuks senises tempos, kehtaks kogu maa põllukraavide asendamine dreneerimisega mitusada aastat. Arvestades põllukraavistiku suurt negatiivset mõju põllutööde mehhaniseerimisele, umbrotutõrjele ning kunstväetiste efektiivsele kasutamisele, on juba 1922.aastast alates Soomes püütud riiklike vahenditega kaasa aidata dreneerimise levikule maal. Taludes läbiviidud melioratsioonitööde kuludest kannab 30% riik (maksimaalselt 250 marka ühe hektari kohta). Samuti antakse madalaprotsendilist (3%) laenu 12-13-aastase tagasimaksmisajaga 50% ulatuses läbiviidavate melioratsioonitööde kogumaksumusest. Nende soodustustega loodetakse dreneerimisega kuivendatud põldude pindala igaaastane juurdekasv viia 100 000 hektarini aastas ja likvideerida nii kraavistiku põldudel lähema paarikümne aasta jooksul. See kraavistik on tänapäeval tunduvalt halvemas seisukorras kui enne sõda, mistõttu dreneerimise üleminek on eriti aktuaalne. Avakraavistiku võrku tuleb uuendada iga 5-6 aasta järel, dreneerimist püsib aga aastakümneid, olles seejuures veel majanduslikult palju efektiivsem.

Põllumajandusliku tootmise intensiivistumisele ja ratsionaliseerimisele on kapitalismi tingimustes omane ebaühtlane areng, tõusud ja langused seoses konjunktuuride ja kriiside tsüklilise käiguga. Näiteks üeldakse Soome valitsuse poolt määratud põllumajanduskomitee arvamuses: "...Kui pakumist ja nõudmist ei suudeta tasakaalustada toiduainete importi vähendades, tuleb tõenäoliselt võtta tarvitusele otseselt tootmist piiravad abinõud, vaatamata sellele, et nad alandavad põllumajanduse intensiivsuse taset."¹⁰

Põllumajanduse intensiivistamine viib toodangu suurenemisele, mis tekitab "ületootmise" ohu. Arvestades väliskaubanduse konjunktuuride ebakindlust ning ühtlasi asjaolu, et Euroopa Ühisturu liikmesriikide põllumajanduspoliitika vähendab tõenäoliselt veelgi Soome põllumajandussaaduste ekspordi võimalusi, loevad Soome põllumajanduse spetsialistid otstarbekohaseks orienteeruda tootmises ainult siseturule. Et siseturu maht on piiratud, põllumajanduse intensiivistamine viib aga saakide tõusule, siis võidakse nende spetsialistide arvates siseturu vajadused 1970. aastal katta põllumaalt, mis on 350 000 ha võrra väiksem kui Soome põllumaa pindala 1960-ndate aastate algul.¹¹

---

¹⁰ Maatalouskomitean mietintö. Helsinki, 1962, lk.122.

¹¹ Sealsamas, lk. 121-122.

On arusaadav, et selline põllumaa vähendamine toimub majanduslikult nõrgemate, väiketalude massilise laostamise ja väljatõrjumise teel.

x x x

Arengutendentsid ja tootmisprofiili muutused ei ole Soome põllumajanduses seega nii selgepiirilised ja kindlekujulised nagu tööstuses, vaid tunduvalt vastuolulisemad, muutlikumad ja seetõttu ka raskemini täheldatavad. Tootmissuundade muutlikkust on suurendanud riikliku põllumajanduspoliitika ebaühtlus, mis sõjajärgseil aastail stimuleeris uute maade ülesharimist, 1950-ndail aastail piimatootmise laiendamist ning seejärel - teraviljakasvatuse suurendamist. Ülaltoodud Soome põllumajandusliku tootmise sõjajärgse arengu (kui küllaltki pika perioodi) vaatlusest ilmnevad aga siiski üldised tendentsid, mis on kokkuvõtlikult esitatud alljärgnevalt.

Põllumajandusliku tootmise intensiivistumine kui kõige silmapaistvam progressiivne nihe selle tootmisharu arengus on saavutatud eelkõige mehhaniseerimise, elektrifitseerimise ja kemiseerimise abil koos moodsa agrotehnika rakendamisega. Intensiivistumise tulemuseks on töö tootlikkuse silmapaistev tõus põllumajanduses, mille kasvutempo ületab tööviljakuse tõusu teistes Soome majandusharudes.

Teiseks silmapaistvaks tendentsiks on tootmisharulise ja territoriaalse spetsialisatsiooni süvenemine Soome põllumajanduses. Lõuna-Soome suuremate linnade lähistel on kiiresti kasvanud üksnes köögiviljakasvatusele, täispiima ning kanamunade tootmisele spetsialiseerunud majandite arv. Hästi mehhaniseeritud ja automatiseeritud linnafarme ning sealiha tootmise "vabrikuid" on rajatud ka linnadest kaugemates piirkondades. Järvedeala ja Põhja-Soome talumajandid on rohkearvuliselt spetsialiseerunud piima tootmisele või ja juustu valmistamiseks. Puhtalt teraviljakasva-

tusliku tootmissuunaga majandeid on tekkinud 1960-ndate aastate algul palju Vaasa rajoonis ja ka Lõuna-Soomes. Need on suured ja keskmised hästi mehhaniseeritud talud, kus pole ühtegi kodulooma. Põhjalsahe rannikul on rajatud arvukalt karusloomafarme, kasutades maailmaturu pidevalt soodsat konjunkturi naaritsanahkadele. Karusloomakasvatuse osatähtsuse tõus on silmapaistvaks nihkeks sõjajärgse Soome põllumajanduse tootmisprofiilis.

Seoses tootmise intensiivistumise ja spetsialiseerumise süvenemisega on järsult suurenenud ka põllumajanduse kaubalisus. Taludes on loobutud kodusest leivaküpsetamisest, võivalmistamisest, põllumajandussaaduste esmasest töötlemisest. Sellega tegeleb nüüd tööstus. Talupojad aga ostavad ka vajalikud toiduained.

Loomakasvatus, mis sobib Soome looduslike tingimustega paremini kui põllundus, on tugevdanud oma positsiooni juhtiva tootmisharuna maa põllumajanduses, vaatamata sellele, et loomakasvatuse osatähtsuse tõus on asendunud kohati ajutise langusega. Kui 1950-ndail aastail laienes intensiivselt piimatootmislik suund, siis käesoleval ajal on suurenenas lihatootmise osatähtsus. Teraviljakasvatus on märkimisväärselt laienenud 1960-ndail aastail, rahuldades üha suurema osa Soome toidu- ja söödateravilja vajadustest. Tõenäoliselt saavutatakse lähemal ajal selles osas kodumaiste vajaduste täielik rahuldamine, millisele tasemele jääb püsima ka Soome teraviljatoodangu kasv. Aianähtsuse tähtsus on Soomes järsult langenud; eelkõige importkaupade konkurentsi tõttu, kuna seda tootmisharu pole riiklik hinna- ja tollipoliitika soosinud.

Nihe põhja on Soome põllumajanduse paiknemises veelgi märkimisväärses kui tööstuses. Sõjajärgse asundustegevuse käigus Põhja-Soomes rajatud uued majandid saavutasid vajaliku tootmis

võime alles 1950-ndate aastate lõpul, millal nende osa turutoodangus tõusis märkimisväärsele tasemele. Põhja-Soomes on aga põllumajandus väga tihedalt seotud metsamajandusega. Sealsete metsarikkuste eksploateerimise intensiivistumine on andnud vahendeid ka Põhja-Soome põllumajanduse arenguks.

7. Metsamajandus

Mets hõlmab Soome pindalast 71,3%, põllumaa aga üksnes 8,6% (tabel 40). NSV Liidu territooriumist katavad metsad 62%, Rootsist 57%, Kanadast 37%, USA-st 33% ja Norrast 24%. Seega on Soome metsarikkamaid maa maailmas. Iga elaniku kohta on Soomes 5,3 ha metsa (Rootsis 3,0 ha). Soome taludele on metsa mitu korda rohkem (keskmiselt 4 - 5 korda) kui põldu ning metsamajandus on talupidamises väga tähtsal kohal. See on üheks põhiliseks asjeluks, mille poolest Soome talumajapidamine erineb Lääne-Euroopa ja Ameerika maa talupidamisest. Mets annab talupojale kütuse ja ehitusmaterjali, võimaldab loomade karjatamist jne. Tulud metsamaterjalide müügist on olnud peamiseks akumulatsiooniallikaks Soome põllumajanduse mehhaniseerimisel vajaläinud masinate hankimisel. Talvised metsatööd aitavad vähendada põllumajandustöötajate töö sesoonsust ning parandavad seega talumajanduse rentaablust. Kümned tuhanded kehviktalupidajad siirduvad talvel metsatööle. Paljud neist töötavad veotöödel oma isiklike hobustega. Kõigist talumajandite rahalistest tuludest 1960. aastal moodustasid tulud metsamajandusest 18%. Et vastav näitaja 1954. aastal oli veel 20% ja 1956. aastal 19%, siis võime kostateerida metsamajanduse

osatähtsuse aeglast langust põhilise, põllumajandusliku tootmise kõrval. Peale oma talu territooriumil oleva metsa müügi, mida kajastavad toodud arvud, on talupoegadele tähtsaks tuluallikaks veel talvised metsatööd, millest võtavad rohkearvuliselt osa eelkõige väiketalupojad. Sesonsetele metsatöödele läheb igal talvel ligikaudu 200 000 talupoega ja maatameest, kellest umbes üks neljandik töötab metsaväljaveol oma isikliku hobusega. Metsatööd moodustavadki põhi-osa talupoegade kõrvalteenistustest, mis andsid nende kõigist rahalistest tuludest 1953. aastal 16%, 1956. aastal 15% ja 1960. aastal 13%. Nagu näeme, tunnistavad ka need arvud metsamajanduse poolt põllumajandusele avaldatava mõju aeglast vähenemist. Metsatöödest saadav lisatulu on üheks põhjuseks, miks väiketalud on Soomes suhteliselt stabiilsemad kui teistes Euroopa kapitalistlikes maades. Sesonset metsatööl töötab maarahvas moodustab aga organiseerimata töötajate massi, kellel puudub ühtne ametiühinguorganisatsioon ja organiseeritud tegevus palga tõstmise ja töötingimuste parandamise eest. See on võimaldanud ettevõtjail alandada metsatöölaliste palgad kõige madalamale tasemele Soomes, vaatamata selle töö raskusele.

Soome metsamajandus, olles orgaaniliselt seotud maa põllumajandusega, on ühtlasi väga tihedas seoses ka tööstusega, sest ta moodustab toorainebaasi puidu- ja paberitööstusele, s. t. tööstusharudele, mis annavad ühe neljandiku Soome tööstustoodangust ja kolm neljandikku ekspordist.

Asjaolu, et Soome metsamajandusele on pühendatud V.S.Solomko 200-leheküljeline monograafia, võimaldab

meil loobuda siinjuures paljude probleemide ja üldküsimums-
te käsitlesest, mida selles töös on juba vaadeldud.¹¹

Nihked Soome metsavalduste struktuuris kajastavad selgelt kapitalistlikku kontsentratsiooni sellel alal (tabel 52). Erasisikute osatähtsus Soome metsade valdamises on 35 aasta jooksul kasvanud 51%-lt 63%-le, kusjuures riigimetsade osatähtsus on samal ajavahemikul langenud 40%-lt 28%-le. Lõuna- ja Lesk- Soome metsadest, mis hõlmavad kõige väärtuslikumad puiduvarud, on eraomandus tänapäeval oma kätte haaranud juba 91%. Ainult Põhja-Soomes, kus metsad on üldiselt kiduramad ja transpordile raskemini kättesaadavad, on riigimetsad veel ülekaalus (53,8%). Tabelist näeme, et Teise maailmasõja tagajärjel on aktsiaseltside osa Lõuna-Soome metsade valdamisel 1,9% võrra vähenenud. Seda seletab asjaolu, et osa puiduvarudest ammandatud aktsiaseltside maid Lõuna-Soomes anti sõjajärgse maareformi kohaselt põllupidajatele ülesharimiseks. Need aktsiaseltside metsavalduste kaotused kompenseeriti aga Põhja- Soome paremate, seni kasutamata metsarikkustega. Nagu näha tabelist 52, on Põhja-Soome aktsiaseltside osa metsavaldustes pidevalt kasvanud. Sellest näeme, et lüüasaamine sõjas oli küll teatud löögiks Soome monopolistlikule kapitalile, kuid pärast sõda jätkab ta endiselt oma mõjuvõimu laiendamist mas majanduselus ning rahvuslike rikkuste enda kätte koondamist.

¹¹ В.С. Соломко. Леса и лесное хозяйство Финляндии. Москва, 1962.

Tabel 52

Metsavalduste struktuuri muutused Soomes aastail

1938-1957 (%-des metsa pindalast)^x

Metsavaldajate kategooria		1938	1944	1953	1957
Kogu Soome					
Eraisikud		52,6	54,5	60,3	63,0
Aktsiaseltsid		7,9	7,9	7,0	7,1
Kirikud		1,0	1,0	0,7	0,6
Munitsipaliteetid		1,5	1,5	1,2	1,3
Riik		37,0	35,1	30,8	28,0
Kokku	%	100,0	100,0	100,0	100,0
	tuh. ha	24840	21670	21874	21330
Lõuna- ja Kesk-Soome (kuni Oulu läänini)					
Eraisikud		72,5	73,9	79,7	80,3
Aktsiaseltsid		12,3	12,4	10,5	10,5
Kirikud		1,4	1,4	0,9	0,8
Munitsipaliteetid		2,2	2,3	1,8	1,9
Riik		11,6	10,0	7,1	6,5
Kokku	%	100,0	100,0	100,0	100,0
	tuh. ha	13253	11633	11674	11644
Põhja-Soome (Oulu ja Leppi lään)					
Eraisikud		28,9	32,0	38,2	42,1
Aktsiaseltsid		2,6	2,8	3,0	3,1
Kirikud		0,4	0,5	0,3	0,3
Munitsipaliteetid		0,6	0,6	0,6	0,7
Riik		67,5	64,1	57,9	53,8
Kokku	%	100,0	100,0	100,0	100,0
	tuh. ha	11317	10037	10200	9686

^x Arvutatud allikast: M. Ilvessalo, Suomen maan- ja metsänomistussuhteet 1920-1950-luvulla. "Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja", 1960, N:o 6, lk. 40-53.

Tabel 53

Puiduvarude jagunemine metsavaldaajate eri kategooriate vahel Soomes aastail 1921-1953, %

Metsavaldaajate kategooria	1921-1924	1936-1938	1951-1953
Eraisikud	50,4	53,6	63,2
Aktsiaseltsid	9,7	10,0	8,9
Kirikud	2,4	1,4	0,9
Munitsipaliteetid		1,9	1,5
Riik	37,5	33,1	25,5
Kokku			
%	100,0	100,0	100,0
milj.m ³	1588	1560	1492

Metsade puiduvarud on eraomanduse valdusse kontseentreerunud tunduvalt rohkem kui metsa pindalad. Eraomandus haarab eelkõige produktiivsemad metsad, mistõttu kapitalistlik kontsentratsioon on arenenud metsa puiduvarude osas kiiremini kui metsa pindalade osas (vrd. tabel 52 ja 53). Riigi valduses on metsa pindalast 30,8%, puiduressurssidest aga kõigest 25,5%, samal ajal kui aktsiaseltsid valdavad 7% metsa pindalast ja 8,9% puiduvarudest.

Soomes on metsad kontseentreerunud eraomanduse valdusse tunduvalt vähem kui Rootsis ja Norras (tabel 54).

Üksnes Taami, kuhu metsatööstus on teiste Põhjamaadega võrreldes tähtsusetult väike, on metsavarude kapitalistliku kontsentratsiooni astme poolest Soomega samal tasemel. Kui Rootsis laienevad aktsiaseltside metsavaldused (mis on kasvanud juba 25%-ni riigi metsafondist) talupoegade metsade arvel, siis Soomes seda nähtust veel

kõige väärtuslikumad lehtpuu- ja kuusemetsad. Arusaadavalt on metsi valdavateks aktsiaseltsideks eelkõige metsatöösturite aktsiaseltsid. Metsad on neile omamoodi "abi-ventiiliks", mis aitab neil tooraine hindu madalale tasemele suruda. Kui metsamaterjalide hinnad on madalad, ostetakse metsatööstuse tooraine riigi- ja talude metsadest; kui aga hinnakonjunktuurid hakkavad tõusma, vähendavad metsatöösturid metsamaterjalide ostu ning asuvad oma "reservmetsade" kasutamisele, pidurdades seega hindade tõusu.

Struktuurimuutuste seisukohalt pakub huvi veel metsamajanduse ja metsatööstuse omavaheliste suhete muutumine. 1960. aastal andis metsatööstus toodangut 2,58 miljardi marga eest, metsamajandus aga 1,08 miljardi marga eest. Esimene ületas teise seega 2,38 korda. 1938. aastal oli sama suhe veel 1,73-kordne. See näitab metsamaterjali kodumaise ümbertöötamise osatähtsuse märgatavat tõusu sõjaajajärgsel perioodil, selle majandusharu kvalitatiivset arengut.

Metsamaterjalide toodangu struktuuri dünaamikas on kõigeolulisemaks nihkeks küttepuude osatähtsuse märgatav vähenemine (tabel 55). Aastad 1952 ja 1957 näitavad küll küttepuude toodangu tõusu, mis on aga tingitud sellest, et nende aastate ilmastiku tõttu nõuti tavalisest rohkem kütust ning importkütteenainete osas valitsesid ebasoodsad konjunktuurid. Ülejäänud saaduste osas on nihete suundade tendentsid juba tugevasti moonutatud kapitalistliku tootmise konjunktuuri muutustest tingitud arengusuunast kõrvalekaldumiste, tagasiminekuete jms. disproportsioonide poolt.

Tabel 55

Soome metsasaaduste toodangu struktuuri dünaamika, %^x

	1942	1950	1955	1960	1962
Palgid:					
okaspuu	22,1	46,5	30,6	35,9	27,9
lehtpuu	4,6	5,0	6,6	4,7	4,2
Paberipuu:					
kuusk	10,3	26,2	32,3	28,6	30,3
mänd	6,3	7,3	13,5	15,5	14,7
Kaevandustugipuud	1,8	3,5	3,6	1,5	1,3
Küttepuid	52,5	11,5	12,3	11,6	13,8
Muu puumaterjal	2,4	-	1,1	2,2	7,8
Kokku	%	100,0	100,0	100,0	100,0
	tuh.m³	23990	26000	38600	44593

Pikema perioodi vaatlusel võib siiski täheldada paberipuude osatähtsuse teatud tõusu, mis on tingitud paberitööstuse intensiivsest laienemisest, ja palkide langetamise mõningast suhtelist vähenemist seoses töötlemata metsamaterjali ekspordi pideva vähenemisega sõjajärgsetel aastail. Paberipuude osas on suurenenud männi osatähtsus seoses sulfaatselluloosi tootmise kiirema arenguga, võrreldes sulfittselluloosi tootmisega. Palkipuude osas on vähenenud lehtpuude protsent, kuna sõjajärgne intensiivistunud ehitustegevus ja standardmajade tootmine on kasutanud senisest enam männi- ja kuusepuitu.

Metsamajanduse arengu mõningate iseloomulike näitajate dünaamika on antud tabelis 56. Selle majandusharu

^xArvutatud allikast: Suomen tilastollinen vuosikirja, 1948-1963.

Tähtsamate metsamajanduse näitajate dünaamika
aastail 1938-1960^x

	1938	1950	1955	1960	1962
Metsamelioratsioon:					
kaevatud kraave, (tuh.km)	...	1,1	8,0	22,5	29,8
kuivendatud sood, (tuh.ha)	...	6,6	39,8	115,0	144,0
Metsakülv, (tuh.ha)	16,2 ^{xx}	3,7 ^{xx}	34,2	33,4	56,7
Metsaistutus, (tuh. ha)	1,7 ^{xx}	0,3 ^{xx}	10,7	33,8	34,9

intensiivistumist ja progressiivset arengut näitab metsamelioratsioon, metsakülvi- ja -istutustööde silmapaistev laienemine sõjajärgsel perioodil. Viimastel aastatel on Soomes edukalt katsetatud metsade väetamist mineraalväetistega, et kiirendada puude kasvu ning suurendada hektaritooki. Kuna tulemused osutusid küllalt ökonoomseteks, on käesoleval ajal asunud metsa väetamise praktilisele kasutamisele metsamajanduses.

Nagu nähtub puiduvarude suuruse, nende kasutamise ja juurdekasvu territoriaalsest jagunemisest (tabel 57), ekspluateeritakse Põhja-Soome rikkalikke metsavarusid märgatavalt vähem intensiivselt, kui teiste rajoonide omi. 1955. aasta andmetel oli Põhja-Soome ainukeseks rajooniks, kus puiduvarude iga-aastane juurdekasv veel ületas nende tarbimise. Tuleb aga märkida, et puiduvarude juurdekasv on Põhja-Soome lühema vegetatsiooniperioodi tingimustes keskmis-

^x Suomen tilastollinen vuosikirja, 1948-1963.

^{xx} Ainult riigimetsades.

Metsamaterjalide toodangu ja puidu ressursside territoriaalne jagunemine majandusrajoonide vahel Soome 1955. aastal.^x (miljonites m³).

	Rajoonid ^{xx}				Kokku
	I	II	III	IV	
1. Puiduvarud - kokku	441,0	513,0	126,0	513,0	1593,0
2. Puidu juurdekasv - kokku	15,9	15,0	4,3	10,8	46,0
3. Puidu toodang - kokku	16,42	14,16	4,66	8,07	43,31
s.h. mänd	4,84	5,53	1,47	4,02	15,86
kuusk	7,08	4,13	2,03	2,85	16,09
kask	3,78	3,84	1,01	1,13	9,76
muud	0,72	0,66	0,15	0,07	1,60
Palgid - kokku	5,71	4,90	1,46	2,78	14,85
s.h. mänd	2,71	3,16	0,78	2,28	8,93
kuusk	2,35	0,89	0,62	0,46	4,32
kask	0,62	0,82	0,04	0,02	1,50
muud	0,03	0,03	0,02	0,02	0,10
Propsid - kokku	4,90	4,90	1,50	3,44	14,74
s.h. mänd	1,19	1,84	0,41	1,28	4,72
kuusk	3,58	2,93	1,09	2,16	9,76
kask	0,04	0,07	-	-	0,11
muud	0,09	0,06	-	-	0,15
Küttepuud - kokku	5,81	4,36	1,70	1,85	13,72
s.h. mänd	0,94	0,53	0,28	0,46	2,21
kuusk	1,15	0,31	0,32	0,23	2,01
kask	3,12	2,95	0,97	1,11	8,15
muud	0,60	0,57	0,13	0,05	1,35

^xArvutatud allikast:

V. Pöntynen. Suomen puun käyttö vuosina 1947-1961. "Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja" 1962, Helsinki, 1962. lk 172-175.

^{xx} Antud metsamajandusalaste rajoonide erinevuseks, võrreldes eelpool toodud rajoonidega, on Kesk-Soome lääni liitmine Lõuna-Soome (I rajoon) juurde ning Kymi lääni (välja arvatud selle äärmine lääneosa) liitmine Järvedeala (II rajoon) juurde. Ka Vaasa (III rajoon) ja Põhja-Soome (IV rajoon) vahelist piiri on nihutatud paarikümne kilomeetri võrra lõuna poole.

selt ühe kolmandiku võrra väiksem, kui Lõuna-Soomes. Käesoleval ajal aga intensiivistub metsavarude ekspuaterimine Põhja-Soomes aasta-aastalt, kuna sinna on koondunud eelkõige männipuidu varud, mille järele suureneb nõudmine kiire tempos. Kuuske on rohkem maa lõunaosades, kus ta parematel maadel levib looduslikult teiste puuliikide väljatõrjumise teel. Kasemetsad on koondunud peamiselt Järvedealale, haavametsad aga Lappi lääni, kus kuusk ja kask hästi enam ei kasva.

Metsamajanduse toodangu osatähtsuse suurt langust Soome majandusharude hulgas (16,0%-lt 1938.aastal 9,6%-le 1963. aastal rahvatulus) on põhjustanud suurelt osalt muutused hindade struktuuris. Metsamaterjalide hindu on süstemaatiliselt alla surunud puidu-, tselluloosi ja paberitööstuse alased monopolistlikud liidud. Teiseks on tehniline progress (tootmise mehhaniseerimine), mis selles tootmisharus toimus intensiivsemalt kui teistes, samuti soodustanud hindade alanemist seoses terava konkurentsivõistlusega metsamajanduses, metsavaldajate vahel.

Metsasaaduste hindade suhtelise languse tõttu ei väljenda ka tootlikkuse kasvu majanduslik näitaja (mis on arvatatud toodangu mahu ja tööliste arvu jagatise muutuste põhjal) tegelikult selles harus toimunud tööviljakuse tõusu. Siiski väärrib tähelepanu, et aastail 1948-1962 on töötootlikkus metsamajanduses (1,64 korda) kasvanud kiiremini kui tööstuses (1,62 korda), transpordis (1,27 korda) ja kogu Soome rahvamajanduses (1,53 korda).

Metsamajanduse erakordselt suur tähtsus maa väliskaubandusele avaldub metsatööstussaaduste ekspordi kaudu. Tööt-

lemata metsamaterjali kui tooraine eksport on Soome majanduses seaduspäraselt langenud. Metsamaterjalide ekspordi kitsendusi kasutavad aga metsatöösturid oma hinnapoliitika dikteerimiseks, mistõttu metsavaldajad (talurahvas) taotleavad selle ekspordi laiendamist, et sel teel vähendada endi sõltuvust monopolistlikust ekspluateerimisest.

8. Kalandus

Kalandusel oli minevikus suur tähtsus Soome majanduselus, kuid tänapäeval ei anna see rahvatulust enam poolt protsenti, olles seega poole väiksem kui 1938. aastal. Soome mereline asend, äärmiselt liigestatud rannajoon, saarterohkus ja siseveekogude rikkalikkus on kalapüügile headeks eeldusteks. Vaatamata soodsatele tingimustele on aga kalasaak Soomes 25 korda väiksem kui Norras, 10 korda väiksem kui Taanis ja 4 korda väiksem kui Rootsis. See näitab kalapüügi märgatavat mahajäämust Soomes, mille peamiseks põhjuseks on asjaolu, et soome kalurid arendavad kalapüüki peamiselt ainult maa territoriaalvetes ja suhteliselt kalavaeses Läänemeres, samal ajal kui teistes Põhjamaades arendatakse intensiivset tursa- ja heeringapüüki Põhja-Atlandil, Põhjameres, Norra meres ja mujal. Soome kaluritel puudub kaugpüügiks vajalik kalapüügilaevastik ja inventar.

Peamisteks püütavateks kalaliikideks Soomes on räim ning mageveekaladest ahven, haug, latikas ja räabis. Lõhe- ja forellipüüki on märgatavalt vähendanud koskede kadumine Soome jõgedelt seoses hüdroelektrijaamade intensiivse ehitamisega sõjajärgseil aastail. Vaatamata kalanduse osatähtsuse pidevale langusele Soome rahvatulu struktuuris, on kalapüük siiski sõjaeelsega võrreldes märgatavalt suurenenud. Kogu kalasaak kasvas aastail 1938-1962 (tonnides) 28 040-lt 68 500-le, räimepüük 15 500-lt 33 500-le, kilupüük 400-lt 1581-le, siiapüük 89-lt 3214-le, räabisepüük 860-lt 4122-le, hau-

gipüük 1820-lt 7000-le ja lõhepüük 330-lt 454-le. Ahvenat püüti 1962.aastal 5896 tonni ja latikat 3628 tonni.

Ainukeseks eksportartikliks Soome kalanduses on jõevähid, mida veetakse igal aastal ligemale üks miljon tükki maalt välja. Kalu ja kalasaadusi Soome aga impordib. Nii näiteks veeti 1961. aastal sisse 1587 tonni kalafileed, 773 tonni heeringat, 376 tonni turska, 65 tonni lõhelisi ning 142 tonni muid kalu. See import tuleb Soomesse peamiselt Norrast, Taanist, Islandilt ja Rootsist. Arvestades aga Nõukogude Liidu kala ja kalasaaduste ekspordi kiiret kasvu viimastel aastatel (1963. aastal moodustas see eksport 43,4 milj. rbl, sealhulgas Soomesse aga 173 000 rbl. väärtuses kalakonserve), peaks Soome turu nõudmiste lähem uurimine svama veel silmapaistvaid võimalusi meie ekspordi selles suunas laiendamiseks. Geograafilise läheduse seisukohalt oleks muidugi otstarbekohane kohandada eksporttoodangule Soome jaoks Nõukogude Eesti paignev kalatööstus ning Tallinna sadamale baseeruva kalalaevastiku püük.

IV p e a t ü k k

SOOME MAJANDUSRAJONID JA NIHKED TOOTMISE TERRITORIAALSES STRUKTUURIS

Majanduslik rajoneerimine, s.o. tegelikkuses esinevate, reaalsete majanduslike ühtsuste väljaselgitamine omab kõigis maades suurt tunnetuslikku tähtsust. Kapitalistlikes maades aga, kus puudub rahvamajanduse arengu plaanipärane juhtimine, majandusliku rajoneerimise tähtsus tavaliselt üksnes tunnetuslikkusega piirdubki.¹ Sellega seletub ka suhteliselt vähene tähelepanu majanduslikule rajoneerimisele Soomes, mistõttu küsimus oli tegelikult lahendamata kuni viimaste aastateni. Alles 1960-ndate aastate algul, kui algas tööstus-, põllumajandus- ja rahvaloenduse materjalide läbitöötamine, tekkis vajadus esitada need andmed ka reaalsete majandusrajoonide järgi, mis andiski tõuke majandusliku rajoneerimise igakülgselt põhjendatud skeemi väljatöötamiseks. Väärrib tähelepanu, et Soome autorid, püüdes anda oma rajoneerimisele ka rakenduslikku tähtsust, rõhutavad, et nende majanduslike rajoonide kasutamine võimal-

---

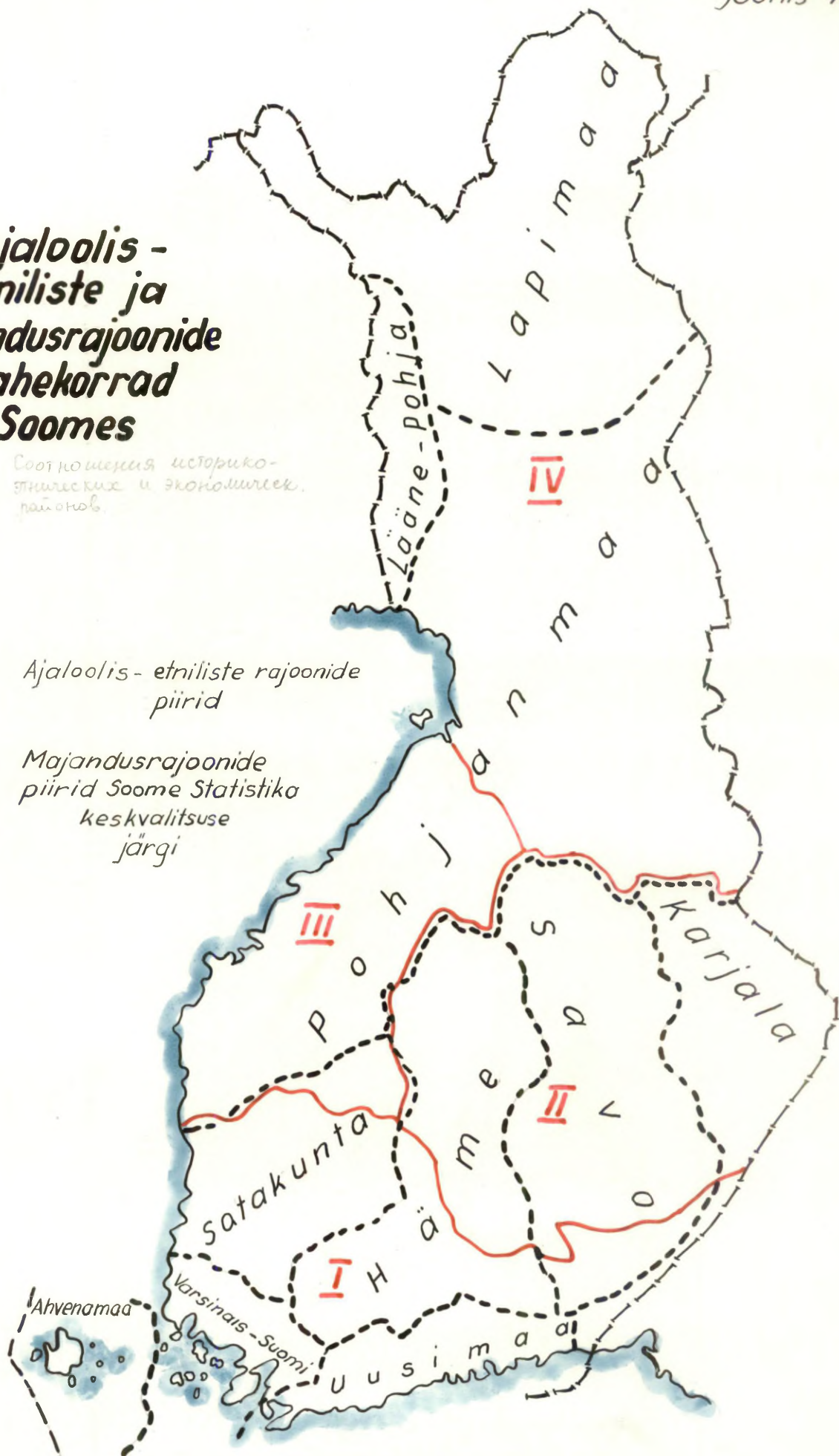
¹ Методологические вопросы экономической географии. Москва, 1962, т. II, с. 118.

Ajaloolis - etniliste ja majandusrajoonide vahekorrad Soomes

Соотношения историко-
этнических и экономических
районов.

--- Ajaloolis- etniliste rajoonide
piirid

— Majandusrajoonide
piirid Soome Statistika
keskvalitsuse
järgi

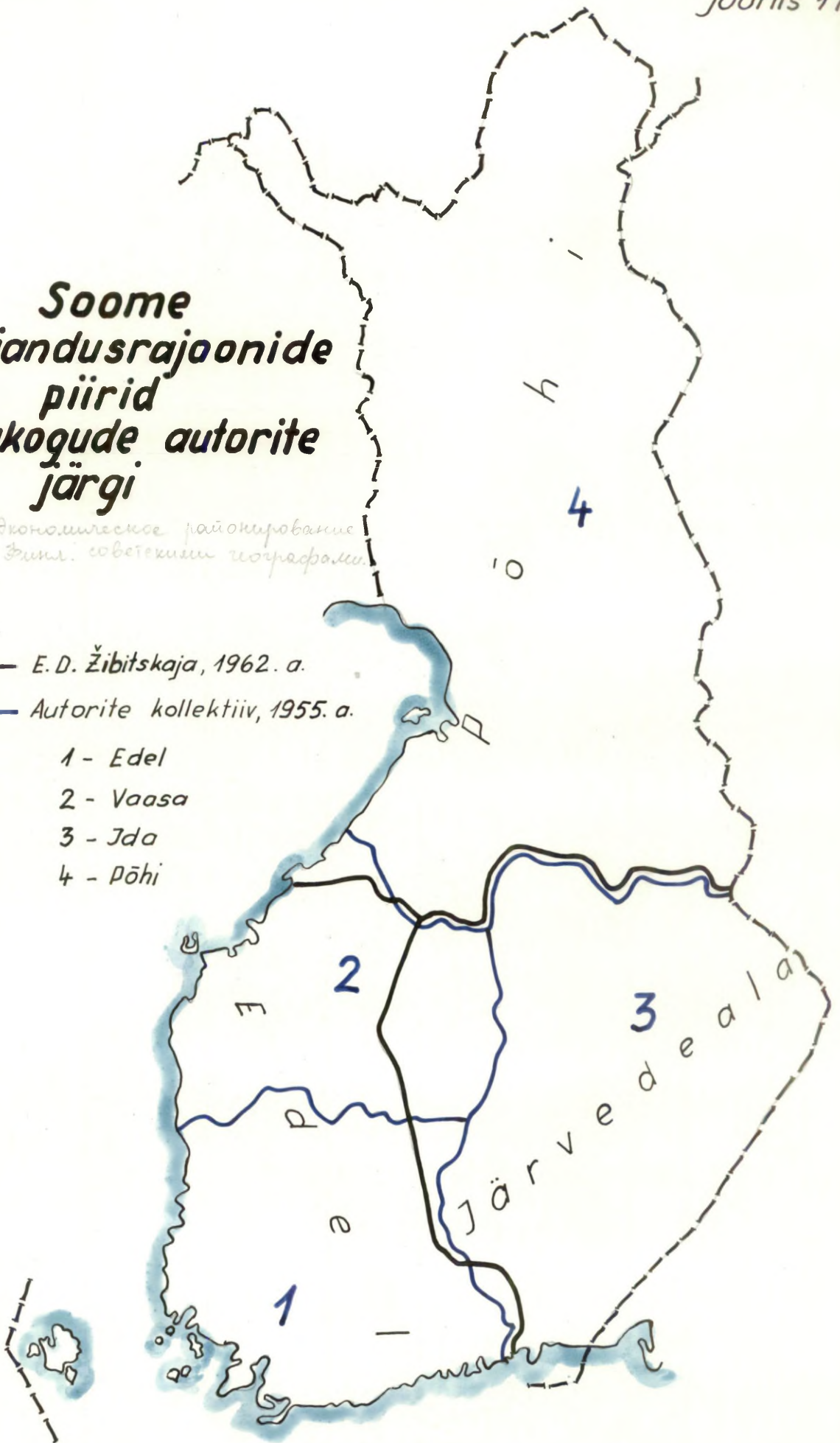

Soome majandusrajoonide piirid nõukogude autorite järgi

Экономическое районирование Финля. советскими пограничниками.

— E. D. Žibitskaja, 1962. a.
— Autorite kollektiiv, 1955. a.

- 1 - Edel
- 2 - Vaasa
- 3 - Jda
- 4 - Põhi

dab äriringkondadel määrata kõige täpsemini kauba realiseerimistingimuste ja turu nõudmiste territoriaalseid erinevusi ja iseärasusi.²

Kapitalistlike maade majandusliku rajoneerimise tõeliselt teaduslik metodoloogia on välja töötatud V.I.Lenini töödes "Kapitalismi areng Venemaal", "Uusi andmeid kapitalismi arengust põllumajanduses" jt. "Tuginedes V.I.Lenini poolt välja töötatud majandusliku rajoneerimise metodoloogiale, on võimalik ka tänapäeva kapitalismi tingimustes määratleda majanduslikku rajooni kui maa osa, mis erineb teistest osadest kapitalismi arengu taseme, iseloomu ja eripärasuste poolest ning täidab kapitalistliku maailma territoriaalses tööjaotuses teatud funktsiooni, mis on kujunenud stiihiliselt, monopoolse kasumi taotlemise tagajärjel".³ On arusaadav, et seda metodoloogiat ei rakenda kodanlikud teadlased. Soome kodanlikud autorid on rajoneerinud maad üksikute või väheste tunnuste järgi (tootmise spetsialisatsioon, industrialisatsioonitase jt.), mistõttu esineb suuri lahkuminekuid eri autorite töödes. Kõige viimasel ajal aga, kasutades mitmeid faktoreid komplekselt ning tuginedes rikkalikule statistilisele materjalile, on aga Soome autorid katselisel teel jõudnud objektiivsete rajoonide väljaselgitamiseni, kuna majanduse kapitalistliku arengu iseärasustega seotud territoriaalse tööjaotuse skeem ilmneb Soome uue-
mast statistikast.

Soome administratiivsed (ja ka muud ühiskondlikud) rajoneerimised tuginevad teatud määral maa ajaloolistele maakondadele (joon. 16), mis kujunesid välja Soome asustamise käigus ning on seotud etnograafilis-murdeliste iseärasustega.

² Tilastot markkinoinnin runkona. "Ekonomi" Nr.1, 1962, lk.34.

³ Б.Н.Семевский. Вопросы экономического районирования США. Сборник "Вопросы экономической географии" - Ученые записки ЛГУ, № 315. Ленинград 1962, lk.116.

Neist viis esimest moodustasid Lõuna-Soome, kunes ja seitsmes Ida-Soome ning kolm viimast Põhja-Soome (joon. 16).

Kapitalistliku tootmisviisi areng kujundas Soomes valla territoriaalse ühiskondliku tšhjaotuse süsteemi, kusjuures majanduse paiknemise objektiivsed seaduspärasused paikasid sagamini ajaloolised etnilis-rahvalised piirid. Seetõttu oldi administratiivsel rajoneerimisel sunnitud loobuma ajalooliste maakondade piiridest juba käesoleva sajandi algul. Kuid ka tänapäeva Soome administratiivüksused - linnid - langevad jämedates joontes kokku ajalooliste maakondadega (vrd. joon. 2 ja 16).

Nõukogude autorite poolt on antud kaks Soome majandusgeograafilist rajoneerimist, neist esimene autorite kollektiivilt⁴ 1955. aastal ning teine E. D. Zibitskajalt⁵ 1962. aastal. Esimene peab kimi tollal kehtinud linnide administratiivsetest piiridest ning sarnaneb ka ajalooliste maakondade grupeeringutega. E. D. Zibitskaja poolt antud 3 majandusrajooni piirid ei järgi täpselt linnipiire, kuid omavad teatud sarnasust ajalooliste maakondade grupeeringutega ning langevad peaaegu ühte V. P. Semjonov-Tjan-Sanski poolt 1918. aastal avaldatud Soome rajoneerimise piiridega⁶, mis on antud turismialase kirjelduse metoodiliseks hõlbustamiseks. Nõukogude autoritelt 1955. aastast pärinev rajoneerimine (joon. 17) eral-

⁴ А. А. Борисов, А. А. Долинин, Л. И. Дорошкевич, Н. В. Николаева. Финляндия (экономико-географический очерк) Москва 1955, лк. 70.

⁵ Э. Д. Бибицкая. Финляндия. Экономико-географическая характеристика, Москва 1962, лк. 206. лк. II 4.

⁶ В. П. Семенов-Тян-Шанский. Финляндия. Петроград, 1918, лк. 98-110.

dab Soomes järgmised 4 rajooni (sulgudes tolelaegsed lüünid, mille hõlmavad nimetatud rajoonid).

1. Edela-Soome (Uusimaa, Turu-Pori, Ahvenamaa, Häme)
2. Vaasa (Vaasa lüün)
3. Ida-Soome, alarajoonidega
  - Kymi (Kymi lüün)
  - Kesk-Soome (Mikkeli ja Kuopio)
4. Põhja-Soome (Oulu ja Lappi).

E.D. Zibitskaja poolt 1962. aastal esitatud rajoneerimine annab ainult kolm rajooni (joon. 17), kusjuures rajoonide piirid ei ühtu kõikjal administratiivsete lüünide piiridega. Need rajoonid on:

1. Edela-Soome, mis hõlmab lüünid Uusimaa, Turu-Pori, Ahvenamaa, Häme (v.a. Härmine kirdeosa), Vaasa (v.a. Härmine põhjaosa) ning väikesed osad Kesk-Soome lüüni lüüneosast. Selles rajoonis eraldatakse alarajoonid: Idunaranniku vöönd, Ahvenamaa saared, Tampere lima rajoon ning Iduna-Botnia (Vaasa lüün).
2. Järvedeala, mis jaotatakse Kagu alarajooniks (Kymi lüün), Järvedeala siseosaks (Mikkeli, Kuopio ja Põhja-Karjala lüünid) ning Kesk-Soome alarajooniks (hõlmab samanimelise lüüni).
3. Põhja-rajoon (Lappi ja Oulu lüünid ning Vaasa lüüni Härmine põhjaosa koos Kokkola linnaga), mis ilma täpsemalt piiritlemata jaotatakse rannikualaks ning siseosaks.

Mõlemad nimetatud rajoneerimised on läbi viidud nõukogude majandusgeograafilise rajoneerimise metodoloogia alusel, kusjuures E.Zibitskaja ei kritiseeri eelnevat rajoneerimist, vaid seletab erinevusi selle ja oma rajoonide vahel eelneva rajoneerimise vananemisega. Seejuures aga ei märgita, millised olid need muutused tootmise territoriaalses struktuuris, mis seitsme aasta jooksul regionaalsed tootmiskompleksid ümber kujundasid.

Olgu märgitud, et E.Zibitskaja esitab veel maa jaotuse Asustatud (Освоенная) ja Asustamata (Неосвоенная) Soome analoogselt Soome autorite käsitlesele "Inimese" ja "Looduse" Soonest.

Oma töös märgib E.Zibitskaja⁷, et Soomes püüdnud tunnustatud maa majanduslikeks rajoonideks jaotus, kusjuures ta kritiseerib mitmesuguseid Soome autorite poolt esitatud rajoneerimisi, mis võtavad aluseks ainult territooriumi majandusliku sarnasuse ega arvesta muid rajooni moodustavaid tegureid, eelkõige tootmisalaseid ja transpordisidemeid.

Tuleb aga märkida, et kuigi Soome geograafid varem esitasid selliseid ühekülgsel alusel eraldatud rajooni⁸, siis tänapäeval eksisteerib ka kompleksuse printsiibil loodud rajoneerimine, mis arvestab nii tootmisalast spetsiali-

---

⁷ Э.Д.Зибитская. Финляндия. Экономико-географическая характеристика. Москва, 1962, lk.248.

⁸ Selliste rajoneerimiste näiteid pakub Soome Atlas, milles tööstuslikud, põllumajanduslikud, majandusgeograafilised jm. rajoonid on esitatud pikade, kitsaste vööndite näol (Suomen Kartasto. Helsinki, 1960, lehed 36-6, 36-7, 36-8 jt.).

Soome majandusrajoonid ja alarajoonid

Современные экономические районы и подрайоны Финл.

satsioonid kui ka kohalikke ja üleriiklikke majanduslikke sidemeid. Selliseks rajoneerimiseks on Soome Statistika Keskvalitsuse majandusteadlaste väljatöötatud ja Soome Riikliku Plaanikomitee poolt kasutusele võetud neli rajooni⁹, mis jaotatakse alarajoonideks järgmiselt (vt. joon.18):

I rajoon (Lõuna-Soome)

11. Uusimaa
12. Varsinais-Suomi
13. Ahvenanmaa
14. Satakunta
15. Lõuna-Häme
16. Tammernmaa
17. Kagu-Soome

II rajoon (Järvedeala)

21. Kesk-Soome
22. Lõuna-Savo
23. Põhja-Savo
24. Põhja-Karjala

III rajoon (Vaasa)

31. Lõuna-Pohjanmaa
32. Kesk-Pohjanmaa

IV rajoon (Põhja-Soome)

41. Põhja-Pohjanmaa
42. Kainuu
43. Lappi

---

9 Tilastot markkinoinnin runkona. "Ekonomi" Nr.1, 1962, lk.34-35.

Jorma Hyppölä. Alueelliset jaot vuoden 1960 väestöläskennassa. "Terra", 1962, Nr.1, lk.35.

Kahekojalised numbrid alarajoonide ees on ühtlasi õfriteks statistiliste materjalide süstematiseerimiseks ja summeerimiseks masinaarvutustehnika kaasabil. Kuna nelja suure rajooni nimetuste osas puudub Soomes veel ühtne kokkulepe, siis käesolevas dissertatsioonis kasutatakse valikuliselt sobivamaid nimetusi.

Toodud rajoonid on välja töötatud ulatusliku ja detailse statistilise materjali alusel. Ka hiljem nende rajoonide lõikes avaldatud majanduslikud materjalid lubavad väita, et toodud rajoneerimine on senistest kõige õnnestumum. Antud piirides tulevad Soome erinevate osade majanduslikud isekrasused kõige reljeefsemalt esile, ilmneb majanduslike sidemete konfiguratsioon ning kohalike keskuste võrk.

Selle rajoneerimise peamiseks saavutuseks on objektiivselt eksisteerivate konkreetsete alarajoonide väljaselgitamine, vaatamata sellele, et mõningatel aladel on alarajoonide piirid veel vaieldavad. Varasemad rajoneerimised ka ei andnud alarajooni üldse või siis esitasid ainult pealiskaudse põhjendusega "rajoonisisesid erinevusi". Selliste rajoneerimiste hulka kuulub näiteks tänapäeva Soome nimeka ma majandusgeograafi, prof. Ilmari Hustich'i poolt antud Soome jaotamine kolmeks majandusrajooniks¹⁰ tööstusliku arengutaseme, kaubanduse ning majanduslike sidemete alusel.

Kuidas hinnata toodud rajoneerimise kui tegelikule kõige lähedasema põhjal varem esitatud nõukogude geograafide Soome

¹⁰ Ilmari Hustich. Suomen taloudellinen aluejako. "Terra", 1960, Nr.3.

rajoneerimisi? Kõigepealt torkab silma nende küllaltki suur sarnasus, eriti 1955.aastal nõukogude autorite kollektiivi poolt antud rajoneerimisega, kus oluliseks erinevuseks on üksnes Kymi lääni liitamine Järvedeala rajooni külge. Seega väärrib tunnustust nõukogude geograafide saavutus - suhteliselt vähesel faktilise ja statistilise materjali põhjal, kuid tänu õigele metodoloogiale õnnestus neil märgatavalt varem Soome enda uurijaist välja selgitada objektiivselt eksisteerivate territoriaalsete tootmiskomplekside - majandusrajoonide üldskeem Soomes. Mis puutub E.Žibitskaja poolt antud rajoneerimisse, siis autori käsutuses olnud materjalid ei ole võimaldanud eraldada iseseisvat Vaasa rajooni, mille ta on ära jaganud Iduna-Soome ja Põhja-Soome rajooni vahel.

Andmete vähesusega on seletatav ka Kymi lääni liitmine Järvedeala külge nõukogude autorite poolt. Nüüd on selgunud, et nii majanduslike sidemete suunad kui ka kõrgelt arenenud, mitmekesise tootmisprofiiliga tööstus liidavad Kymi lääni eitamatult Iduna-Soome rajooni külge.

Järgnevalt vaatleme lühidalt Soome majanduse territoriaalset struktuuri ja majandusrajoonide peamisi erinevusi ning iseärasusi.

Majandusrajoonide sisest üldist tootmise struktuuri 1962. aastal iseloomustavad alljärgnevad andmed (protsentides rahvatulust):

	Tööstus ehitus	ja Põllu- ja metsama- jandus	Muud alad	Kokku
1. Lõuna-Soome	46	13	41	100
s.h. Uusimaa	41	5	54	100
teised läänid	50	18	32	100
2. Järvedeala	35	34	31	100
3. Vaasa	36	29	35	100
4. Põhja-Soome	42	24	34	100
Kogu riik	43	19	38	100

Toodud andmetest näeme, et industriaalne sektor on ülekaalus kõigis Soome majandusrajoonides, kuigi Vahe-Soomes (eriti Järvedealal) üsna napilt. Põhja-Soome on kujunenud teiseks enam industrialiseeritud rajooniks riigis, kuid Lõuna-Soome suure osatähtsuse tõttu tööstuslikus tootmises ja Põhja-Soome selle näitaja osas veidi maha kogu riigi keskmisest. Eri rajoonide osatähtsused majanduse struktuuris ilmnevad alljärgnevast (protsentides rahvatulust 1962.aastal):

	Tööstus ehitus	ja Põllu- ja metsama- jandus	Muud alad	Kogu rahva- tulu
1. Lõuna-Soome	70	44	69	64
s.h. Uusimaa	25	7	37	26
teised läänid	45	37	32	38
2. Järvedeala	14	30	14	17
3. Vaasa	7	14	8	9
4. Põhja-Soome	9	12	9	10
Kogu riik	100	100	100	100

Soome majandusrajoonide põhilised iseärasused (vt. ka tabelid 58-63) on kokkuvõttes järgmised.

Lõuna-Soome - kõrgelt industrialiseeritud ja intensiivse põllumajandusega rajoon. Domineerib tšütlev tööstus, mis on tihedalt seotud välisuruga, andes eksport-toodangut ja kasutades import-toorainet. Tööstuse struktuur on väga mitmekesine, kusjuures peamiseks haruks on masinaehitus ja metallitöötlemine. Teisel kohal on metsatööstus, eelkõige selle kõrge- ja töötlemisastmega harud - paberitööstus ja möblitööstus. Rajoon on juhtivaks Soomes ka tarbeesemete tootmise ja keemia- tööstuse alal. Lõuna-Soome osatähtsus kogu maa tööstustoodangus on tarbeesemete tootmise osas umbes 4/5 ja tootmisvahendite tootmise osas 2/3. Tarbeesemete tootmine on koondunud põhiliselt Helsingisse, Tampereesse, Lahtisse ja Turusse. Sellest näeme, et Soomes "kapitalismi tingimustes on tööstuse paiknemisele iseloomulikuks territoriaalse kontsentratsiooni tendents, tšütleva tööstuse kuhjumine vähestesse industriaalsetesse sõlmedesse"¹¹. Põllumajanduses on tähtsal kohal linnalähine tootmisuund. Taimakasvatuse on mehhaniseeritud ja intensiivne, loomakasvatuses on palju spetsialiseeritud farne veise-, linna- ja seakasvatuse alal, mis annavad toodangut ka ekspordiks. Teraviljakasvatuses on tähtsal kohal tali- ja suvinisu ning juurviljakasvatuses - suhkrupeet. Nimetatud kultuuride kasvatust takistavad teistes rajoonides karmid kliimatilised tingimused.

---

¹¹ Б.Н.Семевский. Задачи географии в свете решений XXII съезда КПСС. Ежегодник Эстонского географического общества. 1962. Таллин, 1963, lk. 9

Järvedeala - keskmiselt industrialiseeritud ekstraktiivse tööstuse, metsamajanduse ning veiskasvatusele spetsialiseerunud põllumajandusega rajoon. Järvedeala metsatööstus annab umbes poole selle haru toodangust Soomes. Metsatööstuses domineerivad metsasaagimine ja puidutööstus, puitmassi- ja tselluloositööstus. Töötlev tööstus (metallitööstus, toiduasinate- ja kergetööstus) on kohaliku tähtsusega. Metsamajanduse alal on rajoon juhtivat positsiooni Soomes. Üle-töötatud metsast moodustavad lehtpuud (peamiselt kask) 32%, mis on tunduvalt enam, kui teistes rajoonides (26,3% kogu maal keskmiselt). Põllumajandusele on iseloomulikeks piima-karjandusliku tootmissuunaga väiketalud. Põllundust takis-tavad siin tugevalt kivine ja ebatasane pinnas ning sagedad hallad ja õukilnad.

Vaasa rajoon - keskmiselt industrialiseeritud agraar-industriaalrajoon. Juhtivaks tootmissuunaks on mehhaniseeri-tud põllundus (rukki-, odra- ja kaerakasvatus) ning sellele tuginev intensiivne loomakasvatus. Varustab toiduteravilja ning loomasöödaga ka teisi rajooni. Tööstus on peamiselt ko-haliku tähtsusega, eelkõige põllumajandussaadusi töötlev toiduainetetööstus. Rajooni keskuses Vaasas on aga arenenud ka mitmesugune muu töötlev ja tarbeesemeid tootev tööstus, näiteks tubakatööstus (1/3 kogu Soome tubakatööstuse toodan-gust), elektrotehnikatööstus (15% selle toodangust maal), jalatsi- ja õmblustööstus jne.

Põhja-Soome - energeetika, metsamajanduse ja metsatööstuse ning mäetööstuse rajoon. Tänapäeval on Põhja-Soome keskmiselt industrialiseeritud rajoon, kusjuures tööstus on ekstraktiivse iseloomuga, kuid tööviljakus kõrgem kui teistes rajoonides. Põllumajandus rahuldab peamiselt kohalike vajadusi. Loomakasvatuse iseloomuks on põhjapõdrakasvatuse märkimisväärne osatähtsus. Rajooni tööstuslikuks selgrooks on hüdroelektrijaamade kaskaadid Oulu jõe ja Kemi jõe basseinis, millede energia läheb põhiliselt teiste rajoonide vajadusteks. Väljaveoks töötavad ka rajooni metsamajanduse, metsatööstuse ning mäetööstuse.

Põhja-Soome kui veel formeeruva rajooni sisemised tootmise territoriaalsed erinevused ja alarajoonid on käesoleval ajal lõplikult välja kujunenud. Seetõttu on alarajoonide piirid siin kõige problemaatilised. Faktilise materjali analüüs näitab, et Oulu jõe basseinis arenenud tootmiskompleks nõuab Põhja-Pohjanmaa, Kainuu ja Kesk-Pohjanmaa alarajoonide piiride korrigeerimist - tööstuse areng Raahel linna piirkonnas (eelkõige metallurgiakombinaadi ehitus) seab teda tugevamini Põhja-Soome kui Kesk-Pohjanmaa alarajooniga. Samuti seab transpordi areng Kuusamo piirkonna enam Kainuu kui Põhja-Pohjanmaa alarajooniga. Ühe alarajoonina pole õige käsitleda ka laialdast Lappi lään. Peale keske Kemi jõe basseini tootmiskompleksi on seal omaste alarajoonideks kujunemas lään lääneosa (Tornio jõe basseini) ning Põhja-Lapimaa - Inari ja Ivalo piirkond. Viimaste rahvaarv

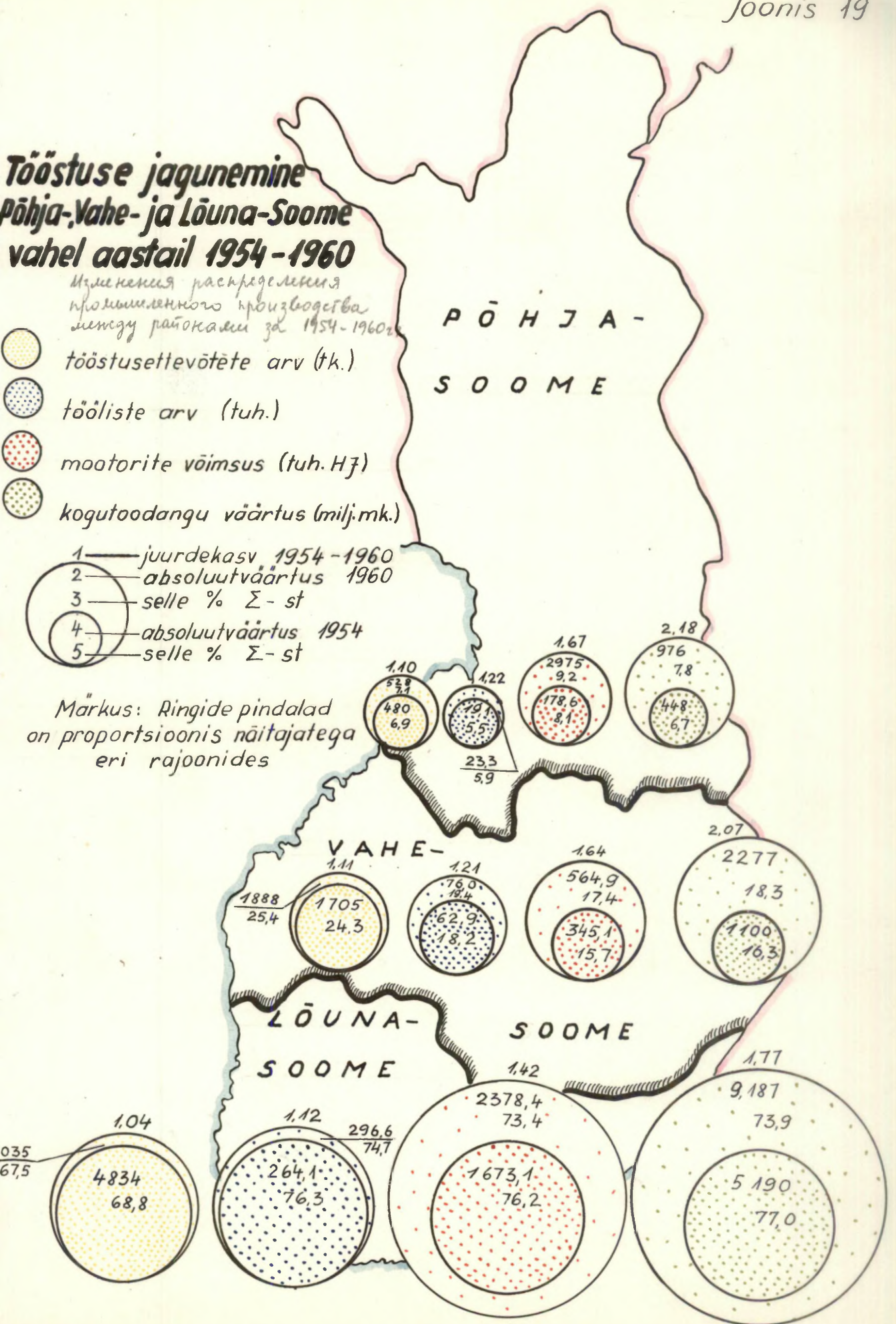
Tööstuse jagunemine Põhja-Vahe- ja Lõuna-Soome vahel aastail 1954-1960

Изменения распределения
промышленного производства
между районами за 1954-1960гг.

- tööstusettevõtete arv (tk.)
- tööliste arv (tuh.)
- mootorite võimsus (tuh. Hf)
- kogutoodangu väärtus (milj.mk.)

- 1 — juurdekasv 1954-1960
- 2 — absoluutväärtus 1960
- 3 — selle % Σ-st
- 4 — absoluutväärtus 1954
- 5 — selle % Σ-st

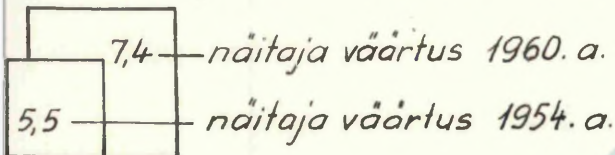
Märkus: Ringide pindalad on proportsioonis näitajatega eri rajoonides

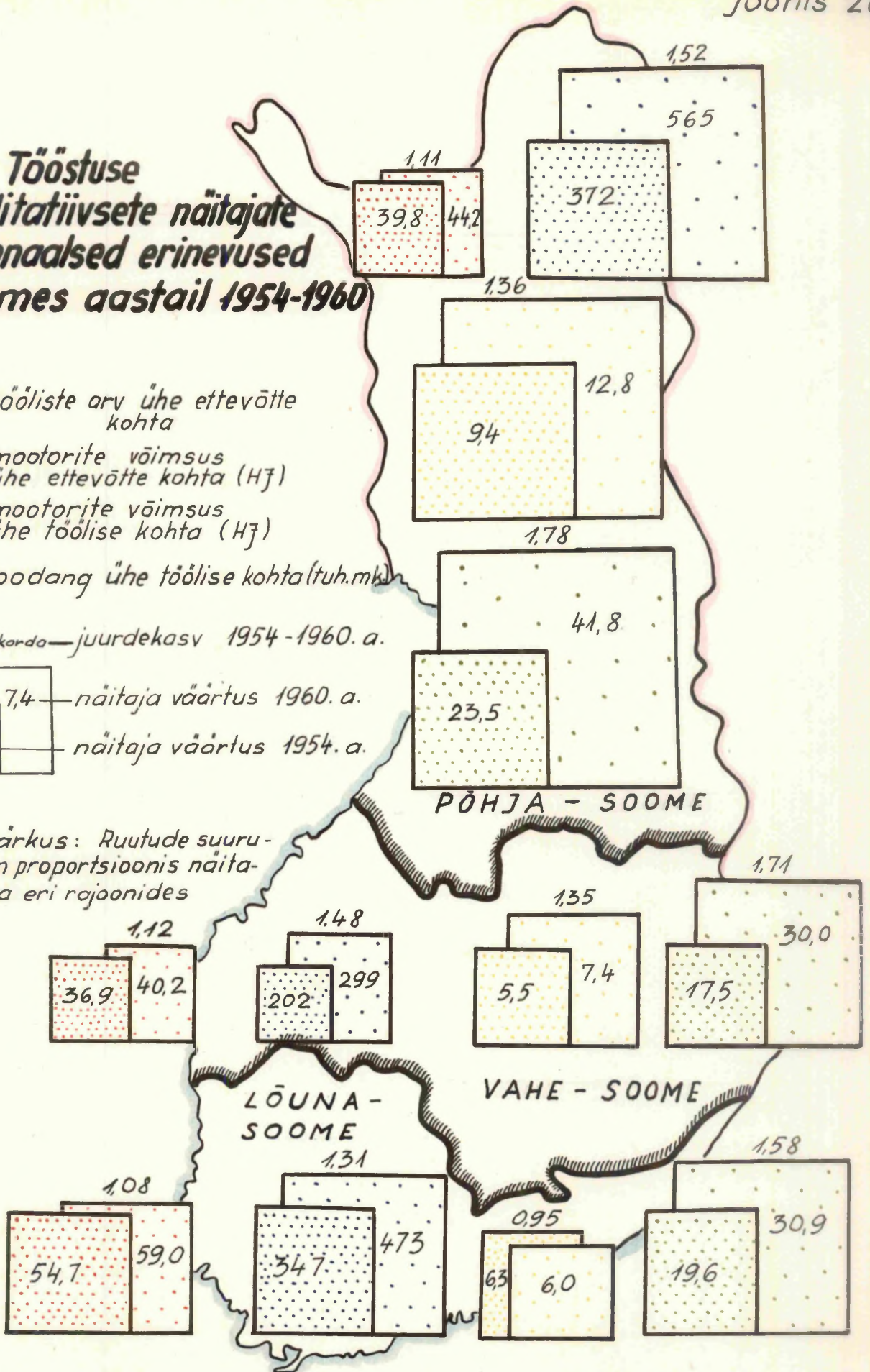
Tööstuse kvalitatiivsete näitajate regionaalsed erinevused Soomes aastail 1954-1960

- tööliste arv ühe ettevõtte kohta
- mootorite võimsus ühe ettevõtte kohta (Hj)
- mootorite võimsus ühe töölise kohta (Hj)
- toodang ühe töölise kohta (tuh.mk)

2,1 korda — juurdekasv 1954-1960. a.

Märkus: Ruutude suurused on proportsioonis näitajatega eri rajoonides

on küll veel väike, kuid Tornio jõe piirkonnas elab siiski juba praegu rohkem elanikke, kui näiteks Ahvenamaa alarajoonis.

Lõpuks olgu märgitud, et kõik Järvedeala, Vaasa ja Põhja-Soome alarajoonid omavad tihedaid majanduslikke sidemeid Lõuna-Soome suurte tööstuskeskustega, eelkõige pealinna Helsingiga. Sageli on need sidemed isegi tugevamad kui oma rajooni keskustega.

Kõrgelt arenenud, mitmepalgelise tootmisprofiiliga Lõuna-Soome on seega kujunenud omamoodi metropoliks teiste rajoonide suhtes, mis on moodustunud tööstuslikku ja põllumajanduslikku toorainet Lõuna-Soomele andvateks (samuti ekspordiks) ja seda esmaselt töötlevateks hõrealadeks. Selles ilmneb Soome majanduse paiknemise sarnasus Rootsiaga, mille põhjaosa on samuti kujunenud ekstraktiivseks toorainerajooniks.

Tootmise territoriaalsete nihete väljaselgitamine Soome statistika põhjal on võrdlemisi raske, kuna tootmise paiknemist selgitavad ainult spetsiaalsed loendused, mis toimuvad harva - tavaliselt üks kord kümne aasta vältel. Vahepeal toimunud administratiivsete piiride muutused teevad aga erinevate loenduste andmed võrreldamatuks. Muutunud on ka statistika ja loenduste alused ning sisu. Seetõttu ei ole võimalik tootmise territoriaalseid nihkeid välja tuua pikema perioodi ning

õlgi rajoonide ja lüüinide lõikes. Sõjajärelsete ja sõja-
järgse majanduse arengu I etapi perioodi aastate kohta
võrreldavad andmed puuduvad. Sel põhjusel ongi tabeleis
59 ja 63, mis esitavad tootmise paiknemise muutusi aastail
1954-1960, Järvedeala ja Vaasa rajoon ühendatud "Vahe-
Soomeks" (arvestades tema asendit Lõuna- ja Põhja-Soome
vahel), ning lüüinide osas esitatud andmed üksnes Põhja- ja
Lõuna-Soome kohta, kuna nende lüüinipiirides muutusi ei toi-
munud (välja arvatud Hõme lüüini väikese kirdenurga (1955km²)
üleandmine Kesk-Soome lüüini).

Nõikeid majanduse paiknemises väljendavad teatud määral
rahvaarvu kasvu territoriaalsed erinevused Soomes. Rahvaarvu
kasv eri rajoonides aastail 1950-1960 on olnud väga ebauhtla-
ne, nagu selgub alljärgnevatest andmetest:

	tuh.in.	%
1. Lõuna-Soome	280,8	12,8
s.h. Uusimaa	167,4	25,8
teised lüüinid	113,4	7,3
2. Järvedeala	47,0	5,3
3. Vaasa	4,0	0,7
4. Põhja-Soome	84,7	21,4
<hr/>		
Kogu riik	416,5	10,3

Uusimaa (s.h.eelkõige Helsingi) erakordselt kiire kasv
on tingitud töötleva tööstuse ja rahvastiku intensiivsest
kontsentratsioonist pealinna, mis on negatiivseks tendentsiks
maa arengus. Rahvaarvu kiire kasv Põhja-Soomes on aga positiiv-

seks nihkeks majanduselu struktuuris, väljendades Põhja-Soome industrialiseerimise progressi. Teistel aladel pole aga rahvaarvu kasv tööstuse arenguga otseselt seotud.

Tabelis 59 toodud andmed näitavad selgelt Lõuna-Soome osatähtsuse langust nii tööstustoodangu mahu, ettevõtetes rakendatud jõuallikate võimsuse, tööstusteoraine kasutamise, töötajate arvu kui ka ettevõtete hulga poolest. Tähelepanu väärib kõigi nende näitajate languse tendents Uusinaa läänis kus asub maa pealim Helsingi. Seda põhjustas kergetööstuse ja vähemal määral ka metallitööstuse konjunktuurne tootmise kasvu vähenemine Helsingi piirkonnas sellel perioodil. Toodangu kasvu näeme Turu-Pori läänis tootmisvõimsuste vähenemise ja töötajate arvu samaks jäämise juures. Seda põhjustas suurelt osalt keemiatööstuse laiendamine (Naantali naftatöötlemistehase rajamine) ning tootmise tehniline progress kõigis tööstusharudes. Kymi lääni osatähtsuse väike tõus maa tööstuslikus tootmises on tingitud paberitoodangu intensiivsest suurenemisest, kusjuures samas toimunud ettevõtete arvu suhteline langus viitab tootmise tugevale kontsentratsioonile selles piirkonnas. Häme lääni osatähtsuse langus kõigi näitajate osas on tingitud, samuti nagu Uusinaa läänis, kergetööstuse ja osalt ka metallitööstuse konjunktuursest langusest, eelkõige Tampere piirkonnas.

Vahe-Soome osatähtsuse tõusu kõigi näitajate osas on tingitud maa- ja metsatööstuse areng ning arvukate kohalike tähtsusega tööstusettevõtete rajamine selles piirkonnas

antud ajavahemikul. Vahe-Soome ettevõtete keskmine suurus juba tunduvalt alla Uleriikliku keskmise.

Kõige kiiremini Soome tööstusliku tootmise territoriaalses struktuuris on kasvanud Põhja-Soome osatähtsus. Juurdekasvu indeks aastail 1954-1960 moodustas ettevõtete arvu osas:

Lõuna-Soomes	104 %,
Vahe-Soomes	111 %,
Põhja-Soomes	110 %,

töötajate arvu osas:

Lõuna-Soomes	112 %,
Vahe-Soomes	121 %,
Põhja-Soomes	122 %

ning tootmises rakendatud mootorite võimsuse osas:

Lõuna-Soomes	142 %,
Vahe-Soomes	164 %,
Põhja-Soomes	167 %.

Viimased näitajad kogu Soome kohta olid vastavalt 106 %, 115 % ja 147 %. Põhja-Soomes on toimunud ka kõige intensiivsem töötajate kontsentratsioon suurettevõtteisse, tõustes antud ajavahemikul 4,4 töötaja võrra ühes ettevõttes. Lõuna-Soomes oli see näitaja 4,2, Vahe-Soomes 3,3 ning kogu riigis - 4,0. Tootmise kontsentratsiooni ning mehhaniseerimist väljendab tootmises rakendatud mootorite võimsuse kasv ühe ettevõtte kohta, mis aastail 1954-1960 oli kogu Soomes 132 kW ning rajoonides vastavalt:

Lõuna-Soomes 126 HJ,
Vahe-Soomes 97 HJ,
Põhja-Soomes 193 HJ.

Tänu energeetika ja metsatööstuse intensiivsele arengule Põhja-Soomes on seal kiiresti kasvanud ka energiaallikate võimsus ühe tööstuses töötaja kohta. Tootmises rakendatud mootorite võimsus ühe töötaja kohta 1960.aastal (sulgudes - selle juurdekasv aastail 1954-1960) oli järgmine:

Lõuna-Soomes 6,00 HJ (-0,34 HJ, s.t. vähenemine),
Vahe-Soomes 7,43 HJ (1,93 HJ),
Põhja-Soomes 12,79 HJ (3,41 HJ),
Kogu riigis 8,18 HJ (1,82 HJ).

Vastavalt tootmise energiaga varustatusele on Põhja-Soomes ka kõige kõrgem töövõime. Kui 1954.aastal ületas toodangu väärtus ühe töötaja kohta Põhja-Soomes sama näitajat Lõuna-Soomes 20% võrra, siis 1960.aastaks oli see vahe kasvanud juba 35%-le. Vahe-Soome omakorda vähendas oma mahajäämist selle näitaja osas Lõuna-Soomest 11%-lt 3%-le.

Toodud andmed näitavad veenvalt, et käesoleval ajal toimub intensiivne Põhja-Soome industrialiseerimine. Ka Vahe-Soome tööstus areneb kiiremini Lõuna-Soomest.

Vahetult sõjale järgnenud etapil, aastail 1945-1953, arenes Lõuna-Soome tööstus kiiremini. Uha süvenevate disproportsioonide likvideerimiseks tõstatati 1950-ndate aastate alguses Põhja-Soome industrialiseerimise küsimus, mida selle ideekavandi esitaja ja initsiaatori, tolleaegse peaministri

ja praeguse presidendi U.K.Kekkoneni nime järgi hakati kutsuma "Kekkoneni plaaniks". Pole kahtlust, et mitmesuguste riiklike stiimulite rakendamine kiirendas oluliselt Põhja-Soome seni vähe kasutatud rikkalike looduslike ressursside tõstuslikku eksplaateerimist, kuigi objektiivsed eeldused selleks olid juba niigi olemas. Kõrgem tõuviljakus ning tootmise intensiivsus Põhja-Soomes kõnelevad sellest, et sealsed ettevõtted annavad ettevõtjaille kõrgeid kasumeid.

Elanikkonna rakendatuse tõstmise seisukohalt aga, mis kuulutati "Kekkoneni plaani" üheks tähtsamaks eesmärgiks, ei ole Põhja-Soome industrialiseerimine andnud tšit efekti. Seal arendatud peamised tõstusharud - energeetika, tselluloosi- ja paberitõstus ning mmetõstus- kuuluvad kõik selliste harude hulka, mille kapitaalvahutuste ühe miljoni margaga kohta rakendatakse suhteliselt vähe tõstjõudu. Samad vahendid näiteks metallitõstuses oleksid andnud umbes 3-4 korda suurema rakendatuse. Sellele vaatamata tuleb Põhja-Soome industrialiseerimise arengusuunda lugeda positiivseks ka rakendatuse kriteeriumi seisukohalt, sest nimetatud tootmisharude arendamine on loonud seal eeldused ka metallitõstuse (s.o. metallurgia, metallitõstlemise ja masinrahituse) ning teiste tõstleiva tõstuse harude arenemiseks. Samuti on see parandanud tootlike jõudude paigutuse proportsionaalsust Soomes, mis kaudselt soodustab ka rakendatuse kasvu. Aastail 1954-1960 on tõstliste arv Põhja-Soomes kasvanud kiiremini kui naa teis-

tes osades. Kui sellele faktele veel lisada, et Põhja-Soome uue toodangu arvel on saavutatud märkimisväärset lisa maa ekspordile, siis jõuamegi positiivsele lõpptulemusele tootmise territoriaalses struktuuris toimunud nihete hinnangul.

Tabel 58

Soome tööstuse jagunemine majandusrajoonide vahel 1960.aastal.^x

Rajoonid: I - Lõuna-Soome, II - Järvedeala, III - Vaasa, IV - Põhja-Soome

	I	II	III	IV	Kokku
I Ettevõtete arv	68,7	12,8	13,0	5,5	100,0
II Töötajate arv	75,4	11,3	8,0	5,3	100,0
III Elektrienergia kulu	72,4	14,4	2,6	10,6	100,0
IV Kogutoodangu väärtus	74,4	11,6	7,1	6,9	100,0
V Toodangu töötlemisväärtus	74,5	11,5	6,3	7,7	100,0
s.h. töötlemisväärtuse järgi:					
mähettööstus	31	48	18	3	100
toiduainetetööstus	71	10	13	6	100
jookide tootmine	78	7	8	7	100
tubakatööstus	67	-	33	-	100
tekstiilitööstus	90	-	8	2	100
jalatsi- ja õmblustööstus	78	10	12	-	100
puidutööstus	42	30	8	20	100
mööbli- ja tšalari- tööstus	80	12	5	3	100
paberitööstus	64	16	-	20	100
põllugraafiatööstus	85	8	4	3	100
nahatööstus	82	4	7	7	100
kummitööstus	100	-	-	-	100
keemiatööstus	75	6	5	14	100
klaasi-, kivitööstlus- ja keraamikatööstus	97	-	-	3	100

	I	II	III	IV	Kokku
metallurgia	97	3	-	-	100
metallitöötlamine	81	12	7	-	100
masinaehitus (v.a. transportma- sinad)	67	20	7	6	100
elektrotehnikatööstus	81	-	17	2	100
transportmasinaehitus	88	6	4	2	100
Muu vabrikutööstus	90	-	10	-	100
Energeetika ja vee- varustus	56	13	7	24	100
Tarbesemete toot- mine	79	7	10	4	100
Tootmisvahendite tootmine	67	16	5	12	100
Metsatööstus	60	22	4	14	100
Metallitööstus	78	12	6	4	100

* Arvutatud "Tehostajas" (1962-1963) avaldatud materjalide põhjal.

Soome tööstuse üldnäitajate territoriaalse jagunemise
nähked aastail 1954-1960.^x

	Aasta	Lõuna- Soome	Kesk- ja Lääne- Soome	Põhja- Soome	Kogu Soome
1. Näitajad absoluutarvudes					
Ettevõtete arv (tk.)	1954	4834	1705	480	7019
	1960	5035	1888	528	7451
Vabrikutöeliste arv (in.)	1954	264116	62876	19062	346054
	1960	296555	76029	23346	395930
Mootorite võimsus (HJ)	1954	1673	345	179	2197
	1960	2378	565	298	3241
Toodangu koguväärtus (milj.mk.)	1954	5190	1100	448	6738
	1960	9187	2277	975	12439
Tooraine väärtus (milj.mk.)	1954	2708	630	225	3563
	1960	4852	1276	462	6590
2. Struktuur (%-des)					
Ettevõtete arv	1954	68,8	24,3	6,9	100,0
	1960	67,5	25,4	7,1	100,0
Vabrikutöeliste arv	1954	76,3	18,2	5,5	100,0
	1960	74,7	19,4	5,9	100,0
Mootorite võimsus	1954	76,2	15,7	8,1	100,0
	1960	73,4	17,4	9,2	100,0
Kogutoodangu väärtus	1954	77,0	16,3	6,7	100,0
	1960	73,9	18,3	7,8	100,0
Tooraine väärtus	1954	76,0	17,7	6,3	100,0
	1960	73,6	19,4	7,0	100,0
3. Dünaamika (juurdekasv 1954-1960)					
Ettevõtete arv (1954-1960)		104	111	110	106
Töeliste arv (1954-1960)		112	121	122	115
Mootorite võimsus (1954-1960)		142	164	167	147
4. Kvalitatiivseid näitajaid					
Töölisi ühe ettevõtte kohta	1954	54,7	36,9	39,8	49,2
	1960	59,0	40,2	44,2	53,2
Võimsus (HJ-des) 1 ettev.kohta	1954	347	202	372	303
	1960	473	299	565	435
Võimsus (HJ-des) 1 töölise kohta	1954	6,34	5,50	9,38	6,36
	1960	6,00	7,43	12,79	8,18
Toodang 1 töölise kohta (tuh. mk.)	1954	19,6	17,5	23,5	19,5
	1960	30,9	30,0	41,8	31,4
Töövõime tase võrreldes Soome keskmisega	1954	101	90	121	100
	1960	98	95	133	100
Töötlemisväärtuse osatähtsus kogutoodangus	1954	47,8	42,7	49,7	46,9
	1960	47,2	43,9	52,6	47,1

x Suomen tilastollinen vuosikirja 1957. Helsinki 1956, lk.109.
Suomen tilastollinen vuosikirja 1962. Helsinki 1963, lk.107.

Soome rahvastiku ja põllumajanduslike näitajate jagunemine majandusrajoonide vahel.^x

Rajoonid: I - Lõuna-Soome, II - Järvedeala, III - Vaasa, IV - Põhja-Soome

	I	II	III	IV	Kokku
1. Rahvastiku näitajad (1961)					
Kogu rahvaarv	2466806	955699	444936	619629	4487070
Linnarahvastik	1289805	222721	97489	143339	1753354
Maarahvastik	1177001	732978	347447	476290	2733716
Põllumajanduses töötajad	637101	463282	255185	294739	1650307
2. Maafondi jagunemine (1959)					
Kogu maafond (tuh. ha)	5706,0	6269,0	2478,9	14332,4	28786,3
Kogu talumaa " "	4844,8	4249,0	2123,8	4742,0	15959,6
Aiamaa " "	9,8	2,1	1,0	0,3	13,2
Põllumaa " "	1238,4	562,7	474,3	357,9	2633,3
Looduslik rohumaad " "	38,4	33,4	10,3	69,8	151,9
Kultuurkarjamaad " "	51,4	54,4	9,1	11,2	126,1
Metsamaad " "	3061,5	3314,5	1307,6	3073,2	10756,8
3. Põllumaa kontsentratsioon (1959)					
Talude arv - kokku	156177	107150	59996	64639	387962
s.h. suurusega -2 ha	47460	30075	10785	14864	103184
2-5 ha	30503	33574	13346	23750	101173
5-10 ha	36921	29698	16107	17122	101848
10-30 ha	36027	13191	17221	8416	74855
üle 30 ha	5266	612	537	487	6902
4. Põllumajandustehnika (1959)					
Traktorid (tk.)	42470	11861	11499	8774	74604
Kombainid (tk.)	3649	307	342	124	4422
s.h. iseliikuvad (tk.)	2675	245	239	70	3229
Väetisekülvajad (tk.)	19197	3933	4328	2525	29983
Viljakuivatid (tk.)	17904	6610	3746	1673	29933
Lüpsinasinad (tk.)	17111	4496	5243	1854	28704
Mootorsaad (tk.)	4731	5538	950	6761	17980
5. Piimasaaduste kaubatoodang (1961)					
Plim (tuh. t)	1326,4	619,3	432,3	316,0	2694,0
Või (tuh. t)	37,1	24,4	18,8	11,9	92,2
Juust (tuh. t)	22,3	4,3	2,6	3,4	32,6
Meiereide arv (tk.)	210	40	101	24	375

^x Suomen tilastollinen vuosikirja (vastavad aastad).

Muutused piimasaaduste kaubatoodangus Soomes
rajooniti aastail 1953 - 1962.^x

1. Absoluutarvudes

	Piima t88deldud (tuh.t)		V8itoodang (t)		Juustutoodang (t)		Meiereide arv (tk.)	
	1953	1962	1953	1962	1953	1962	1953	1962
<u>Iduna-Soome</u>	1037,2	1326,8	25709,8	36985,9	17626,5	20045,8	265	205
Uusimaa	327,0	269,9	3280,1	4499,6	6024,1	4142,8	62	49
Turu-Pori	401,0	464,3	13312,8	15850,6	4117,3	4969,2	114	96
H8me	297,2	414,9	7458,2	11937,8	4308,4	4522,3	71	49
Kymi	102,0	177,7	1658,7	4697,9	3176,7	6411,5	18	11
<u>J8rvedeala</u>	209,6	636,9	7186,2	24639,0	1315,0	5341,9	50	40
Mikkeli	39,9	120,4	1312,1	4364,6	289,4	1224,4	11	9
Kuopio	81,6	238,4	2914,4	9752,2	730,5	1364,0	21	16
P8hja-Karjala	46,9	165,7	1795,3	6435,1	295,1	2039,2	8	8
Kesk-Soome	41,2	112,4	1164,4	4087,1	-	714,3	10	7
<u>Vaasa</u>	307,1	446,8	12507,1	19330,4	2101,0	2642,5	118	98
Iduna-Pohjanmaa	265,4	356,9	10577,4	15021,3	2101,0	2294,6	97	82
Kesk-Pohjanmaa	41,7	89,9	1929,7	4309,1	-	347,9	21	16
<u>P8hja-Soome</u>	103,3	330,7	2857,7	12194,9	945,3	3492,4	28	24
Oulu	73,1	205,1	2329,7	8071,2	905,3	2171,8	23	19
Kajaani	7,4	58,3	134,7	2323,3	40,0	427,3	2	2
Per8pohjola	22,8	67,3	393,3	1800,4	-	893,3	3	3
Soome - kokku	1657,2	2741,2	48260,8	93150,2	21987,8	31522,6	461	367

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1956. Helsinki 1957, lk.89
Suomen tilastollinen vuosikirja 1963. Helsinki 1964, lk.99

Maanteeliikluse intensiivsus Soomes rajooniti
aastail 1954 ja 1960.^x

(26-27.augusti loenduste andmeil)

	Läbisõidetud kilomeetraad Ühpevas (tuh.sõidukilo- meetrit)				Keskmise sõi- dukite arv maanteedel üh- pevas (tk.)	
	mootorsõidu- kid kokku		s.h.sõidu- autod		1954	1960
	1954	1960	1954	1960		
Uusimaa lään	1414	2078	682	1136	622	868
Turu-Pori lään	1103	2240	424	975	276	494
Häme lään	953	1932	440	938	294	496
Kymi lään	477	1029	200	453	267	489
Kokku Lõuna-						
Soome	3947	7279	1746	3502	365	590
Väike-Soome	2344	4141	953	1826	170	290
Põhja-Soome	991	2044	388	888	111	200
s.h. Oulu lään	608	1248	227	500	117	400
Lappi lään	383	796	161	388	105	202
Kogu Soome	7282	13464	3087	6216	216	364

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1963. Helsinki 1964, lk.218.
Suomen tilastollinen vuosikirja 1956.Helsinki 1957, lk.192.

KOKKUVÕTE

J A P E A N I S E D J Ä R E L D U S E D

Soome majanduselus on sõjale järgnenud Paasikivi-Kekkoneni liini perioodil toimunud olulised muutused, millest tähtsamad esitame kokkuvõtlikult alljärgnevalt.

Soome on muutunud agraar-industriaalmaast industriaal-agraarmaaks. Tänapäeval ületab industriaalne sektor (tööstus, ehitus, transport) agraarsekt (põllumajandus, metsamajandus, kalandus ja jahindus) nii rahvatulu kui ka rahvastiku rakendatuse struktuuris, kuna aga enne sõda oli olukord vastupidine.

Olulised nihked on toimunud tööstuse struktuuris. Sõjaeelsetel aastail oli Soomes tööstus ühekülgselt spetsialiseerunud metsatööstusele. Puidu- ja paberitööstus hõlmasid 40% tööstuse kogutoodangust. Järgnenud aastakümnetel on aga intensiivselt arenenud ka teised tööstusharud, eriti rasketööstus. Masinaehitus koos metallitöötlemise, elektrotehnikatööstuse ning metallurgiaga on tõusnud metsatööstuse kõrval teiseks juhtivaks haruks Soome tööstuses. Samuti on järsult tõusnud toiduainete

tööstuse, keemiatööstuse, metsatööstuse ning energeetika osatähtsus, mis näitab Soome tööstuse muutumist ühekülgselt mitmekülgses, proportsionaalsenalt arenenud majandusharuks. Tööstusliku tootmise struktuuris on tõusnud töötlevate harude osatähtsus.

Tööstusliku tootmise mitmekesisemaks muutumine on vähendanud maa majandusele sõltuvust välisurgudest.

Transpordis on järsult suurenenud autoliikluse osatähtsus. Autode arv on viiekordistunud.

Soome põllumajandus on muutunud palju intensiivsemaks. Põllumajanduslik toodang ühe põllumajandustöötaja kohta ja 100 ha põllumaa kohta on märgatavalt suurenenud. Piimatoodang ületab 30% võrra sõjaeelse, kuigi lehmade arv on tänapäeval 5% võrra väiksem kui 1938.aastal. Mitmekordistunud on põllumajanduses kasutatavate masinate arv ja väetussainete hulk.

Soome impordis on järsult suurenenud toorainete ning pooltoodete ning vähenenud valmis tööstussaaduste osatähtsus. Ekspordis, vastupidi, on nüüd suurem valmistoodangu ning väiksem toorainete osa. Inne sõda oli Nõukogude Liidu osa Soome väliskaubanduses tähtsusetult väike, tänapäeval on see aga tõusnud üheks kõige suurenaist.

Soome majanduses ilmneb sõjajärgsel perioodil 2 etappi, mis oma arengu suundade ja stiimulite poolest teineteisest teravalt erinevad. Esimast etappi, mis kestis umbes 1954. aastani, iseloomustab tootmise "universaalsus", s.t. kõige

mitmekesisemate kaupade tootmine kodumaal, kuna väliskaubandus oli piiratud ja importkaupu ei jätkunud. Teisel etapil (alates 1954.a.) väliskaubanduse kitsendused taandusid ning teravnemud rahvusvaheline kapitalistlik konkurents sundis maa tööstust spetsialiseeruma aladele, mille arendamiseks Soomes valitsevad suhteliselt soodsamad tingimused, s.t. eelkõige tselluloosi- ja paberitoodangu, vase- ja kaablitoodangu, laevade ning karjakasvatussaaduste tootmisele.

Need muutused näitavad Soome majanduse progressiivset arengut ning märgatavaid edusamme sõjajärgsel perioodil. Peamiste seda arengut soodustanud ja põhjustanud teguritena tuleb märkida siseturu ja välisuru laienemist, metsasaaduste soodsaid hinnakonjunkte maailmaturul ning Soome neutraalsedipoliitikat ja püüet arendada vastastikku kasulikku kaubavahetust ning sõbralikke suhteid kõigi naadega, eelkõige aga oma naaberriikidega, hoolimata ühiskondliku korra erinevustest. Majanduslikud sidemed NSV Liiduga on avaldanud märkimisväärset mõju maa majanduse sõjajärgsele arengule. Tänapäeval impordib Soome NSV Liidust autosid, tööstusettevõtete sisseseadeid, masinaid ning teisi tööstussaadusi, kütte- ja tooraineid, teravilja, mineraalväetisi ning jõusõta. Soome ekspordis NSV Liitu domineerivad laevad ja mitmesugused masinad, mis on olnud oluliseks stiimuliks Soome masinaehitustööstuse sõjajärgsele jõudsale arengule. Samuti saame me Soomelt paberitööstuse ning kergetööstuse tooteid. Olgu märgitud, et kapitalistlikud lääneriigid,

nõhes Soomes eelkõige turgu oma tööstussaadustele, ei olnud huvitatud Soome tööstuse arengust ning seetõttu sealt ka masinaid ja valmis tööstussaadusi ei ostnud. Sõjajärgel perioodil, kui Soome järgis imperialistlike riikide poliitilist joont, püüdsid need riigid muuta Soomet tooraincalleks oma tööstusele ning turuks oma tööstussaadustele, mis neil ka suurel määral õnnestus. Kui aga Soome asus iseseisvale neutraliteedipoliitika positsioonile, arendades ühtlasi laialdast kaubavahetust sotsialismileeri maadega, õnnestus tal järskult vähendada oma majanduslikku sõltuvust imperialistlikest lääneriikidest ning maa tööstuse areng sai vabaks. Enne sõda takistasid rahvusvahelised suurmonopolid otseselt mitmete tööstusharude (näiteks musta metallurgia) arengut Soomes. Tänapäeval on aga maa sellistest kitsendustest vabanenud. Neutraliteedipoliitika kasulikkus Soome majandusele avaldub ka veel väikestes sõjalistes kulutustes. Kui imperialistlike riikide agressiivsetest sõjalistest blokkidest osavõtvate maade eelarvetest neelavad sõjalised ettevalmistused mitukümneni protsenti, siis Soome riigieelarves moodustavad riigikaitsekulud üksnes 4-5%. Seega ei avaldu Soomes ka majanduse militariseerimise tendents koos sellega kaasnevate ebatervete nähtustega.

Tähtsaks maa majanduslikku ja eriti tööstuslikku tõusu soodustanud teguriks on olnud siseturu laienemine. 1938. aastal oli Soomes 3,6 miljonit elanikku, tänapäeval - 4,5 miljonit. Samal ajavahemikul on linnarahvastiku protsent kasvanud 24-lt 41-le ning põllumajanduse kaubalisus on jär-

sult suurenenud. Tänapäeval ostab põllumajandus tööstus-
saadusi mitu korda enam kui enne sõda ja annab ka tarutoo-
dangut palju rohkem.

Soome majandus areneb aga kapitalistliku maailmama-
janduse süsteemis. Teaduse ja tehnika progress avab kaasa-
ajal tohutuid võimalusi tootmise arendamiseks, selle mitme-
kesiseks muutmiseks ja täiustamiseks, mida takistavad aga
kapitalistlikud tootmissuhted. Vaatamata suhteliselt soodsa-
tele majanduse arengu tingimustele on tootmise kasvutempo
Soomes olnud küllaltki madalad, kui neid võrrelda sotsialist-
like maade tootmise kasvutempodega, erinedes viimastest samu-
ti oma ebahütlisusega. Kui Soomes ületas tööstustoodangu maht
1960.aastal sõjaeelse taseme 2,75 korda, siis näiteks Nõu-
kogude Eestis kasvas see samal ajal enam kui 10-kordseks.
Majandusliku tõusu perioodidel ulatub toodangu tõus Soomes
9-10%-ni aastas, kriisi ja depressiooni ajal langeb see aga
nullini või muutub koguni negatiivseks. Mõnedes Soome tootmis-
harudes (kergetööstus, piimasaaduste tootmine jt.) valitseb
krooniline ületootmiskriis ning ettevõtete tootmisvõimsuste
alakoormatus.

Töö põhilised tulemused on kokkuvõtlikult alljärgnevad:

1. Töö esitab originaalse uurimise Soome majanduse tootmis-
profiili ja paiknemise arengust, olles jätkuks ja täienduseks
nõukogude geograafide ja majandusteadlaste Soome majanduse
uurimisele marksistliku metodoloogia alusel.

2. Dissertatsioon ja selle põhjal avaldatud publikatsioon
kujutavad endast esimest Soome uurimast Nõukogude Eestis.

3. Tõus rakendatakse nõukogude majandusteadlaste poolt väljatöötatud tootmise struktuuri muutuste analüüsi meetodeid esmakordselt majandusgeograafilisel uurimisel, sidudes sellega tootmisprofiili territoriaalsete nihete mõsitluse.

4. Soome majanduse uurimisel on peetud silmas väliskaubanduse laiendamise võimalusi NSV Liiduga, arvestades eelkõige Eesti NSV toodangu ekspordi suurendamise perspektiive Soomesse. Võrreldes Soome tootmisprofiili ja impordi struktuuri Eesti NSV eksporttoodangu ja selle arengu võimalustega on leitud mõningaid tooteid, mille eksport Soomesse on perspektiivne. Seega on töö esimeseks katseks Nõukogude majandusgeograafias uurida välisriiki ühe NSV Liidu osa toodangu ekspordi laiendamise võimaluste selgitamise eesmärgil.

5. On välja töötatud ja kasutatud spetsiaalset ringdiagrammi kontsentriliste sektorite meetodil, mis hõlbustab oluliselt struktuuri muutuste analüüsi ja suurendab tulemuste näitlikkust. Peale käesoleva töö on see meetod leidnud juba praktilist kasutamist majanduslike sidemete ja väliskaubanduse majandusteaduslikul uurimisel. Diagrammi kasutamise sfäär on väga laialdane, kuna teda võib peale teaduslike ja praktiliste uurimuste-analüüside rakendada edukalt pedagoogilises ja propagandatöös tüüpi meetodi suurele näitlikkusele.

6. Tootmisprofiili sõjajärgsete muutuste analüüsi põhjal on välja selgitatud kaks etappi Soome majanduse sõjajärgses arengus, mis on tingitud erinevatel ajavahemikel toimunud erinevatest majanduslikest teguritest. Esimest etappi (kuni

1953-1955.aastateni) iseloomustab tootmise "universaalne", peamiselt ekstensiivne laienemine kõigil aladel inflatsioonil ja tarbeesemeile suure nõudmise, kuid piiratud väliskaubanduse tingimustes. Teise etapi põhisuunaks on aga tootmise spetsialiseerimine kapitalistliku konkurentsi süvenemise ja põhivahendite uuendamise tingimustes seoses väliskaubanduse "liberaliseerimise" ja rahvusvahelise tööjaotuse süvenemisega.

7. Tootmisprofiili arengu analüüs näitab Ühtlasi Nõukogude Liiduga arendatud väliskaubanduse ja muu majandusliku koostöö viljastavat mõju Soome majandusele. NSV Liidu tellimuste tähtmine on stimuleerinud Soome masinahituse ja kogu rasketööstuse kujunemist võimsaks tootmisharuks, mis on kujunenud baasiks Soome sõjajärgsele intensiivsele industrialiseerimisele.

8. Tootmisprofiili detailsete nihete kvalitatsiivse hinnangu aluseks on võetud nende mõju tööviljakusele, rakendatusele ja väliskaubanduse arengule Soomes. Kuigi üksikute tootmisharuliste ja territoriaalsete nihete osas vastavad hinnangud on erinevad, tuleb üldkokkuvõttes tootmisprofiili muutumist Soomes nimetada positiivseks, sest see on arenanud progressiivses suunas nii tööviljakust, rakendatust kui ka väliskaubandust. Rakendatuse tõusu on kõige enam märgata nende väliskaubandusega seotud tootmisharudes, mis täidavad Nõukogude Liidu tellimusi.

9. Kui industrialiseerimine oli kõige olulisemaks muutumissuunaks kogu Soome majanduses, siis tööstuse sise struktuuri analüüsist ilmneb, et selle peamiseks nihkeks oli rasketööstuse laienemine; metallitööstuse, müetööstuse ja energeetika osatähtsuse tõus. Intensiivselt on laienenud ka toiduainete tööstus seoses põllumajandusliku tooraine töötlemise industrialiseerimisega ning piimasaaduste ekspordiks tootmise kasvuga.

10. Tootmisprofiili nihkeid on töös uuritud Soome tööstuse ja põllumajanduse kõigi tähtsamate tootmisharude loikes ning seoses probleemiga on käsitletud ka geograafilisi tingimusi, rahvastikku, majanduslikku rajoneerimist, väliskaubandust, transporti ning majanduse monopoliseerumist ja tootmise kontsentratsiooni.

11. Tootmise kontsentratsiooni käsitluses on leitud sõjajärgne ajutine inversioon ning on välja selgitatud selle põhjused. Sõjajärgsel perioodil ilmes keskmiste näitajate põhjal dekontsentratsioon seoses arvukate uute, alul väikeste ettevõtete rajamisega "uutel" tootmisaladel tootmisprofiili mitmekesisemaks muutumise tagajärjel. Soome majanduse sõjajärgse arengu teisel etapil see dekontsentratsioon lõppes ning konkurentsi teravnemine viis kontsentratsiooni edasisele kasvule.

12. Agraarse sektori käsitlusest nähtub, et dekontsentratsiooni põllumajanduses põhjustas demokraatlike jõudude nõudel läbi viidud maareform, mis kergendas maataalu poegadel maa saamist ning piiras mõnevõrra kulaklike

suurtalude maavaldusi. Teisel etapil aga lõppes dekontsentratsioon ka põllumajanduses ning algas, kuigi aeglane, uus põllumaa kontsentratsioon. Ilmneb, võrreldes teiste kapitalistlike Lääne-Euroopa riikidega, väiketalude määratavalt suurem osatähtsus Soome põllumajanduses. Väikemajandite suuremat püsivust Soomes põhjustab talupoegade täiendava tulu saamise võimalus metsamajandusest.

13. On võrreldud ka tootmise taset ja arengut Soomes ja Eesti NSV-s tähtsamate tööstus- ja põllumajandussaaduste osas, pöörates tähelepanu nendele toodetele, mille osas meie vabariik Soome taset veel saavutanud ei ole ning on vaadeldud selle taseme saavutamise ja ületamise võimalusi Eesti NSV rahvamajanduses.

14. Soome majandusliku rajoneerimise seni esitatud variantide käsitlesest tuleneb, et objektiivselt esinevad majandusrajoonid ja alarajoonid selgitati Soome teadlaste poolt välja alles 1960-ndate aastate algul, tšnu majanduslike loenduste ja rahvaloenduse põhjal saadud väga rikkalikule faktilisele materjalile. Väärrib aga märkimist, et nõukogude majandusgeograafid, tuginedes eesrindlikule majandusliku rajoneerimise metodoloogiale, tšttasid juba märksa varem välja objektiivsele küllaltki lähedase Soome majandusrajoonilise jaotuse, vaatamata nende käsutuses olnud faktilise materjali suhtelisele kasinusele.

15. Tootmise territoriaalsete nihete analüüsil on jõutud järeldusele, et seoses Põhja-Soome intensiivse industrialiseerimisega kujunevad seal uued territoriaalsed

tootmiskompleksid, mistõttu muutuvad ka majandusrajoonide ja alarajoonide piirid ning kasutatav rajooniline jaotus vajaks Põhja-Soome osas mõningat korrigeerimist.

16. Tootmise arengu vaatlusest on ilmnenud aga ka asjaolu, et Soome majandus areneb kapitalistliku tootmise vastuvõetavates tingimustes, mistõttu progressiivsed tootmisprofiili nihked toimivad negaalselt. Võimalusi, mida pakub tehnika ja teaduse areng, kasutatakse mitte täiel määral. Monopolide tegevus takistab optimaalse tootmisprofiili väljakujunemist, tootmise teüklilisus aga põhjustab isegi negatiivseid nihkeid rahvamajanduse struktuuris.

PROFILE AND TERRITORIAL DISTRIBUTION OF PRODUCTION
IN FINLAND AFTER THE SECOND WORLD WAR

SUMMARY

Finland, our north-western neighbour, holds a neutral course of foreign policy and represents, nowadays, a good example of peaceful coexistence and successful friendly relations between a small and a great, a capitalist and a socialist country. From the point of view of economic geography, Finland is one of the relatively high developed small capitalist countries in the European North. As one chain in the world capitalist system, Finland's economy depends on the conjunctures and crises of the international capitalist markets, and the whole of its economy develops according to the economic laws of capitalism. The deepening of the general crisis of imperialism after the Second World War has clearly reflected also in Finland. This sharpening of contradictions has found reflection in the more frequent appearing of economic crises in the postwar period (the crises have been in the years 1948-1949, in 1953-1954 and 1957-1958), and in the more active class struggle of workers and working peasants. There is, also, an expansion of periodical and permanent unemployment in the economy of Finland after the Second World War. A new record in the number of unemployed was reached during the economic crisis in 1957-1958, when it went up to 100 000 persons.

Also, the strike activity of the workers, as the most important index of working-class movement, has increased in Finland. There has been two general strikes, in 1948 and in 1956, and a great number of other strikes. The inflation has developed progressively and the devaluation of the value of Finnish money has been accomplished thrice. Thus, even all the structural movements in the Finnish economy have developed under the influence of the economic laws of capitalism. Financial oligarchy has played an ever-growing role in governmental and leading business spheres of the country. Also the concentration of production and centralization of capital have developed further. However, the concentration in Finland has its special features. During ten years after the Second World War, a lot of new small enterprises were established, mainly in food industry, and in agriculture. Now, and in the other branches, the concentration has developed normally, i.e. the role and share of great enterprises in production have increased.

The private ownership upon the means of production is dominating in the Finnish national economy. However, the State has a considerable share in some branches of industry, and holds monopolies in post and telegraph services, railways and the manufacture and sale of alcoholic beverages.

Until the middle of the 19th century, farming, hunting and fishing were the chief means of livelihood in Finland, but since then the advent of industrialization has comple-

tely changed the picture. The country's most important source of raw material, the forests, began to be increasingly utilised, and by the Second World War Finland had developed into a country with a large woodworking industry. During recent years (after the war) the metal-working industry has also grown to such an extent that, nowadays, industry provides by far the greatest part of national production. In 1938 and 1963, the net domestic product at factor cost was divided among the various occupations as shown on the fig. 3.

Thus, the most important movement in the economy of Finland during the last twenty two years is the fact, that industry has raised to the gr^eatest branch, i.e., the country has transformed from an agrarian state to an industrial one. Between 1938 and 1960, the share of industrial branches (manufacturing and construction) has increased from 30.6% to 41.2%, and the share of agrarian occupations (agriculture, forestry, hunting and fishing) has declined from 36.4% to 21.2%. The cause of progressive industrialization after the second World War has been the expansion of inner and foreign markets, and the source of it: the foreign loans and the profits of capitalists from the more intensive exploitation of workers.

The development of industry in Finland since the Second World War has been particularly rapid. With 1938 taken as the basic year, in 1963, the volume index of industrial production was 328, while the index of agricultural production was 117, construction-282 and transport-268. In the same

year, manufactured products provided 90% of the country's total exports.

Essential changes have also taken place in the internal structure of industry (see fig. 7). The forest industry, based on the country's principal raw material, timber, has continuously maintained its position as the leading export industry, but since the Second World War, other branches of industry, which were in the 1930's producing mainly for the home market, have expanded considerably and entered ^{to} the export market. Today, these other branches of industry are responsible for approximately three quarters of Finland's total industrial output, and in 1960 they provided some 20% of the country's total exports.

The war caused a deep decline in Finnish agricultural production, for lack of man-power and fertilizer etc. There was not such a decline of industrial production during the war. No front and no destruction destroyed in the most important industrial regions of Finland, there was no occupation of its territory. Thus, after the war, a continuation of development began in industry, but agriculture had at first to restore the fertility of soils, area of arable lands and the amount of livestock and agricultural machines.

So, resulting directly from the war, the share of agriculture has declined and the share of industry has increased in the structure of Finnish economy.

The conditions of Finnish agriculture are found their reflection in the average yields per hectare of the main ce-

reals and in the indicators of the animal production. The yields per hectare has sharply declined during the war. But today, thanks to the great investments into the agriculture, considerable mechanisation, melioration works and abundant fertilisation, the yields per hectare are higher than ever. During the same period (1938 - 1960), the number of workers and peasants, employed in agriculture, has continuously risen. The work of agricultural workers is today considerably more productive than before the war. Considerably, there has been an appreciable progressive development in the production of agricultural goods in Finland. Today, the country has an intensive agriculture, but before there were many signs of an extensive one. For example, the total number of cows in Finland is now 10% lower than in 1938, but the production of milk is some 37% higher. However, there is a permanent crisis of surplus production of milk and milk products in the Finnish agriculture. The farmers have more and more smaller chances to sell the milk production of their farms. England, the main importer of Finnish butter, has reduced its butter deliveries from Finland thrice. The incomes of small farmers and agricultural workers are lower than wages and incomes in the other branches. The Agrarian Party of Finland, having a leading role in the government during the whole postwar period, has supported actively the agrarian population, but an appreciable benefit of this support have got only the big farmers.

Forestry has always played an important role in the

economic life of Finland. Forest products account for some 30% of industrial production and make up 80% of exports. The cutting and transport of timber, chiefly in the winter, provide employment for all larger number of workers, many of whom are small farmers who would be otherwise idle at this time of year and who are dependent on additional income. Not only do the farmers themselves find employment in the forests but often the farmer's draft horse is able to earn its winter keep in logging operations. However, the forestry workers have, as well as with the agricultural workers, the most low wages in the country. The signs of growing intensivity in forestry are the forest melioration works and forest fertilisations, developed mainly during the postwar years. During the recent years, the cuttings have increased over the yearly accretions of Finnish forests.

One of the important factors in the development of Finnish industry has been the normalizing of eastern foreign trade of the country. Thus, if in the Finnish exports to the western markets dominate wood products (paper, cellulose and other goods), the USSR and the other socialist countries have imported from Finland mainly machines and other products of metal industry. Owing to this fact the metal industry of Finland has rapidly developed. Also the favourable conjunctures on the wood and paper markets have had their influence to the industrialization of Finland. And last but not least, the home markets of Finland have relatively much expanded. There have been made great invest-

ments into industry, agriculture, transport, commerce, service branch etc. after the war. The agriculture of the country has developed from semi-natural economy to a productional branch of a high marketable surplus. Now it puts out a lot of raw materials for industry and buys himself many times more of industrial production than before the war. In addition, as one factor of expanding of domestic markets, the population of Finland has raised with 25 % (from 3,6 million to 4,6 million inhabitants) between the years 1938 - 1965. With the progress of industrialization, the occupational structure of Finland has been marked by continuous change. The strong proportional decrease in the agrarian population and the increase in the number of those working in industry and services is characteristic to this development. In 1938, more than half of the population was still employed in agriculture, but by 1960 this had been reduced to 32%. In the same year 38% were engaged in industry, construction and transport, and 30% in the others.

This change in occupational structure has been followed by changes in habits of living, buying and consumption, and has had an appreciable effect on the flow of goods on the home market.

The factors of the good competition properties of Finnish goods on the international markets are the relatively low wages of workers in Finland and the high quality of its industrial production.

Amongst the industrial branches, power production is

the most quickly developing one. Lacking coal and oil resources, Finland is dependent on imports for 65% of its industrial power requirements. Hydroelectric energy is the only important domestic source of industrial power. The output of electric power, which was 3,108 million kWh in 1938, has grown to 11,899 million kWh in 1963. The most important improvements in energetics of Finland after the World War 2 have been a building of new great hydro power plants on the great rivers Oulujoki and Kemijoki in the Northern Finland, and the creation of a high developed united network system with high tension transmission lines up to 400,000 Volts, which integrate the great power plants in North and East of the country with industrial southern and southwestern parts of it. The greatest power plants in Finland are: Imatra (155 000 kWh) on the river Vuoksi and Pyhäkoski (120,000 kW) and Nuojuua (80,000 kW) on the river Oulujoki. A difficult problem in energetics of Finland is the deficit of waterpower in winter months, while the consumption of power is the greatest. Therefore, thermal powerplants have been and continue to be important sources of additional capacity and complementary sources of supply during periods of peak consumption or poor water supply. The share of hydroelectric power in production of total electric power is nearly 80% now, but it will decline, because the better waterfalls are already built up.

Finland's mining industry is small but has grown in importance year by year owing, in part, to the rapid past-

war growth of the domestic metal industry, new ore finds, and more advanced extraction processes. The main ore deposits are copper, nickel, zinc, and iron with copper occupying a dominating position in the mining industry. Today there are 7 mines in operation: the copper mines of Outokumpu and Yläjärvi, the iron mines of Otanmäki and Kärväsvaara, the zinc mine at Vihanti, the nickel mine at Kotalahti and the lead mine at Korsnäs. The pyrite mine at Pyhäsalmi, the iron mines of Raajärvi and Jussarö, and the copper mine at Kaavi, all at present under construction, will start operating in the near future. The uranium mine at Eno was closed in 1961, owing to the world over-production of uranium. The amount of ore quarried during 1960 exceeded 3 million tons. The production of copper ore totalled 126,900 tons, with a copper content of 28,400 tons. As compared to the 1938, the copper ore production has increased twice. But in 1938, all the ores were exported as concentrates. In 1963, only the zinc concentrate, the vanadium pentoxide and the major part of the iron concentrate were exported.

The basic metal industries of Finland are entirely established during the last 29 years. At present they include 8 iron and steel works, 4 rolling mills, 2 copper plants and one nickel plant. The most important metal is copper, which is processed entirely from domestic ore. The processing of copper (37,800 tons in 1963) has developed with great progress after 1950. It is one of the most modern

among the world industries of copper owing to an original technology, discovered by Finnish engineers. In processing of iron and steel there is until a great disproportion in Finland. The whole production of pig iron, 375,191 tons in 1963, is partly based on imported raw material. In the same time, the Finnish iron ore was mostly exported. In order to use also the own Finnish ore, a great metallurgical plant is under construction near Raasik, for to process ores of Northern and Central Finland.

The branch of the metal-working industry and the manufacture of machinery has expanded considerably during the last few decades, and the scope of its present production includes larger and technically more efficient products than hitherto. The share of this branch in structural dealing of gross value of industrial production has raised from 16,7 percent in 1938 to 24,5 percent after the war (1947). Today, its share in amount of industrial labour force totals 24,7 percent. Consequently, the importance of this branch of the industry in relation to the other branches has considerably increased. The share of machinery in the total exports of metal goods has been growing continuously: today, the proportion is about one fourth. This increase is explained thanks to the deliveries of machines to the Soviet Union and by the great expansion in the export of machinery for the paper and pulp industries. Since the World War 2, Finnish engineering works have received orders for more than 60 paper machines from abroad. It is estimated

that, at present, Finland produces about 10 percent of all the paper machines manufactured in the world. Complete paper and pulp mills have recently been delivered to or ordered by several countries, as by the U.S.S.R., Poland, Czechoslovakia, China, India, Brazil, New Zealand, Pakistan, Turkey, Union of South Africa, Peru, the U.S.A., Sweden, Switzerland, etc. Finland also delivers machines and equipment for saw-mills, plywood factories and other branches associated with the woodworking industry. The greatest share of gross value of production in this branch have, however, shipbuilding and the manufacture of transport equipment, which are together responsible for 25% of the gross production, and employ 32 % of the labour force of the entire metal industry. Shipbuilding is mainly for export, but the manufacture of other transport equipment is mostly designed for the home market. Both of these are developed to modern great industries after the World War 2. The statistics published in 1959 showed that Finland was the seventh largest shipbuilding country in the world as far as the value of its exports is concerned. The most of vessels are delivered to the Soviet Union. Thanks to the long term trade agreements with the U.S.S.R., there is a continuous full employment on the Finnish shipbuilding docks. The manufacture of other transport equipment comprises the production of bicycles, rolling stock for railways, lorries, timber carries, trucks and buses are also exported on a minor scale. Manufacturing of different types of machinery required for the home market is also grown up during the postwar period, and of these

a increasing number are also finding their way into the export market. These include all kinds of handling machines, such as excavators, road graders, road rollers, rock drills, road tamping machinery and stone crushers; agricultural machinery, such as tractors, harrows, ploughs, rakes, threshing combines etc., and also power and propulsion machinery, steam boilers, pumps and fittings. Manufacture of electrical machinery and equipment, which is based on the copper production of Finland, is rapidly developing. Twelve per cent of both the value of production and the labour force employed by the entire metal industry is accounted for by this particular field of manufacture. The manufacture of electric wires and cables, both bare and insulated, and telephone cables, is highly developed. The production of electrical machines (generators, motors, etc.) and transformers is carried on by one large and several smaller companies. Also the manufacture of radio and telegraphic equipment forms an important branch of the electrical industry. The exports of these products, in 1960 sent to the U.S.S.R., Turkey, Colombia, Great Britain, Denmark and other countries, is largely expanding.

However, during the recent years, the share of the metal-working industry and the manufacture of machinery in the total output of Finnish industry is somewhat declined, because of fast development of new industry branches, such as chemical industry, energetics, mining etc.

Industries based on the processing of wood have always

held a key role in the Finnish economy, particularly in foreign trade. The output of sawmills, paper and pulp mills, and plywood and wallboard factories usually account for over 80 percent of Finland's exports. In recent years there has been a growing tendency in Finland to engage in more extensive processing of wood rather than to export it as a raw material. The postwar years have seen increases in the production of prefabricated houses, plywood, wallboard, and various types of paper. The share of the forest industry has declined during the years 1938 - 1960 from 40 % to 25,5 %. But in further, the declining will go on very slowly, or it will entirely finish, as for during recent years, the remarkable investments are made into the forest industry, and construction of several new fabrics and mills are going on.

Manufacture of chemicals, rubber products, textiles, footwear, leather and fur, food beverage, tobacco and printing, publishing and allied industries are producing for domestic markets only or mainly. The greatest importance of these has manufacture of foodstuffs. Their share in Finland's whole gross value of industrial output has during the years 1938 - 1960 expanded from 17 % to 25 %. The most important factor of this expansion has been the intensive development and structural changes in the Finnish agriculture. The principal export articles are cheese and butter, but Finland has met great difficulties on international markets of these products during the recent years, and the

crisis of overproduction is deepening. A chronic crisis is dominating even in the branches of light industry: textile, footwear etc. Their share in Finnish industry has declined from 15 % in 1938 to 8% today, and even the total output of these products has declined during the recent years, because of increasing competition of import articles on the Finnish markets.

The branches of chemical industries are appreciably expanded during the years after the war. In 1938, they comprised only 2,4% of the total industrial output, but in 1960 already over 7%. At this point, special mention should be made of the Finnish pharmaceutical industry; although relatively young, it expanded considerably during and after the second world war. Earlier, this industry was largely concerned with the refining of foreign medicinal chemicals, but today it produces various preparations and specialities that can be said to be of purely Finnish origin, such as insulin, antibiotics and various vaccines, etc. The latest addition to this branch of industry, a factory for syntheses, started operation in 1960.

In the Finnish transportation, the greatest structural change is the explosively rising of importance of cars and lorry transport. The amount of cars and lorries has increased, during 1938 - 1963, 11 times and the number of motorcycles - 18 times. There is one automobile per 9 inhabitants in Finland today. However, the average road network is inadequate for the expanded number of motor vehicles.

Concrete or asphalt roads are found only near the largest cities, other roads are macadam-base roads, gravel surfaced roads, and ordinary dirt roads. However, lorries and bus service have gained in importance as carries of passengers and goods. Further expansion of road transportation is dependent on an improved road network.

The total kilometrage of finnish railways, which are almost entirely state owned, is not essentially changed as compared to the prewar years, but the tonnage of goods and number of passengers carried are increased almost twice. Most of railway equipment, prewar and postwar, was steam-powered. During the last few years, dieselpowered traction has gained in importance. Since the war, the railroads have lost much of the short-haul passenger traffic and freight business to buses and lorries but have held their own on long-distance traffic. War losses and reparations payments claimed 54 percent of Finland's merchant fleet. Now it is as great as in the last prewar years. The number of stemers is declined and the number of motor ships is increased essentially in the recent years. The average age of the fleet had increased considerably since prewar and therefore its competition force on the international markets is weak. Finland's merchant shipping accounts for 60 percent of its imports and 40 percent of export. Inland waterway freight and passenger service by stemers has declined in importance since World War 2. Civil air transportation has shown both in kilometres flown and passengers carried a steady climb throughout the postwar period both on domestic and interna-

tional routes.

The qualitative improvements of Finnish economy has found reflection also in the foreign trade of the country. Before the war, the raw materials dominated in export of Finland, and finished goods in its import. Now, Finland exports mainly finished goods and half-finished products, and imports more raw materials.

Conclusively, there has been a remarkable development in the economy of Finland during the years since the World War 2, and its productional structure is changed groundly and progressively. A considerable technical progress has caused a transition to a qualitatively new stage of productional activity - a large-scale capitalist production. What is the main cause for such remarkable improvements? An answer to this question can be found in analyze of the changes of political and economical position of the country during the last twenty five years. Before the second World War the Finnish government followed servilely the political course of reactionary imperialist Western Powers, and owing to this fact the country was also economically independent of them. Finland was turned into a deliverer of cheap raw materials (mainly wood and pulp, ores and agricultural products), and the circles of monopolistic capital prevented the development of the manufacturing industry in Finland, in order to remain the Finnish markets completely for their own manufacturing goods. In the one-sided development of Finnish economy were interested also the capitalists of the forestry branches - the most powerful representatives of

financial oligarchy in Finland. During the last years before the war, Finland was formed to a bridge-head of the aggressive powers in their military plans against the U.S.S.R. After the war, when the fascism was defeated by the Soviet Army, the policy of Finland transformed to an independent neutral one of peaceful coexistence and friendly relations with all nations, particularly with the Soviet Union. Owing to the normalizing of Finnish eastern economic and cultural relations with the socialist countries, and weakening of the forces of international monopolistic capitalism, Finland ceased to be a half-colony of the great imperialistic powers. The demand on the capitalist markets for the traditional Finnish export articles, wood and pulp, declined sharply, but the foreign trade of Finland with the socialist countries increased and the country had got a possibility to develop proportionally and quickly also the heavy industry, machinery etc. The economy of Finland has transformed from an one-sided to a many-sided one, more developed and independent.

But, however, the Finnish economy has developed in the contradictory capitalistic relations and therefore it has risen relatively slow. For example, in the same time (1938 - - 1960) while the gross industrial output of Finland has increased 2,75 times, it has in the Estonian Soviet Socialist Republic increased more than 10 times, also 4 times quicker than in Finland, thanks to this fact, that the capitalist relations of production are in Estonia changed to socialist ones.

The territorial changes in the distribution of the Finnish economy have been the following:

- The economic activity in the northern regions (Oulu and Lapland provinces) and their share in the gross domestic product are increased, as a result of public efforts and means in the 1950's to promote industry in North Finland. As the region was also rich in unexploited natural resources, development in North Finland made rapid progress.
- Oulujoki and Kemijoki River basins in North Finland have become the most important hydropower producers in the country.
- The wood, pulp and paper production, the mining and basic metal industry have also intensified in the northern regions, as well as the agriculture, resulted by a steady increase in arable land area. Conclusively, North Finland, which had been an undeveloped region for raw materials only before the war, has extensively developed and transformed into a more all-round economic unit.

Soome majanduse struktuuri muutused aastail 1938-1963.^x

Aasta	Tööstus	Ehitus	Põllu- majan- dus	Metsa- majan- dus	Kala- püük ja jaht	Kauban- dus ja rahandus	Trans- port	Ühiskond- lik tee- nindemine	Individu- aaltee- nindemine	Kokku
1938	25,1	4,8	18,7	16,0	0,7	12,0	5,8	7,7	9,2	100,0
1945	28,9	4,9	21,0	14,1	0,7	11,9	4,7	9,3	4,5	100,0
1948	31,5	7,7	20,0	11,1	0,8	10,6	6,3	8,0	4,0	100,0
1950	31,8	9,1	15,3	9,0	0,5	12,8	7,0	9,8	4,7	100,0
1952	31,7	9,2	13,0	12,1	0,5	12,5	6,8	9,1	5,1	100,0
1955	32,3	9,1	11,3	12,0	0,6	12,1	7,3	9,5	5,8	100,0
1957	31,4	9,7	11,3	8,9	0,5	12,3	8,3	11,0	6,6	100,0
1960	30,9	9,8	11,7	9,4	0,4	12,3	7,8	11,5	6,2	100,0
1962	31,4	9,7	10,2	9,3	0,4	13,0	7,8	12,1	6,1	100,0
1963	30,5	10,0	10,4	9,6	0,4	13,2	7,7	12,3	5,9	100,0

^x Suomen tilastollinen vuosikirja 1963. Helsinki 1964, lk. 270.

Töölaliste jagunemine tootmisharude vahel Soomes 1938, 1954 ja 1963 aastal.^x

1. Absoluutarvudes.

	1938	1954	1963
Energeetika	3436	9312	12180
Mäetööstus	613	4727	4392
Metallurgia	8702	5653	7693
Masinaehitus ja metallitöötlemine	35520	70299	92021
Puidutööstus	53416	43564	42717
Paberitööstus	22195	24846	36166
Keemiatööstus	5715	13097	15357
Ehitusmaterjalide ja keraamikatööst.	15468	12591	13739
Kergetööstus	46974	60346	59794
Toiduainete tööstus	15557	32075	42377
Polügraafiatööstus	6561	13536	18676
Muu vabrikutööstus	229	3950	5533
Kokku	214387	293996	350645

2. Struktuur (%-des) ja dünaamika

	Struktuur %			Juurdekasv		
	1938	1954	1963	1938- -1954	1954- -1963	1938- -1963
Energeetika	1,6	3,2	3,5	270	131	354
Mäetööstus	0,3	1,6	1,3	770	93	715
Metallurgia	4,0	1,9	2,2	65	136	88
Masinaeh. ja metallit.	16,6	24,0	26,2	200	131	262
Puidutööstus	24,9	14,9	12,3	82	98	80
Paberitööstus	10,4	8,4	10,3	112	146	163
Keemiatööstus	2,7	4,5	4,4	230	117	270
Eh. mat. ja keraamika	7,2	4,3	3,9	81	109	88
Kergetööstus	21,9	20,4	17,0	128	99	127
Toiduainete tööstus	7,3	10,9	12,0	202	132	272
Polügraafiatööstus	3,0	4,6	5,3	242	139	336
Muu vabrikutööstus	0,1	1,3	1,6	172	140	241
Kokku	100,0	100,0	100,0	137	119	164

^x Arvutatud allikaist:

Suomen tilastollinen vuosikirja 1956. Helsinki 1957, lk. 112.

Tilastokatsauksia, 1964, Nr. 7, lk. 56-64.

Финляндия. Географический сборник. Москва 1953, Ix. 463-467.

Kogu personali ja tööliste arvu dünaamika Soome tööstuses aastail 1953-1963.^x

(k. - kogu personal, t. - s.h. töölistes)

		1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Mäetööstus	k.	100	93	98	97	100	88	88	91	98	98	93
	t.	100	98	102	102	104	90	88	92	100	98	92
Kogu vabrikutööstus	k.	100	112	120	124	121	116	120	129	136	139	139
	t.	100	112	118	121	118	112	116	125	132	134	134
Toiduasinetetööstus	k.	100	154	162	174	168	166	169	178	195	205	216
	t.	100	148	156	168	161	158	161	171	185	194	204
Jookide tootmine	k.	100	103	103	106	103	100	100	100	112	112	117
	t.	100	103	103	107	103	100	96	96	107	107	111
Tubakatööstus	k.	100	105	90	90	90	90	95	90	85	85	90
	t.	100	106	89	89	89	89	89	89	83	78	89
Tekstiilitööstus	k.	100	103	107	117	110	95	97	98	96	93	89
	t.	100	102	107	114	107	91	93	94	92	88	84
Jalatsi- ja õmblustööstus	k.	100	108	120	135	126	118	129	130	136	138	137
	t.	100	107	120	135	125	115	122	129	134	138	134

		1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Puidutööstus	k.	100	114	113	97	90	97	100	115	113	107	105
	t.	100	113	113	96	89	96	99	115	113	106	103
Mööbli- ja tislertööstus	k.	100	106	116	127	119	111	115	123	137	141	142
	t.	100	107	117	127	119	110	114	126	138	141	141
Paberitööstus	k.	100	123	132	138	140	139	146	162	176	179	179
	t.	100	120	130	137	143	136	142	161	173	176	176
Polügraafiatööstus	k.	100	151	160	167	171	174	176	184	192	200	210
	t.	100	135	137	144	148	150	153	158	165	172	180
Nahatööstus	k.	100	103	106	109	100	91	86	86	86	89	83
	t.	100	103	103	110	97	87	84	84	87	87	84
Kummitööstus	k.	100	114	120	127	118	111	114	116	116	116	116
	t.	100	111	118	124	113	108	108	111	111	108	108
Keemiatööstus	k.	100	110	117	117	116	112	113	121	130	135	145
	t.	100	109	115	114	112	105	106	112	119	123	132
Naftatöötlemine	k.	100	125	125	125	200	254	256	258	325	325	350
	t.	100	100	100	100	150	200	250	250	225	225	250
Klaasi-, kivitööstlus- ja keraamikatööstus	k.	100	116	118	119	116	105	108	112	122	128	129
	t.	100	113	112	115	112	99	102	108	116	122	122
Metallurgia	k.	100	108	116	118	121	114	119	135	148	152	149
	t.	100	108	113	117	117	109	117	132	143	147	145

		1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Metallitöötlemine	k.	100	114	123	128	122	112	116	128	142	149	148
	t.	100	115	117	122	115	103	108	120	141	148	145
Masinaehitus	k.	100	101	105	110	108	105	108	122	134	139	137
	t.	100	100	105	109	107	102	106	119	130	135	131
Elektrotehnikatööstus	k.	100	113	128	130	124	116	126	142	153	163	167
	t.	100	116	134	135	126	116	126	145	158	166	169
Transportmasinaehitus	k.	100	101	105	114	115	113	113	121	128	137	135
	t.	100	101	105	114	115	112	110	118	124	134	130
Muu vabrikutööstus	k.	100	109	116	119	116	112	116	130	142	151	158
	t.	100	114	120	123	120	114	117	134	143	151	157
Energeetika ja veevarustus	k.	100	192	200	208	210	218	222	252	250	258	265
	t.	100	190	196	202	204	208	212	241	234	242	248
KOKKU	k.	100	115	121	125	122	118	121	130	138	142	142
	t.	100	113	119	123	119	113	117	127	133	136	135

X Arvutatud allikateest:

E. Dahmén. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka. Helsinki 1963, lk. 152-153.
Tilastokatsauksia, 1964, nr. 7, lk. 56-65.

Aastail 1942-1960 rajatud uued ettevõtted ja nende töötajate arv Soome tööstusharudes.^x

	Ettevõtte arv	Töötajate Kokku	arv s.h. maal
<u>Mäetööstus</u> - kokku	39	1845	1808
s. h.			
Maagikaevandused	4	1447	1447
Kivimurrud ja liivakarjäärid	26	281	244
Muude mineraalide kaevandused	7	79	79
Turbatööstus	2	38	38
<u>Vabrikutööstus</u> - kokku	1993	49357	17539
s.h.			
Toiduainetetööstus	399	5941	2247
Jookide tootmine	1	2	-
Tubakatööstus	2	314	314
Tekstiilitööstus	120	3510	1271
Jalatsi- ja õmblustööstus	206	6874	828
Puidutööstus	202	4938	3803
Mööbli- ja tislertööstus	107	1646	782
Paberitööstus	36	4515	1726
Polügraafiatööstus	107	1651	198
Nahatööstus	12	207	8
Kummitööstus	19	533	41
Keemiatööstus	40	1814	413
Naftatöötlemine	4	803	12
Klaasi-, kivitöötlus ja keraamikatööstus	172	2438	1464
Metallurgia	20	482	354

	Ettevä- tete arv	Töötajate arv Kokku	arv s.h. maal
Metallitöötlemine	122	2861	881
Masinaehitus	104	2651	1292
Elektrotehnikatööstus	40	910	141
Transportmasinaehitus	206	5658	1409
Muu vabrikutööstus	74	1609	355
<u>Energeetika ja vesi- varustus</u> - kokku	61	981	754
s. h.			
Elektri-, gaasi- ja aurujõujaamad	50	920	733
Veevärk ja kanalisatsioon	11	61	21
	Kokku	2093	52183
			20101

* E. Dahmén. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka. Helsinki, 1963, lk. 172-173.

K I R J A N D U S

Lenin, V.I. Teosed, 5.kd. Tallinn, 1951.

Lenin, V.I. Teosed, 14.kd. Tallinn, 1953.

Lenin, V.I. Teosed, 16.kd. Tallinn, 1953.

Lenin, V.I. Teosed, 24.kd. Tallinn, 1954.

Lenin, V.I. Teosed, 26.kd. Tallinn, 1954.

A Geography of Norden. Oslo, 1960.

A.I.P. Viljely laajenee Lapissakin. "Karjatalous" Nr.5, 1962.

Agricultural Statistics 1961. Washington, 1962.

Bank of Finland. Monthly Bulletin. 1960 - 1965. Helsinki.

Björklund, E. Suomen metalliteollisuudesta ja sen tulevaisuudesta. "Teknillinen aikakauslehti" nr.22, 1960.

Dahmén, E. Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka. Helsinki, 1963.

Demographic Yearbook. United Nations. New York, 1958 - 1962.

Eesti majandus. Vihk XXI. Väliskaubandus 1938.a. Tallinn, 1939.

Halme, V. Suomi ja maailmantalous. Helsinki, 1963.

Hemmi, J. Autokuljetuskaluston kehityksen suunta. "Tehostaja" nr.3, 1961.

Hustich, I. Den klimatiska hasardfaktorn för jordbruk och skogs-skötsel i Finland. "Ymer" nr.2, 1948.

Hustich, I. Finlands läge i världen av idag. Helsinki, 1959.

Hustich, I. Suomen taloudellinen aluejako. "Terra" nr.3, 1960.

Hustich, I., Wahlbeck, L. Inkomstnivåns geografi i Finland. Taloudellisen Tutkimuslaitoksen julkaisusarja B:3. Helsinki, 1959.

Hyppölä, J. Alueelliset jaot vuoden 1960 väestölaskennassa. "Terra" nr.1, 1962.

Iljinski, J.S. Soome. Tallinn, 1950.

Ilvessalo, M. Suomen maan- ja metsänomistussuhteet 1920-1950
luvulla. "Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja" nr.6, 1960.

Jutikkala, E. Suomen talopoika kautta aikojen. Helsinki, 1948.

Jutila, K.J. Maatalouden tuotantosuunta ja valuuttatilanne.
"Kansantaloudellinen aikakauskirja" nr.4, 1954.

Karjalainen, A. A National Economy Based on Wood. Helsinki, 1953.

Karjalainen, A. Holz und Volkswirtschaft. Helsinki, 1957.

Kiiskinen, A. Taloudellinen kasvu alueittain Suomessa vuosina
1926 - 1952. Taloudellinen Tutkimuskeskus. Sarja A:III.
Helsinki, 1958.

Kurki, M. Suomen peltomaiden viljavuudesta. "Karjatalous" nr.5,
1962.

Laati, I. Kauppalaivastomme kehittämisen. "Tehostaja" nr.10, 1960.

Lundqvist, S. Kauppamerenkulkumme ja vientiteollisuudemme.
"Tehostaja" nr. 10, 1960.

Maatalouskalenteri 1963. Porvoo, 1962.

Maatalouskomitean mietintö. Helsinki, 1962.

Maataloustilastollinen kuukausikatsaus. Helsinki, (1960 - 1962).

Maatilatalouden peruskorjaukset vv. 1960 - 1980. Helsinki, 1959.

Maly Rocznik Statystyczny 1961. Warszawa, 1961.

Mead, W.R. Farming in Finland. London, 1953.

Monthly Bulletin of Statistics. United Nations. New York,
1960 - 1965.

Muuttuva maaseutu. Helsinki, 1962.

Niitamo, O. Tuottavuuden kehitys Suomen teollisuudessa vuosina
1925 - 1952. Helsinki, 1958.

Nõukogude Eesti saavutusi 20 aasta jooksul. Statistiline
kogumik. Tallinn, 1960.

Ollila, O. Suomen kemian teollisuudesta. "Teknillinen aikakaus-
lehti" nr.22. 1960.

- Palomäki, M. Suomen sodanjälkeisen asutustoiminnan alueellisia piirteitä. "Terra" nr.4, 1960.
- Platt, R.A. Finland and its Geography. New York, 1955.
- Rocznik Statystyczny 1963. Warszawa, 1963.
- Smeds, B. Kraftförsörjningen och dess regionala aspekter. "Teknisk forum" nr.5, 1962.
- Smeds, H. Några synpunkter på Finlands råvaruförsörjning efter kriget. Göteborg, 1959.
- Smeds, H. Post War Land Clearance and Pioneering Activities in Finland. "Fennia" nr.83 - 1. Helsingfors, 1960.
- Statistical Abstract of the United States. Washington, 1962.
- Statistical Yearbook. United Nations. New York, 1950 - 1962.
- Statistisches Jahrbuch der DDR 1963. Leipzig, 1963.
- Statistisk Årsbok för Sverige 1961. Stockholm, 1961.
- Suomela, S. Tuottavuuden kehityksestä Suomen maataloudessa. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisu nr.1, 1958. Helsinki.
- Suomen kartasto. Toimittaja Leo Aario. Helsinki, 1960.
- Suomen liikennetilastollinen vuosikirja. Helsinki, 1959 - 1963.
- Suomen maantieteen käsikirja. Helsinki, 1951.
- Suomen pankit ja osakeyhtiöt. Helsinki, 1957.
- Suomen talous verrattuna muiden Pohjoismaiden talouteen. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja A:19. Helsinki, 1958.
- Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki, 1946 - 1963.
- Tilastokatsauksia. Helsinki, 1958 - 1965.
- Trade Facts. Finland. Helsinki, 1962.
- Tuuli, R. Energiavarat ja energian kulutus. "Geologi" nr.6, 1961.
- Vabar, M. Eesti NSV elektrifitseerimine majandusgeograafilisest aspektist. Tallinn, 1962.

- Vabar, M. Soome majandus. Tootmise profiil ja paiknemine pärast Teist maailmasõda. Tallinn, 1964.
- Viita, P. Maatalous Suomen kansantalouselaskelmissa. "Maataloustieteellinen Aikakauskirja" nr.2, 1954.
- Viita, P. Suomen maatalouden ja teollisuuden tuotantokustannushinnat verrattuna kansainvälisen kaupan hintoihin. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu. Sarja B:22. Helsinki, 1959.
- Virolainen, J. Sivuansiotulojen merkityksestä Suomen pienviljelijäväestön taloudessa. "Maataloustieteellinen Aikakauskirja" nr.1, 1952.
- Westermarck, N. Finnish Agriculture. Helsinki, 1957.
- Westermarck, N. Lantbrukets utveckling i Finland under tre decennier. "Nordisk Jordbruksforskning" nr.2, Helsingfors, 1950.
- Willandt, O.W. Suomen pienviljelijäin taloudesta. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisu, nr.19. Helsinki, 1932.
- Амбарцумов Е.А. Советско-финляндские отношения. Москва, 1956.
- Борисов А.А., Долинин А.А., Дорошкевич Л.И., Николаева Н.В. Финляндия (экономико-географический очерк). Москва, 1955.
- Вабар М.И., Нарских Р.С., Серебрянный Л.Р. Новое издание "Атласа Финляндии". Известия АН СССР. Серия географическая. Москва, 1962, № 1.
- Внешняя торговля капиталистических стран основными товарами. Статистический справочник. Москва, 1953.
- Внешняя торговля СССР за 1963 год. Статистический обзор. Москва, 1964.
- Внешняя торговля СССР за 1962 год. Статистический обзор. Москва, 1963.

- Гренхаген К.Б. Спутник по Финляндии. Санкт-Петербург, 1909.
- Либницкая Э.Д. Финляндия. Экономико-географический очерк.
Москва, 1962.
- Из истории Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1960.
- Кекконен У.К. Финляндия и Советский Союз. Речи 1960-1962
годов. Москва, 1963.
- Кекконен У.К. Финляндия и Советский Союз. Статьи и речи.
Москва, 1960.
- Коронен М.М. Советско-финляндские отношения - пример мирного
сосуществования. Ленинград, 1960.
- Лехэн Т. Мировоззрение рабочего класса. Москва, 1962.
- Линия Паасикиви. Статьи и речи Ю.К. Паасикиви. Москва, 1958.
- Международно-правовые формы мирного сосуществования госу-
дарств и наций. Москва, 1957.
- Методологические вопросы экономической географии. Москва, 1962.
- Меч С. Финляндия. Географический очерк. Москва, 1887.
- О'Делл Э. Скандинавия. Москва, 1962.
- Особенности развития промышленного производства в капиталис-
тических странах. Изд. МГУ, Москва, 1961.
- Пессе В. Значение Октябрьской революции для самостоятельности
Финляндии и развития освободительной борьбы рабочего
класса. Москва, 1957.
- Петрушов А. Аграрные отношения в странах Западной Европы.
Москва, 1959.
- Пискулов Ю. Двадцать лет плодородного сотрудничества.
"Внешняя торговля", № 2, 1965.
- Попов Д.И. Финляндия (Политико-экономический очерк).
Москва, 1957.
- Попов К.И. Промышленность и внешняя торговля Финляндии.
Москва, 1957.

- Похлебкин В.В. Финляндия и Советский Союз. Москва, 1961.
- Сельское хозяйство капиталистических стран (статистический справочник). Москва, 1959.
- Семевский Б.Н. Вопросы теории экономической географии. Издательство Ленинградского университета, 1964.
- Семевский Б.Н. Вопросы экономического районирования США. Ученые записки ЛГУ № 315, серия географических наук, вып. 17. Издательство Ленинградского университета, 1962.
- Семевский Б.Н. Задачи географии в свете решений XXII съезда КПСС. Ежегодник Эстонского географического общества 1962. Таллин, 1963.
- Семенов-Тянь-Шанский В.П. Финляндия. Петроград, 1918.
- Соломко В.С. Деревообрабатывающая промышленность Финляндии. Москва, 1962.
- Соломко В.С. Леса и лесное хозяйство Финляндии. Москва, 1962.
- Соломко В.С. Целлюлозно-бумажная промышленность Финляндии. Москва, 1962.
- Структурные изменения в промышленности США, Англии и ФРГ в послевоенные годы. Москва, 1962.
- Сысоев Н.Г., Сентилева А.А. Общеевропейское экономическое сотрудничество. Возможности и действительность. Москва, 1961.
- Федоров Б.А. Финляндия. Экономика и внешняя торговля. Москва, 1962.
- Финляндия. Географический сборник. Москва, 1953.
- Финляндия. Краткий обзор. Хельсинки, 1962.
- Финш Г. На Финской земле. Москва, 1959.
- Чертко В.Ф., Ночевкина Л.П. Структура промышленных капиталовложений США и ФРГ. Москва, 1963!

- Экономика капиталистических стран в 1957 году. Москва, 1958.
- Экономика капиталистических стран в 1958 году. Москва, 1959.
- Экономика капиталистических стран в 1959 году. Москва, 1960.
- Экономика капиталистических стран в 1960 году. Москва, 1961.
- Экономика капиталистических стран в 1961 году. Москва, 1962.
- Экономика капиталистических стран после Второй мировой войны. Статистический сборник. Москва, 1959.
- Экономическое положение капиталистических стран в 1954 году. Москва, 1955.
- XI съезд Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1958.
- XII съезд Коммунистической партии Финляндии. Москва, 1961.

T A B E L I D

1. Soome tähtsamate maagileiukohtade varud ja nende metallisisaldus	40
2. Vee-energia varude jagunemine ja jõgikondade hüdrograafia näitajad Soomes	46
3. Soome rahvastiku vanuseline struktuur aastail 1930, 1940, 1950 ja 1962 %-des	52
4. Soome rahvastiku sooline struktuur aastail 1940, 1950 ja 1962	53
5. Soome pindala, rahvaarvu ja tööstustoodangu territoriaalne jagunemine 1961. aastal	56
6. Soome rahvastiku jagunemine läänide vahel aastail 1930-1965	57
7. Rahvastiku tihedus Soome läänides aastail 1930-1965	59
8. Soome rahvastiku struktuur elatusvahendite allikate järgi aastail 1940, 1950 ja 1960	62
9. Soome majanduse struktuuri muutused aastail 1938-1963	62
10. Kogutoodangu dünaamika	68
11. Töö tootlikkuse tõus Soome majandusharudes aastail 1948-1961 (toodangu väärtuse kasv ühe töölise kohta)	71
12. Soome tähtsamate toodanguliikide aastase väljallaske maht, tööstustöölise arv ning nende võrdlus teiste Põhjamaade ja kogu maailma samade näitajatega (1960-1962.a. andmetel).....	72
13. Tööstuse kogutoodangu kasvutempo aastail 1950-1963 rahvusvahelises lõikes	75

14. Peamiste tööstusharude toodangu kasvutempod Soomes ja Eesti NSV-s aastail 1950-1962	76
15. Mõningate tähtsamate tööstussaaduste ja toidu- ainete toodang ühe elaniku kohta Soomes ja Eesti NSV-s 1962. aastal	77
16. Piimatoodangu intensiivsuse dünaamika Soomes, Rootsis ja Eesti NSV-s aastail 1950-1960	80
17. Soome tööstuse kontsentratsioon aastail 1953- 1961	84
18. Soome väliskaubandus aastail 1938-1963	96
19. Soome ekspordi muutused tootmisharude järgi aastail 1938-1962	98
20. Tähtsamate kaupade impordi ja ekspordi dünaa- mika	100
21. Soome väliskaubanduse geograafiline struktuur aastail 1936-1962	102
22. NSV Liidu osatähtsus Soome ekspordis mõningate tähtsamate kaubarühmade osas 1961. aastal	106
23. Soome masinate, seadmete ning metallitoodete eksport (üldse ja NSV Liitu) 1959. aastal	108
24. Kaubavedu ja kaubakäive transpordiliikide järgi	120
25. Reisijateliiklus erinevatel transpordiliikidel	121
26. Soome tähtsamate sadamate kaubatransiit aastail 1955 ja 1962 (tuh. tonnides)	127
27. Soome raudteetranspordi areng aastail 1938 - 1960 (seisuga 31. detsember)	130
28. Autode ja mootorrataste arvu dünaamika aastail 1938-1960	132
29. Soome töötuse struktuur 1961. aastal, %	136

30. Soome tööstuse struktuuri dünaamika (protsentides kogutoodangu väärtusest)	140
31. Soome tööstusharude tööliste arvu, kogutoodangu ja tootmises rakendatud mootorite võimsuse juurdekasvud aastatel 1938-1960 (1938.a. tase = 100) 14	
32. Soome energeetika arengu näitajad aastast 1938-1960	154
33. Hüdroenergia varude paiknemine ja kasutuse protsent Soomes jõgikondade järgi 1961. aastal (milj. kwh-des aastas)	162
34. Soome metallurgia toodang aastail 1938-1962, tuh. t	169
35. Masinaehituse ja metallitööstuse tooteid aastail 1938-1961	176
36. Tähtsamate metsatööstussaaduste toodang Soomes aastail 1938-1963	183
37. Soome paberitööstuse tootmisvõimsused 1959. ja 1962. aasta lõpul	187
38. Keemiatööstuse tähtsamate saaduste toodang aastail 1938-1962	195
39. Ehitusmaterjalide tööstuse tähtsamaid tooteid aastail 1938-1962	202
40. Soome maakasutuse struktuur aastail 1946-1959 .	226
41. Põllumaa ja looduslike rohumaade pindalad Soomes aastail 1864-1959	226
42. Maafondi territoriaalne jagunemine 1959. aastal, tuh. ha	227
43. Soome maavalduste struktuur ja selle muutused aastail 1950-1959	235

44. Maavalduste struktuuri dünaamika Soomes aastail 1941-1959	237
45. Talumajandite arvu struktuuri dünaamika Soomes aastail 1941-1959	238
46. Külvipinna, saagi ja saagikuse dünaamika aastail 1938-1960	242
47. Koduloomade arv aastail 1938-1961 (tuhandetes).	258
48. Loomakasvatussaaduste toodangu dünaamika Soomes	259
49. Tähtsamate loomsete saaduste toodang ühe elaniku kohta põllumajanduslikult enamarenenud kapitalistlikes riikides 1959. aastal, kg	262
50. Ühe hektari põllumaa kohta aastas kulutatud inimtöötundide hulk taludes põllumaa suurusega alla 10 ha ja 25-50 ha	267
51. Põllumaa hulk ühe hobuse, ühe traktori ja ühe kombaini kohta Soomes, Rootsis, Taanis, Inglismaal ja Ameerika Ühendriikides aastail 1940 - 1960, ha	270
52. Metsavalduste struktuuri muutused Soomes aastail 1938-1957 (%-des metsa pindalast)	278
53. Puiduvarude jagunemine metsavaldajate eri kategooriate vahel Soomes aastail 1921-1953, %	279
54. Metsavalduste struktuur Põhjamaades 1950-ndate aastate lõpul, %	280
55. Soome metsasaaduste toodangu struktuuri dünaamika, %	282
56. Tähtsamate metsamajanduse näitajate dünaamika aastail 1938-1960	283
57. Metsamaterjalide toodangu ja puidu ressurside	

territoriaalne jagunemine majandusrajoonide vahel	
Soomes 1955. aastal. (miljonites m ³)	284
58. Soome tööstuse jagunemine majandusrajoonide vahel	
1960. aastal	307
59. Soome tööstuse üldnäitajate territoriaalse jagunemise	
nihked aastail 1954-1960	309
60. Soome rahvastiku ja põllumajanduslike näitajate jagu-	
nemine majandusrajoonide vahel	310
61. Muutused piimasaaduste kaubatoodangus Soomes rajooni-	
ti aastail 1953-1962. Absoluutarvudes	311
62. Muutused piimasaaduste kaubatoodangus Soomes rajoo-	
niti aastail 1953-1962. Struktuur %-des.....	312
63. Maanteeliikluse intensiivsus Soomes rajooniti aastail	
1954 ja 1960. (26-27. augusti loenduste andmeil) ...	313
Lisa 1. Soome majanduse struktuuri muutused aastail	
1938-1963	342
Lisa 2. Tööliste jagunemine tootmisharude vahel aas-	
tail 1938, 1954 ja 1963	343
Lisa 3. Kogu personali ja tööliste arvu dünaamika	
Soome tööstuses aastail 1953-1963	344
Lisa 4. Aastail 1942-1960 rajatud uued ettevõtted ja	
nende tööliste arv Soomes tööstusharudes ...	347

J O O N I S E D

1. Soome maavarad, kaevandused ja metallurgiatehased	41
2. Soome läänid, läänikeskused, suuremad linnad ja alevid	50
3. Soome majanduse struktuuri muutused aastail 1938- 1963	62
4. Soome ekspordi muutused tootmisharude järgi aas- tail 1938-1962	97
5. Soome väliskaubanduse geograafilise struktuuri muutused aastail 1936-1964	102
6. Soome raudteede veosed 1960. aastal	129
7. Soome tööstuse struktuuri muutused aastail 1938- 1954	141
8. Soome tööstuse struktuuri muutused aastail 1954- 1963	141
9. Tööviljakuse kasv ja tööjõu jagunemise muutused Soome tööstuses aastail 1954-1963	141
10. Soome tööstuse paiknemine	144
11. Masinaehituse keskuste paiknemine ja nende toodan- gu suurus	175
12. Meiereivõli tootmise regionaalsed nihked Soomes aastail 1953-1962	215
13. Uudismaade ülesharimine Soomes aastail 1945-1960	228
14. Teraviljakasvatuse põhjapiiride muutused	246
15. Juurviljade ja timuti kasvatuse põhjapiiride nihked	251
16. Ajaloolis-etniliste ja majandusrajoonide vahekorrad	

Soomes	290
17. Soome majandusrajoonide piirid nõukogude auto- rite järgi	290
18. Soome majandusrajoonid ja alarajoonid	294
19. Tööstuse jagunemine Põhja-, Vahe- ja lõuna - Soome vahel aastail 1954-1960	301
20. Tööstuse kvalitatiivsete näitajate regionaal- sed erinevused Soomes aastail 1954-1960	301